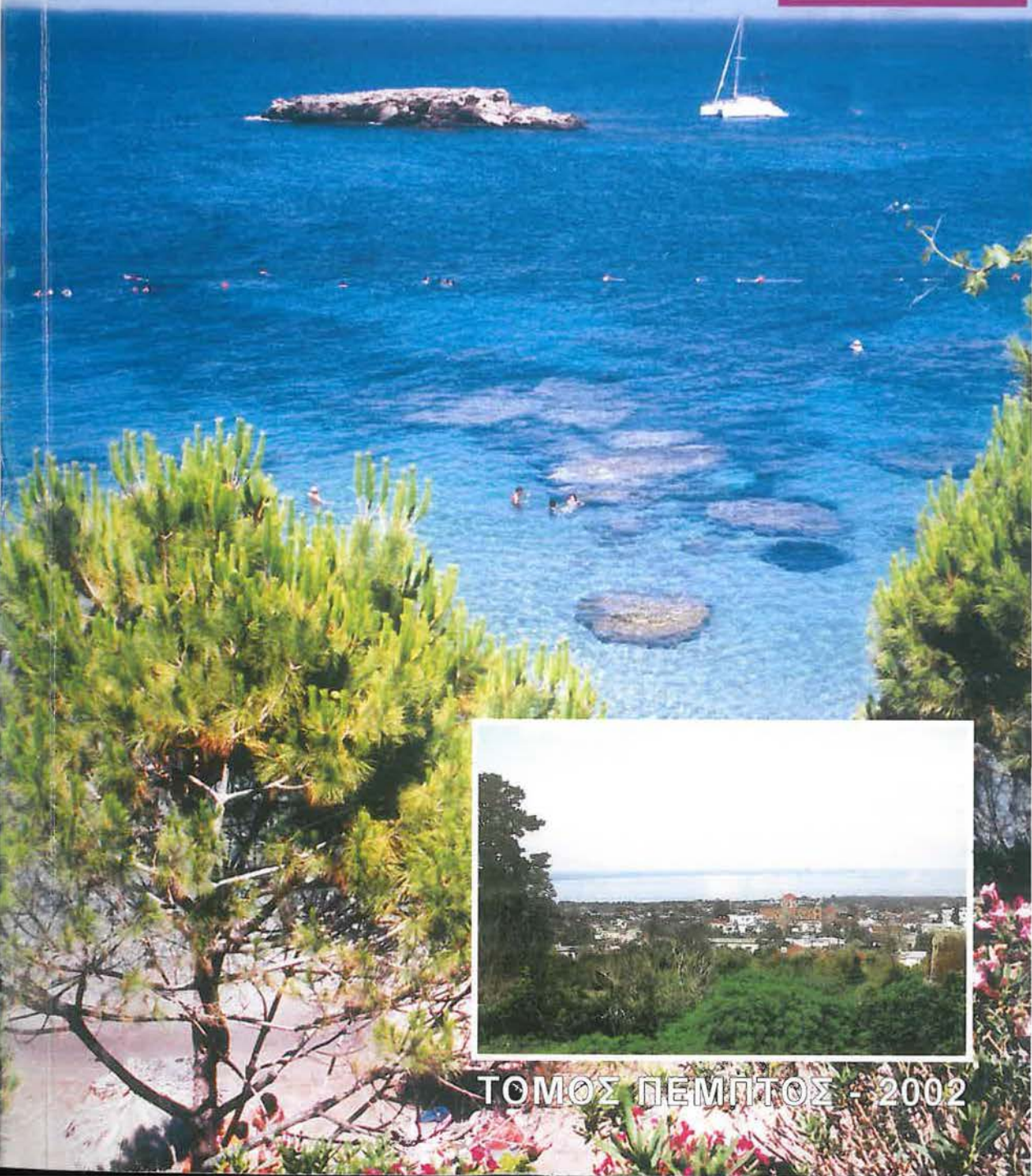

ΚΑΡΑΒΑΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ»

ΣΤΟΧΟΣ
Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ - 2002

© ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ»

ISBN 9963 – 7714 – 4 – 0

Ο πέμπτος τόμος εκδόθηκε σε 1500 αριθμημένα αντίτυπα.

Λευκωσία, Νοέμβριος 2002

Κ Α Ρ Α Β Α Σ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ 2002

ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΝΤΙΤΥΠΟΥ 108

**Εξώφυλλο: Το «νησί» στην περιοχή «Μούττη» του Καραβά
Στην ένθετη φωτογραφία: Γενική άποψη του Καραβά**

**ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ»
ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ – 2002**

**Με την οικονομική χορηγία
των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού
και του Δήμου Καραβά**

- Υπεύθυνος Ιδιοκτήτης :** Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς»
- Συντονιστής Έκδοσης :** Νίκος Χατζηστεφάνου
- Επιτροπή Έκδοσης :** Νίκος Χατζηστεφάνου
Πίτσα Χαρμαντά – Πρωτοπαπά
Χρυστάλλα Χατζηλούκα – Χαραλάμπους
Μάρω Δαμανού - Χατζηστεφάνου
- Διορθωτές Ύλης :** Πίτσα Χαρμαντά – Πρωτοπαπά
Χρυστάλλα Χατζηλούκα – Χαραλάμπους
- Επιμέλεια Εξωφύλλου/
Φωτογραφιών :** Νίκος Χατζηστεφάνου

Ταχυδρομική Διεύθυνση: Μιλήτου 2, 2028 Στρόβολος

**Η Πέμπτη μας έκδοση αφιερώνεται σε όλους τους
Καραβιώτες που αγωνίστηκαν για την ελευθερία της Κύπρου
και του Ελληνικού Έθνους**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	10
Εισαγωγικό Σημείωμα	11
Ευχαριστίες	12
Χαιρετισμός Δημοτικού Συμβουλίου Καραβά	13

Α. ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ»

1. Από τη δράση του Σωματείου μας	<i>Νίκου Χατζηστεφάνου, Γιάννη Παπαϊωάννου</i>	16-40
2. Τα Καραβιωτόπουλα στην πράσινη γραμμή	<i>Άννας Δημητρίου - Βιολάρη</i>	41-45
3. Αφιέρωμα στον Κώστα Φάρο	<i>Νίκου Χατζηστεφάνου</i>	46-47
4. Μια σύντομη αναφορά στο χρονικό της αδελφοποίησης	<i>Ελένης Τζωρτζοπούλου</i>	48-50
5. Στον Κώστα Φάρο	<i>Νίκου Κασιμάτη</i>	51

Β. ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

1. Νοσταλγία	<i>Παντελίσσας Παπανεάρχου</i>	52
2. Προσκύνημα στο σπίτι μου	<i>Μάρως Χατζηστεφάνου</i>	53-55
3. Παλαιές αναμνήσεις από τον Καραβά	<i>Αδαμάντιου Διαμαντή</i>	56-58
4. Τα «Φώτα» στον ωραίο Καραβά	<i>Κώστα Λαφαζάνη</i>	59-62
5. Από το ημερολόγιο ενός δασκάλου	<i>Βασιλικής Χριστοδουλίδου</i>	63-67

Γ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΚΑΡΑΒΙΩΤΩΝ ΣΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΓΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

1. Η συμβολή της κωμόπολης του Καραβά στους αγώνες του ελληνικού έθνους για Ελευθερία	<i>Πίτσας Χαρμαντά-Πρωτοπαπά</i>	68-74
2. Οι Καραβιώτες πολεμιστές της Ελευθερίας	<i>Χρίστου Κτωρίδη</i>	75-77

3.	Μια λαϊκή παράδοση για τα γεγονότα του 1821. Ο ελληνικός στολίσκος και η θυσία των Καραβιωτών	Κωστή Κοκκινόφτα	78-80
4.	Καραβιώτες που έλαβαν μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-1913	Πίτσας Χαρμαντά - Πρωτοπαπά	82-83
5.	Ο Καραβάς υπερήφανος διά τα τιμημένα παιδιά του	«Φωνή της Κύπρου»	84
6.	Οι αναμνήσεις του Ιωάννη Πηγασίου από τον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο	Κωστή Κοκκινόφτα	85-89
7.	Από το ημερολόγιο μου	Νικόλα Παπακωνσταντίνου	90-92
8.	Αφιέρωμα στο Μελά του Καραβά, Χρίστο Φρακάλα	Χρίστου Κτωρίδη	93-94
9.	Νεοπτόλεμος Δ. Λούτσιος	Καλλιόπης Λούτσιου-Στεφάνου	95
10.	Η δράση των Καραβιωτών κατά τον αγώνα της ΕΟΚΑ	Συνέντευξη Φιλόθεου Χατζηδαμιανού	97-105
11.	Γρηγόρης Αυξεντίου	Δημήτρη Κοζάκου	106
12.	Η δράση του Χρ. Κίρκου και η συνεργασία του με το Γρηγόρη Αυξεντίου	Ελένης Κίρκου-Κολιού	107-113
13.	Ο λόχος του Καραβά	Τεύκρου Χαρμαντά	114-119
14.	Τι είδα και τι άκουσα στην Κύπρο	Αντ. Τζιζή	120-122
15.	Η ζωή και η δράση του Γιάννη Κωνσταντίνου Κίτσιου	Νίκου Χατζηστεφάνου	123-125
16.	Προσφώνηση σε έναν Ήρωα	Νίκου Χατζηστεφάνου	126-127
17.	Ο Ήρωας Σταύρος Π. Σιδεράς	Νίκου Χατζηστεφάνου	128-129
18.	Ομιλία στο μνημόσυνο του Σταύρου Π. Σιδερά	Βάσου Λυσσαρίδη	130-131

Δ. ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΑΡΧΟΥΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

1.	Ο Δήμος Καραβά	132
2.	Οι Δήμαρχοι του Καραβά	133
3.	Ιωάννης Χαρμαντάς. Ο δάσκαλος, ο βουλευτής, ο δήμαρχος, ο άνθρωπος	Πίτσας Χαρμαντά-Πρωτοπαπά 135-139

Ε. ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

1.	Ο Φερβολιτές	Τζούλιας Αστραίου-Χριστοφόρου	140-142
2.	Το βαλιτσάκι	Ηρας Γενακρίτου	143-144

ΣΤ. ΠΕΖΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΗ

1. Αφιερωμένο στους Καραβιώτες	Πολύκαρπου Κυριάκου	146
2. Η γιαγιά μου περιγράφει την επαρχία Κερύνειας	Κάλιας Μελετίου	147
3. Κωστής Καρτάσις	Άννας Δημητρίου - Βιολάρη	148-149
4. Το χωρικό μου Μότηδες	Αντρέα Τσιουρούτη	150
5. Μαρμαρωμένη μου Κυρά	Μαρίας Ματθοπούλου-Ποστεκκή	151-152
6. Στη θάλασσα που την ακήν	Χρίστου Κτωρίδη	153
7. Αθθύμιον του Καραβά	Στέλιου Παναγίδη	154
8. Η εισβολή στην Κύπρο	Ευτύχιου Χαραλάμπους	155-156
9. Λάμπουσα καρδιά μου	Δημήτρη Κοζάκου	157
10. Το νερό	Μαρίας Ματθοπούλου-Ποστεκκή	158
11. Θυμήθηκα	Δημήτρη Κοζάκου	159

Ζ. ΙΣΤΟΡΙΑ: Η ΛΑΜΠΟΥΣΑ

1. Τοπογραφικό της αρχαίας Λαπήθου – Λάμπουσας	Πίτσας Χαρμαντά-Πρωτοπαπά	160-161
2. Ο Άγιος Ευάλιος της Λάμπουσας	Χριστόδουλου Παχουλίδη	162-164
3. Μελέτη: Οι εννέα αργυροί δίσκοι της Λάμπουσας	Στέλιου Παναγίδη	165-199

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οκτώ χρόνια πέρασαν από την έκδοση του τέταρτου τόμου του Σωματείου μας. Οκτώ βασανιστικά χρόνια στην προσφυγιά. Κατά τη διάρκεια των χρόνων αυτών το Προσφυγικό Σωματείο «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ» ενδυνάμωσε την δράση του. Σε συνεργασία με το Δήμο Καραβά έγινε η έπαλξη όλων των Καραβιωτών στον αγώνα μας για επιστροφή και δικαίωση. Με πνεύμα ομοψυχίας και ενότητας οι Καραβιώτες δραστηριοποιήθηκαν στην Κύπρο, την Ελλάδα, στο εξωτερικό και έβαλαν δυναμικά τη σφραγίδα τους στην αγωνιστική προσπάθεια του Κυπριακού Ελληνισμού για ανάκτηση της κατεχόμενης γης της πατρίδας μας και του Καραβά ιδιαίτερα. Κατάφεραν ταυτόχρονα να ενισχύσουν την υποδομή τους, ανεγείροντας το Πολιτιστικό Ίδρυμα των Καραβιωτών, που αποτελεί σήμερα το καύχημα όλων μας.

Η πέμπτη έκδοση περιγράφει αδρά τη δράση του Σωματείου μας, ανατρέχει στην ιστορία και την παράδοση μας, εξιστορεί ένα μεγάλο μέρος από τους αγώνες των Καραβιωτών για ελευθερία. **Σε όλους εκείνους τους Καραβιώτες που αγωνίστηκαν για την Ελευθερία της Κύπρου και του Ελληνικού Έθνους είναι αφιερωμένος τούτος ο τόμος, ως ένδειξη ελάχιστης τιμής και εκτίμησης.** Διακαής επιθυμία όλων μας, αμετάθετος στόχος του Σωματείου μας, είναι οι αγώνες των Καραβιωτών, παλαιότεροι και πρόσφατοι, σύντομα να δικαιωθούν και όλοι να επιστρέψουμε στη γενέθλια γη του Καραβά σε συνθήκες Ελευθερίας και Εθνικής αξιοπρέπειας.

Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ» θα συνεχίσει με αμείωτο ζήλο τη δράση του, όσα χρόνια κι αν χρειαστούν, μέχρις ότου εκπληρωθούν οι πόθοι των Καραβιωτών, όλων των προσφύγων και του Κυπριακού Ελληνισμού γενικότερα.

**Διοικητικό Συμβούλιο
Προσφυγικού Σωματείου
«Ο ΚΑΡΑΒΑΣ»**

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο πέμπτος τόμος της έκδοσης «ΚΑΡΑΒΑΣ» εκπληρώνει μια υπόσχεση τόσο προς τους Καραβιώτες, όσο και προς το Προσφυγικό Σωματείο «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ». Προς το Σωματείο, για την καταγραφή της πολύπλευρης του δράσης, που συνεχίστηκε αμείωτη και προς τους Καραβιώτες, για τη διατήρηση και συντήρηση της μνήμης της κατεχόμενης γης του Καραβά.

Στον πέμπτο τόμο, όπως και τους προηγούμενους, το πρώτο κεφάλαιο αφιερώνεται στη δράση του Σωματείου μας και ακολουθούν κεφάλαια για την ιστορία και την παράδοση μας, αναμνήσεις από τον Καραβά, πεζογραφήματα και ποίηση. Τα κεφάλαια αυτά φιλοξενούν αξιόλογες συνεργασίες, όπως είναι οι μελέτες που αναφέρονται στους δίσκους της Λάμπουσας, την τοπογραφία της περιοχής και τη λαϊκή τέχνη του Καραβά, και ποικίλα άρθρα για επισκέψεις και αναμνήσεις από τον αξέχαστο Καραβά μας.

Ιδιαίτερο κεφάλαιο αφιερώνεται στους Δημάρχους και τα Δημοτικά Συμβούλια του Καραβά, σε ένδειξη εκτίμησης για τη συμβολή τους στην ανάπτυξη της κωμόπολής μας. Φιλοδοξία μας είναι να περιγράψουμε τη ζωή και το έργο όλων των Δημάρχων μας στις επόμενες εκδόσεις.

Σημαντικό είναι το κεφάλαιο που αναφέρεται στη συμβολή των Καραβιωτών στους αγώνες για Ελευθερία. Για πρώτη φορά καταγράφονται τόσες πολλές πληροφορίες, μαρτυρίες, έρευνες και μελέτες για τους αμέτρητους Καραβιώτες που αγωνίστηκαν από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα με το όραμα της Ελευθερίας της ιδιαίτερης μας πατρίδας και του Έθνους γενικότερα. Το κεφάλαιο αυτό είναι μόνο η αρχή. Δεν ήταν δυνατό να περιληφθεί ολόκληρη η ατελείωτη σειρά των αγώνων και των αγωνιστών Καραβιωτών σε μια έκδοση. Σκοπεύουμε να συνεχίσουμε την έρευνα και τη δημοσίευση όλων των πληροφοριών, με στόχο να εκδοθεί στο μέλλον ένα ολοκληρωμένο έργο που να αναφέρεται αποκλειστικά στους αγώνες των Καραβιωτών για την Ελευθερία. Για τούτο παρακαλούμε όσους έχουν τέτοιες πληροφορίες να τις δώσουν στο Σωματείο για να αξιολογηθούν και να αξιοποιηθούν.

Ο τόμος αυτός, είμαστε σίγουροι ότι θα αποτελεί ένα ακόμα ιστορικό τεκμήριο για τη ζωή και τη δράση των Καραβιωτών.

Η Επιτροπή Έκδοσης

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θερμές ευχαριστίες εκφράζονται σε όλους όσοι απέστειλαν συνεργασίες ή βοήθησαν με οποιοδήποτε τρόπο στην ολοκλήρωση και παρουσίαση της πέμπτης έκδοσης του Σωματείου.

Ευχαριστούμε επίσης θερμά τους πιο κάτω, που παραχώρησαν φωτογραφικό υλικό.

Κυπριακό Μουσείο, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Γιάννη Παπαϊωάννου, Ελένη Παπαδημητρίου, Άννα Δημητρίου - Βιολάρη, Ελένη Τζωρτζοπούλου, Μάρω Χατζηστεφάνου, Αναστασία Χατζηστεφάνου, Αίγλη Χρίστου, Βασιλική Χριστοδουλίδου, Πίτσα Χαρμαντά - Πρωτοπαπά, Τεύκρο Χαρμαντά, Χρίστο Κτωρίδη, Καλλιόπη Λούτσιου - Στεφάνου, Δέσπω Ευτυχίου, Ελένη Κίρκου - Κολιού, Ελένη Κωνσταντίνου Κίτσιου, Ελένη Π. Σιδερά, Στέλιο Παναγίδη.

Χρησιμοποιήθηκαν επίσης φωτογραφίες από το βιβλίο «Καραβάς», 1969.

Ιδιαίτερα ευχαριστούμε τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, καθώς και το Δήμαρχο και το Δημοτικό Συμβούλιο του Καραβά για την οικονομική χορηγία τους για την έκδοση του τόμου αυτού. Η ενέργεια αυτή αποδεικνύει έμπρακτα αφενός την αρωγή της Πολιτείας στον προσφυγικό κόσμο, αφετέρου την κοινή αγωνιστική προσπάθεια Σωματείου και Δήμου και την ενότητα των Καραβιωτών.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

Η έκδοση ενός βιβλίου πάντοτε προϋποθέτει πολλή προετοιμασία, κόπο, μεράκι και ενδιαφέρον για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Η ολοκλήρωση του 5ου τόμου «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ» αποτελεί ένα μικρό θησαυρό γνώσης για την ιστορία, τη θρησκευτική μας παράδοση, τον πολιτισμό και την προσφορά των Καραβιωτών για τη γενέθλια πατρική τους γη.

«Η μνήμη όπου και να την αγγίξεις πονεί». Είμαι σίγουρος ότι μέσα από το πλούσιο περιεχόμενο της παρούσας έκδοσης του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς» μεταφέρονται σε κάθε αναγνώστη ο πόνος της προσφυγιάς και ξεδιπλώνονται εικόνες της πατρικής γης που συγκινούν. Ταυτόχρονα όμως προβάλλεται μέσα από τα κείμενα συγχωριανών και από την αναφορά στην πλούσια δράση του Προσφυγικού Σωματείου μας το μήνυμα ότι ο αγώνας για επιστροφή στη σκλαβωμένη γη μας συνεχίζεται με αμείωτο ρυθμό.

Είναι δε αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η φλόγα της επιστροφής συντηρεί την ελπίδα και την πίστη για ένα καλύτερο αύριο, χωρίς στρατούς κατοχής και διαχωριστικές γραμμές.

Εκ μέρους του Δημοτικού Συμβουλίου Καραβά μεταφέρω τα θερμά μου συγχαρητήρια στο συντονιστή της έκδοσης κ. Νίκο Χατζηστεφάνου και στα υπόλοιπα μέλη της συντακτικής επιτροπής κ. Πίτσα Πρωτοπαπά, κ. Χρυστάλλα Χαραλάμπους και κ. Μάρω Χατζηστεφάνου για την πολύτιμη βοήθεια και συνεισφορά τους. Συγχαρητήρια επίσης σε όλους όσους έχουν συμβάλει με δικά τους κείμενα ή έχουν βοηθήσει με φωτογραφικό υλικό για να ολοκληρωθεί η έκδοση του 5ου τόμου «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ».

Ο Δήμος Καραβά είναι πάντοτε συμπαράστατης και τις περισσότερες φορές συνδιοργανωτής με το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» σε εκδηλώσεις που προβάλλουν την κωμόπολη μας και ενισχύουν τον κοινό αγώνα για επιστροφή και δικαίωση.

Οι καιροί είναι δύσκολοι. 28 χρόνια μακριά από τη γενέθλια γη μας έχουμε χρέος να μην εφησυχάζουμε, να επαγρυπνούμε και να γινόμαστε προασπιστές των δικαίων και των δικαιωμάτων μας. Πρέπει επίσης να δώσουμε όραμα και εφόδια στη νέα γενιά από την οποία περιμένουμε ότι στη δύσκολη πορεία μας θα γίνει συνοδοιπόρος και εάν χρειαστεί θα παραλάβει τη σκυτάλη της προσφοράς και του αγώνα.

Ευχή μας η νέα έκδοση του Προσφυγικού Σωματείου «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ» να απαλύνει τον πόνο και την πίκρα της προσφυγιάς, να αποτελέσει εθνικό κέντρισμα της μνήμης και να γίνει αστείρευτη πηγή πίστης και ελπίδας στις προσπάθειες όλων μας για μια λεύτερη πατρίδα.

Για το Δημοτικό Συμβούλιο Καραβά,

Γιάννης Παπαϊωάννου
Δήμαρχος

ΚΑΡΑΒΑΣ

An aerial black and white photograph showing a coastal town and its surrounding landscape. The town is situated in a valley, with a prominent hill or cliff in the foreground. The landscape is divided into fields and patches of vegetation. In the background, there are hills and a body of water, possibly the sea. The sky is dark with some clouds. The overall tone is somber and dramatic.

ΘΑ ΓΥΡΙΣΟΥΜΕ ΞΑΝΑ

A. ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ»

ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΜΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1994-2001

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έκδοση του 5ου τόμου «Καραβάς» μας δίνει την ευκαιρία να καταγράψουμε τις βασικές δραστηριότητες του Σωματείου μας, οι οποίες αναφέρονται σε μια μεγάλη χρονική περίοδο οκτώ χρόνων, από το 1994 μέχρι και το 2002. Η προηγούμενη παρουσίαση της δράσης του Σωματείου μας γίνεται στους τόμους που έχουν κυκλοφορήσει.

Είναι πραγματικά πολύ δύσκολο έργο η καταγραφή της πλούσιας δράσης του Σωματείου μας, η οποία τιμά όλα τα Διοικητικά Συμβούλια του Σωματείου, που πάντοτε με ευσυνειδησία και με αγωνιστική διάθεση εργάστηκαν σε μια δημιουργική πορεία προσφοράς για τον Καραβά μας.

Τα Διοικητικά Συμβούλια

Για σκοπούς ιστορικούς είναι χρήσιμο να καταγραφούν όλα τα μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων, που έχουν υπηρετήσει από διάφορες θέσεις τους σκοπούς και τους στόχους του Σωματείου.

Με τη σειρά τα Διοικητικά Συμβούλια του Σωματείου μας ήταν:

Περίοδος 1993-1994

Εκτελεστική Γραμματεία:

Τ. Κληρίδης	- Πρόεδρος
Ν. Χατζηστεφάνου	- Α΄ Αντιπρόεδρος
Σ. Ποταμίτου	- Β΄ Αντιπρόεδρος
Γ. Παπαϊωάννου	- Γεν. Γραμματέας
Φ. Χατζηφραγκέσκου	- Βοηθός Γεν. Γραμματέας
Α. Χαραλάμπους	- Οργαν. Γραμματέας
Στ. Παναγίδης	- Β. Οργαν. Γραμματέας
Λ. Ιακωβίδης	- Ταμίας
Δ. Ευτυχίου	- Β. Ταμίας

Μέλη:

Π. Στυλιανού, Κ. Μούσκος, Χρ. Κοζάκος, Γ. Χατζηπετρή, Κ. Δημητρίου, Β. Χριστοδουλίδου, Γ. Κίτσιος, Ν. Κασιόλας, Γ. Ιορδάνου, Ε. Χριστοφίδου, Ν. Χριστοδούλου, Χρ. Χριστοφόρου, Α. Πατέρας, Ν. Λουκαΐδου, Ν. Φραγκούδη, Ε. Σιακόλα.

Περίοδος 1995-1996

Εκτελεστική Γραμματεία:

Τ. Κληρίδης	- Πρόεδρος
Ν. Χατζηστεφάνου	- Α' Αντιπρόεδρος
Σ. Παπαπέτρου	- Β' Αντιπρόεδρος
Γ. Παπαϊωάννου	- Γεν. Γραμματέας
Σ. Ποταμίτου	- Βοηθός Γεν. Γραμματέας
Α. Χαραλάμπους	- Οργαν. Γραμματέας
Κ. Δημητρίου	- Β. Οργαν. Γραμματέας
Λ. Ιακωβίδης	- Ταμίας
Δ. Ευτυχίου	- Β. Ταμίας

Μέλη:

Ε. Σιακόλα-Αντωνίου, Ανδρούλα Ασιώτου, Άννα Βιολάρη, Παναγιώτης Γεωργιάδης, Νίκος Κατσιόλας, Ελένη Κολιού-Κίρκου, Γιαννάκης Λοϊζής, Κώστας Μούσκος, Στέλιος Παναγίδης, Ανδρέας Πατέρας, Γεώργιος Τσιάλης, Νούλλα Φραγκούδη, Βασιλική Χριστοδουλίδου, Νίκος Χριστοδούλου, Ελένη Χριστοφίδου.

Περίοδος 1997-1999

Εκτελεστική Γραμματεία:

Ν. Χατζηστεφάνου	- Πρόεδρος
Τ. Κληρίδης	- Πρώην Πρόεδρος
Κ. Πατέρας	- Α' Αντιπρόεδρος
Α. Χαραλάμπους	- Β' Αντιπρόεδρος
Γ. Παπαϊωάννου	- Γεν. Γραμματέας
Β. Χριστοδουλίδου	- Βοηθός Γεν. Γραμματέας
Δ. Ευτυχίου	- Οργαν. Γραμματέας
Ν. Φραγκούδη	- Β. Οργαν. Γραμματέας
Λ. Ιακωβίδης	- Ταμίας
Κ. Δημητρίου	- Β. Ταμίας

Μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου (1997-99)
σε αναμνηστική φωτογραφία στο χορό του Λεμονιού

Μέλη:

Ε. Σιακόλα-Αντωνίου, Άννα Βιολάρη, Νίκος Κατσιόλας, Χρίστος Κοζάκος, Ελένη Κολιού-Κίρκου, Γιαννάκης Λοϊζής, Κώστας Μούσκος, Ανδρέας Πατέρας, Μάρω Πιτσιλλίδου, Χρίστος Πογιατζιής, Σωτήρα Ποταμίτου, Γεώργιος Τσιάλης, Φραγκίσκος Χατζηφραγκίσκου, Νίκος Χριστοδούλου, Χρίστος Χριστοδούλου, Ελένη Χριστοφίδου.

Περίοδος 1999-2002

Εκτελεστική Γραμματεία:

Ν. Χατζηστεφάνου	- Πρόεδρος
Τ. Κληριδής	- Πρώην Πρόεδρος
Κ. Πατέρας	- Α΄ Αντιπρόεδρος
Α. Χαραλάμπους	- Β΄ Αντιπρόεδρος
Ε. Χριστοφίδου	- Γ΄ Αντιπρόεδρος
Γ. Παπαϊωάννου	- Γεν. Γραμματέας
Α. Βιολάρη	- Βοηθός Γεν. Γραμματέας
Κ. Χατζησάββα	- Βοηθός Γραμ. Κλ. Λεμεσού
Δ. Ευτυχίου	- Οργαν. Γραμματέας
Α. Αργυρίδης	- Βοηθός Οργαν. Γραμματέας
Μ. Μουζουροπούλου	- Βοηθός Οργαν. Γραμ. Κλ. Λεμεσού
Λ. Ιακωβίδης	- Ταμίας
Β. Χριστοδουλίδου	- Β. Ταμίας

Μέλη:

Ε. Σιακόλα-Αντωνίου, Κώστας Δημητρίου, Νίκος Κατσιόλας, Χρίστος Κοζάκος, Ελένη Κολιού-Κίρκου, Χριστάκης Κύρκου, Γιαννάκης Λοϊζής, Μαρία Παρασκευοπούλου, Κύπρος Σπανούδης, Χριστόφορος Τσαγγαρίδης, Νούλλα Φραγκούδη, Μάριος Χ΄Νικολάου, Φραγκ. Χ΄Φραγκέσκου, Ανδρούλλα Γεωργίου Πολυδώρου, Σταύρος Παπαδημητρίου.

**Κόψιμο της βασιλόπιτας για μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου με τη νέα χιλιετία.
Το πρώτο κομμάτι στον Χριστό. Το δεύτερο στον Καραβά...**

Ιστορικός σταθμός. Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» πραγματοποιεί την Ετήσια Γενική Συνέλευσή του στην Αίθουσα Συνεδριάσεων του υπό ανέγερση οικήματος του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών. Το οίκημα χρησιμοποιείται για πρώτη φορά από το Σωματείο σε σημαδιακή μέρα - 25η Μαρτίου 2000.

Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΜΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1994-2002

Η παρουσίαση της δράσης του Σωματείου μας μπορεί να χωριστεί σε διάφορες ενότητες, οι οποίες αφορούν εθνικές, πολιτιστικές, κοινωνικές και άλλες δραστηριότητες.

Οι εκδηλώσεις αυτές συνοψίζονται ως εξής:

A. ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΜΑ

Βασικός προσανατολισμός της δράσης του Σωματείου μας είναι το Εθνικό μας θέμα. Όλες οι εκδηλώσεις μας βασικό στόχο έχουν τη διατήρηση της μνήμης της κατεχόμενης πόλης μας και την ενίσχυση του αγώνα του Κυπριακού Ελληνισμού για λευτεριά και δικαίωση.

Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ» από την ίδρυσή του έχει διακηρύξει τις θέσεις του, όπως αυτές συνοψίζονται στο Καταστατικό του και όπως πηγάζουν από τις αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου, μέσα στο οποίο αντιπροσωπεύονται όλες ανεξαιρέτα οι ιδεολογικές αποχρώσεις των Καραβιωτών. Το Σωματείο με ανακοινώσεις του έχει τοποθετηθεί για τις εξελίξεις πάνω στο εθνικό μας θέμα και έχει επανατονίσει τις θέσεις του για επιστροφή και εξασφάλιση όλων των δικαιωμάτων εγκατάστασης, ελευθερίας, ασφάλειας και αξιοπρέπειας.

Χαρακτηριστικά σε ανακοίνωσή του το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» έχει επισημάνει ότι:

1. Ο Ελληνισμός στην επαρχία Κερύνειας και στον Καραβά, όπως και στην υπόλοιπη Κύπρο, εμφανίστηκε πριν από 3500 χρόνια περίπου και διατηρήθηκε μέσα από αιώνες μέχρι την τουρκική εισβολή.

2. Ο Χριστιανισμός εμφανίστηκε στους τόπους μας από την εποχή των Αποστόλων και κρατήθηκε μέχρι την εισβολή.

3. Η Κερύνεια και η Αρχαία Λάπηθος, η ακρόπολη της οποίας ήταν στο σημερινό Καραβά, κτίστηκαν από τον Κηφέα και τον Πράξανδρο αντίστοιχα και έκτοτε η επαρχία μας κατοικείται από Έλληνες μέχρι την εισβολή.

4. Πριν την εισβολή στην επαρχία Κερύνειας οι Τουρκοκύπριοι αποτελούσαν το 13,69% του πληθυσμού και κατείχαν ποσοστό γης μόνο 12,7% της έκτασης της Επαρχίας μας και

5. Η κωμόπολη του Καραβά και τα περίχωρά του Ελιά, Μότηδες, Παλιόσοφος και Φτέρυχα ήταν πάντοτε αμιγώς ελληνική περιοχή.

Με βάση τις πιο πάνω πραγματικότητες θεωρούμε αναφαίρετο δικαίωμά μας να απαιτήσουμε όπως η οποιαδήποτε λύση του κυπριακού προβλήματος διασφαλίζει τον άμεσο τερματισμό της παράνομης κατοχής των εδαφών μας και την ασφαλή επιστροφή μας στα σπίτια και τις περιουσίες μας κάτω από συνθήκες ελευθερίας, μονιμότητας και αξιοπρέπειας. Θεωρούμε αυτονόητο ότι σε μια αμιγή Ελληνική περιοχή, όπως ο Καραβάς, δεν μπορεί με καμιά δικαιολογία να επιβληθεί άλλη διοίκηση από την Ελληνοκυπριακή. Αυτό απαιτούν οι κανόνες της Δημοκρατίας και του σεβασμού των στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Πολίτη.

Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ» με συνέπεια υποστηρίζει τις θέσεις αυτές τόσο ξεχωριστά, όσο και μέσα από τις τάξεις της Συντονιστικής Επιτροπής Δήμων, Σωματείων και Οργανώσεων της Επαρχίας Κερύνειας. Με την ίδια συνέπεια το Σωματείο συμπαρίσταται στον αγώνα όλων εκείνων που αγωνίζονται για τη διεκδίκηση των δικαιών και δικαιωμάτων των Κερυνειωτών και όλων των προσφύγων.

Καλούμε την Πολιτική μας ηγεσία να συνεργαστεί και να καταβάλει όλες της τες δυνάμεις για να επιτύχουμε – όλοι μαζί ενωμένοι – μια λύση δίκαιη και βιώσιμη, όπως την περιγράφουμε. Δεν στεκόμαστε στο όνομα της λύσης. Αγωνιούμε όμως για το περιεχόμενο της. Ταυτόχρονα επαναλαμβάνουμε την πάγια θέση των Καραβιωτών ότι οποιαδήποτε λύση, που δε θα διασφαλίζει τις προϋποθέσεις που θέτουμε, θα μας βρεί ενωμένους και δυναμικά αντίθετους.»

Το Σωματείο συμμετέχει στη Συντονιστική Επιτροπή Δήμων, Σωματείων και Οργανώσεων της επαρχίας Κερύνειας, μέσω της οποίας με κάθε ευκαιρία συλλογικά από τους Δήμους και τα Προσφυγικά Σωματεία της επαρχίας μας γίνονται ενέργειες για προβολή του Εθνικού μας θέματος και για την απαλλαγή από την κατοχή της πατρίδας μας. Τέτοιες εκδηλώσεις είναι η επίδοση ψηφισμάτων στις πρεσβείες των 5 μονίμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας, οι επαφές με πολιτικά κόμματα, καθώς επίσης και συμμετοχή σε διοργάνωση εκδηλώσεων την περίοδο 14-16 Νοεμβρίου με αφορμή την επέτειο ανακήρυξης του ψευδοκράτους.

Αντιπροσωπεία των Σωματείων και των Δήμων Καραβά - Λαπήθου στο Προεδρικό Μέγαρο με αφορμή την κατάληψη της περιοχής Καραβά - Λαπήθου από τους Τούρκους εισβολείς. Ο πρόεδρος του Σωματείου μας κ. Νίκος Χατζηστεφάνου επιδίδει σχετικό ψήφισμα.

Κατάθεση στεφάνων στον Τύμβο της Μακεδονίτισσας. Εκδηλώσεις Μνήμης και Τιμής Καραβά - Λαπήθου, 5-7 Αυγούστου 2001.

Μέσα στα ίδια πλαίσια προβολής του εθνικού μας θέματος το Σωματείο διοργανώνει κάθε χρόνο εκδηλώσεις μαζί με τους Δήμους Καραβά-Λαπήθου και το Προσφυγικό Σωματείο «Η Λάπηθος» την περίοδο 6-8 Αυγούστου επέτειο κατάληψης των κωμοπόλεων Καραβά και Λαπήθου από τους Τούρκους εισβολείς. Οι εκδηλώσεις αυτές περιλαμβάνουν εκκλησιασμό και μνημόσυνα σε εκκλησίες της Λευκωσίας και στη Λεμεσό, επίδοση ψηφισμάτων, κατάθεση στεφάνων στον Τύμβο Μακεδονίτισσας και αιμοδοσία εις μνήμη των πεσόντων.

Καταγράφουμε επίσης ότι στα πλαίσια διοργάνωσης των αντικατοχικών εκδηλώσεων αγώνα, μνήμης και τιμής Καραβά-Λαπήθου έγιναν συγκεντρώσεις στις 6 Αυγούστου του 1994 στο συνοικισμό Κόκκινες στο Στρόβολο καθώς επίσης διοργανώθηκε μεγάλη αντικατοχική εκδήλωση στο Δημοτικό Θέατρο Λευκωσίας στις 13 Νοεμβρίου 1995.

Με εθνικό προσανατολισμό και ταυτόχρονη προβολή του Καραβά το Σωματείο μας συμμετέχει ανελλιπώς σε όλες τις παρελάσεις που διοργανώνονται στις εθνικές μας επετείους της 25ης Μαρτίου και της 28ης Οκτωβρίου, στη Λευκωσία.

Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» παραμένει πάντα στις επάλξεις της διεκδίκησης των δικαίων και των δικαιωμάτων όλων των Καραβιωτών.

Επίδοση ψηφίσματος για τον ΟΗΕ στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας από αντιπροσώπους των Δήμων και Σωματείων Καραβά και Λαπήθου. Το ψήφισμα επιδίδει ο Δήμαρχος Καραβά κ. Παν. Τσέντας.

Συμπαράσταση στις γυναίκες των αγνοουμένων στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας από το Σωματείο μας.

Β. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Το Σωματείο μας έχει διοργανώσει πάρα πολλές εκδηλώσεις με πολιτιστικό και κοινωνικό περιεχόμενο την περίοδο 1994-2002 με αρκετές από αυτές να έχουν καθιερωθεί να διοργανώνονται πάνω σε ετήσια βάση. Η παρουσίαση των εκδηλώσεων αυτών γίνεται στη συνέχεια με αναφορά στις βασικότερες λεπτομέρειες.

1. Εκδηλώσεις προς τιμή των συνταξιούχων μας

Η καθιερωμένη εκδήλωση προς τιμή των συνταξιούχων πραγματοποιείται με μεγάλη επιτυχία κάθε χρόνο. Σ' αυτή μετέχουν πέραν των 250 συνταξιούχων Καραβιωτών, οι οποίοι έχουν την ευκαιρία να συναντηθούν, να ανταλλάξουν τα νέα τους και να συμμετάσχουν σε ένα προσκύνημα ανάλογο με το πρόγραμμα της εκδήλωσης. Στη συνέχεια πραγματοποιείται συνεστίαση με σύντομο καλλιτεχνικό πρόγραμμα.

Αναφέρουμε στη συνέχεια βασικές μόνο λεπτομέρειες για τις εκδηλώσεις προς τιμή των Συνταξιούχων.

12 Ιουνίου 1994. Η εκδήλωση περιλάμβανε εκδρομή προσκύνημα στο μοναστήρι του Αγίου Νικολάου των Γάτων, στο Ακρωτήριο, επίσκεψη στο εκκλησάκι του Αγίου Ερμογένη και στη συνέχεια συνεστίαση στο κέντρο «Κερύνεια» στη Λεμεσό.

13-14-15 Μαΐου 1995. Η εκδήλωση περιλάμβανε εκδρομή προσκύνημα στους Αγίους Τόπους. Διακόσιοι Καραβιώτες προσκυνητές έλαβαν μέρος σ' αυτή την όμορφη εκδήλωση.

Στιγμιότυπα από τις εκδηλώσεις προς τιμήν των συνταξιούχων Καραβιωτών.

23 Ιουνίου 1996. Η εκδήλωση περιλάμβανε εκδρομή και εκκλησιασμό στο Όμοδος και στη συνέχεια συνεστίαση σε κέντρο της περιοχής.

8 Ιουνίου 1997. Εκκλησιασμός στο μοναστήρι του Αγίου Παντελεήμονα στην Αγροκηπιά και στον Τίμιο Σταυρό του Αγιασμάτι και συνεστίαση σε κέντρο στο Μιτσερό.

14 Ιουνίου 1998. Εκκλησιασμός στο μοναστήρι του Αγίου Κενδέα και Αγίου Ραφαήλ στην Ξυλοτύμπου και συνεστίαση σε κέντρο της περιοχής.

20 Ιουνίου 1999. Εκκλησιασμός στο μοναστήρι της Παναγίας του Γλωσσά στο Κελλάκι Λεμεσού και συνεστίαση σε κέντρο στο Κελλάκι.

11 Ιουνίου 2000. Εκκλησιασμός στην εκκλησία Παναγίας Αγγελόκτιστης στο Κίτι και συνεστίαση σε κέντρο στο Μαζωτό.

24 Ιουνίου 2001. Εκκλησιασμός στην εκκλησία του Αγίου Αντωνίου στα Σπήλια και συνεστίαση σε κέντρο στην Ασίνου.

2. Εκδηλώσεις προς τιμή των αποφοίτων μας

Η εκδήλωση αυτή έχει καθιερωθεί και πραγματοποιείται κάθε χρόνο αρχές Ιουλίου με τη συνεργασία της Σχολικής Εφορείας Καραβά και του Δήμου Καραβά. Η όμορφη αυτή εκδήλωση έχει κάθε χρόνο μεγάλη ανταπόκριση όπου οι απόφοιτοι μας μαζί με τους γονείς τους παρακολουθούν ένα πρόγραμμα με κείμενα για τον Καραβά, προβολές διαφανειών και δίνονται σε όλους τους νέους αναμνηστικά ενθύμια από τους διοργανωτές.

Καταγράφουμε τις εκδηλώσεις αυτές στη συνέχεια:

4 Ιουλίου 1994	Εκπαιδευτικό Κέντρο Τράπεζας Κύπρου
10 Ιουλίου 1995	» » » »
5 Ιουλίου 1996	Οίκημα Δήμου και Σωματείου στη Λευκωσία
8 Ιουλίου 1997	» » » »
9 Ιουλίου 1998	» » » »
7 Ιουλίου 1999	» » » »
7 Ιουλίου 2000	» » » »
10 Ιουλίου 2001	» » » »

3. Εκδήλωση προς τιμή των αποδήμων

Στις εκδηλώσεις αυτές δίδεται η ευκαιρία σε αρκετές οικογένειες αποδήμων μας που επισκέπτονται το καλοκαίρι την Κύπρο για διακοπές να βρεθούν με συγχωριανούς, να ανταλλάξουν τα νέα τους και να μεταδοθεί σ' όλους η αγωνιστική διάθεση για προσφορά και δράση μέχρι την ευλογημένη μέρα της επιστροφής στην αξέχαστη κωμόπολή μας.

Εκδηλώσεις προς τιμή των αποδήμων μας έχουν γίνει ως εξής:

29 Ιουλίου 1994	Χώρος Λαϊκής Sporting Club στα Λατσιαί
31 Ιουλίου 1995	» » »
29 Ιουλίου 1996	Μουσική Ταβέρνα «Κόντε Δημόκριτος»
30 Ιουλίου 1997	Λαϊκή Sporting Club στα Λατσιαί
3 Ιουλίου 1998	Ξενοδοχείο Κλεοπάτρα Λευκωσία
2 Αυγούστου 2000	Κέντρο «Μύλοι του Δαλιού» Λευκωσία

Εκδήλωση προς τιμή των αποφοίτων νέων του Καραβά σε συνεργασία με το Δήμο και τη Σχολική Εφορεία Καραβά. Την εκδήλωση προσφωνεί ο Α΄ Αντιπρόεδρος του Σωματίου κ. Κώστας Πατέρας.

Εκδήλωση προς τιμή των αποφοίτων Καραβιωτών του 1997. Αναμνηστική φωτογραφία με το Μητροπολίτη Κερύνειας, Βουλευτές και εκπροσώπους των οργανωτών.

4. Χορός του Λεμονιού

Ο «Χορός του Λεμονιού» είναι η πιο παραδοσιακή εκδήλωση του Καραβά. Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» θέλοντας να διατηρήσει ζωντανές τις παραδόσεις της κωμόπολης μας, από τον πρώτο χρόνο της ίδρυσής του καθιέρωσε το Χορό μας στην προσφυγιά.

Η παραδοσιακή εκδήλωση του «Χορού του Λεμονιού» πραγματοποιείται κάθε χρόνο με μεγάλη επιτυχία. Μεταξύ άλλων διεξάγεται ο διαγωνισμός του «Χορού του Λεμονιού», όπου τα ζευγάρια χορεύουν με ένα λεμόνι στο μέτωπο στο ρυθμό της μουσικής.

Η εκδήλωση του «Χορού του Λεμονιού» συγκεντρώνει πάντοτε τη μεγαλύτερη συμμετοχή Καραβιωτών από όλες τις εκδηλώσεις που πραγματοποιεί το Σωματείο.

Από το 1994 ως το 2001 πραγματοποιήθηκαν οι ακόλουθοι Χοροί του Λεμονιού:

8 Οκτωβρίου 1994	8ος ετήσιος χορός	Ξενοδοχείο Χίλτον
7 Οκτωβρίου 1995	9ος ετήσιος Χορός	Ξενοδοχείο Λήδρα
12 Οκτωβρίου 1996	10ος ετήσιος χορός	Ξενοδοχείο Forum
18 Οκτωβρίου 1997	11ος ετήσιος χορός	Ξενοδοχείο Forum
17 Οκτωβρίου 1998	12ος ετήσιος χορός	Ξενοδοχείο Hilton
9 Οκτωβρίου 1999	13ος ετήσιος χορός	Ξενοδοχείο Μιραμάρε Λ/σός
7 Οκτωβρίου 2000	14ος ετήσιος χορός	Ξενοδοχείο Forum
2 Νοεμβρίου 2001	15ος ετήσιος χορός	“Monte Caputo” Λεμεσός

Ο κ. Ματθαίος Σιακόλας, εμπνευστής του «Χορού του Λεμονιού», μεταφέρει στους παρευρισκόμενους αναμνήσεις από την πρώτη διοργάνωση που έγινε από τον Σύλλογο «Άρης» Καραβά στο Κέντρο «Ζέφυρος» το 1951.

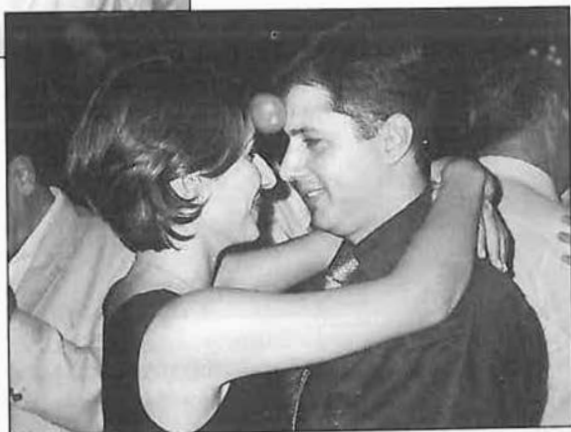
**Το χορευτικό
συγκρότημα του
Σωματείου με
Καραβιωτοπούλες
στο Χορό του
Λεμονιού.**

**Οι νικητές του διαγωνισμού του χορού με το λεμόνι σε αναμνηστική φωτογραφία
με τα μέλη του Συμβουλίου, τον Δήμαρχο Καραβά και
τους πρώην Προέδρους του Σωματείου.**

**Η καθιερωμένη αναμνηστική φωτογραφία των νικητών του διαγωνισμού του χορού
του Λεμονιού με τον Πρόεδρο και μέλη του Συμβουλίου.**

**Στιγμιότυπα από το διαγωνισμό
του Χορού του Λεμονιού σε
διάφορες διοργανώσεις.**

Ο Πρόεδρος του Συνδέσμου Λαπήθου - Καραβά και Περιχώρων Λονδίνου κ. Χρυσόστομος Παπαπαύλου, ο Αντιπρόεδρος κ. Γιώργος Καράμανος μαζί με τον Πρόεδρο του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς» και τους νικητές του Χορού του Λεμονιού. Λονδίνο 29 Σεπτεμβρίου 2001

Ο Χορός του Λεμονιού στο Λονδίνο

Ο Χορός του Λεμονιού δεν οργανώνεται μόνο στην Κύπρο, αλλά σε κάθε μέρος της γης που υπάρχουν Καραβιώτες. Με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 50 χρόνων από την πρώτη διοργάνωση του Χορού του Λεμονιού, ο Σύνδεσμος Λαπήθου, Καραβά και Περιχώρων προσκάλεσε τον Πρόεδρο του Σωματείου μας κ. Νίκο Χατζηστεφάνου στο Χορό που διοργανώθηκε στις 29 Σεπτεμβρίου 2001 στο Λονδίνο.

Σε μια ατμόσφαιρα γεμάτη θύμισες και νοσταλγία ο Πρόεδρος του Σωματείου απηύθυνε θερμό αδελφικό χαιρετισμό εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου στους απόδημους μας και τους συνεχάρη για τη διοργάνωση του Χορού του Λεμονιού στο Λονδίνο και πρόσθεσε:

«Σας συγχαίρω ιδιαίτερα επειδή, όχι μόνο ως πρόσφυγες, αλλά και ως ξενιτεμένοι, τηρείτε τις παραδόσεις μας στην ξενιτειά. Γιατί, παράδοση είναι ο Χορός του Λεμονιού. Μια παράδοση που άρχισε στον Καραβά πριν 50 ακριβώς χρόνια και συνεχίζει να διοργανώνεται, όπου υπάρχουν οργανωμένα σύνολα Καραβιωτών: στην Κύπρο, από το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς», στις ΗΠΑ από τη «Λάμπουσα» Νέας Υόρκης και στην Αυστραλία από τη «Λάμπουσα» Μελβούρνης.

Στο χαιρετισμό του ο Πρόεδρος του Σωματείου διαβεβαίωσε ότι το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς», που ενώνει και εκπροσωπεί όλους ανεξαιρέτα τους Καραβιώτες και τις Καραβιώτισσες, θα συνεχίσει να αγωνίζεται με κάθε τρόπο, μέχρι την ημέρα που θα βρεθούμε στα σπίτια μας και θα μπορέσουμε να ζήσουμε όλοι κάτω από συνθήκες ελευθερίας, μονιμότητας και εθνικής αξιοπρέπειας.

Απευθυνόμενος στους απόδημους αδελφούς μας, στο τέλος επισήμανε ότι:

«Με συμπαραστάτες σαν κι εσάς, είμαι βέβαιος ότι δεν είναι μακριά η μέρα που θα διοργανώσουμε το χορό του Λεμονιού στο Ζέφυρο, από όπου ξεκίνησε, στους Μύλους, και στην Αϊρκώτισσα. Καλή αντάμωση λοιπόν, στον Καραβά και τη Λάπηθο, τη Βασίλεια και την Ελιά, στους Μότηδες και τον Παλιόσοφο, στην Κερύνεια, στην Ελεύθερη Κύπρο.»

5. Χριστουγεννιάτικες εκδηλώσεις αφιερωμένες στα Καραβιώτοπουλα

Κάθε χρόνο έχει καθιερωθεί να γίνεται ειδική εκδήλωση την περίοδο των Χριστουγέννων, η οποία αφιερώνεται στα παιδιά του Καραβά. Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης, γίνεται καλλιτεχνικό πρόγραμμα με απαγγελίες, τραγούδια καθώς επίσης τα παιδιά λαμβάνουν μέρος σε παιχνίδια γνώσεων με θέματα για τον Καραβά και την κατεχόμενη γη μας. Με μεγάλη αγάπη για τα παιδιά μας όλα τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου φροντίζουν για την επιτυχία των εκδηλώσεων αυτών. Οι εκδηλώσεις που έγιναν από το 1994 μέχρι σήμερα είναι οι πιο κάτω:

28 Δεκεμβρίου 1994

8 Ιανουαρίου 1995

7 Ιανουαρίου 1996

5 Ιανουαρίου 1997

3 Ιανουαρίου 1998

10 Ιανουαρίου 1999

8 Ιανουαρίου 2000

7 Ιανουαρίου 2001

Γυμνάσιο Ακρόπολης Λευκωσία

Κέντρο «Αδούλωτη Κερύνεια» Λάρνακα

Κέντρο ΠΑΕΕΚ Λευκωσία

Οδόφραγμα Λήδρα Πάλας

Ξενοδοχείο Φιλοξένια

Κέντρο Μακεδονίτισσα, Λευκωσία

Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Τράπεζας Κύπρου, Λατσία

Κέντρο «Μακεδονίτισσα» Λευκωσία

Τα Καραβιώτοπουλα παρουσιάζουν το Χριστουγεννιάτικο πρόγραμμα τους με την καθοδήγηση της Άννας Βιολάρη, μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου του Σωματείου μας. Ξενοδοχείο «Φιλοξένια» 3 Ιανουαρίου 1998.

Αναμνηστική φωτογραφία στο άγαλμα του Ιάκωβου Πατάτσου των παιδιών που παρέλασαν για το Σωματείο μας με τον Γενικό Γραμματέα του Σωματείου κ. Γιάννη Παπαϊωάννου και τη Β. Γεν. Γραμματέα κα Άννα Βιολάρη.

ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Οι εκδηλώσεις που οργανώνονται από το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» δεν εξαντλούνται σε εκείνες που έχουν καθιερωθεί και γίνονται κάθε χρόνο. Τα δραστήρια μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων στα χρόνια που ανασκοπούμε οργάνωσαν μεγάλο αριθμό κοινωνικών, καλλιτεχνικών, διαφωτιστικών, επιστημονικών και άλλων εκδηλώσεων.

Συνεργασία με το Δήμο Καραβά και τη Σχολική Εφορεία Καραβά

Ιδιαίτερα το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» συμπαραστέκεται με όλες τους τις δυνάμεις στον προσφυγοποιημένο Δήμο μας. Με κάθε τρόπο και μέσο, με κάθε ευκαιρία, το Σωματείο δίνει όλες του τις δυνάμεις για την ενίσχυση της Αρχής που εκπροσωπεί τον ιστορικό μας Δήμο. Η συνεργασία των δυο υπήρξε άσογη και υποδειγματική. Η προσπάθεια κοινή. Σχεδόν όλες οι εκδηλώσεις μας γίνονται από κοινού με το Δήμο Καραβά δίνοντας έτσι το μήνυμα της ενότητας και της συλλογικής προσπάθειας για μια πολύπλευρη προβολή της κατεχόμενης κωμόπολης μας.

Συνεργασία υπήρξε επίσης με τη Σχολική Εφορεία Καραβά για διοργάνωση της εκδήλωσης προς τιμή των αποφοίτων μας, που πραγματοποιείται κάθε χρόνο.

Στη συνέχεια καταγράφονται οι κυριότερες από τις εκδηλώσεις αυτές.

24 Οκτωβρίου 1994. Στο ξενοδοχείο «Φιλοξένια» διοργανώθηκε τιμητική εκδήλωση για τον Καραβιώτη επιστήμονα Δρ. Κυριάκο Νικολάου. Ο Κυριάκος Νικολάου είναι Καθηγητής της Χημείας σε δύο Πανεπιστήμια της Καλιφόρ-

Ο διακεκριμένος καθηγητής Κυριάκος Νικολάου επιδεικνύει το ενθύμιο με το οποίο τον τίμησε το Σωματείο και ο Δήμος Καραβά. Στο μικρόφωνο ο Γεν. Γραμματέας του Σωματείου κ. Γιάννης Παπαϊωάννου και δίπλα του ο Δήμαρχος Καραβά κ. Παν. Τσέντας.

νίας, το Πανεπιστήμιο La Jolla και το Πανεπιστήμιο της Πολιτείας Καλιφόρνια. Είναι επίσης Διευθυντής του Χημικού Τμήματος στο Ινστιτούτο Scripps της Καλιφόρνιας. Έχει πλούσιο συγγραφικό έργο για το οποίο έχει τιμηθεί από δεκάδες Πανεπιστήμια και Ιδρύματα ανά τον κόσμο. Οι ανακαλύψεις του στον τομέα της Χημείας τον κατατάσσουν ανάμεσα στους κορυφαίους επιστήμονες του κόσμου στη Χημεία. Πρόσφατα εξελέγη Αντεπιστέλλον Μέλος της Ακαδημίας των Αθηνών, μια διάκριση που τιμά τόσο τον ίδιο, όσο και τον Καραβά.

25 Φεβρουαρίου 1995. Στο Ίδρυμα Στέλιου Ιωάννου διοργανώθηκε εκδήλωση για ενίσχυση του ταμείου ανέγερσης μνημείου του ήρωα της ΕΟΚΑ Ιάκωβου Πατάτσου, ο οποίος κατάγεται από τον Καραβά.

9 Απριλίου 1995 και 12 Απριλίου 1995. Σε συνεργασία με το Δήμο Καραβά και τη Θεατρική Ομάδα του Δήμου Αγλαντζιάς ανεβάστηκε η θεατρική παράσταση του έργου «ΕΛΠΙΔΑ» στο θέατρο του Αγίου Δομετίου στη Λευκωσία και στο Θέατρο της Τεχνικής Σχολής Λεμεσού.

23 Μαΐου 1995. Στην αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου Κύπρου πραγματοποιήθηκε διάλεξη από τον Καραβιώτη επιστήμονα Δρ. Κυριάκο Νικολάου. Η διάλεξη οργανώθηκε σε συνεργασία με το Χημικό Τμήμα του Πανεπιστημίου.

1-6 Νοεμβρίου 1995. Το Σωματείο μας πήρε ενεργό μέρος στις εκδηλώσεις για την αδελφοποίηση των Δήμων Καραβά-Λειψών που έγιναν στο νησί Λειψοί (Δωδεκάνησα). Κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων το Σωματείο αντιπροσωπεύθηκε από τον Α΄ Αντιπρόεδρο Νίκο Χατζηστεφάνου και το Γενικό Γραμματέα Γιάννη Παπαϊωάννου, τον πρώην Πρόεδρο κ. Ανδρέα Χατζηπαναγή τον κ. Λουκή Ιακωβίδη, τον Κώστα Μούσκο, τη Δέσπω Ευτυχίου και τη Βασιλική Χριστοδουλίδου. Μαζί με το Δήμο πρόβαλαν τον αγώνα των Καραβιωτών και όλων των προσφύγων για ελευθερία και επιστροφή.

Τελετή αδελφοποίησης των Δήμων Καραβά - Λειψών. Ανταλλαγή ενθυμημάτων με το Δήμαρχο Λειψών κ. Μπενέτο Σπύρου. Λειψοί 3 Νοεμβρίου 1995

Τα μέλη αντιπροσωπείας έτυχαν θερμής υποδοχής και είχαν μιαν ανεπανάληπτη φιλοξενία από τους κατοίκους των Λειψών. Έκτοτε διατηρούνται ισχυροί δεσμοί φιλίας τόσο με το δραστήριο Δήμαρχο Λειψών κ. Μπενέτο Σπύρου, όσο και με όλους τους κατοίκους του νησιού.

24 Απριλίου 1996. Έγιναν τα αποκαλυπτήρια μνημείου του ήρωα της ΕΟΚΑ Ιάκωβου Πατάτσου από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Γλαύκο Κληρίδη. Το Σωματείο μας συμμετείχε στην οργανωτική επιτροπή.

15-17 Νοεμβρίου 1996. Τριμελής αντιπροσωπεία του Δ.Σ. του Σωματείου μας αποτελούμενη από τους Πρόεδρο Τηλέμαχο Κληρίδη, το Γενικό Γραμματέα Γιάννη Παπαϊωάννου και τον Κώστα Μούσκο, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου συμμετείχε στις εκδηλώσεις για τον Καραβά της Κυπρου, που διοργανώθηκαν από τον Πολιτιστικό Σύλλογο «Πορτοκαλιά» Καραβά Κυθήρων στον Πειραιά.

21 Μαρτίου 1997. Διοργάνωση συναυλίας του Λεωνίδα Πιτσιλλίδη στο θέατρο ΠΑΣΥΔΥ με τίτλο «Κύπρος Αγαπημένη».

18 Ιουλίου 1997. Διοργάνωση έκθεσης ζωγραφικής της Άννας και Χριστίνας Κελογρηγόρη από τον Καραβά με τίτλο «Κραυγή για μια ελεύθερη πατρίδα».

9-10 Σεπτεμβρίου 1997. Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» πρωτοστάτησε στην αδελφοποίηση της Κοινότητας Καραβά Κυθήρων με το Δήμο Καραβά. Στις εκδηλώσεις αδελφοποίησης των δύο Κοινοτήτων που έγιναν στα Κύθηρα το Σωματείο αντιπροσωπεύθηκε από τον Πρόεδρο κ. Νίκο Χατζηστεφάνου, τον πρώην Πρόεδρο κ. Τηλέμαχο Κληρίδη, το Γενικό Γραμματέα

Τελετή αδελφοποίησης Καραβά Κύπρου με τον Καραβά των Κυθήρων. Ο Δήμαρχος Καραβά κ. Παν. Τσέντας και ο Πρόεδρος της Κοινότητας Καραβά Κυθήρων Κώστας Φάρος αντάλλαξαν ενθυμήματα. Δίπλα τους ο Γενικός Γραμματέας του Σωματείου και Δημοτικός Σύμβουλος κ. Γιάννης Παπαϊωάννου, Καραβάς Κυθήρων, 8 Σεπτεμβρίου 1997

Γιάννη Παπαϊωάννου, τον Ταμία κ. Λουκή Ιακωβίδη, την Οργανωτική Γραμματέα κα Δέσπω Ευτυχίου και τα Μέλη του Συμβουλίου κυρίες Βασιλική Χριστοδουλίδου και Νούλλα Φραγκούδη και τον κ. Κώστα Μούσκο. Έκτοτε διατηρούνται αδελφικές σχέσεις με τα Σωματεία «Πορτοκαλιά» Καραβά Κυθήρων και «Καραβάς» Κυθήρων. Εκτενέστερη αναφορά στην αδελφοποίηση των δύο κοινοτήτων γίνεται σε άλλο κεφάλαιο.

Τα μέλη της αντιπροσωπείας του Δήμου και του Σωματείου με τον Κώστα Φάρο στα Κύθηρα. 5 Σεπτεμβρίου 1997.

Στιγμιότυπα από την εκδήλωση προς τιμήν του Καραβιώτη Πρέσβη των ΗΠΑ Κλεάνθη Κωνσταντίνου. Πάνω: Η πολιτική και θρησκευτική ηγεσία με τον τιμώμενο, τον Πρόεδρο του Σωματείου και τον Δήμαρχο Καραβά. Κάτω: Ο Κλεάνθης Κωνσταντίνου με τους εκπροσώπους των διοργανωτών της τιμητικής του εκδήλωσης.

2 Απριλίου 1999. Εκδήλωση προς τιμή του Καραβιώτη Πρέσβη Αμερικής Κλεάνθη Κωνσταντίνου στο ξενοδοχείο Forum.

Το Σωματείο και ο Δήμος Καραβά διοργάνωσαν από κοινού μία εξαιρετική εκδήλωση, στην οποία τιμήθηκε ένα άξιο τέκνο του Καραβά, ο Κλεάνθης Κωνσταντίνου. Ο Κλεάνθης Κωνσταντίνου διατέλεσε για πολλά χρόνια στέλεχος και Πρόεδρος της Κυπριακής Ομοσπονδίας Αμερικής, και με την προσωπική συμβολή έχει προσφέρει ένα σημαντικό έργο στον τομέα της διατήρησης και προβολής του εθνικού θέματος της Κύπρου. Με την εκλογή του Προέδρου της Αμερικής κ. Μπιλ Κλίντον ο Κλεάνθης διορίστηκε πρέσβης της Αμερικής στο Λουξεμβούργο, μια θέση από την οποία προσέφερε τις υπηρεσίες του για τέσσερα χρόνια. Από τη θέση αυτή κράτησε ψηλά στις προτεραιότητες του το Εθνικό πρόβλημα της Κύπρου.

Στο πρόσωπο του Κλεάνθη Κωνσταντίνου, ο οποίος τιμήθηκε επάξια για την πολύπλευρη προσφορά του, προβλήθηκε επίσης η πολύ αξιολόγη και σημαντική δραστηριότητα όλων των αποδήμων Καραβιωτών, οι οποίοι αγωνίζονται αθόρυβα και μεθοδικά, συστρατευμένοι στον αγώνα για άρση της αδικίας σε βάρος της Κύπρου και την επικράτηση του δικαίου στη μαρτυρική μας πατρίδα.

Στην κατάμεστη αίθουσα παρευρέθηκε σύσσωμη η πολιτική ηγεσία του τόπου, καθώς και άλλοι εκλεκτοί προσκεκλημένοι.

Στο καλλιτεχνικό μέρος της εκδήλωσης συμμετείχε η χορωδία «Η Φωνή της Κερύνειας» υπό τη διεύθυνση της Καραβιώτισσας ιδρύτριας και μαέστρου της χορωδίας Νέλλης Λουκαΐδου.

1η Μαρτίου 2000 και 10 Μαΐου 2000. Διοργανώθηκαν εκδηλώσεις με θέμα την παρουσίαση του παραδοσιακού κεντήματος του Καραβά «Ο Φερβολιτές». Οι εκδηλώσεις έγιναν στο κέντρο της Μακεδονίτισσας στη Λευκωσία και στο πλοίο «Salamis Glory» στη Λεμεσό.

3 Νοεμβρίου 2000. Διοργανώθηκε συναυλία με το Μιχάλη Χατζηγιάννη με τίτλο «Τραγουδώ για την κατεχόμενη γη μας». Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στο αθλητικό κέντρο «Ελευθερία» στη Λευκωσία και σ' αυτή παρευρέθηκαν γύρω στα 1.000 άτομα Καραβιώτες και φίλοι του Καραβά. Όλα τα καθαρά έσοδα της εκδήλωσης διατέθηκαν για ενίσχυση του ταμείου ανέγερσης του οικήματος του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών.

Ο Δήμαρχος Καραβά κ. Παν. Τσέντας και ο Πρόεδρος του Σωματείου κ. Νίκος Χατζηστεφάνου τιμούν τον Καραβιώτη καλλιτέχνη Μιχάλη Χ'Γιάννη κατά την εκδήλωση «Τραγουδώ για την κατεχόμενη γη μου»

1-9 Σεπτεμβρίου 2001. Με πρόσκληση του Δημάρχου Καραβά κ. Πανίκου Τσέντα και του Δημοτικού Συμβουλίου Καραβά το Σωματείο αντιπροσωπεύθηκε με τον Πρόεδρο κ. Νίκο Χατζηστεφάνου και το Γενικό Γραμματέα κ. Γιάννη Παπαϊωάννου, ο οποίος ήταν μέλος του Δημοτικού Συμβουλίου στις εκδηλώσεις που έγιναν στους Λειψούς (1 και 5 Σεπτεμβρίου) και στα Κύθηρα (6-9 Σεπτεμβρίου). Θερμές, αδελφικές είναι οι σχέσεις των αδελφοποιημένων με τον Καραβά Δήμων. Σε σεμνή τελετή στις 2 Σεπτεμβρίου ο Αρχιμανδρίτης Νικηφόρος Κουμουνδούρος παρασημοφόρησε το Δήμαρχο, τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου και τον Πρόεδρο του Σωματείου με το Χρυσό Παράσημο της Παναγίας του Χάρου. Στις 7 Σεπτεμβρίου στον Κυθηραϊκό Σύνδεσμο τέθηκαν οι βάσεις αδελφοποίησης ολόκληρου του Δήμου Κυθήρων με το Δήμο Καραβά.

Εκδηλώσεις σε συνεργασία με τη Συντονιστική Επιτροπή Δήμων και Σωματείων Επαρχίας Κερύνειας

Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» έχει ενεργό συμμετοχή σε κοινές εκδηλώσεις που διοργανώνονται από τη Συντονιστική Επιτροπή Δήμων και Σωματείων Επαρχίας Κερύνειας. Βασικότερες εκδηλώσεις είναι η διοργάνωση της εκδήλωσης του κατακλυσμού στο Ναυτικό Όμιλο Κερύνειας, οι εκδηλώσεις καταδίκης της ανακήρυξης του ψευδοκράτους που γίνονται το μήνα Νοέμβριο καθώς επίσης και αντικατοχικές εκδηλώσεις που διοργανώνονται το μήνα Ιούλιο με σκοπό την καταδίκη της Τουρκικής εισβολής.

Κρουαζιέρες Κερυνειωτών

Από το 1997 διοργανώνονται κάθε χρόνο κρουαζιέρες Κερυνειωτών με βασικό σκοπό τη σύσφιγξη των σχέσεων μεταξύ των σκορπισμένων Κερυνειωτών και την προβολή του Εθνικού θέματος της Κύπρου σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Πολλές εκδηλώσεις έγιναν σε νησιά της Ελλάδας καθώς επίσης στην Αλεξανδρούπολη, Θεσσαλονίκη, Ναύπλιο, Χανιά, Κρήτη, Πειραιά, Αθήνα. Στις κρουαζιέρες αυτές, στις οποίες μετέχουν μόνο Κερυνειώτες, η συμμετοχή των μελών μας ανέρχεται στα 100-150 άτομα κάθε χρόνο.

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Μια πολύ αξιόλογη προσφορά του Σωματείου μας είναι οι εισφορές που γίνονται κάθε χρόνο σε δυσπραγούντες Καραβιώτες, οι οποίοι έχουν ανάγκη οικονομικής ενίσχυσης. Αθόρυβα το Προσφυγικό Σωματείο μας εκτελεί ένα θεάρεστο έργο που τιμά όλους τους Καραβιώτες, μέλη του Σωματείου.

Σημειώνουμε ότι σε αρκετές κηδείες Καραβιωτών αντί στεφάνων γίνονται εισφορές για το ταμείο Ευημερίας Δυσπραγούντων Καραβιωτών.

Αντιπροσωπεία του Διοικητικού Συμβουλίου παρευρίσκεται πάντοτε σε όλες τις κηδείες Καραβιωτών που μας φεύγουν στην προσφυγιά. Είναι το ελάχιστο που μπορούμε να πράξουμε σαν ύστατο αποχαιρετισμό σ' αυτούς που μας φεύγουν με τον πικρό καημό της προσφυγιάς στα χείλη.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΡΑΒΙΩΤΩΝ Το επίτευγμα της ενότητας των Καραβιωτών

Το οίκημα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών έγινε σήμερα πραγματικότητα. Η εξασφάλιση οικήματος για να ικανοποιήσει τις ανάγκες στέγασης του Σωματείου μας είχαν αρχίσει από το 1989 μετά από απόφαση που απασχόλησε Έκτακτη Γενική Συνέλευση στη Λευκωσία.

Παρόμοιος προβληματισμός για το θέμα της στέγασης απασχολούσε και το Δημοτικό Συμβούλιο Καραβά. Με κοινή προσπάθεια εξασφαλίστηκε χαλίπκη γη στην περιοχή Κώστα Θεοδώρου στο Στρόβολο και στη συνέχεια τέθηκε σε εφαρμογή ο μεγάλος στόχος της ανέγερσης οικήματος. Ετοιμάστηκαν σχέδια, εξασφαλίστηκαν οι απαιτούμενες άδειες και στις 29 Φεβρουαρίου 1999 κατατέθηκε ο θεμέλιος λίθος από τον Υπουργό Εσωτερικών κ. Χριστόδουλο Χριστοδούλου. Σημειώνουμε ότι το Πολιτιστικό Ίδρυμα Καραβιωτών

Το οίκημα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών

λειτουργεί με δικό του Καταστατικό. Ο Δήμος και το Σωματείο μας συμπροεδρεύουν στο ίδρυμα και εκπροσωπούνται πάνω σε ισότιμη βάση, ώστε όλες οι αποφάσεις παίρνονται από κοινού. Στο πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο του Πολιτιστικού Ιδρύματος των Καραβιωτών συμμετείχαν εκ μέρους του Σωματείου ο Πρόεδρος Νίκος Χατζηστεφάνου, ο οποίος μαζί με το Δήμαρχο Καραβά ήταν Συμπρόεδρος του Ιδρύματος, ο πρώην Πρόεδρος Τηλέμαχος Κληρίδης, ο Α΄ Αντιπρόεδρος Κώστας Πατέρας και ο Γενικός Γραμματέας του Σωματείου Γιάννης Παπαϊωάννου. Ο Γ. Παπαϊωάννου ήταν ο Γραμματέας του Συμβουλίου του Ιδρύματος και ο επιβλέπων μηχανικός του έργου. Εκ μέρους του Δήμου συμμετείχε ο Δήμαρχος Πανίκος Τσέντας, ο οποίος μαζί με τον Πρόεδρο του Σωματείου ήταν Πρόεδρος του Ιδρύματος, ο Αντιδήμαρχος Νίκος Παπαπέτρου και τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου Αντρέας Παντελής και Σωτήρα Ποταμίτου.

Το όλο έργο στοίχισε περίπου 300,000 Λ.Κ., ένα ποσό το οποίο εξασφαλίστηκε από κυβερνητική χορηγία, από συνεισφορά του Δήμου και του Σωματείου καθώς επίσης και από εισφορές Καραβιωτών και φίλων του Καραβά.

Μεγάλη εισφορά ύψους 50,000 λιρών έγινε από το ζεύγος Νίκου και Ελπίδας Σιακόλα, οι οποίοι έχουν επίσης εισφέρει το ποσό των 100 χιλιάδων λιρών για τη δημιουργία ταμείου Υποτροφιών για άριστους Καραβιώτες νέους.

Κατά τη διάρκεια της τέλεσης των εγκαινίων του οικήματος που έγιναν στις 3 Νοεμβρίου 2001 το Συμβούλιο του Ιδρύματος ανακήρυξε το ζεύγος Νίκου και Ελπίδας Σιακόλα σε Μεγάλους Ευεργέτες του οικήματος και προς τιμή τους ονομάστηκε η μεγάλη αίθουσα εκδηλώσεων σε αίθουσα Νίκου και Ελπίδας Σιακόλα.

Τα εγκαίνια του οικήματος τελέστηκαν από τον Υπουργό Παιδείας και

Πολιτισμού κ. Ουράνιο Ιωαννίδη και στην τελετή παρευρέθηκαν αρκετοί Υπουργοί, Βουλευτές, ο Κυβερνητικός Εκπρόσωπος, ο Πρέσβης της Ελλάδος και ο πρώην Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Γιώργος Βασιλείου. Αγιασμός τελέστηκε από το μητροπολίτη Κερύνειας Πανιερώτατο κ.κ. Παύλο.

Η κτιριακή δομή του οικήματος περιλαμβάνει μεγάλη αίθουσα εκδηλώσεων, και ήδη στεγάζει γραφεία για το Δήμο και το Σωματείο, έχει χώρους για βιβλιοθήκη, μουσείο λαϊκής τέχνης, κυλικείο, και άλλους βοηθητικούς χώρους.

Στην προσπάθεια ανέγερσης του οικήματος συγκινητική υπήρξε η συμπαράσταση και βοήθεια που είχαμε από όλα τα στρώματα των Καραβιωτών. Αναφέρουμε ότι εισφορές μικρές και μεγάλες έγιναν από πολλούς Καραβιώτες και φίλους του Καραβά, αρκετοί από τους οποίους προσέφεραν υλικά για την αποπεράτωση του έργου. Τους ευχαριστούμε όλους θερμά.

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα των Καραβιωτών είναι ένα μεγάλο επίτευγμα της συλλογικής προσπάθειας των Καραβιωτών. Το οίκημα, που η δραστηριότητα των Καραβιωτών κατόρθωσε να δημιουργήσει στην Προσφυγιά, αποτελεί καύχημα για όλους μας.

Ευελπιστούμε και στοχεύουμε ότι με τη λειτουργία και αξιοποίηση του οικήματος θα διευρυνθούν οι προοπτικές δραστηριοποίησης του Δήμου και του Σωματείου μας σε πολλούς τομείς Εθνικούς, Πολιτιστικούς, Κοινωνικούς και άλλους. Από εμάς εξαρτάται να εργαστούμε με όλες μας τις δυνάμεις για να δημιουργήσουμε μια αξιόλογη πορεία προσφοράς για τον Καραβά και την κατεχόμενη γη μας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η πολύπλευρη δράση του Σωματείου μας είναι πρακτικά αδύνατο να παρουσιαστεί μέσα από λίγες σελίδες. Όση προσπάθεια κι' αν καταβλήθηκε μπορεί η αναφορά στη δράση του Σωματείου, λόγω και της μεγάλης χρονικής περιόδου που καλύπτει, να έχει παρουσιαστεί σε γενικές γραμμές και με πολύ λίγες λεπτομέρειες. Συμπλήρωμα σ' αυτή την παρουσίαση αποτελεί το γεγονός ότι πάντοτε οι εκδηλώσεις του Σωματείου μας ήσαν πετυχημένες με ποιοτικό και πλούσιο περιεχόμενο.

Θερμές ευχαριστίες και έπαινος οφείλονται σε όλα τα μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων που υπηρέτησαν το Σωματείο από την ίδρυση του μέχρι και σήμερα και τα οποία με πολλή προθυμία και ενθουσιασμό έχουν προσφέρει ανεκτίμητες υπηρεσίες για την καλύτερη προβολή της κωμόπολης μας και την ενίσχυση του αγώνα που διεξάγουμε για λευτεριά και δικαίωση.

Είθε ο χρόνος ίπου περνά να μην μας κουράσει σ' αυτή τη δύσκολη πορεία και να αντέξουμε όλοι μαζί στον ανηφορικό δρόμο της προσφυγιάς μέχρι που μια μέρα αυτή η πορεία καταλήξει στη γνώριμη αυλή του σπιτιού μας στον πανέμορφο Καραβά μας.

Νίκος Χατζηστεφάνου
Πρόεδρος

Γιάννης Παπαϊωάννου
Γενικός Γραμματέας

ΤΑ ΚΑΡΑΒΙΩΤΟΠΟΥΛΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΣΙΝΗ ΓΡΑΜΜΗ

Μια αλλιώτικη Χριστουγεννιάτικη γιορτή

Άννας Δημητρίου-Βιολάρη

Λευκωσία.... η μόνη μοιρασμένη πόλη στον κόσμο. Η καρδιά της μικρής πατρίδας που λογχισμένη από τους ανατολίτες, εδώ και 21 χρόνια, αιμορραγεί καθημερινά.

«Πράσινη γραμμή» ονόμασαν τη λόγχη που μοιράζει την πρωτεύουσα... εγώ τη λέω γραμμή της αδικίας, του ξεριζωμού, του εγκλωβισμού, της αιχμαλωσίας... Να μπορώ να ταξιδεύω σε όλα της γης τα μέρη, να απολαμβάνω και να γεύομαι κάθε σπιθαμή φυσικής και ανθρώπινης ομορφιάς, κι όμως τούτη η απαίσια γραμμή μέσα στην ίδια μου την πατρίδα να με εμποδίζει να πάω σπίτι μου, στη γειτονιά μου, το χωριό μου. Να μ' έχει πρόσφυγα, εγκλωβισμένο αιχμάλωτο μέσα στην ίδια τη γη μου...

«Είναι άδικο... είναι άδικο...»

Αφόρητη καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των δικών μου.. των δικών σου... των δικών μας. Τα μάτια υγραίνονται, τα δόντια τρίζουν, τα χείλη τρεμοπαίζουν, η καρδιά κτυπά σε άλλους ρυθμούς. Οργίζομαι αγανακτώ... Δεν ταιριάζει σε τούτη τη γη να 'ναι σκλαβωμένη.

Φυλάκια, συρματοπλέγματα, νεκρή ζώνη... Πράσινη γραμμή. Τούτον, λοιπόν, το χώρο από τον κυκλοφοριακό κόμβο του Σοπάζ και μέχρι τον κυκλοφοριακό κόμβο του αεροδρομίου Λευκωσίας, όπου και ο δρόμος που οδηγεί ολόισια στη λεμονανθούσα αγαπημένη μας γενέθλια γη, τον Καραβά, διαλέξαμε εμείς οι Καραβιώτες – Προσφυγικό Σωματείο και Δήμος «ΚΑΡΑΒΑ» φέτος τα Χριστούγεννα, για να γιορτάσουμε την καθιερωμένη ετήσια χριστουγεννιάτικη εκδήλωσή μας με τα Καραβιωτόπουλα.

Λένε πως μια εικόνα ζωής αντιστοιχεί με χίλιες λέξεις και σίγουρα μια διαδρομή αλλιώτικη από τις καθημερινές... μια διαδρομή ολοζώντανη μαρτυρία όλων αυτών που κάθε μέρα τα παιδιά ακούνε από χίλια στόματα κι ίσως καλά – καλά να μην πολυκαταλαβαίνουν κατά μήκος της Πράσινης Γραμμής, θα μιλήσει ποικιλότητα στις αγνές καραβιώτικες παιδικές ψυχές.

Επτά του Γενάρη το 1996 πρωί και ενώ ο κόσμος της Λευκωσίας απολάμβανε ακόμα το κυριακάτικό του πρωινό, καμιά σαρανταριά παιδιά του Καραβά, κάθε ηλικίας, από 3 μέχρι 16 χρονών, που ήλθαν από την επαρχία Λεμεσού και Λευκωσίας, μαζεύονται στο χώρο των προσωρινών εγκαταστάσεων του γηπέδου ΠΑΕΕΚ.

Επιβιβάζονται σε λεωφορείο της εταιρείας «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» - τα γνωστά λεωφορεία του χωριού μας – φορούν τα αναμνηστικά καπελάκια σε χρώματα των λεμονιών μας και έμβλημα, το έμβλημα του προσφυγικού μας σωματείου, και ξεκινούν μαζί με τους συνοδούς τους (μέλη του Σωματείου) για μια

αλλιώτικη «χριστουγεννιάτικη γιορτή». Μια γιορτή πρόκληση, μια διαδρομή για να γευτούν και να νιώσουν την πικρή αλήθεια. Και η διαδρομή αρχίζει...

Παιδιά και συνοδοί καλωσορίζονται, συστήνονται, γνωρίζονται μεταξύ τους καλύτερα και μιλά ο καθένας για την караβιώτικη καταγωγή του. Δίνονται εξηγήσεις στα παιδιά για τη διαδρομή και το στόχο μας και χαρίζουμε στο καθένα από ένα βιβλιάριο με σχετικές πληροφορίες, αναφορά στον Καραβά και τραγούδια που αναφέρονται στα Χριστούγεννα στην προσφυγιά.

Τα παιδιά δείχνουν ζωηρότατο ενδιαφέρον, ακούνε προσεχτικά κάθε λέξη και πληροφορία. Μιλούν, ρωτούν, συζητούν, συμμετέχουν ποικιλότροπα. Μα πάνω από όλα αφουγκράζονται κάθε μήνυμα και συναίσθημα που μυστικά και ανεπαίσθητα εκπέμπει η όλη ατμόσφαιρα.

Κι ενώ κουβεντιάζουμε για τη μοιρασμένη πόλη της Λευκωσίας, φτάνουμε στον πρώτο σταθμό της διαδρομής μας, στον κυκλοφοριακό κόμβο του ΣΟΠΑΖ, στο χώρο εκείνο που για μας τους Καραβιώτες απέκτησε τον τελευταίο καιρό κι ένα καινούριο συμβολισμό, αφού αυτόν το χώρο διάλεξε ο Καραβιώτης νέος Γιάννης Αποστολίδης για να περάσει στα κατεχόμενα, για να εκπληρώσει την επιθυμία του να γνωρίσει το χωριό του.

Τα μάτια γυροφέρνουν αχόρταγα... συγκίνηση μα και οργή πλημμυρίζει ολονών τις ψυχές μας... ο καθένας αφήνεται στο δικό του μονόλογο, λες και βρίσκεται μόνος του στο χώρο... κι ύστερα οι συζητήσεις αρχίζουν να δίνουν και να παίρνουν...

Φεύγουμε με ανάμεικτα αισθήματα και προχωρούμε προς τον κυκλοφοριακό κόμβο του Βατά. Έτσι, καθώς ο δρόμος προχωρεί ολίσσιος προς το βορρά, λες και σε οδηγεί κατ' ευθείαν στο αγέρωχο βουνό. Κι είναι τόσο καθαρό τούτο το πρωινό, που για μια στιγμή νομίζουμε πως αν απλώσουμε το χέρι θα αγγίξουμε τη λαβωμένη πλαγιά του.

Ωχ, Θεέ μου, τόσο κοντά... μα τόσο μακριά... Η γλώσσα δένεται... λύνεται... Ξεστομίζουμε λέξεις και φράσεις που εξελίσσονται σε συνθήματα. Και το λεωφορείο δονείται κυριολεκτικά. Μα προχωρεί. Με οδηγό το συγχωριανό μας Σωτηράκη Καλλή μπαίνει στην πόλη.

Τείχη, πολιτιστικό κέντρο Μελίνας Μερκούρη, Πύλη Αμμοχώστου... τεκμήρια μιας μακρόχρονης Ελληνικής ιστορίας. Τα κοιτάμε με έκσταση, τα σχολιάζουμε, τα συζητάμε.

Σταθμεύουμε στο χώρο της Πύλης Αμμοχώστου και όλοι μαζί, σαν ένα Σώμα, περπατητοί μπαίνουμε στα δρομάκια της περιοχής και φθάνουμε στο οίκημα του σωματείου μας που προσωρινά στεγάζεται μαζί με το Δημαρχείο Καραβά, σ' ένα ανακαινισμένο τουρκοκυπριακό σπίτι απέναντι από το σχολείο του Αγ. Κασσιανού. Σταματούμε για λίγο εκεί, νοσταλγούμε τις όμορφες, ξέγνοιαστες μέρες στην αγαπημένη μας κωμόπολη, βγάζουμε μερικές αναμνηστικές φωτογραφίες και συνεχίζουμε να περιδιαβάζουμε τα δρομάκια της Χρυσалиνιώτισσας.

Οι δρόμοι άδειοι, έρημοι, βουβοί, λόγω της κυριακάτικης αργίας, αντιλα-

λούν από τις δικές μας κουβέντες και φωνές καθώς οι μεγάλοι κουβεντιάζουν και ενημερώνουν τα παιδιά για τις παλιές καλές μέρες τούτων των εμπορικών δρόμων.

Φτάνουμε στο φυλάκιο όπου ο εθνοφρουρός μας κοιτάζει περίεργα. Το βλέμμα μας περιφέρεται αχόρταγα... οι σημαίες της ντροπής διακρίνονται ολοκάθαρα πίσω από τα ερειπωμένα σπίτια, ενώ η γαλανόλευκη κυματίζει περήφανα μπροστά μας.

Τι αντίθεση, Θεέ μου!

Ο εθνοφρουρός ευγενικά μας καλεί να αποχωρήσουμε γιατί θα ενοχληθούν οι «Ξενόφερτοι». Ακούς εκεί να ενοχληθούν! Λες και τούτος ο τόπος είναι δικός τους...

Σεβόμαστε όμως το νεαρό εθνοφρουρό μας και σιωπηλά αποχωρούμε. Τα πόδια μας είναι βαρετά, το βήμα γίνεται πιο αργό... και το μυαλό γεμίζει με χίλιες δύο αλλιώτικες σκέψεις...

Επιβίβαση ξανά στο λεωφορείο και η διαδρομή συνεχίζεται. Μνημείο Ελευθερίας, Αρχιεπισκοπή, άγαλμα Μακαρίου Γ', τάφος, τείχη, Δημαρχείο, Λαϊκή Γειτονιά, Πλατεία Ελευθερίας, ζωντανές εικόνες μιας ολόκληρης ζωής γίνονται σημεία αναφοράς και συζήτησης μέχρι που το λεωφορείο φτάνει στην περιοχή Πύλης Πάφου παρά τον Προμαχώνα Ρόκας.

Τα παιδιά με το βλέμμα τους προσπαθούν να εξερευνήσουν το χώρο. Ψάχνουν επίμονα να διακρίνουν τη δήθεν «Παιδική Χαρά». «Οχυρωματικά

έργα είναι κυρία», φωνάζει γεμάτος βεβαιότητα ένας έφηβος. «Μπράβο παιδί μου» σκέφτομαι, «ευτυχώς που δεν πιστεύεις σε σαπουνόφουσκες» και κοιτάζω τα παιδιά κουνώντας καταφατικά το κεφάλι μου. Οι ρόδες γυρίζουν όμως όπως και το ρολόι του χρόνου και φτάνουμε μπροστά στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας.

Τα παιδιά βιάζονται να κατεβούν. Έχουν ακούσει τόσες φορές για τούτον το χώρο που έγινε σύμβολο αγώνα, που θέλουν να τον γνωρίσουν και τα ίδια. Παρατηρούν γύρω – γύρω περίεργα. Ρωτούν για το ερειπωμένο κτίριο, το βουβό ξενοδοχείο, τα ανακαινισμένα σπίτια, το οδόφραγμα. Τους εξηγούμε πως τούτος ο δρόμος σε 20 λεπτά μας πάει στη Κερύνηα. Ρωτούν αν μπορούν να προχωρήσουν. Θέλουν να προχωρήσουν. Μα το οδόφραγμα είναι πιο ψηλό από το μπόι μας... μας κλείνει αδιάντροπα το δρόμο και από πάνω το όργανο της τάξης να μας καλεί επιτακτικά να ανοίξουμε χώρο για να περάσουν τα αυτοκίνητα των ξένων.

Ακούς εκεί να επιτρέπεται η είσοδος για «άλλους» και για μας, που είναι δικά μας, να είναι για 21 χρόνια κλειστός...

Η αγανάκτηση και η οργή μας πνίγουν. Τα παιδιά αλληλοκοιτάζονται σαστισμένα και απορημένα. Είμαι σίγουρη πως τώρα καταλαβαίνουν ακριβώς τι σημαίνει η λέξη «αδικία».

Με ανάμεικτα αισθήματα και με τη σκέψη πως δε θα ησυχάσουν – δεν μπορούμε να ησυχάσουμε – μέχρι να αλλάξουμε τα τετελεσμένα, ξαναμπήκαμε στο λεωφορείο. Διασχίζουμε την πόλη και φτάνουμε στον κυκλοφοριακό κόμβο του αεροδρομίου. «Τούτος ο δρόμος παιδιά οδηγεί ολόισια στον Καραβά. Από εδώ για ολόκληρα χρόνια ταξίδευαν οι συγχωριανοί μας...» Οι συνοδοί λες και μας κούρδισαν επαναλαμβάνουμε τα ίδια λόγια «Τούτος ο δρόμος παιδιά οδηγεί...» Η σκέψη μας ελεύθερη πετά πάνω από τα οδοφράγματα και τους κλειστούς δρόμους και φτάνει ολόισια στον Καραβά. Σεργιανίζει σε

τόπους γνώριμους κι αγαπημένους, μέχρι που το λεωφορείο κάνει στάση στον τελευταίο σταθμό της σημερινής μας διαδρομής.

Φτάνουμε στον Τύμβο της Μακεδονίτισσας για να εναποθέσουμε ένα συμβολικό στεφάνι τιμής και δόξας στα παλικάρια της Κύπρου και της Ελλάδας, που αψηφώντας τον εχθρό πολέμησαν γενναία, αφήνοντας την τελευταία τους πνοή σε τούτο το πολύπαθο νησί κατά τις μέρες της τουρκικής εισβολής και συνάμα να δώσουμε όρκο ιερό πως δε θα ξεχάσουμε ποτέ τη θυσία τους.

Με σεβασμό και εθνική συγκίνηση εναποθέτουμε το στεφάνι στους νεκρούς μας ήρωες και περήφανα ψάλλουμε τον Εθνικό μας Ύμνο.

Αποχωρούμε σιωπηλά, πλημμυρισμένοι με ποικίλα συναισθήματα, μα και με ένα πείσμα πιο δυνατό από χθες.

Με το σύνθημα «Ο Καραβάς ζει και μας καρτερεί» επιστρέφουμε στην πρωινή αφετηρία μας, όπου οι γονείς περιμένουν τα παιδιά τους για να μοιραστούν μαζί τους όλα όσα έχουν ζήσει σε τούτη τη σημερινή αλλιώτικη διαδρομή. Μια διαδρομή που κατά τη γνώμη των ίδιων των παιδιών θα τους μείνει αξέχαστη.

Το προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» και ο «Δήμος Καραβά» πιστεύουμε πως τούτη η σημερινή εκδήλωση θα αφήσει τα ίχνη της σε κάθε παιδική ψυχούλα, για να τους θυμίζει καθημερινά πως εδώ είμαστε προσωρινά.

Οι ρίζες μας, το σπίτι μας, η γειτονιά μας είναι εκεί στον Καραβά και αληθινά Χριστούγεννα θα γιορτάσουμε μόνον τότε, όταν θα γυρίσουμε ελεύθεροι στη γη μας, στον Καραβά!

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΚΩΣΤΑ ΦΑΡΟ

Νίκου Χατζηστεφάνου

Ο Κώστας Φάρος, αγνός πατριώτης, οραματιστής, ένθερμος συμπαραστάτης στον αγώνα της Κύπρου για ελευθερία και δικαίωση, διετέλεσε Πρόεδρος της Κοινότητας του Καραβά των Κυθέρων την περίοδο 1994-1998. Με την ιδιότητά του αυτή ήταν ένας από τους πρωτεργάτες της αδελφοποίησης της Κοινότητας Καραβά με το Δήμο Καραβά Κύπρου. Σε ηλικία 42 χρονών έφυγε πρόωρα από τη ζωή. Δεν πρόλαβε να πραγματοποιήσει το όνειρό του, να γνωρίσει τον Καραβά της Κύπρου.

Νεκρολούλουδα

Επιμνημόσυνη ομιλία για τον Κώστα Φάρο στο 40ήμερο μνημόσυνό του στις 7 Νοεμβρίου 1998 από τον Πρόεδρο του Σωματείου «Ο Καραβάς».

Αδελφέ μου Κώστα,

Πριν από ένα χρόνο σε γνωρίσαμε, οι Καραβιώτες της Κύπρου, σε τούτη την ιστορική κοινότητα, που τ' όνομά της και μόνο ήταν και είναι για μας πηγή αναπόλησης και ιστορίας, όνομα μνήμης και αγώνα.

Πριν ένα χρόνο ήσουν μια ενεργός παρουσία. Σήμερα είσαι μια ενεργός καθοδήγηση.

Πριν ένα χρόνο, ακούραστος μπροστάρης, φιλόξενος οικοδεσπότης, μας ξενάγησες στα στενά του Καραβά, μας οδήγησες στη ρίζα της πορτοκαλιάς, μας φίλεψες στο Αμήρ Αλή, μας κατέβασες στη ρεματιά, μας ανέβασες στον Άγιο Χαράλαμπο. Και σαν νάταν λίγα όλα αυτά, μας σεριάνισες στη Χώρα, στον Ποταμό, την Αγία Πελαγία, στο Μυλοπόταμο. Μας πήγες προσκύνημα στην Παναγιά την Μυρτιδιώτισσα και στην Αγία Σοφία της Μονεμβασιάς. Δεν άφησες λεπτό που να μην το γεμίσεις με Καραβά και Κύθηρα. Αλλά και λεπτό δεν έμεινε που να μη γεμίσει με τη δική σου δημιουργική παρουσία.

Σήμερα, Κώστα μου, δεν σε είδα στο αεροδρόμιο. Δεν σε συνάντησα στην αψίδα του Καραβά μας να μας υποδέχεσαι με τον πάτερ-Αλέξανδρο να ευλογεί, κρατώντας το σταυρό στο χέρι. Δεν πρόλαβα να δω αν ήσουν στην πηγή του Κεραμααριού και την Πλατειά Άμμο. Δεν ήσουν στο Αμήρ Αλή. Δεν ήσουν. Γιατί τώρα είσαι παντού: Σε κάθε σπίτι και δρόμο, σε κάθε πέτρα και δέντρο, σε κάθε αύρα και κύμα. Σ' όλη την πόλη, σ' όλο το χώρο, σ' όλα τα μέρη.

Και η ενεργός παρουσία σου μας βλέπει, μας καθοδηγεί, μας προστάζει:

- Να ενώσουμε τις δυνάμεις του Έθνους.
- Να μην ξεχνούμε τους δεσμούς που μας ενώνουν.
- Να στραφούμε στην ιστορία μας.
- Να μη λησμονούμε την καταγωγή μας.
- Να αγωνιζόμαστε όλοι μαζί για Ελευθερία.
- Να μην εγκαταλείπουμε τα ιδανικά που μαζί υποσχεθήκαμε.

Και πάνω απ' όλα, να μην ξεχνάμε – όλοι μας – έναν άλλο Καραβά, εκεί στην Κύπρο, που ζει, στενάζει και μας καρτερεί. Όλους μας.

Αδελφέ μου Κώστα,

Εκ μέρους του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς», όλων των συναδέλφων μου στο Διοικητικό Συμβούλιο του Σωματείου και όλων ανεξαιρέτα των Καραβιωτών, τους οποίους εκφράζει, καταθέτω σήμερα υπόσχεση εκπλήρωσης όλων των υποθηκών σου, πραγματοποίησης όλων των οραματισμών σου. Κατάθετω υπόσχεση αγώνα. Ανένδοτου αγώνα ελευθερίας, που κι εσύ μας προστάζεις.

Μεταφέρω τα θερμά συλλυπητήρια όλων μας στη Στέλλα και το Στάθη, σε όλους τους δικούς σου, τους συγχωριανούς μας Καραβίτες και όλους τους Κυθηριώτες.

Καταθέτω κι αυτά τα λουλούδια σε ένδειξη απέραντης αγάπης και απεριόριστης εκτίμησης.

Αιώνια σου η μνήμη αδελφέ.

ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ελένης Τζωρτζοπούλου

Μια καλοκαιρινή επίσκεψη ενός νέου ζευγαριού από την Κύπρο στα Κύθηρα το 1994 αποτέλεσε την αφορμή για την πραγματοποίηση της Αδελφοποίησης του Καραβά της Κύπρου με τον Καραβά των Κυθήρων. Το ζευγάρι, ο Μιχάλης και η Άννα Κακουλή, με καταγωγή από τον κατεχόμενο μέχρι και σήμερα Καραβά της Κύπρου, ήρθε σε επαφή με τον Πρόεδρο του Καραβά κ. Κώστα Φάρο και τον ενημέρωσε για την ύπαρξη του ομώνυμου χωριού στην κατεχόμενη Κύπρο. Όταν γύρισαν στην Κύπρο, πληροφόρησαν το Διοικητικό Συμβούλιο του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς» για τον Καραβά των Κυθήρων και τις ενέργειες που είχαν κάμει. Το ενδιαφέρον ήταν τόσο μεγάλο, ώστε τον επόμενο Αύγουστο ο Πρόεδρος του Σωματείου την περίοδο εκείνη κ. Τηλέμαχος Κληρίδης με τη σύζυγο του επισκέφθηκαν τα Κύθηρα, έμειναν στον Καραβά, γνώρισαν τον Πρόεδρο του κ. Κώστα Φάρο και τον πληροφόρησαν για το ενδιαφέρον του Σωματείου για σύσφιγξη των σχέσεων. Ακολούθησε πρό-

Η Ελένη Τζωρτζοπούλου,
Πρόεδρος του Συλλόγου
«Πορτοκαλιά» Καραβά
Κυθήρων.

Ο Πρόεδρος του Σωματείου κ. Τηλέμαχος Κληρίδης και ο Πρόεδρος της Κοινότητας Καραβά Κυθήρων ανταλλάσσουν ενθυμήματα στο Χορό του Λεμονιού.
Λευκωσία 12 Οκτωβρίου 1996.

σκληση από το Προσφυγικό Σωματείο σε αντιπροσώπους του Καραβά Κυθήρων να παρευρεθούν στο «Χορό του Λεμονιού», τον παραδοσιακό χορό του Καραβά της Κύπρου.

Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον μια αντιπροσωπεία 8 ατόμων αποτελούμενη από τον Έπαρχο Κυθήρων κ. Εμμανουήλ Κασιμάτη μετά της συζύγου του, τον Πρόεδρο Καραβά κ. Κώστα Φάρο μετά της συζύγου του, εκπροσώπους του Συλλόγου «Πορτοκαλιά», τη Γεν. Γραμματέα κα Ελένη Τζωρτζοπούλου και την Ταμία κα Χάρις Περδικογιάννη και εκ μέρους του Συλλόγου «Καραβά» κ. Αντώνη Βέζο και κ. Γεώργιο Ιωάννου ταξίδεψαν στην Κύπρο από τις 11 έως τις 16 Οκτωβρίου 1996, προκειμένου να έρθουν σε επαφή με το Δήμο Καραβά Κύπρου και το Προσφυγικό Σωματείο «Καραβά». Από αυτή τη στιγμή είχε ξεκινήσει ο δρόμος που κατέληξε στην Αδελφοποίηση. Τα Συμβούλια του Δήμου Καραβά και της Κοινότητας Καραβά με την απεριόριστη υποστήριξη του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς» και των Σωματείων «Πορτοκαλιά» και «Καραβάς» Κυθήρων επεξεργάστηκαν όλες τις λεπτομέρειες.

Στις 7 Σεπτεμβρίου 1997, έγινε η επίσημη τελετή της Αδελφοποίησης στον Καραβά των Κυθήρων, όταν μια αποστολή 24 Καραβιωτών επισκέφτηκε τα Κύθηρα και φιλοξενήθηκε από την Κοινότητα Καραβά. Επικεφαλής της Κυπριακής αντιπροσωπείας ήταν ο Δήμαρχος του Καραβά κ. Πανίκος Τσέντας, συνοδευόμενος από τον Πρόεδρο του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς» κ. Νίκο Χατζηστεφάνου, το Γεν. Γραμματέα κ. Γιάννη Παπαϊωάννου, τον Έπαρχο Κερύνειας κ. Δ. Παπαδόπουλο και μέλη των Συμβουλίων.

Καραβάς, Κύθηρα. Η αντιπροσωπεία του Δήμου και του Σωματείου σε αναμνηστική φωτογραφία με τον Κώστα Φάρο στην είσοδο της Κοινότητας κάτω από την πινακίδα με το αγαπημένο όνομα του Καραβά. 8 Σεπτεμβρίου 1997.

Στις 17 Οκτωβρίου 1997, ξεκίνησε μια Κυθηραική αντιπροσωπεία 28 ατόμων για επίσκεψη στην Κύπρο με σκοπό να πραγματοποιηθεί το δεύτερο σκέλος της αδελφοποίησης του Δήμου Καραβά Κύπρου και της Κοινότητας Καραβά Κυθήρων. Από την άφιξη και υποδοχή της αποστολής στο αεροδρόμιο της Λάρνακας, μέχρι τον αποχαιρετισμό έξι μέρες αργότερα, η φιλοξενία των Καραβιωτών ήταν απεριόριστη και αξέχαστη.

Η υπογραφή του Πρωτοκόλλου, κατά τη διάρκεια της διαμονής μας στην Κύπρο, σφράγισε την αδελφοποίηση και οι Καραβίτες με τους Καραβιώτες έγιναν πια «αδέλφια». Στο μεταξύ τα Κύθηρα ανακηρύχθηκαν σε Δήμο με Δήμαρχο τον κ. Αρτέμη Καλλίγερο. Η κοινότητα του Καραβά Κυθήρων έγινε πλέον μέρος του Δήμου Κυθήρων. Το Σεπτέμβριο του 2001 αντιπροσωπεία του Δημοτικού Συμβουλίου «Καραβά» Κύπρου με το Δήμαρχο κ. Πανίκο Τσέντα και τον Πρόεδρο του Σωματείου κ. Νίκο Χατζηστεφάνου επισκέφθηκαν ξανά τα Κύθηρα, φιλοξενούμενοι του Δήμου Κυθήρων. Σε επίσημη τελετή, που έγινε στις 7 Σεπτεμβρίου 2001 στη Χώρα, τέθηκαν οι βάσεις για αδελφοποίηση ολόκληρου του Δήμου Κυθήρων με το Δήμο Καραβά Κύπρου.

Τα χρόνια περνούν. Οι σχέσεις μας εξακολουθούν να είναι στενές και αδελφικές.

Οι στενές σχέσεις που έχουν δημιουργηθεί ανάμεσα στους Καραβίτες και τους Καραβιώτες δεν μας επιτρέπουν να αδιαφορούμε για το Κυπριακό πρόβλημα. Υπάρχει ελπίδα πως θα θρεθεί μια δίκαιη λύση στον αγώνα τους. Θα πρέπει, όμως, όλοι να τους συμπαρασταθούμε, να τους δίνουμε κουράγιο και να παλεύουμε για ν' αποκτήσουν ξανά το χαμένο τους Καραβά.

Εξ άλλου αυτό σημαίνει αδελφοσύνη.

Καραβάς, Κύθηρα. Η τοποθεσία «Μάρμαρο»

ΣΤΟΝ ΚΩΣΤΑ ΦΑΡΟ

Νίκου Κασσιμάτη

Ο Καραβάς της Κύπρου μας
ειν' αδελφοποίητός μας
γιατί αυτό εδίδαξε
ο Ιησούς Χριστός μας

Σε μνημοσύνης ένδειξη
στον Φάρο Κωνσταντίνο
παίζω βιολί αποδίδοντας
φόρο τιμής σε κείνον

Γιατί επρωτοστάτησε
στην αδελφοποιία
ώστε οι Καραβάδες μας
να ζούνε με φιλία

(Τραγουδιέται στη μελωδία του Καραβίτικου)

Καραβάς, Κύθηρα. Παραλία «Πλατειά Άμμος»

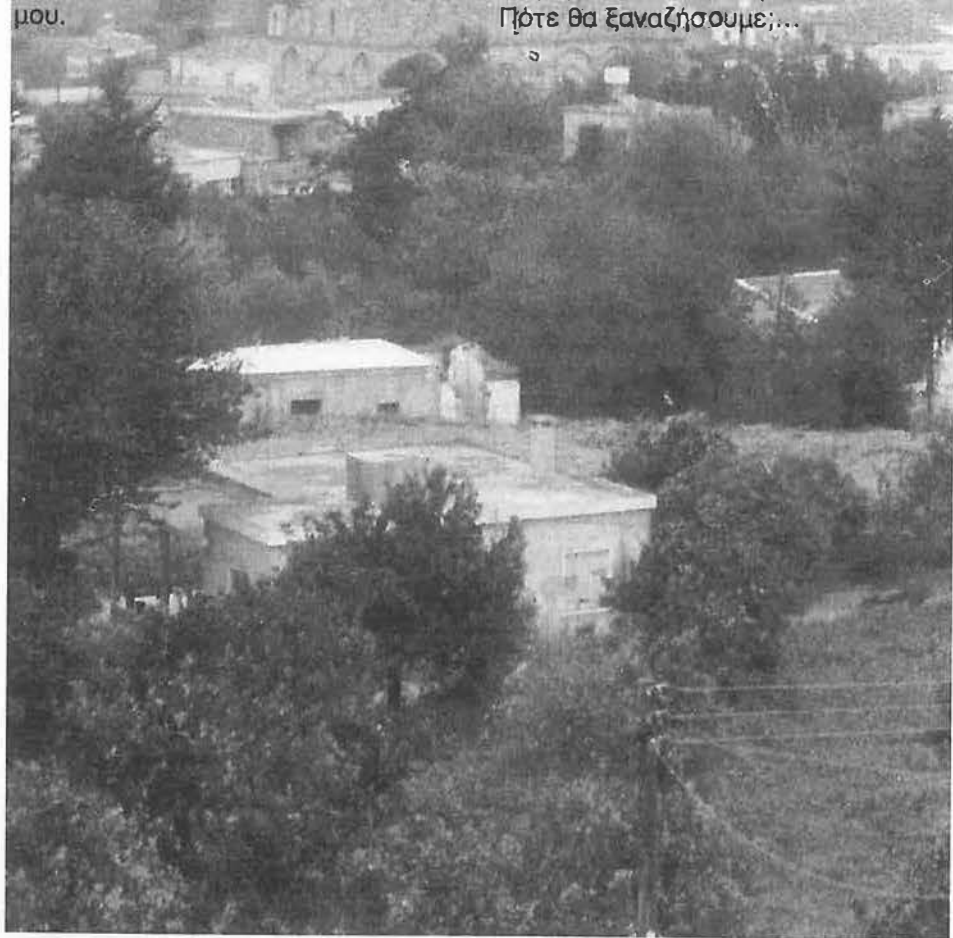
Β. ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Λίτσας Χατζηστεφάνου - Παπανεάρχου

Πενθώ τα χρόνια πού' φυγαν
Και χάθηκαν και έσβησαν.
Χωρίς τον τόπο μου, το σπίτι μου.
Πενθώ την ώρα του δειλινού
Στα βράχια της θάλασσας.
Τα κύματα πώς ψιθύριζαν στους
βράχους!
Ο ήλιος πώς έβαφε τον ουρανό
Το ηλιοβασίλεμα!
Το γιόκλημα πώς σε μεθούσε!
Κι εγώ να μαδάω γιασεμιά στην αυλή
μου.

Οι γλάστρες ένα γύρο στο πεζούλι...
Η μυγδαλιά ένα δροσερό λιμάνι...
Πενθώ τις μέρες πού' φυγαν,
Τις μέρες πού' ρχονται,
Χωρίς τις ανθισμένες λεμονιές,
Χωρίς το τραγούδι της κούνιας
Στη μυγδαλιά το Πάσχα,
Χωρίς το παραμύθι της γιαγιάς,
Το στενό δρομάκι με την
Αστροφεγγιά και την Πανσέληνο...
Χωρίς αυτά που ζήσαμε...
Γιότε θα ξαναζήσουμε;...

ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΟΥ

Μάρως Χατζηστεφάνου

Παρόλο που τα λόγια είναι πολύ φτωχά και πεζά για να μπορέσουν να περιγράψουν, να εκφράσουν και να μεταδώσουν τα συναισθήματα που ένιωσα όταν τον Ιούνιο του 2000 επισκέφθηκα το σπίτι μου στον Καραβά, εν τούτοις θα επιχειρήσω μέσα από τις λίγες αυτές γραμμές να το κάμω.

Εκείνο το δειλινό ο ήλιος είχε δύσει. Η κερυνειώτικη γη ντύθηκε στο μαβί της. Μαβί ήταν και το χρώμα που η ψυχή μου φορούσε εκείνο το απόγευμα της επίσκεψής μου στον Καραβά. Πενθούσα τις χιλιάδες μέρες, τους μήνες, τα χρόνια που χάθηκαν, που έφυγαν από τη ζωή μου χωρίς την Κερύνεια, χωρίς τον Καραβά, μακριά από το σπίτι μου. Και ο χρόνος περνούσε πολύ αργά εκείνο το απόγευμα κατά τη διάρκεια της προσωπικής μου Οδύσσειας, κατηφορίζοντας για τη δική μου Ιθάκη.

Φτάσαμε! Λαμπούσης 28, Καραβάς. Περνώ το κάγκελο της βεράντας μας. Μαζεύω όλες μου τις δυνάμεις. Ένας αβάστακτος πόνος από τα βάθη της ψυχής μου διαπερνά όλο μου το σώμα. Ναι, ο πόνος είναι δυνατός, ανείπωτος, όμως προχωρώ. Η μυρωδιά του γιασεμιού ήταν το πρώτο χάδι, το πρώτο άγγιγμα, ανάσα. Προχωρώ στην είσοδο όπου η γυναίκα που μένει μέσα μας υποδέχεται φιλικά. Όση δύναμη όμως κι αν επιστράτευσα για να φανώ σκληρή, με νίκησαν, με λύγισαν οι μυριάδες ολοζώντανες αναμνήσεις που ξεχύθηκαν σαν χείμαρρος μπροστά μου. Μπαίνω. Η καρδιά μου κτυπά δυνατά. Η ψυχή μου φορτίζεται. Τα αυτιά μου γεμίζουν ήχους παλιούς,

μελωδίες γλυκιές. Τα μάτια μου βουρκώνουν. Το βλέμμα μου χαϊδεύει κάθε σπιθαμή του σπιτιού μου. Σταματά στις γωνιές, ανεβαίνει στα ταβάνια, τρέχει σε κάθε μάρμαρο, σε κάθε πόρτα και παράθυρο, κατεβαίνει στο πάτωμα, ψάχνει στους τοίχους. Με πάθος ζητά για να δει τι έχει απομείνει απ' το όμορφο σπίτι που είχαμε τότε αφήσει. Ένας πίνακας ζωγραφικής στον τοίχο δικός μας, απ' ό,τι απόμεινε στο σαλόνι μας, ήταν η τελευταία σταγόνα που γέμισε ασφυκτικά το ποτήρι. Κρυμμένη πίσω από την πόρτα, προσπαθώντας να αποφύγω τα βλέμματα όσων έτυχε να βρίσκονται εκεί, ξεσπώ σε λυγμούς. Στο απόγειο αυτό του πόνου και της θλίψης νιώθω μια ζεστή γυναικεία αγκαλιά να με περιβάλλει.

- Μην κλαις, κι εμείς πονούμε, κι εμείς ζούμε μακριά από τα σπίτια μας. Ζω σ' αυτό το σπίτι και μόνο. Στην Πάφο έχω 40 σκάλες γης δίπλα στη θάλασσα. Δεν απαντώ. Δεν ξέρω τι να απαντήσω. Σίγουρα κι αυτή πονεί, αναλογίζομαι. Σιωπώ. Νιώθω μόνο πως τα λόγια της απαλύνουν το δικό μου πόνο, νιώθω μόνο πως η αγκαλιά της είναι ζεστή...Νιώθω δίπλα μου τη γυναίκα που μ' αγκαλιάζει να συμπάσχει ειλικρινά.

- Ο πίνακας, της λέω, είναι της μάμας μου...Πριν τελειώσω τη φράση μου, τον ξεκρέμασε με προσοχή και μου τον έδωσε. Ήταν σαν να κρεμούσε στην ψυχή μου ένα κομμάτι του Καραβά... Άγγιζα το παρελθόν μου, ψηλαφούσα τα 24 μου χρόνια που ήταν εκεί δεμένα και συνυφασμένα με το κάθε μόριο της ύλης του χώρου.

Η χαμογελαστή και στοργική μορφή του πατέρα μου πρόβαλλε παντού, να με παρακολουθεί, να με προστατεύει. Και η μητέρα μου, με τα γυαλιά χαμηλωμένα, χωμένα στα αγαπημένα της βιβλία, αιώνια ερωτευμένη με τον Καραβά της, μ' όλο που η οικογένεια της ζούσε στη Λευκωσία, μου χαμογελά πικρά. Παράπονο στερνό πως η ζωή της τέλειωσε μακριά από τον αγαπημένο της Καραβά, το σπίτι της, όπου γέννησε, μεγάλωσε και ανάθρεψε τέσσερις κόρες.

Έτρεξα παντού. Ανέβηκα στα υπνοδωμάτια, στην κουζίνα, στο καθιστικό, βγήκα στη βεράντα του πάνω ορόφου, εκεί από όπου έβλεπα ν' ανατέλλει ο ήλιος. Εκεί από όπου έβλεπα τη φύση του Καραβά να συνθέτει ένα μαγευτικό τοπίο. Εκεί όπου έμαθα να αγαπώ το ηλιοβασίλεμα. Εκεί από όπου έμαθα τα βράδια να μετρώ τα αστέρια. Η βεράντα μας! Ρουφούσα τις εικόνες αχόρταγα τη μια μετά την άλλη. Ο χρόνος τώρα πετούσε. Έτρεχε τόσο γρήγορα. Δε χόρταινα τίποτε. Το κάθε κομμάτι του χώρου εκείνου και μια ανάμνηση, μια θύμηση, μια ιστορία. Και οι θύμησης όλες όμορφες, ονειρεμένες, ανέμελες, όλες δεμένες με αγάπη.

Κατεβαίνω στον κήπο, στο περιβόλι, αναζητώ κάποια δένδρα. Δεν υπάρχουν! Το περιβόλι αγνώριστο! Οι λεμονιές, οι πορτοκαλιές και τα άλλα φρουτόδενδρα έδωσαν το χώρο τους σε άλλες καλλιέργειες...

Πέρασε μια ώρα και για πρώτη φορά στη ζωή μου ένιωσα το χρόνο να χάνεται σαν φύσημα αέρα, σαν πέταγμα πουλιού. Με ρωτούσαν για κεραστικό, μα δεν το ήθελα για να μη σπαταλήσω έστω και λίγα λεπτά και έτσι να χάσω την επαφή μου με το σπίτι μου, τη γη μου, με όλα τα έμψυχα και άψυχα περιεχόμενά του που ολοζώντανα φάνταζαν μπροστά μου.

Βρέθηκα τέλος με μια αγκαλιά ανθισμένα γιασεμιά και μερσίνια κομμένα από τον κήπο μου να αποχαιρετώ τη γυναίκα που μένει προσωρινά στο σπίτι μου. Και έχω την αίσθηση πως της το εμπιστεύομαι μέχρι να επιστρέψω. Η επιστροφή είναι ακαθόριστη, μακρινή, όμως είναι σίγουρη.

Αποχαιρετώ το σπίτι μου, τον κήπο, το περιβόλι, τη γειτονιά, το δρόμο μας, με ένα μαύρο πέπλο να με σκεπάζει. Αποχαιρετώ τον Καραβά με μυριάδες μαχαίρια να καρφώνονται στην ψυχή μου. Τον αποχαιρετώ με την υπόσχεση, τον όρκο πως δε θα πάψω ποτέ να αγωνίζομαι για την επιστροφή μας στον Καραβά.

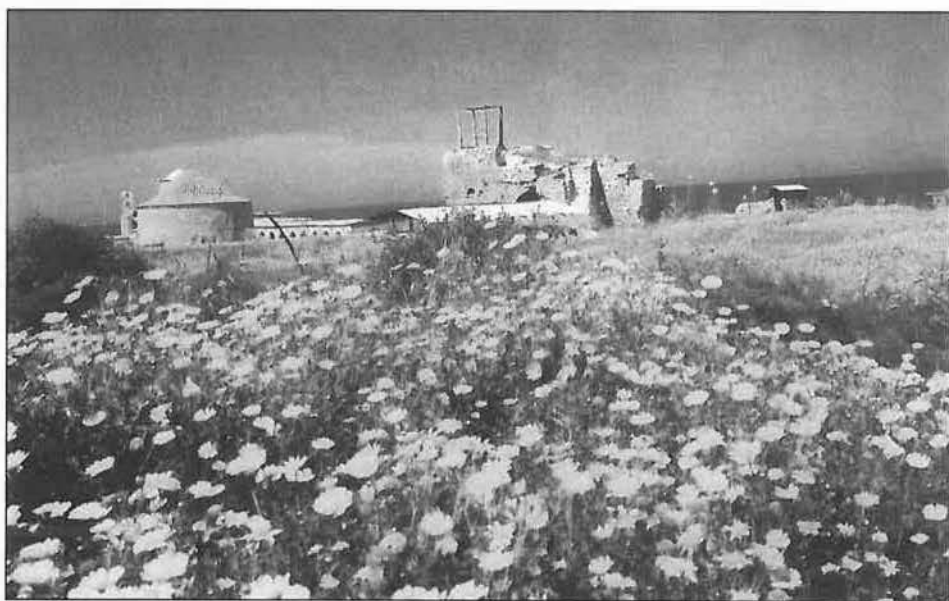

ΠΑΛΑΙΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ (Στη μνήμη του πατέρα μου)

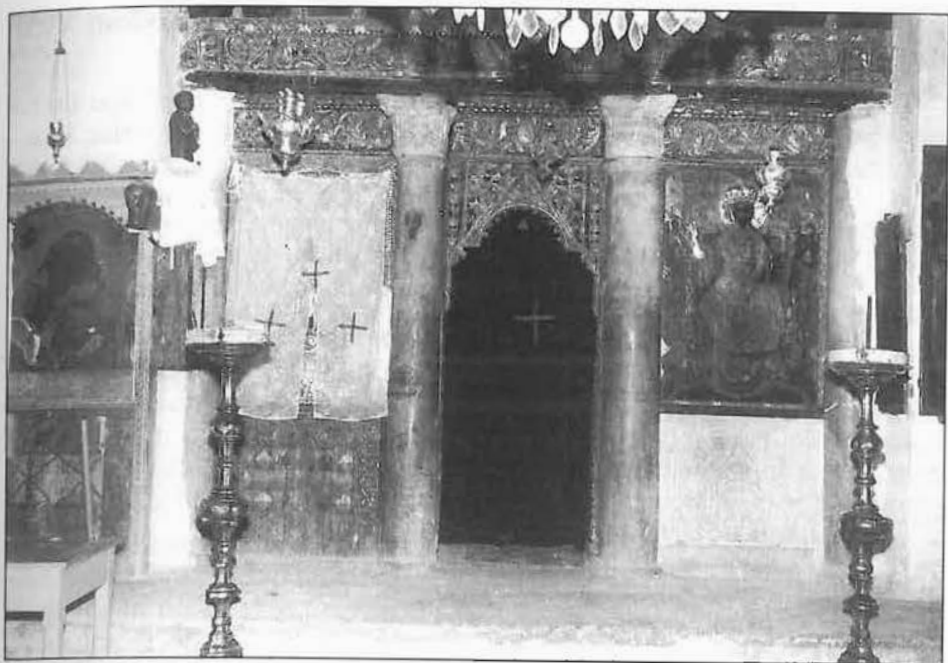
Αδαμάντιου Διαμαντή

Ο Καραβάς, το χωριό του πατέρα μου. Η πρώτη μου γνωριμία με τη θάλασσα, το βουνό, τις βρύσες, τα περιβόλια, τα εξοχικά σπίτια και τις αυλές, τους νερόμυλους, τους ψαράδες, τους απλούς ανθρώπους, τις «βούφες» (αργαλειούς), τα κεντήματα και τα λουλούδια στα μπαλκόνια και τα δωμάτια.

Η παλαιότερή μου ανάμνηση είναι ένας άσπρος τοίχος και ένα γαλάζιο χρώμα. Κάποτε τοποθέτησα την οπτασία αυτή στο συνοδικό του μοναστηριού της «Αχειροποιήτου» (της Παναγίας της Αχειροποιήτου) και στη στενή πόρτα με το μυτερό τόξο και τις πεζούλες δεξιά και αριστερά, που την αντικρύζεις μπαίνοντας στην αυλή του μοναστηριού, που βλέπει προς το γαλάζιο θέαμα του πελάγου και τ' ουρανού, όπως λέει το τραγούδι.

Σιγά σιγά όμως έρχονται οι αναμνήσεις: Το νερό του «παππού» που στέρεψε τώρα, με το διπλανό κούφωμα του Βράχου, που ήταν ολοπράσινο, και που έσταζε νερό. Τα Πηδαούλια (Πηγαδούλια), το νερό το κρεμαστό, η αποβάθρα (πάει κι αυτή), ο πύρκος, παλιό κτιριακό κατάλοιπο, που γκρεμίστηκε, πιο πέρα η δεξαμενή, τα ιχθυοτροφεία, που εξέτρεφαν ψάρια τους μακρινούς καιρούς. Μα και ο θρύλος, η Λάμπουσα, η Ξακουστή πολιτεία, και η μεγάλη πολύτιμη «Λάμπουσα» πέτρα, που φώτιζε τους ναυτικούς τη νύχτα και αντικαθιστούσε το φάρο και που μάταια έψαχναν να τη βρουν οι καλόπιστοι συνε-

Το εικονοστάσιο της εκκλησίας της Αχειροποιήτου

παρμένοι του παλιού καιρού, που πλανιόνταν στην περιοχή. Ο κόσμος ήταν τότε κοντά στα στοιχεία, στη θάλασσα και αφουγκραζόταν το ξέσπασμά της στους κούφιους σπήλιους της βραχωμένης ακρογιαλιάς, άκουαν το νερό να κοχλάζει και τους ανέμους να σφυρίζουν, μυρίζονταν τον απήγανο και το μάραθο και μετρούσαν τις ήρεμες καλοκαιριάτικες υγρές νύχτες τα άστρα.

Η περιπλάνηση στις βραχώδεις ακτές με τις πεταλλίνες, τους αχινούς, τις «κάττες» (κοχύλια) και τα φύκια και πιο μέσα στη στεριά, τα Καταλύματα, τα γεμάτα αρχαία, που δεν μπορείς, δεν επιτρέπεται να σκάψεις, τα μωσαϊκά πατώματα, τα σπασμένα αγγεία και τα νομίσματα, που ήταν τόσο εύκολο να τα βρεις σκαλίζοντας το χώμα με το δάχτυλο την αφρόντιστη παλιά εποχή.

Επιστρέφοντας στο χωριό είχαμε να περάσουμε από τα μυστηριώδη χωράφια με την ακαλλιέργητη γη και πάλι τα Καταλύματα, όπου βρήκανε τους ασημένιους δίσκους και τους πούλησαν στο εξωτερικό, μια περιουσία! Έτσι πάει ο θρύλος και η ιστορία. Ούτε να σκάψεις, ούτε να χτίσεις στην περιοχή. Γεμάτος ο τόπος από αναθήκες. Οι πιο χοντρές ήταν καλές για σκαμνάκια. Τα έφτιαχναν οι ψαράδες για τις βάρκες και ο κόσμος για τα σπίτια του και για τα παιδιά.

Ποτέ δεν μπόρεσα να εξηγήσω πού βρίσκεται όλο αυτό το μυστήριο, που καλύπτει την περιοχή, που σαν να' χει ξεχωριστή μυρωδιά, μια ανάμνηση που τη συμπληρώνει η φαντασία και το παραμύθι.

Ο στέρεος κυβικός όγκος σκαλισμένος στην πέτρα, που βρίσκεται στα ανατολικά του μοναστηριού, ο τάφος της Βασίλισσας (κατακόμβη;), που τον

σκαρφάλωσα μια μέρα με τη μυστηριακή λαχτάρα και αναμονή ενός Ροβινσώνα!...

Ποτέ, πουθενά δεν αισθάνθηκα τόσο μυστήριο με την επαφή μου με τα χωράφια, τον ουρανό, τη θάλασσα, το νερό στ' αυλάκια, τις βαθύσκοιες λεμονιές και τα περιποιημένα περιβόλια στη θάλασσα. Το άρωμα που ανέδιδαν μα και το μυστήριο του αρχαίου τόπου, που λικνιζόταν παντού, που το 'νιωθα, ιδίως όταν ήμουν μόνος ή με την μικρή παρέα...

Ο πατέρας μας ήταν μαραγκός από τον Καραβά. Κάναμε εξοχή στο χωριό. Ερχόταν να μας δει κάθε Σάββατο ή κάθε 15 μέρες. Θυμάμαι μια φορά, που έφθασε ροδοκόκκινος ανάμεσα σε δυο άλλους στο πίσω μέρος της «Βιχτωρούς» (άμαξα «Βιχτώρια»), γελαστός και ήμερος όπως πάντα. Κάθε φορά που ερχόταν ο πατέρας εδημιουργείτο ένα πρόβλημα. Χρειάζοταν ένα ακόμα κρεβάτι. Και η λύση βρισκόταν εύκολα. Στο μεγάλο δωμάτιο της γριάς Ξενοφούς, που μέναμε δίπλα στο σπίτι του θείου μου Πιερή Χατζηλούκα, ήταν ένα τεράστιο σεντούκι. Μου έστρωναν εκεί πάνω και κοιμόμουν μια χαρά.

Μου άρεσε ιδιαίτερα, όταν ξυπνούσα, έβλεπα από το αντικρινό μικρό παράθυρο με τα ταντελωτά κάγκελα, τα φύλλα μιας φουντωτής συκιάς που έκανε τα μεγάλα μαύρα βαζανάτα σύκα! Θάταν η πρώτη φορά που ήλθε ο πατέρας να μας δει. Όταν ξυπνήσαμε, θυμάμαι καλά την κουβέντα που έγινε με κάποιους, που βρέθηκαν εκεί, για το σεντούκι. Τι ωραίο που ήταν! «Εν του Χαρβατζιούνη, μάστρε Νικόλα!» Το εψηλάφησε ο πατέρας μου σαν τεχνίτης και επεδοκίμασε. Ύστερα που έφυγαν και ήμουν μόνος, το εψηλάφησα κι εγώ. Το αγάπησα. Ήταν η αρχή. Είμαι σίγουρος πως ήταν η αρχή που πρόσεξα τη λαϊκή μας τέχνη. Έτσι άρχισα να χαίρομαι τις σουβάντζες, τις πόρτες, τα κεντήματα με τα κουκούλια στους τοίχους, τα υφαντά και παράλληλα τις υφάντρες που ύφαιναν στους λούγκους (τα αρκαστήρκα ήλθαν κατόπιν), τις ανέμες, τις χρυσές θηλειές, τα καγκάλια από ωμό και ψημένο μετάξι, τον τρόπο που έψαυαν το πανί το μεταξωτό για να το επιδείξουν, τις κοπέλλες τέλος ντυμένες στα άσπρα μεταξωτά τους, σαν στολίζονταν για την εκκλησία ή για τη βόλτα, αλλά και την κουβέντα τους με την τραγουδιστή φωνή του χωριού. Ο Καραβάς, ο παλιός Καραβάς, που έπλασε μέσα μου μian εικόνα και έναν κόσμο ανάμεσα πραγματικού και ονείρου!...

Η συνείδηση της εργασίας που κατασκευάζεται με τα χέρια ήταν πολύ ανεπτυγμένη στον Καραβά και κάθε εκτίμηση επεδίδετο σ' αυτό το πράγμα. Υπήρχαν σιδεράδες, ξυλογλύπτες, καρεκλάδες, υφάντρες και κεντήτριες και κάθε λογής τεχνίτες. Αυτή η συνείδηση της σημασίας της κατασκευής και η περηφάνεια για το αποτέλεσμα είναι ένα στοιχείο που από παλιά είχα προσέξει πως υπήρχε στο χωριό. Γι' αυτό και σαν δάσκαλος διεπίστωσα πως παιδιά, που μας έρχονταν από τις περιοχές αυτές, ήξευραν να σχεδιάζουν, εκτιμούσαν τουλάχιστον τη δουλειά που γινόταν με τα χέρια. Η γοητεία της κατασκευής ήταν παλιό κληρονομημένο ενδιαφέρον. Έτσι δημιουργείται η παράδοση, η ειδίκευση και η δεξιότητα...

«Παλαιές αναμνήσεις από τον Καραβά», από το βιβλίο «Καραβάς», 1969.

ΤΑ «ΦΩΤΑ» ΣΤΟΝ ΩΡΑΙΟ ΚΑΡΑΒΑ

Κώστα Λαφαζάνη

Χίλια εννιακόσια πενήντα τέσσερα. Καραβάς. Πέντε Ιανουαρίου. Χειμώνας βαρύς. Ο τσουχτερός «βορκάς» τρυπά τα κόκκαλα. Τα χέρια σχισμένα και ματωμένα τις πιο πολλές φορές, σημάδι απ' το πέραςμα του. Ώρα 6.30 πρωινή. Η νύκτα υποχωρεί και τη θέση της την παίρνει η ροδοδάκτυλη αυγή. Το φως χαράζει. Η πρωινή νοθικιά που καλύπτει σαν άσπρο πούπουλο την όμορφη κωμόπολη, τον ωραίο Καραβά, αρχίζει να υποχωρεί μπροστά στο χάραμα του φου. Όπως αρχίζουν να ξεχωρίζουν οι φιγούρες των λεμονόδεντρων και της άλλης πλούσιας βλάστησης, που την φρόντιζαν τα πλούσια και γάργαρα νερά του κεφαλόβρυσου του Καραβά, της «παληάς βρύσης», όπως όλοι την ήξεραν, και οι φιλότιμες περιποιήσεις των ξωμάχων Καραβιωτών και Καραβιωτοπούλων, που σαν μέλισσες εργάζονταν μεθοδικά και με πολλή αγάπη για την ευλογημένη γη τους.

Οι γλυκόλαλες καμπάνες της κωμόπολης ηχούν χαρμόсуна. Χτυπούν για να γιορτάσουν τη θεία συγκατάβαση της Βάπτισης του Σωτήρος. Λες και δόθηκε από κάποιο αόρατο κέντρο το σύνθημα, οι καμπάνες της Παναγίας της Ευαγγελίστριας, του Αγίου Γεωργίου και της Αγίας Ειρήνης σκορπούν γλυκύτατους ήχους, χαρμόσунους, χάδι ουράνιο για τα θεία, για τους ανθρώπους, για την πλάση. Χτυπούν ασταμάτητα οι καμπάνες, όμορφα, λες μαγικά, και δίνουν σε κείνο το κομμάτι της παραδεισένιας κερυνειώτικης γης χρώμα, μυρωδιά, χάρη και, πάνω απ' όλα, ομορφιά κι αγιότητα...

Δώδεκα χρονών πιτσιρικάς κι η αυγή με μάγευε. Οι εκκλησίες με ηλεκτρίζουν. Οι καμπάνες με γοήτευαν. Ξύπνησα, ετοιμάστηκα για την εκκλησία κι' ανηφόρισα. Δεν ξέρω γιατί, αλλά η μικρή κάτασπρη εκκλησία της Αγίας Ειρήνης, σκαρφαλωμένης στην πλαγιά του λόφου, πλάι στις μυστηριώδεις μεγάλες σπηλιές, με συγκινούσε ιδιαίτερα. Ίσως γιατί ήταν βουνίσια. Ίσως γιατί ο μακαρίτης ο Παπα-Γιακουμής, ένας πραγματικά άγιος άνθρωπος και καταξιωμένος Λευίτης, με ενθουσίαζε με τους καλούς του τρόπους, την καταδεκτική του συμπεριφορά, τις περιποιήσεις του. Κανένα πρόσφορο, λίγα κόλυβα, κάνα πλατύ χαμόγελο, ήταν μικρά σημάδια της πολλής του αγάπης, της πατρικής στοργής του, της καλής του καρδιάς. Ίσως και γιατί τα παιδιά του, ο Σάββας, ο Κυριάκος, ο Μίλτος, οι κορούδες, προικισμένα κι αυτά με τις χάρες του πατέρα και της μάνας τους, ήταν μια πολύ καλή παρέα συμμαθητών και συνομηλίκων. Ίσως οι γνώριμες μορφές του γέρο-Κυριάκου, του γέρο Θανάση, του γέρο Κωστή, των ενοριτών. Άγιες μορφές ταπεινών ανθρώπων που μοιάζαν με τις μορφές των εικόνων.

Παίρνω βιαστικός το δρόμο και προχωρώ γοργά-γοργά. Ύστερα τρέχω για να μην αργήσω. Υπηρετώ στο ιερό, με άλλα παιδιά της ηλικίας μου. Κρατώ τα άγια, ετοιμάζω το θυμιατό, κάποτε ψάλλω και κανένα τροπάρι. Ας είναι καλά ο μεγάλος γιος του παπά, αν και πιο μεγάλος από μένα, ικανοποιούσε το

πάθος μου για το ψάλσιμο, προτείνοντάς μου να ψάλλω τα Αντίφωνα, κανένα Απόστολο... Κι εγώ πετούσα στους εφτά ουραμούς.

Η εκκλησία της Αγίας Ειρήνης.

Αλλά ήσαν κι άλλα τα ωραία που μας διασκέδαζαν. Πρωτ' απ' όλα η μεγάλη καμπάνα. Την κτυπούσαμε μ' έναν παράξενο τρόπο. Τραβούσαμε το σκοινί της πατώντας σε ένα παληό τζιβούρι που ήταν σαν υποπόδιο των ποδών μας, ενώ το σώμα μας κρεμόταν στο κενό. Ήθελε τέχνη και μαεστρία να παίξεις την καμπάνα της Αγίας Ειρήνης. Τα τινάγματα που παίρναμε από την καμπάνα, μας συνέπαιρναν. Νομίζαμε πως πετούσαμε στα ουράνια και δε θέλαμε να σταματήσουμε, τι κι αν κοκκίνιζαν, τι κι αν πονούσαν τα χέρια. Ύστερα ήταν ο θκειος μας ο Κωστής ο Κολάς, ο πασίγνωστος ψάλτης, μεσήλικας, πολύ πιο μεγάλος από το δεξιό ψάλτη. Όταν έψαλλε τα νεκρώσιμα ευλογητάρια και έλεγε «...Νεώτερος εγώ ειμί...», τόσο πολύ μας παραξένευε, που δεν μπορούσαμε να συγκρατήσουμε τα γέλια μας, κι ας ήταν η ώρα των μνημοσύνων...

Τρέχω λοιπόν αφήνοντας πίσω μου το σπίτι του Σαββάκη που ενοικιάζαμε και που βρισκόταν ανάμεσα στο σπίτι της Φτυχούς σιαμισιάραινας και του γερο- Κωστή Εμμανουήλ, του γνωστού «ατσίγγανου», με τη στρατιά των εμπορικών γαϊδουριών, προχωρώ κατά μήκος του αυλακιού του νερού και της παράπλευρης πρασινισμένης δόμης, περνώ από το σπίτι του μακαρίτη του Αρτεμή, που ήταν ο πρακτικός ορθοπεδικός με παγκύπρια δραστηριότητα, και

κάτω απ' τον ίσκιο του καμπαναριού της Παναγίας της Ευαγγελίστριας στρίβω δεξιά ανηφορίζοντας. Τα σπίτια του Τάκη Αργύρη, του Νικόλα του Τσιάμμου, που είχε γίνει τότε ξενοδόχος, του Νίκου του Χατζηστεφάνου, της Βασιλικής της δασκάλας, του Σταυρή του Τσιακούρη, του Αρτέμη του Πλουσίου, κοντά στο μικρό γεφύρι και μετά της Ειρηνιάς, της κόρης του Κούβακα, του παπα-Δημήτρη και του Γιαννήταη μένουν πίσω μου σαν φτάνω στο ξέφωτο με τις ελχές. Σταματώ για λίγο να ανασάνω. Θαυμάζω τα αιωνόβια αυτά δέντρα με τους ροζιασμένους κορμούς και, παίρνοντας βαθιά ανάσα, φτάνω στη στροφή με τη βρύση. Το «βρυσίν», όπως συνηθίζαμε να το λέμε. Γραφικό, κάτασπρο, ήταν ξαπόσταμα των οδοιπόρων που πέζευαν να δροσιστούν από το γάργαρο κρύο νερό του και να ποτίσουν τα ζωντανά στη μακρόστενη λεκάνη του. Και το νερό να φεύγει στο κελαριστό αυλάκι για τη μεγάλη στέρνα, τη δοξαμένη, όπως τη λέγαμε.

Στρίβω δεξιά, παίρνω το ανηφορικό δαντελλωτό μονοπάτι, που βγάζει στην εκκλησία της Αγίας Ειρήνης. Την κάτασπρη, τη φροντισμένη από την αγάπη του ιερέα και των πιστών. Πριν φτάσω τα λυγερόκορμα κυπαρίσσια του την περιστοιχίζουν, προσπερνώ στο μονοπάτι γέρους και γριές, που ντυμένοι στα γιορτινά τους, με τα μπαστούνια μερικοί στο χέρι, ανηφορίζουν αποφασιστικά, για ν' ανεβούν το λόφο. Στο χέρι κομπόδεμα. Παράξενο. Τι να κουβαλάνε στην εκκλησία άραγε;

Το δρασκέλισμα στην εκκλησία συμπίπτει με το «Ευλογητός ο Θεός...». Προσκυνώ τις σεπτές εικόνες. Τα άγια πρόσωπα με καλωσορίζουν και με χαιρετούν.... Οι ψαλμωδίες απαλές, γλυκές, σου χαϊδεύουν τ' αυτιά. Τελείται η ακολουθία των Ωρών. Μετά ο Μέγας Εσπερινός των Θεοφανείων και η κατανυκτική λειτουργία του Μ. Βασιλείου. Κάποτε φτάνει στο τέλος της γιατί ο σεπτός ιερέας καταλήγει με την ευχή «Ο Ευλογών τους ευλογώντας σε Κύριε...»

Κι εκεί που νομίζαμε ότι η λειτουργία τέλει κι ετοιμαζόμαστε να τρέξουμε στ' αντιδωρο, όλοι αναταράζονται. «...Φωνή Κυρίου επί των υδάτων...», ψάλλει ο χορός, κι οι ψάλτες κατεβαίνουν από τα στασίδια τους. Εμείς τα παιδιά, ντυμένα στις ολόλευκες στολές μας με τα χρυσά σταυρουδάκια, κρατάμε τα εξαπτέρυγα και μπαίνουμε επί κεφαλής μιας χαρούμενης πομπής. Ακολουθεί ο παπα- Γιακουμής, σοβαρός, επιβλητικός, μεγαλόπρεπος μέσα στα ιερά του άμφια, που αστράφτουν στον πρωινό ήλιο, με το ιερό Ευαγγέλιο στο χέρι, πίσω οι ψάλτες, η θεία εικόνα της Βάπτισης που την κρατούν με ευλάβεια οι επίτροποι και τέλος οι πιστοί, άνδρες, γυναίκες, παιδιά, νέοι και γέροι και γριές, μ' αστραφτερά από χαρά κι ευλάβεια πρόσωπα, για το μεγάλο γεγονός της θείας οικονομίας. Της φανέρωσης της Αγίας Τριάδας.

Πού κατευθύνεται η επίσημη αυτή θρησκευτική πομπή; Για πού κατηφορίζει, παίρνοντας το στενό δρομάκι που ασφικτιά; Για τη βρύση. Για τον Αγιασμό των υδάτων. Όπως το έκαναν γενιές των γενιών ολόκληρες.

Κατηφορίζουμε αγναντεύοντας την πλάση. Την πρασινάδα του κάμπου, το γαλάζιο της θάλασσας. Το φωτεινό χρώμα τ' ουρανού, που το φωτίζει η

Ο «Κρεμμαστόσπηλιος», δίπλα από την εκκλησία της Αγίας Ειρήνης

παρουσία του Κυρίου, αλλά και η χαρά της καρδιάς η ανείπωτη και η καθάρτητα της συνείδησης των πιστών.

Φθάνουμε στη βρύση. Η μακρόστενη λεκάνη ξεχειλισμένη από κρυστάλλινο νερό. Από τη βρύση χύνεται γάργαρο πεντακάθαρο νερό. Πότε κιόλας πρόφθασαν και γέμισαν τη λεκάνη με πορτοκάλια, μανταρίνια, λεμόνια, ρόδια, καρπούζια, πεπόνια.... Τώρα κατάλαβα τι περιείχαν τα κομποδέματα του πρωινού. Τέτοια εποχή, Γενάρη καιρό, καρπούζια και πεπόνια; Βρήκαν τρόπο οι νοικοκυραίοι του Καραβά να τα φυλάξουν για τη Βάπτιση. Βαπτίζουν όλ' αυτά, όπως σε λίγο θα βαπτίσουν τα σπίτια και τις αυλές τους, τα δρομάκια και τα μπαλκόνια τους, τους κήπους και τα λεμοναριά τους με την άγια δρόσο... Τη γη τους την όμορφη, την καρπερή αυτή καραβιώτικη γη, που τη ζύμωσαν με τον ιδρώτα τους, που την ανάστησαν με τους κόπους τους, που την άγιασε ο εν Ιορδάνη βαπτιζόμενος Κύριος...

Ο παπα-Γιακουμής ψάλλει συγκινημένος και συνεπαρμένος από την ιδιαιτερότητα των στιγμών, οι ψάλτες επαναλαμβάνουν και οι πιστοί μαγεμένοι ψιθυρίζουν...»...Μέγας ει Κύριε και θαυμαστά τα έργα σου και ουδείς λόγος εξαρκέσει προς ύμνον των θαυμασιών σου....»

Όλοι προσεύχονται, ευλαβικά, κατανυκτικά. Για υγεία, χαρά κι ευτυχία. Όλοι εύχονται για Ειρήνη.

Κανενός στο μυαλό δεν περνούσε ότι κάποτε η γραφική βουνίσια εκκλησία θα σωπούσε. Ότι η γλυκόλαλη καμπάνα θα σιγούσε. Ότι η κελαρυστή βρύση θα στέρευε. Όπως στέρεψαν τα μάτια ολονών μας από το μεγάλο κακό που μας βρήκε.

Πότε αλήθεια Θεέ μου, θα κάνεις να γίνει το θαύμα σου; Πότε θα μας αξιώσεις, μεσήλικες και γέρους πια, ν' ανηφορίσουμε με πόδια δωδεκάχρονου παιδιού το λόφο της Αγίας Ειρήνης, τα βουναλάκια των άλλων εκκλησιών μας στον Πενταδάκτυλο που παραμένουν βουβές;

ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Βασιλικής Χριστοδουλίδου

Θύμησης και σκέψεις απ' τα περασμένα.

Θυμάται ο δάσκαλος. Σαν κινηματογραφική ταινία κυλούν μπρος απ' τα μάτια του σκέψεις και θύμησης. Κάνει μια αναδρομή στα περασμένα. Εκεί σ' ένα όμορφο χωριό, που τώρα είναι τουρκοκρατημένο, τον «Καραβά της Κερύνειας».

Ομάδα δασκάλων του Δημοτικού Σχολείου Καραβά: Γρηγόρης Ορφανίδης, Κυριάκος Παπής, Σωτηρούλα Γεμέττα, Βασιλική Χριστοδουλίδου, Ελευθερία Χ'ΰΚωστή και Πόπη Νικολάου - Μαυρικήου

Τι να πρωτοθυμηθεί μα και τι να πρωτογράψει! Βλέπει πρώτα τις αθώες παιδικές τρέλες στις γειτονιές. Τον εαυτό του ανάμεσα σε φίλους και φίλες πότε να κυλάνε τον τροχό ενός ποδήλατου, με ξεφωνητά ανάκατα από γέλια ή γκρίνιες, ποιος θα τον πρωτοπάρει ή ποιος θα παραβγεί με μαστοριά το σημάδι. Πότε καθισμένη όλη η παρέα κάτω να κάνουν ζευγάρια και να παίζουν πεντόβολα. Πέντε όμορφες στρογγύλες πέτρες της θάλασσας ανεβοκατεβαίνουν στα παιδικά χεράκια μ' ένα όμορφο παίξιμο. Παίζουν σαν δεξιότητες μιας ιεροτελεστίας, οι μικροί πιτσιρίκοι ή πιτσιρίκες.

**Η Δ' τάξη του Παρθεναγωγείου Καραβά 1935.
Δασκάλες: Ιουλία Λουκαϊδου - Ιωαννίδου, Ελένη και Μαρία Καρατζιά.**

Τι δεν παίζανε στα καντούνια της «πετρογειτονιάς» του Καραβά!

Οι βόλοι, τα «πιριλιά» ήταν ένα άλλο τους παιγνίδι. Τι κλάματα, τι παρακάλια έκαναν να τους δώσει η μάνα τους μια δεκάρα να φύγουν τρεχτοί στον μπακάλη για να πάρουν αυτούς τους βόλους, τα «πιριλιά»! Να παίξουν «σημάδι» ή «λουκούδι»!! Σ' ένα συρτάρι ένα τενεκούδι «του γαλάτου» γεμάτο πιριλιά-βόλους, φυλάγονται εκεί στο τέλος του παιγνιδιού. Πότε λιγοστεύουν, τότε αυξάνονται, ανάλογα με την τύχη της μέρας. Περιμένουν κι αυτά, σκλαβωμένα και ξεχασμένα εκεί μέσα, τον πιτσιρικά που τα φύλαξε να επιστρέψει να ξαναρχίσουν το παιχνίδι.

Άλλα τους παιγνίδια το λιγκρί, οι πλάκες, ο βασιλέας, ο βεζύρης, ο ζίζυρος, το σχοινάκι, ο τρεχτός, ο χωστός ή καμμητός, εναλλάσσονται ανάλογα με την επιθυμία της πλειοψηφίας της παρέας, αν δεν κατάληγαν σε μια άλλη αρκετά αγαπητή τους ενασχόληση: να κάτσουν κάτω ομαδικά κι ο καθένας να κατασκευάσει το δικό του «Πετάσι», τον Αετό του. Εφημερίδες, ψαλίδια, σπάγγοι σε ημερήσια διάταξη. Έβαζαν όλη τη μαστοριά τους. Να βρουν και να κόψουν τα καλάμια. Να βοηθήσει ο ένας τον άλλο να τα δέσουν σταυρό, διαγώνια και γύρω-γύρω, για να' χουν έτσι το κύριο μέρος του, το σκελετό του. Να κολληθεί η εφημερίδα. Να προβλέψουν το μήκος της ουράς. Να την προσθέσουν πίσω. Να' ναι πλούσια για ν' ανεμίζει όμορφα και με χάρη.

Να έχουν το νήμα τους σ' ένα ξυλάκι τυλιγμένο γερό και δυνατό. Είναι το ξυλάκι αυτό που θα κρατούν γερά και θα ξετυλίγουν μαστορικά. Όταν τελειώσουν, να φύγουν να τον πετάξουν ψηλά, αφήνοντας το σπάγγο λίγο-λίγο απ' το κουβάρι τους. Συναγωνίζονται ποιανού θ' ανέβει πιο ψηλά μα έχουν και το φόβο μέσα τους μη και τους κοπεί και τον χάσουν.

Απόκοποι μετά και προς το βράδυ πηγαίνουν να ξεκουραστούν με παρα-

κολούθηση «καραγκιόζη». Να πάρουν από το σπίτι τους δύο σπίρτα του «Μπε-τεβίνου» να τα δώσουν για εισιτήριο. Τον Καραγκιόζη θα παρουσιάζει ο ξάδελφος. Μήνες εργάστηκε για να κόψει τις «Σκιές». Στην αυλή του σπιτιού του ένα άσπρο σεντόνι της μάνας του είναι στημένο για την παράσταση. Εκεί οι σκιές, έτοιμες: ο Καραγκιόζης, το κολλητήρι, ο Χάντζε-Ιβάτης θ' ανεβοκα-τεβαίνουν με τα αστεία καμώματα τους, οι δε καρέκλες τοποθετημένες περι-μένουν τους θεατές να τις γεμίσουν.

Παρακολουθούν με ενδιαφέρον και αγωνία την εξέλιξη και τα έξυπνα σοφίσματα του ξάδελφου στην παράσταση. Γελάνε όλοι με την καρδιά τους. Δε λένε να πάνε για ύπνο αν δε βάλουν και τους μεγάλους μπροστά, που κι αυτοί είχαν τον Καραγκιόζη μέσο αναψυχής τους, τότε.

Δε λέμε πως δεν βοηθούσαν στις δουλειές του σπιτιού. Όσο μικρά κι αν ήταν, είχαν κι αυτά να δώσουν ένα χεράκι, να' χουν μερτικό στης ημέρας το φαγητό. «Αν δουλέψεις, θα φας». Έτσι, έφερναν το καλοκαίρι το νερό από τη βρύση της Αγίας Ειρήνης, δροσερό-δροσερό και χωνευτικό. Έβγαζαν με το κουβά νερό απ' το πηγάδι. Πότιζαν τις γλάστρες με το βασιλικό, το γιασεμί και το γιόκλημα.

Σκούπιζαν την αυλή μπρος και πίσω από το σπίτι, το δίσχωρο, τον ηλιακό – το πλακόστρωτο, το στενό (το δρόμο), που σαν γύριζαν τα βόδια του Σωτήρη της Ελένης της Σταυρούς απο το ζευγάρι ή το γαϊδούρι του Ποδινά και του Μουτούρη το λέρωναν. Μάζευαν τα φύλλα του λύχνου ή του κυκλάμινου στο λόφο της Αγίας Ειρήνης στον «Αη-Αντώνη» και τον «κρεμμαστόσπηλιο», όπου η μάνα τα'στελλε για να φτιάξει κουπέπια σ' ένα πατροπαράδοτο φαγητό της, το «κολοκάσι». Πόσες φορές την άφησαν να περιμένει την άμοιρη! Ξεχνιόντουσαν γιατί μάζευαν μαζί και τ' αγριολούλουδα του λόφου, τον κίτρινο λαλέ, την ασπροκόκκινη μαργαρίτα και το άγριο ματισκόρουδο.

Ήξεραν όμως και πώς να ψωνίζουν. Ψώνιζαν τη ζάχαρη ή το γάλα του κουτιού από το Βούρκα τον μπακάλη κι έπαιρναν γι' αμοιβή δυο τρεις στρογγύλες ζαχαρένιες μπαλίτσες που τις μοιράζονταν στο σπίτι αργότερα με τ' αδέρφια τους. Δεν παρέλειπαν ωστόσο να περάσουν από την «Πόστα», Ταχυδρομείο, να ρωτήσουν τον Κώτσιο το μουχτάρη αν είχαν γράμματα.

Είχαν και τις εξορμήσεις τους, τις Κυριακές και τις γιορτές.

Μπαίνανε κι αυτά στις παρέες των μεγάλων. Γίνονταν μπουλούκια μπου-λούκια κι έπαιρναν τον περίπατό τους στον Κυπαρισώνα. Κάθονταν στο κέν-τρο να κεραστούν γλυκό καρυδάκι, καρπούζι, λίζο, αφρόζα, σουμάδα ή γαζό-ζα. Τους τά 'φερνε ο Αγραθκιάς. Άλλοτε πάλι έκαναν επίσκεψη. Όλης της οι-κογένειας οι συγγενείς, αράδα στο γειτονικό χωριό, τους «Μότιδες». Ήταν αρκετός ο δρόμος Καραβά-Μότιδες ή Καραβά-Λαπήθου. Μα τότες ένας περίπατος ήταν γι' αυτούς, μια που αυτοκίνητο δεν είχε έλθει ακόμα στο χωριό ή ήταν ένα και το μοναδικό, για τη γραμμή Καραβά-Κερύνειας-Λευκω-σίας. Εκεί σ' αυτά τα χωριά οι θύμησης είναι πολύ έντονες. Χύνονταν στα περβόλια με τα αθασούθκια, τα σύκα, τα φρέσκα ζαρζαβατικά. Επέστρεφαν αργά το δειλινό. Όλη η μέρα στη διάθεση τους. Μέρα αναψυχής, επικοινων-νίας και συναναστροφής.

Πολύ συγκινητικές όμως ήταν οι εξορμήσεις που ξεχώριζαν για το είδος

Τάξη του Δημοτικού του Καραδά του 1948-49.

και το σκοπό τους, η επίσκεψη σ' ένα ξωκλήσι ή μοναστήρι για ένα τάμα, μια προσευχή στο άναμμα του καντηλιού ή μιας λαμπάδας. Στο μοναστήρι της Αχειροποιήτου ή στον Αη Γιώρκη «το Σπηλιώτη» ψηλά στο λόφο πέρα από την «Αγία Ειρήνη» με τον παπά Γιακουμή και την «Αγία Γαλατερούσα». Κάθε Δευτέρα ξεκινούσαν πριν ανατείλει ο ήλιος, να προλάβουν να επιστρέφουν με την ανατολή. Τη Δευτέρα δε της Καθαράς να πάνε σ' εφτά τέτοια προσκυνήματα, να πιάσει η παράκληση και να πραγματοποιηθεί η επιθυμία τους.

Όλα τούτα τους ανακούφιζαν από το μεροκάματο της εβδομάδας, τους έδιναν δύναμη, κουράγιο να συνεχίσουν. Κι οι πιτσιρικάδες, ανάκατοι κι αυτοί με τους μεγάλους, που λύπη ποτέ δε γνώρισαν, ανέμελοι και ξέγνοιαστοι σκορπούσαν με τα νάζια τους, τις τρέλες, τα παιγνίδια και το τραγούδι τους, τη χαρά. Τα ζούσαν όλα με την ψυχή τους και τα χαίρονταν.

Η μεγαλύτερη όμως χαρά που ένωθαν ήταν σαν έρχονταν Χρονιάρες μέρες. Τις ζουσαν με την ψυχή τους. Τότε ήταν που θα «πάνιζαν» το καινούριο τους φουστάνι, τα παπούτσια ή τα μποτίνια. Ε! Τότε ήταν που σάλευαν τα πάντα. Έδιναν όμως ζωή στη γειτονιά. Καμαρώνονταν από γονείς και γείτονες. Αξέχαστες τους μένουν οι Λαμπριάτικες μέρες και πιο πολύ η «Λαμπρατζιά». Μαζεύουν, όλοι της παρέας, τα ξύλα από τη γειτονιά, τα παίρνουν στην αυλή της εκκλησίας. Τα κάνουν πύργο. Θα τα κάψουν την Ανάσταση. Εκεί θα κάψουν και τον Ιούδα τον Ισκαριώτη, ένα ομοίωμα, στημένο σ' ένα καλάμι ψηλά. Το κρατεί ο αρχηγός, που προχωρεί μπροστά. Πίσω ακολουθεί ένα τσούρμο από πιτσιρικά που τσιρίζουν, καγχάζουν, γελούν. Η πομπή φτάνει εκεί, στο «θυσιαστήριο», τη «Λαμπρατζιά». Εκεί γίνεται η θυσία, το κάψιμο του Ιούδα. Αλαλάζουν ικανοποιημένοι για το κατόρθωμα ή τη δίκαιη καταδίκη που του 'δωσαν. Τσουγκρίζουν μετά εκεί μπροστά στη φωτιά τα κόκκινα αυγά, ανταλλάζουν ευχές και φιλιά.

Μα σαν οι καμπάνες σημάνουν γλυκόλογα την Ανάσταση, τότε είναι που γίνεται ο χαλασμός. Μάσκουλα, αστεράκια, κράκες με κλειδιά και μπαρούτι σφυρίζουν δεξιά και αριστερά. Δεν αφήνουν ν' ακούσουν οι πιστοί το Ευαγ-

γέλιο της Ανάστασης, μετά τη λιτανεία, εκεί έξω, στην αυλή της Ευαγγελίστριας, όπου ο παπα-Δημήτρης το διαβάζει με μεγαλοπρέπεια, ανεβασμένος στο κεφαλόσκαλο της μπροστινής εισόδου. Χριστός Ανέστη εκ νεκρών... ακούγονται να ψάλλουν όλοι μαζί κι ένα ρίγος διαπερνά το κορμί τους. «Χριστός Ανέστη»-«Αληθώς Ανέστη» απαντούν και ανταλλάσσουν ευχές και φιλία γέροι, νέοι, παιδιά. Όλοι γυρίζουν στα σπίτια. Τους περιμένει εκεί η ζεστή πασχαλινή σούπα, οι φλαούνες, τα κόκκινα αυγά, τα σφυριούθκια, οι βασιληδες, που με τόση τέχνη και ζήλο οι μάνες φρόντισαν να ετοιμάσουν.

Δώστου ύστερα να χύνονται έξω, νέοι, νέες, παιδιά.

Ανεβασμένοι στις «Σούσες» τις στημένες στο ελποχώρι ή σ' ένα δίκωρο να τραγουδούν τα δίστιχα για τον καλό ή την καλή τους.

Ν' αρμενίζουν οι αρμένηδες (οι κουσπάρηδες) ν' ανεβαίνουν όσο πιο ψηλά οι Σούσες μπορούν. Να τρέμουν κάποτε μη το σχοινί ή το κλωνάρι σπάσει. Πολλές φορές τ'όπαθαν.

Στ' αυτιά αντηχεί ακόμα ετούτο το τραγούδι

*«Θεέ μου νά'ρταν οι Λαμπρές
να κρεμματούν οι Σούσες
Τζαι να γεμώσουν τα στενά
Ούλλο μαυροματούσες».*

Τούτα και άλλα θυμίζουν στο δάσκαλο παλιές καλές μέρες που πέρασε στον όμορφο Καραβά του, μέχρι που ήλθε η καταραμένη εκείνη μέρα της «Εισβολής», που ο Αττίλας έσπειρε το θάνατο, τη καταστροφή, το ξεσπίτωμα, άρπαξε κι έπνιξε τη χαρά τους. Τους διασκόρπισε στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό. Μοίρασε τις οικογένειες. Διάλυσε τους χωριανούς. Θα 'ρθει όμως η μέρα και όλοι μαζί θα συναντηθούμε ξανά, εκεί στον Καραβά, στην Ευαγγελίστρια. Θα γιορτάσουμε ετούτη τη φορά πραγματική Ανάσταση. Την Ανάσταση της Κύπρου, τη Λευτεριά της.

Η κυρία Βασιλική Χριστοδουλίδου με μαθήτριες του Δημοτικού Καραβά

Γ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΚΑΡΑΒΙΩΤΩΝ **ΣΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΓΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ**

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ ΣΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΓΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ*

Πίτσας Χαρμαντά-Πρωτοπαπά

Από τότε που οι Αχαιοί με τον Πράξανδρο εγκαταστάθηκαν στην πανέμορφη γη, μοίρα άρρηκτη έδεσε την περιοχή Καραβά-Λαπήθου με την κυρίως Ελλάδα και τον υπόλοιπο Ελληνισμό. Προικισμένος ο τόπος με κεφαλόβρυσα, πλούσια βλάστηση, στην αγκαλιά του βουνού, με φιλική τη θάλασσα και φυσικά λιμάνια. Αναπτύσσεται η γεωργία, ακμάζει η βιοτεχνία και το εμπόριο. Όμως οι εκάστοτε δυνατοί της περιοχής τον υποδουλώνουν.

Ο περσικός ζυγός είναι κοινός για το μικρασιατικό και τον κυπριακό ελληνισμό. Ταυτόχρονα με την Ιωνική επανάσταση, τον 5ο αι. π.Χ., επαναστατούν και οι Κύπριοι βασιλείς με επικεφαλής τον Ονήσιλο. Η προσπάθειά τους όμως καταλήγει σε αποτυχία, όπως και οι άλλες που ακολούθησαν εναντίον των Περσών, κάτω από την αρχηγία του Αθηναίου Κίμωνα και αργότερα του βασιλιά της Σαλαμίνας Ευαγόρα. Και όταν ο Μέγας Αλέξανδρος χρειάστηκε στόλο για την πολιορκία της Τύρου, οι Κύπριοι βασιλιάδες του έστειλαν 200 πλοία να τον βοηθήσουν. Και η αρχαία Λάπηθος, μια και έχει ναυπηγεία, «ύφορμον

Η εκκλησία της Αγίας Ειρήνης - Δυτική πλευρά

έχουσα και νεώρια», συμμετέχει στην όλη εκστρατεία του Αλεξάνδρου εναντίον των Περσών.

Αλλά και στη Βυζαντινή εποχή, όταν αντιμάχονταν οι Βυζαντινοί με τους Πέρσες και τους Άραβες, η Κύπρος και μαζί η Λάμπουσα βρίσκονταν στην πρώτη γραμμή του αγώνα. Οι ασημένιοι δίσκοι της Λάμπουσας, σειρά που έγινε στην Κωνσταντινούπολη σε ανάμνηση της νίκης του αυτοκράτορα Ηράκλειου εναντίον των Περσών, αποτελεί σαφή ένδειξη της σημασίας που είχε η Λάμπουσα στους αγώνες αυτούς.

Αργότερα, όταν μέσα στα σκοτάδια της Τουρκοκρατίας άρχισε ν' αχνοφέγει και η Φιλική Εταιρεία να προετοιμάζει την Επανάσταση, «με τους ανέμους τους κρυφούς» και η Κύπρος «είσιεν το μερτικόν της». Αρχιερείς και προύχοντες μυήθηκαν στα μυστικά της Φιλικής Εταιρείας. Πρωτοστάτης στον Καραβά ο Χ' Νικόλας Λαυρεντίου Πρωτοσυγγέλλου, στενός συνεργάτης του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού. Ο Χατζηνικόλας ήταν ισχυρός πρόκριτος της κωμόπολης. Το σπίτι του κρατούσε ολόκληρο τετράγωνο στην ενορία της Αγίας Ειρήνης και είχε κτίσει την ομώνυμη εκκλησία στην πλαγιά του βουνού, πιο πάνω από το σπίτι του. Διέθετε μεγάλη κτηματική περιουσία, την οποία δήμευσαν οι Τούρκοι μετά την εκτέλεσή του το μαύρο Ιούλη του 1821. Όταν ο Κανάρης άραξε με το πλοίο του στην τοποθεσία Ασπρόβρυση, ανάμεσα Λαπήθου και Καραβά, φιλοξενήθηκε από τους προκρίτους των δυο κωμοπόλεων. Φεύγοντας πήρε μαζί του υλική ενίσχυση για τον Αγώνα, προϊόν εράνου από την περιοχή, αλλά και εθελοντές. Έμμεση απόδειξη του γεγονότος αποτελεί η ύπαρξη Κυπρίων ανάμεσα στους συναγωνιστές του Κανάρη. Δυο μάλιστα απ' αυτούς, ο Κωνσταντίνος Κυπριώτης και ο γιός του Γεώργιος, έχασαν τη ζωή τους στη διάρκεια της Επανάστασης. Ο Χατζηνικόλας εκτελέστηκε στις 13 Ιουλίου 1821 μαζί με τους άλλους προκρίτους του νησιού «Τζείνον

Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου σήμερα.

επαραδώσασιν στα σέρκα του τζελλάττη (του δήμιου) που τον εποτζεφάλισεν», όπως αναφέρεται στο «Τραούδιν του Χατζηνικόλα».

Ένας άλλος Καραβιώτης, ο Γιακουμής Φραγκούδης, σύμφωνα με την προφορική παράδοση διέφυγε από το θάνατο κι εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα. Απόγονοί του πρέπει να βρίσκονται σήμερα στον Καραβά Κυθήρων. Σημαντικό ρόλο στα γεγονότα του 1821 διαδραμάτισε τόσο η μονή της Αχειροποιήτου, όσο και το μικρό μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου του Καραβά, οι ηγούμενοι των οποίων βοήθησαν στην αποστολή οικονομικής βοήθειας μέσω του Κανάρη.

Στην πρώτη πολεμική αναμέτρηση του ελληνικού κράτους με την Οθωμανική αυτοκρατορία το 1897 οι Κύπριοι εθελοντές έδωσαν το παρόν τους. Μαζί και πολλοί κάτοικοι του Καραβά. Ανάμεσά τους οι Λουκάς Κακόπιερος, Χριστόδουλος Γιαλλούρης, Θεόδωρος Φιούρης, Κυπριανός Τριανταφυλλίδης, Σάββας Αντωνιάδης, Σταύρος Μουχαταρουδιού, Καραγιώργης Κυριάκου, Χριστόδουλος Ρούσος. Σύμφωνα με σχετικό έγγραφο ο Λούκας Κακόπιερος πολέμησε ως εθελοντής στη μάχη του Δομοκού. Και όταν ολόκληρος ο Ελληνισμός, φλεγόμενος από ενθουσιασμό άρχιζε τους Βαλκανικούς πολέμους, η Κύπρος δεν έμεινε αμέτοχη. Γράφονται πύρινα άρθρα στις εφημερίδες και οργανώνονται τοπικοί έρανοι για ν' αποσταλεί υλική βοήθεια στο μαχόμενο ελληνικό κράτος. Ανάμεσα σ' αυτούς που εισέφεραν για τον εθνικό σκοπό διακρίνουμε την κωμόπολη του Καραβά.

Στις 19.10.1912 οι κάτοικοι του Καραβά απέστειλαν ΑΚ50.10.0 και ο τότε δήμαρχος Γρηγόριος Χατζηλάμπρου ΑΚ20.0.0 προσωπική εισφορά. Στη συνοδευτική τους επιστολή οι Καραβιώτες εκφράζουν την πίστη τους ότι «η έκβασις του πολέμου θα αποβεί εις όφελος των δικαίων του ελληνισμού και εν γένει υπέρ των καταδυναστευομένων αδελφών». Λίγους μήνες αργότερα η διευθύντρια του Παρθεναγωγείου Καραβά Ελένη Χριστοφόρου θα αποστείλει ΑΚ2.15.0, ποσό που εισέπραξε το σχολείο από τη χριστουγεννιάτικη γιορτή. Στις 25.7.1913 οι προύχοντες του Καραβά Ελευθέριος Χατζηστεφάνου και Γρηγόριος Χατζηλάμπρου θα αποστείλουν ένα κιβώτιο με εγχώρια υφάσματα για τις ανάγκες του ελληνικού στρατού. Διασώζεται και ιδιόχειρη επιστολή του Ελευθέριου Βενιζέλου, ημερομηνίας 20 Αυγούστου 1913, με την οποία τους ευχαριστεί για την εισφορά.

Το αποκορύφωμα των εκδηλώσεων συμπαραστάσης στους αγώνες του ελληνικού κράτους ήταν η αθρόα κατάταξη εθελοντών από την Κύπρο στον ελληνικό στρατό. Η συμμετοχή στον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο δεν ήταν πολύ μεγάλη για διάφορους λόγους. Κατ' αρχήν ο Ελευθέριος Βενιζέλος δεν ευνοούσε την κατάταξη στον ελληνικό στρατό απειροπόλεμων στρατιωτών, όπως ήταν οι Κύπριοι. Μόνο μετά από πολλή επιμονή δέχτηκε τη συμβολική κατάταξη ηγετικών στελεχών από την Κύπρο, όπως ήταν ο δικηγόρος και δήμαρχος Λεμεσού Χριστόδουλος Σώζος, που έχασε τη ζωή του στην Ήπειρο. Απ' την άλλη οι Αγγλοι δεν ήθελαν ανάμειξη των Ελληνοκυπρίων στον πόλεμο εναντίον της Τουρκίας και ακολουθούσαν την πολιτική της ουδετερότητας. Οι Κύπριοι εθελοντές, όμως, όσο προχωρούσε ο καιρός, πλήθαιναν. Στη διάρκεια του Β΄ Βαλκανικού πολέμου, που αντίπαλος ήταν η Βουλγαρία και όχι η Τουρ-

κία, τα μέτρα των Αγγλων χαλάρωσαν. Απ' την άλλη ο ελληνικός στρατός χρειαζόταν εφεδρικές δυνάμεις. Επίσης είχαν συγκεντρωθεί χρήματα από τους εράνους και χρησιμοποιήθηκαν για την κάλυψη των εξόδων μετάβασης στην Ελλάδα των άπορων εθελοντών. Συνολικά από τον Καραβά αναφέρεται ότι συμμετέσχαν στους Βαλκανικούς πολέμους 63 εθελοντές. Δύο απ' αυτούς έχασαν τη ζωή τους το 1913 αγωνιζόμενοι στα ιερά χώματα της Μακεδονίας: ο Νικόλας Μαούρης, ξυλουργός, 24 χρονών, και ο Χριστόφορος Τόφας, βαφέας, 22 χρονών. Άλλοι, όπως ο δάσκαλος Γρηγόριος Σπανούδης, 20 χρόνων, και ο Κώστας Ευσταθίου τραυματίστηκαν στα πεδία των μαχών. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι είχαν καταταχτεί και αδελφια, όπως οι αδελφοί Νικόλας και Λάμπρος Μαούρη, Στυλιανός και Μωυσής Μωυσή, Ευτύχιος και Κώστας Ρούσου, Γεώργιος και Απόστολος Αποστόλου. Ανάμεσά τους και πολεμιστές του 1897 όπως ο Χριστόδουλος Γιαλλούρης, που έτρεξαν και πάλι σε βοήθεια της Μητρός Πατρίδος.

Σημαίνουσα προσωπικότητα της εποχής ο Ιωάννης Πηγασιού πρωτοστατούσε στα γεγονότα. Ο Πηγασιού εργάστηκε αρχικά ως δάσκαλος στη Λάπηθο από το 1905-1909 και στη συνέχεια πήγε στην Αθήνα για να σπουδάσει ιατρική. Η έκρηξη του Α' Βαλκανικού τον βρήκε φοιτητή στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, οπότε κατατάχτηκε στο στρατό και παρασημοφορήθηκε για τις υπηρεσίες του. Στο πολεμικό του ημερολόγιο κατέγραψε τις περιπέτειες της μονάδας του στο μέτωπο. Επανήλθε στην Κύπρο το 1913 επικεφαλής των εθελοντών των Βαλκανικών πολέμων, αλλά επέστρεψε πάλι στην Ελλάδα. Το 1914 τον βρίσκει στην αυτόνομη Ήπειρο να προσφέρει τις ιατρικές του υπηρεσίες. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Παγκύπριου Συνδέσμου Εθελοντών, του οποίου υπήρξε και ο πρώτος Πρόεδρος.

Μεγάλη ήταν η περηφάνια που ένοιωθαν όσοι είχαν τότε πολεμήσει στον ελληνικό στρατό. Χαρακτηριστικά αναφέρεται το παράδειγμα του Λάμπρου Μαούρη, αδελφού του πεσόντος Νικόλα Μαούρη, που είχε ζητήσει να τον θάψουν με την τιμημένη στολή που είχε φορέσει στους Βαλκανικούς. Το ψηλό ηθικό των στρατιωτών εκφράζεται και στην επιστολή που έστειλε από το Μακεδονικό μέτωπο ο Απόστολος Αποστόλου, όπου, όπως γράφει ο ίδιος, «μάχεται εις την πρώτην γραμμήν του πυρός δια την ελευθερίαν της Μεγάλης Πατρίδος μας». Είναι περήφανος για τα ανδραγαθήματα του ελληνικού στρατού, που τραγουδά και χορεύει στην

Ο Ιωάννης Πηγασιού με τη στολή του Έλληνα Αξιωματικού (1912-13)

πρώτη γραμμή του μετώπου και κυνήγησε τους Βουλγάρους ως τη Σόφια. «Εχαλάσαμεν τρία ζεύγη αρβύλες γι' αυτούς», γράφει χαρακτηριστικά. Ο Απόστολος Αποστόλου όμως δεν έμελλε να ζήσει για να χαρεί το αποτέλεσμα των αγώνων του. Σκοτώθηκε κατά τη νικηφόρο προέλαση του ελληνικού στρατού στη μάχη του Σκρα της Μακεδονίας το 1918, επισφραγίζοντας με το αίμα του τους άρρηκτους δεσμούς Κύπρου-Μακεδονίας αλλά και Καραβά-Μακεδονίας.

Η «εύανδρος κωμόπολη» του Καραβά θρήνησε έναν ακόμη νεκρό στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Ο Κωνσταντίνος Σπανούδης έπεσε στο Βερντέν της Γαλλίας το 1916, καταταγείς εθελοντικά στο συμμαχικό γαλλικό στρατό. Στην Α΄ Αστική Σχολή Καραβά ήταν εντειχισμένη πλάκα προς τιμή των τεσσάρων πεσόντων, οι οποίοι «πέσον ανδρείως μαχεσάμενοι Χριστόφορος Τόφα και Νικόλας Μαούρη, άμφω πεσόντες ενδόξως εν Μακεδονία έτει 1913, Κωνσταντίνος Σπανούδης πεσών ενδόξως εν Βερδέν Γαλλίας έτει 1916, Απόστολος Αποστόλου πεσών ενδόξως εν Σκρα Μακεδονίας έτει 1918».

**ΠΑΤΡΗΣ ΒΟΥΛΟΜΕΝΗΣ ΔΟΥΛΕΙΗΣ
ΛΥΣ'ΕΑ ΤΕΚΝΑ
ΕΥΑΝΔΡΟΥ ΚΑΡΑΒΑ ΑΛΚΙΜΟΙ ΗΙΘΕΟΙ
ΠΟΛΛΕΕΣ ΑΥΤΗ ΑΡΗΘΟΝΤΕΣ
ΠΡΟΦΡΟΝΩΣ ΙΚΟΝΤΟ
ΤΩΝ ΠΕΣΟΝ ΑΝΔΡΕΙΩΣ ΟΙΔΕ ΜΑΧΕΣΣΑΜΕΝΟΙ
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΑΡΕ. ΤΟΦΑ
ΚΑΙ
ΝΙΚΟΛΑΣ ΓΕΩΡΓ. ΜΑΟΥΡΗ
ΑΜΦΩ ΠΕΣΟΝΤΕΣ ΕΝΔΟΞΩΣ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΕΤΕΙ 1913
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ι. ΣΠΑΝΟΥΔΗΣ
ΠΕΣΩΝ ΕΝΔΟΞΩΣ ΕΝ ΒΕΡΔΕΝ ΓΑΛΛΙΑΣ
ΕΤΕΙ 1916
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
ΠΕΣΩΝ ΕΝΔΟΞΩΣ ΕΝ ΣΚΡΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΕΤΕΙ 1918.**

Οι αγώνες και οι θυσίες όμως δεν είχαν το αναμενόμενο από τους Κυπρίους αποτέλεσμα. Η ιδιαίτερη πατρίδα τους εξακολούθησε να βρίσκεται στη σκλαβιά. Και το 1931 ο κυπριακός λαός ξεσπά. Διαδηλώσεις και συγκρούσεις με την αστυνομία γίνονται σε όλες τις πόλεις. Πολλοί Καραβιώτες συμμετέχουν σε μαζική συγκέντρωση στην Κερύνεια, για να προστατεύσουν το

Μητροπολίτη από τη σύλληψη. Μαζί μ' αυτούς και ο νεαρός Μιχάλης Τριφούρτζης, που όπως είπε στη μητέρα του που ανησυχούσε γι' αυτόν «ενδιαφέρεται για τη Μάνα μας Ελλάδα». Ο Μιχάλης πληγώνεται από αγγλικό βόλι και πεθαίνει αργότερα στο νοσοκομείο... «Ο χρυσός μου λάτρευε την Πατρίδα, την Ελλάδα του», λέει χαρακτηριστικά η χαροκαμένη μάνα.

Το κουράγιο, η υπομονή, η επιμονή δεν εγκατέλειψαν τους Κυπρίους. Κατατάσσονται εθελοντές στον αγγλικό στρατό για να πολεμήσουν στο Β' Παγκόσμιο πόλεμο, αγωνίζονται στον επικό αγώνα του 1955-59, στα κρίσιμα χρόνια 1963-64 ενάντια στην τουρκική απειλή, το 1974... Σαράντα δύο περίπου Καραβιώτες και κάτοικοι των περιχώρων σκοτώθηκαν ή αγνοούνται από

το πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή. 37 νεκροί και 81 αγνοούμενοι αξιωματικοί και στρατιώτες που δεν κατάγονται από τον Καραβά και χάθηκαν στις μάχες Καραβά-Λαπήθου. Βαρύ το τίμημα! Για να δουν τελικά οι κάτοικοι του Καραβά την αγαπημένη γη να μολύνεται από τον Τούρκο εισβολέα, τα ιερά και τα όσια να ποδοπατούνται, την Ευαγγελίστρια να χάνει το Θεό της. Τι έγιναν τόσοι αγώνες, τόσες θυσίες;

Αλλά δεν μπορεί από «το παλιό αμνημόνευτο αίμα των Γενναίων θ' αρκινήσει να χαράζεται μέσα στη μελανάδα του ουρανού ήλιος νέος αγίνωτος» που «θα αποχρησμοδοτήσει», τελικά, «το έρεβος»...

** Διάλεξη που έγινε στην αίθουσα «Μελίνα Μερκούρη» σε εκδήλωση του Δήμου Καραβά.*

Ο Μιχάηλ Γιαννή Τριφούρτζης. Σκοτώθηκε στην Κερύνεια κατά τα Οκτωβριανά του 1931.

Βιβλιογραφία

1. Γρηγορίου Ορφανίδη «Η συμβολή του Καραβά στους αγώνες για την ελευθερία», Καραβάς, Λευκωσία, 1969.
2. «Μια ιστορική επιστολή του Ελευθέριου Βενιζέλου», ετήσια έκδοση προσφυγικού σωματείου Ο Καραβάς, τ. 19, 1989, σελ. 56-57.

3. Λοΐζου Φιλίππου «Κύπριοι αγωνισταί», Λευκωσία 1953, σελ. 17-22.
4. Κωστής Κοκκινόφτας «Η συμμετοχή του Καραβά στην απελευθέρωση της Ελληνικής Μακεδονίας», Ετήσια Έκδοση Προσφυγικού Σωματείου Ο Καραβάς, τ.4, σελ. 44-47.
5. Του ιδίου, Μια επιστολή από το Μακεδονικό μέτωπο: Καραβάς, τ. 4, σελ. 48-49.
6. Καλλιόπη Πρωτοπαπά, «Μιχαήλ Τριφούρτζης». Κυπριακά Σπουδαί, 1977.
7. Καλλιόπη Πρωτοπαπά, «Χ' Νικόλας Λαυρεντίου Πρωτοσυγκέλλου» Κυπριακά Σπουδαί, 1971.
8. Ανδρέα Στυλιανού «Οι θησαυροί της Λάμπουσας», Καραβάς, 1969.
9. Πέτρος Παπαπολυβίου «Η Κύπρος και οι Βαλκανικοί πόλεμοι...» Λευκωσία, 1997.
10. Οδ. Ελύτη «Ο ύπνος των Γενναίων»
11. «Καραβάς», Έκδοση του προσφυγικού Σωματείου Καραβάς, τ. 1-4.
12. Περιοδικό Αδούλωτη Κερύνεια.

Η εκκλησία της Ευαγγελίστριας

ΟΙ ΚΑΡΑΒΙΩΤΕΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Ιστορικές Μνήμες του Καραβά

Χρίστου Κτωρίδη

Όπως όλη η Κύπρος, έτσι κι ο Καραβάς έχει τη δική του ιστορία. Οι μνήμες πολλές. Πόσα ένας να θυμηθεί. Αλλά πρέπει. Εμείς οι πιο παλιοί, οι πιο ηλικιωμένοι, πρέπει να τα πούμε, πρέπει να τα γράψουμε για να τα δουν, για να τα μάθουν και οι νεότεροι. Ο χρόνος είναι αδυσώπητος και ακράτητος. Φεύγει και μαζί του, μαζί με μας, παρασύρει και σκεπάζει με το πέπλο της λήθης τα πάντα. Είναι τώρα και 27 χρόνια που η κωμόπολή μας, ο Καραβάς μας, υποφέρει σκλαβωμένος από τους Τούρκους. Ο Καραβάς που έχει δώσει αίμα για την ελευθερία. Η ώρα της λευτεριάς όμως αργεί να έλθει.

Κι εμείς εκείνης της γενιάς που έζησε τον Καραβά στις καλές του μέρες, αρχίσαμε να αραιώνουμε. Ένας της γενιάς εκείνης κι εγώ θα γράψω κάποιες αναμνήσεις, κάποιες ιστορικές μνήμες του Καραβά. Για κάποιους Καραβιώτες που τόλμησαν. Για κάποιους Καραβιώτες που τίμησαν το όνομα του χωριού που τους γέννησε, τον Καραβά μας.

Οι Καραβιώτες είναι πάντα έτοιμοι να υπερασπισθούν την ελευθερία οπουδήποτε της γης. Και πολλοί είναι αυτοί που πολέμησαν για το μεγάλο αυτό αγαθό, την ελευθερία.

Θα τολμήσω, με όλο το σέβας προς όλους εκείνους που δεν υπάρχουν πια ανάμεσά μας κι όλη την εκτίμηση και αγάπη προς τους υπόλοιπους, να αναφερθώ στα ονόματα τους. Θα ζητήσω εκ των προτέρων συγχώρεση για οποιαδήποτε ανακρίβεια ή για εκείνα για τα οποία η μνήμη μου με απατά.

Οι πηγές μου προέρχονται από το μακαρίτη παππού μου Χριστόδουλο Χαρμαντά και από τη συγχωρεμένη μάνα μου Ελένη. Και αρχίζω από το τέλος του 19ου αιώνα.

Ο πόλεμος προς απελευθέρωση της Θεσσαλίας βρίσκει αρκετούς Κυπρίους να υπηρετούν στα ανταρτικά σώματα των Ελλήνων της Θεσσαλίας. Μεταξύ αυτών ο Αντάρτης, που του έμεινε το όνομα αυτό από τότε, και ο Μπακής. Και οι δυο αυτοί είναι Καραβιώτες. Ο Βασίλης Πλούσιος το 1898 υπηρέτησε στην Κρήτη. Υπήρξαν και άλλοι, δυστυχώς όμως τα ονόματα μου διαφεύγουν.

Στους μετέπειτα αγώνες του Έθνους προς απελευθέρωση από τον Οθωμανικό ζυγό των υπολοίπων ελληνικών περιοχών η συμμετοχή των Κυπρίων ήταν πολυπληθέστερη. Κατά τους πολέμους του 1912-1913 οι Καραβιώτες ανδραγάθησαν. Μερικοί από αυτούς έπεσαν μαχόμενοι όπως ο Τόφας, ο Σπανούδης, ο Αποστόλου, ο Μασούρης.

Και άλλοι ανδραγάθησαν: Ο Χρίστος Φρακάλας (Μελάς), ο Λούκας Κακόπιερος και άλλοι. Η συγχωρεμένη μάνα μου, γεννηθείσα το 1904, μου έλεγε ότι όταν τελείωσαν οι Βαλκανικοί πόλεμοι οι Καραβιώτες βγήκαν προς καλωσόρισμα και προϋπάντηση των συγχωριανών τους Καραβιωτών που

έρχονταν από τον πόλεμο. Πήγαν στην τοποθεσία Δοξαμένες των Κουντούρων, το μετέπειτα Γκαράζ του Καλλή, για να προϋπαντήσουν τους Καραβιώτες στρατιώτες. Με αρχηγό και διμοιρίτη τον αείμνηστο γιατρό Ιωάννη Πηγάσιου, Καραβιώτη αξιωματικό του ελληνικού στρατού, ολόκληρη διμοιρία Καραβιωτών μπήκε στον Καραβά με βήμα και σε στρατιωτική παράταξη και ετυχε θερμοτάτης υποδοχής.

Οι θυσίες αυτές είχαν ένα και μοναδικό σκοπό, την ελευθερία, αλλά και μια κρυφή ελπίδα για την ελευθερία της ιδιαίτερης μας πατρίδας, της Κύπρου μας.

Όταν κηρύχθηκε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, οι υποσχέσεις των Άγγλων για ελευθερία και δικαιοσύνη έδιναν και έπαιρναν. Παιδάκι τότε (1940) του δημοτικού σχολείου θυμώμαι τις αφίσες κολλημένες πάνω στις πόρτες των καφενείων να λένε «Κύπριοι ενταχθείτε στο Κυπριακό Σύνταγμα (Regiment). Μετά τη νίκη έρχεται η ελευθερία». Αυτά λέγανε στους Έλληνες της Κύπρου οι Άγγλοι. Και οι Κύπριοι κατά χιλιάδες ενεγράφωντο στο στρατό:

Γεώργιος Μουσκή, πολέμησε στη γραμμή Μαζινώ, στη Δουγκέρκη και έπειτα στη Μαλαισία.

Ευτύχιος Λευκαρίτης (Κύπριος), με τον αμερικανικό στρατό στις Φιλιππίνες και στη μεγάλη μάχη του Ειρηνικού στο Γκουάνα Κανάλ.

Λούκας Πιερή Χατζηλούκας, επίσης με τον αμερικανικό στρατό, πληγώθηκε σοβαρά στο πόδι στη μεγάλη μάχη του Cassino στην Ιταλία.

Δεκάδες οι Καραβιώτες σε πολλούς στρατούς, στην Κύπρο, στην Ελλάδα, στην Αγγλία, στη Αμερική. Και ακόμα πολύ πιο πολλοί οι απόγονοι Καραβιωτών Μεταναστών, που διέπρεψαν στα πεδία των μαχών για ελευθερία.

Μερικά από τα ονόματα αυτών που πολέμησαν κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο είναι τα εξής:

Γιώργος Μουσκή

Τάκης Κακόπιερος, σκοτώθηκε κατά την επιβίβασή του σε τρένο.

Πηγάσιος Κακόπιερος

Γιώργος Κακόπιερος

Ιωάννης Κακόπιερος

Ανδρέας Μάρκου και άλλοι δυο αδελφοί του

Κώστας Γεωργίου Πατσάλης

Κυριάκος Γεωργίου Πατσάλης

Κώστας Σπύρου Παφίτης (Σιήσιης)

Λαζαρή Μάρκου

Ιωάννης Μάρκου (Τζιανής)

Χρυσόστομος Ιωάννου Μάρκου

Κώστας Θεορή Καραπέττη

Χρίστος Βαρνάβας

Κώστας Χριστοδούλου Ττενεκκές

Γεώργιος Τσιάμouρος

Κώστας Τσιάμouρος

Αποστόλης Τσιουρούτης

Κύπρος Τσιουρούτης

Στυλιανός Τσιουρούτης
Γεώργιος Σέκκος
Λάζαρος (σύζυγος Ευλαβίας Βλάχου)
Νικόλαος αδελφός του Λάζαρου
Γαμπρός του Ν. Ανυπόλυτου
Χατζηκυριάκος Κατσιόλας (Χατζιής)
Κώστας Δημητρίου (Κκεψής)
Μιλτής Βασίλη Πλούσιου
Νίκος Κουρέας (Ψάλτης)
Κωστας Ιωαννίδης (Σάρτζιης)
Ιωάννης Κίτσιος
Λάμπρος Κλεάνθους (Μαούρης)
Κωστας Νεοφύτου
Αλέξης Σταύρου (Ασφάλειας)
Φοίβος Μαυραδάς
Πολύδωρος Χατζηλούκας
Κώστας Κτωρίδης
Πηγάσιος Κωνσταντίνου (Πελεκάνος)

Αγνοούμενος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου είναι ο Πολύς Κίρκου και ο γαμπρός του Φίσσα.

Μερικά ονόματα Καραβιωτών που υπηρέτησαν στον στρατό των Η.Π.Α.

Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος:

Ευτύχιος Λευκαρίτης (Κύπριος)
Κώστας Ζαμπάς
Λουκής Πιερή Χατζηλούκας
Σάββας Κουτελλός
Χρίστος Παπαπέτρου

Κατά τη διάρκεια του πολέμου στην Κορέα και μέχρι το 1956 υπηρέτησαν στις τάξεις του αμερικανικού στρατού οι εξής:

Χρίστος Παρασκευά (Λαχανάρης)
Λοίζος Τσιαούσιης
Κώστας Κοιλαράς
Χρίστος Κτωρίδης
Ιωάννης Κτωρίδης

Εδώ δεν τελειώνουν οι αγωνιστές του Καραβά.

Ακολούθησε ο απελευθερωτικός αγώνας της Ε.Ο.Κ.Α. για τον οποίο τόσα έχουν γραφτεί και θα γραφτούν κι άλλα.

Όσο για την εθελοντική Εθνική Φρουρά του Καραβά, με υπερηφάνεια μπορώ να πω ότι ήταν η καλύτερη οργανωμένη δύναμη της επαρχίας μας και είμαι υπερήφανος που υπηρέτησα πιστά σ' αυτήν.

Σημείωση Επιτροπής Έκδοσης: Πληροφορίες μας αναφέρουν ότι η μόνη Καραβιώτισσα που υπηρέτησε στον αγγλικό στρατό κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο είναι η κα Ανδρομάχη (Ανδρούλα Χατζηβασιλείου).

ΜΙΑ ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1821

Ο ελληνικός στολίσκος και η θυσία των Καραβιωτών

Κωστή Κοκκινόφτα

Από την εφημερίδα «Πολίτης»

Ανάμεσα στις πολλές παραδόσεις για τα γεγονότα του 1821, που δημοσιεύονται στον κυπριακό Τύπο των χρόνων της Αγγλοκρατίας, υπάρχει και μια που αφορά τους εκτελεσθέντες κατοίκους της κωμόπολης Καραβά. Η μελέτη και σύγκρισή της με παρόμοιες παραδόσεις για τον Καραβά, που δημοσιεύονται σε βιβλία ιστορικού ενδιαφέροντος και σε περιοδικά της ίδιας περιόδου, βοηθά στην κατανόηση, τόσο της απήχησης που είχαν τα γεγονότα εκείνα στη λαϊκή συνείδηση, όσο και του τρόπου με τον οποίο πέρασαν στο χώρο του μύθου και χρησιμοποιήθηκαν για να σκιαγραφήσουν τις τραγικές συνθήκες ζωής των Ελλήνων της Κύπρου στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Η σχετική παράδοση δημοσιεύτηκε, το 1930, στην εφημερίδα της Λευκωσίας «Φωνή της Κύπρου» από αρθρογράφο, ο οποίος υπογράφει με τα αρχικά Ι.Π. Πρόκειται, πιθανότατα, για τον Καραβιώτη γιατρό Ιωάννη Πηγασιού (1884-1939), τακτικό συνεργάτη της εφημερίδας αυτής, όπου είχε δημοσιεύσει πολλά κείμενα με σημαντικότερες τις πολεμικές του ανταποκρίσεις από τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-13, τον Βορειοηπειρωτικό αγώνα του 1914 και τη Σερβική αντίσταση ενάντια στην επίθεση των δυνάμεων της Αυστροουγγαρίας στις αρχές του Πρώτου Παγκοσμίου πολέμου.

Ο ελληνικός στολίσκος

Η παράδοση αυτή στηρίζεται αποκλειστικά στις αφηγήσεις του λαϊκού υπηρέτη του μοναστηριού της Αχειροποιήτου Καραγιώργη, ο οποίος σύμφωνα με το δημοσίευμα ήταν δεκαπέντε χρόνων το 1821 και είχε αποβιώσει υπέργηρος το 1916. Από όσα είχε διηγηθεί ο Καραγιώργης στον Πηγασιού, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αναφορές του στην άφιξη ελληνικού στολίσκου στο λιμανάκι της Ασπρόβρυσης και οι περιγραφές του των συνθηκών σύλληψης και εκτέλεσης των προγραφέντων Καραβιωτών τον Ιούλιο του 1821. Ως προς την άφιξη του στολίσκου, ο Καραγιώργης διηγείτο ότι ο ίδιος είχε σταλεί ένα βράδυ από τους μοναχούς της Αχειροποιήτου, όπου διέμενε, και ειδοποίησε κατοίκους του Καραβά και της Λαπήθου να μαζέψουν τρόφιμα και να τα μεταφέρουν στη μονή. Στη συνέχεια τα φόρτωσαν σε ζώα και τα μετέφεραν στο λιμανάκι της Ασπρόβρυσης, που βρισκόταν σε κοντινή τοποθεσία, από όπου τα παρέλαβαν οι ναύτες των ελληνικών καραβιών. Σύμφωνα με τον Καραγιώργη, επικεφαλής του στολίσκου ήταν ο ναύαρχος Μισαούλης και κανείς Τούρκος δεν αντελήφθη οτιδήποτε. Η παράδοση αυτή ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη ανάμεσα στους κατοίκους της Λαπήθου και του Καραβά, όπου, όμως, αναφερόταν ως επικεφαλής του στολίσκου ο Ψαριανός πυρπολητής Κωνσταντίνος Κανάρης, ο οποίος επισκέφθηκε τις δύο κωμοπόλεις από όπου παρέλαβε χρήματα και τρόφιμα για τον αγώνα. Παρουσιάζεται δε σε

διάφορες εκδοχές και αναφέρεται για πρώτη φορά από τον Κύπριο δικηγόρο και υπομνηματογράφο του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας Γεώργιο Κηπιάδη στο βιβλίο του για τα γεγονότα του 1821 στην Κύπρο, που εξεδόθη στην Αλεξανδρεία το 1888. Σε γενικότερη μορφή καταγράφηκε από το Μακεδόνα στην καταγωγή διευθυντή του Ημιγυμνασίου και της Πρακτικής Σχολής Λαπήθου – Καραβά Δημήτριο Παπαδόπουλο, ο οποίος την περιέλαβε στο σχολικό δράμα «Ο Κανάρης εν Κύπρω», που εξέδωσε το 1912. Δημοσιεύτηκε επίσης το 1924 από τον Κωνσταντίνο Φυλακτό, το 1943 από το Χρ. Λίβα, καθώς και αργότερα από άλλους συγγραφείς.

Ο Κανάρης

Σύμφωνα με μια από τις εκδοχές της, η προετοιμασία για τον εφοδιασμό του Κανάρη έγινε από τον επιστάτη του μοναστηριού του Αγίου Γεωργίου του Μεζερέ, μετέπειτα ενοριακού ναού του Καραβά, Λεόντιο, τους μοναχούς της Αχειροποιήτου Φασούλα και Μελέτιο και κάποιο Σιναΐτη μοναχό, τους οποίους τελικά οι Τούρκοι συνέλαβαν και εκτέλεσαν. Αξιοσημείωτο είναι ότι σχεδόν σε όλες τις κατά καιρούς καταγραφές και δημοσιεύσεις της αναφέρεται ότι οι Τούρκοι της περιοχής πληροφορήθηκαν το γεγονός της τροφοδοσίας του ελληνικού στόλου και εκτέλεσαν ως ενεχόμενους σε επαναστατικές ενέργειες αρκετούς από τους κατοίκους της Λαπήθου και του Καραβά. Στο σημείο αυτό εντοπίζεται και η βασική διαφορά τους με την αφήγηση του Καραγιώργη, που δημοσιεύτηκε στη «Φωνή της Κύπρου». Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν, επίσης, οι αναφορές του Καραγιώργη στη σύλληψη και εκτέλεση των προγραφέντων Καραβιωτών. Σύμφωνα με όσα εδιηγείτο, αμέσως μετά την εκτέλεση του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού, ένας Λευκωσιάτης φίλος του προύχοντα του Καραβά Χατζηνικόλα – στενού συγγενή και συνεργάτη του εθνομάρτυρα Αρχιεπισκόπου – του έγραψε να κρυφτεί, γιατί υπήρχε κίνδυνος να τον εκτελέσουν και αυτόν. Έδωσε δε το γράμμα σε κάποιο Καραβιώτη, το Χαράλαμπο Μεκιάνη, ο οποίος βρισκόταν εκείνες τις μέρες στη Λευκωσία για να πωλήσει τα λεμόνια του, με την παράκληση να το παραδώσει στο Χατζηνικόλα. Ο Μεκιάνης έφθασε στον Καραβά το Σάββατο το βράδυ, αλλά προτίμησε να δώσει το γράμμα στον Χατζηνικόλα την επόμενη μέρα μετά τη θεία λειτουργία στην εκκλησία της Αγίας Ειρήνης, όπου ο τελευταίος υπηρετούσε ως ψάλτης.

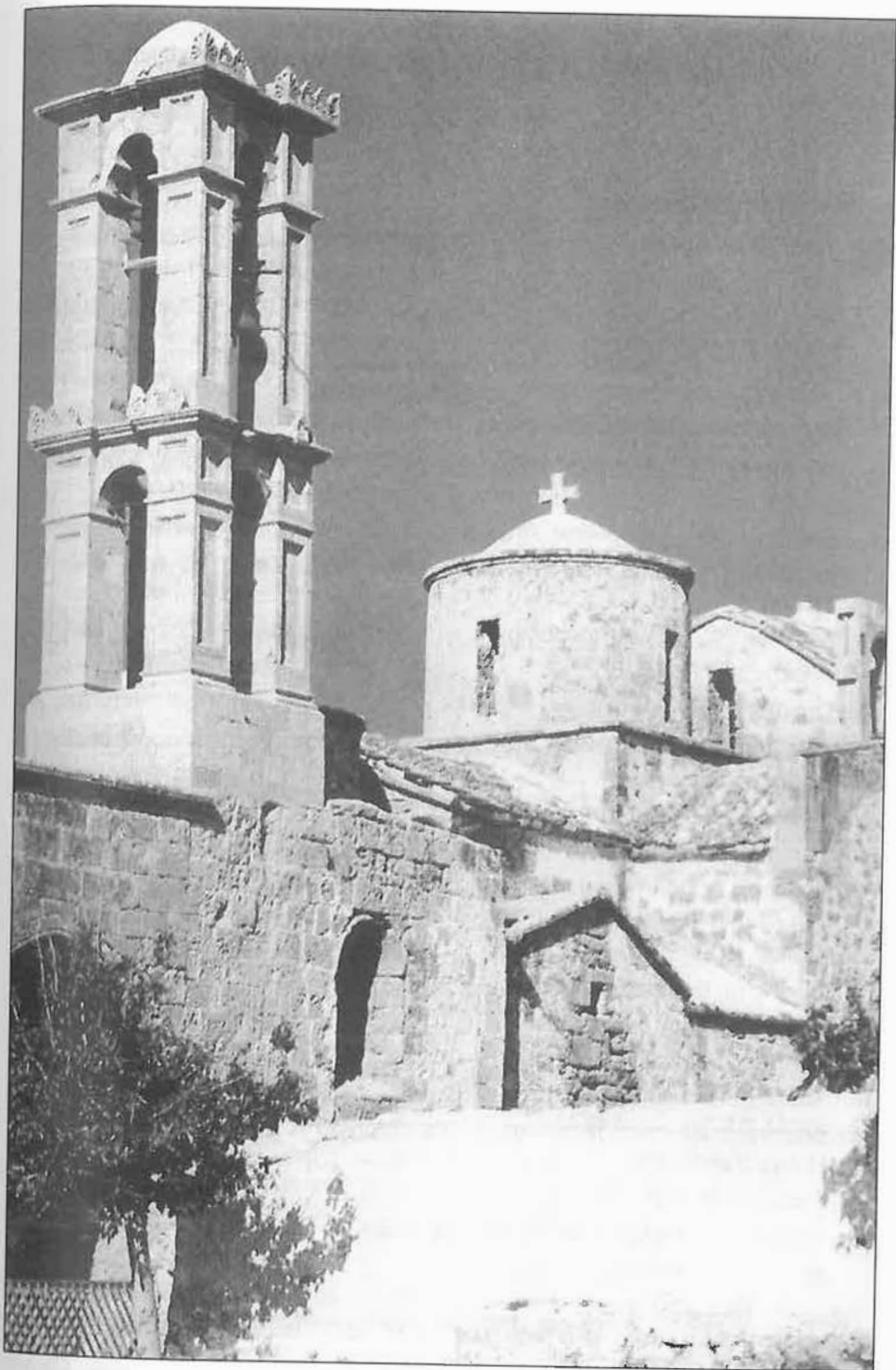
Οι ζαπτιέδες

Την Κυριακή το πρωί, όμως, και ενώ ετελείτο η θεία λειτουργία, Τούρκοι ζαπτιέδες εισέβαλαν στο ναό και συνέλαβαν το Χατζηνικόλα, τον οποίο οδήγησαν στη Λευκωσία και απαγχόνισαν. Στη συνέχεια συνέλαβαν και εκτέλεσαν άλλους δύο Καραβιώτες, τους Μουσκούδη Κατσίκκο και Γιακουμή Φραγκούδη, ενώ ένας τρίτος, ο Χατζή Πιερής Φουρκάτης, κατάφερε να διαφύγει και να μεταβεί στην περιοχή της Πιτσιλιάς. Εκεί έμεινε κρυμμένος για αρκετό διάστημα και, όταν οι συνθήκες το επέτρεψαν, επέστρεψε στον Καραβά, όπου και έζησε το υπόλοιπο της ζωής του. Για τους Καραβιώτες εθνομάρτυρες του 1821 και ιδίως το Χατζηνικόλα Λαυρεντίου Πρωτοσυγκέλλου, σώθηκαν αρκετές παραδόσεις, οι οποίες καταγράφηκαν και δημοσιεύτηκαν κατά καιρούς. Σύμφωνα με όσα αναφέρονται στην πρώτη καταγραφή που έγινε και

πάλιν από το Γεώργιο Κηπιάδη, ο Χατζηνικόλας εκτελέστηκε στις 13 Ιουλίου, κατόπιν επιμονής του επιτετραμμένου των Βακουφίων Λαπήθου και Καραβά, Μεχμέτ αγά, ο οποίος εποφθαλμιούσε την περιουσία του Καραβιώτη προύχοντα. Μεταγενέστερες καταγραφές σε έντυπα των δεκαετιών του 1920 και του 1940 φέρουν το Χατζηνικόλα να έχει συγγενική σχέση και στενούς φιλικούς δεσμούς με τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό, να είναι μέλος της Φιλικής Εταιρείας και να έχει φιλοξενήσει στο σπίτι του, στον Καραβά, τον Κωνσταντίνο Κανάρη. Στο δε περίφημο «τραγούδι του Χατζηνικόλα», αναφέρεται ότι συνελήφθηκε από τους Τούρκους την ώρα της θείας λειτουργίας και ακολούθως οδηγήθηκε στο μαρτύριο. Οι παραδόσεις αυτές συμφωνούν, σε γενικές γραμμές, με την αφήγηση Καραγιώργη. Μια δε από αυτές, η οποία δημοσιεύτηκε το 1943, αναφέρεται και σε άλλους Καραβιώτες που συνελήφθησαν το 1821, τους εκτελεσθέντες Χατζή Ηλία και Μουσκούδη, καθώς και στο Φραγκούδη, ο οποίος απελευθερώθηκε στη συνέχεια και τελικά κατέφυγε στο νησί Κύθηρα, όπου ίδρυσε το χωριό Καραβάς Κυθήρων.

Ο Χατζή Ηλίας, παππούς του στρατηγού Λεωνίδα Λαπαθιώτη και πρόπαπος του ποιητή Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, είναι γνωστό, όμως, από πολλές ιστορικές πηγές ότι καταγόταν από τη Λάπηθο και όχι τον Καραβά. Τους δε Μουσκούδη και Φραγκούδη τους αναφέρει και ο Καραγιώργης, με τη διαφορά ότι τους θεωρεί αμφοτέρους ανάμεσα στους εκτελεσθέντες. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι στον Καραβά Κυθήρων, όπως έχουν διαπιστώσει αρκετοί κάτοικοι της κατεχόμενης κωμόπολης σε πρόσφατες εκεί επισκέψεις τους, δε διασώζεται παρόμοια παράδοση για ίδρυσή του από κάτοικο της Κύπρου. Ο Χατζηνικόλας, πάντως, είναι ο μόνος από τους κατοίκους του Καραβά, που αναφέρονται στην αφήγηση του Καραγιώργη για τον οποίο έχουμε μαρτυρίες ότι είναι ιστορικό πρόσωπο. Σύμφωνα με σχετική μελέτη, υπήρξε ένας από τους κτήτορες του ναού της Αγίας Ειρήνης του Καραβά και δωρητής μεγάλου αριθμού εικόνων, που κοσμούσαν τις εκκλησίες της περιοχής. Επίσης, η πρόσφατη έκδοση από τον Ιωάννη Θεοχαρίδη οθωμανικού καταστίχου, στο οποίο περιλαμβάνεται ο επίσημος κατάλογος προγραφέντων, επιβεβαίωσε την παράδοση για τη συμπερίληψή του ανάμεσα στους εκτελεσθέντες του Ιουλίου του 1821. Στο ίδιο κατάστιχο εντοπίζονται και άλλοι δύο Καραβιώτες εθνομάρτυρες, οι Χατζή Μοσκοβλής – ίσως ο Μουσκούδης των διηγήσεων του Καραγιώργη – και Χατζή Χριστόδουλος, ο οποίος είναι άγνωστος από άλλες πηγές.

Εκτός, όμως, από αυτούς δεν αποκλείεται οι κατακτητές να εκτέλεσαν και άλλους κατοίκους της κωμόπολης, οι οποίοι δεν περιλαμβάνονταν στον επίσημο κατάλογο των προγραφέντων. Ίσως αν εντοπιστούν και μελετηθούν επιπρόσθετες ιστορικές πηγές της εποχής, ιδίως οθωμανικές, γίνει κατορθωτό να πληροφορηθούμε τι πραγματικά έγινε στον Καραβά το 1821. Μέχρι τότε μοναδική αναφορά μας θα είναι οι σχετικές παραδόσεις, όπως αυτή που κατέγραψε εκ στόματος Καραγιώργη ο Πηγασίου, οι οποίες όμως στερούνται ιστορικής τεκμηρίωσης και κινούνται στο χώρο του θρύλου. Απεικονίζουν, όμως, τις τραγικές συνθήκες ζωής των κατοίκων στα δύσκολα εκείνα χρόνια, που δεν όριζαν ακόμη και αυτή τη ζωή τους.

Η εκκλησία της Αχειροποιήτου στον Καραβά

ΚΑΡΑΒΙΩΤΕΣ ΠΟΥ ΕΛΑΒΑΝ ΜΕΡΟΣ ΣΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ 1912 – 1913

Πίτσας Χαρμαντά - Πρωτοπαπά*

Νεκροί στη Μακεδονία

1. Χριστόφορος Ττόφας Αρσενίου. Βαφέας στη Λευκωσία. Σκοτώθηκε στη μάχη της Τζουμαγιάς σε ηλικία 22 χρονών.
2. Νικόλας Γεωργίου Μαούρης. Ξυλουργός. Σκοτώθηκε το 1913 στη μάχη του Κιλκίς σε ηλικία 24 χρονών.

Εθελοντές που πολέμησαν στους Βαλκανικούς Πολέμους:

1. Γρηγόριος Θωμά Σπανούδης. Απόφοιτος του Παγκυπρίου Γυμνασίου (1911). Δάσκαλος. Τραυματίστηκε στους Βαλκανικούς πολέμους.
2. Σάββας Θωμά Σπανούδης. Απόφοιτος του Παγκυπρίου Γυμνασίου (1904)¹
3. Ιωάννης Πηγασιού του Πηγασιού 1884-1939. Φοιτητής της Ιατρικής, Ιατρός.
4. Γρηγόρης Σ. (Χ΄) Αντωνουδιού
5. Αποστόλου Γεώργιος
6. Γρηγόρης Δ. Αρμოსτή
7. Γιακουμής Ε. Αρώτη
8. Λάμπρος Γεωργίου
9. Χριστόδουλος Κ. Γιαλλούρης
10. Ευριπίδης Δακτυλιάδης
11. Χρήστος Δ. Δημητρίου. Παρασημοφορήθηκε από τον Πρόξενο Λ. Ενυάλη στη Λάρνακα τον Οκτώβρη του 1914.
12. Κυριάκος Χρ. Ζαβού
13. Σωκράτης Θεμιστοκλέους
14. Σταύρος Κ. Καλλή
15. Κύπρος Κ. Κοντεμενιώτης
16. Χαράλαμπος Κυπριανού
17. Δημήτρης Λιμπερτίδης. Υπηρέτησε στην Ήπειρο στο ανεξάρτητο σώμα Ηπίτη και στο 25ο Σύνταγμα της 9ης Μεραρχίας.
18. Σταύρος Λύκου
19. Γεώργιος Γ. Μιζαρέλλης (ή Μιζαρολλής;)
20. Μωυσής Δ. Μωυσή

* Τα ονόματα είναι κατά κύριο λόγο, παρμένα από το βιβλίο του Πέτρου Παπαπολυβίου «Η Κύπρος και οι Βαλκανικοί πόλεμοι. Συμβολή στην ιστορία του Κυπριακού Εθελοτισμού», Λευκωσία 1997, Εκδ. Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών.

21. Στυλιανός Δ. Μωυσή
22. Χριστοφής Κ. Οικονομίδης
23. Γρηγόρης Παπαλεξάνδρου
24. Σωτήριος Παπαλεξάνδρου
25. Χριστόδουλος Πέτρου
26. Κώστας Γ. Πίτσιλλου
27. Γεώργιος Κ. Πλούσιου (Κοτζιάκαρου)
28. Ευαγόρας Ν. Πιπρής
29. Ευύχιος Α. Ρούσου
30. Κωστής Α. Ρούσου
31. Χριστοφής Σ. Ρούσου
32. Γιακουμής Ν. Σιακόλας
33. Χριστόδουλος Κ. Σιάννου
34. Ηλίας Σ. Σμικτού
35. Θωμάς Κ. Σόλου
36. Σάββας Ι. Σπανού
37. Γεώργιος Ι. Σπουρδής
38. Παύλος Σάββα Φιερού
39. Σοφοκλής Φιλίππου
40. Χρήστος Φρακάλας
41. Χριστόδουλος Κ. Φουσεντζή
42. Μήτσος Χαριλάου
43. Γρηγόρης Γ. Χαριτή
44. Γρηγόρης Δ. Χατζηλάμπρου
45. Καλλίστρατος Χατζηστασή
46. Αριστόδημος Χατζηστυλιανού
47. Γρηγόρης Χαραλάμπους Τελεβάντος. Μνημονεύθηκε ως πεσών το 1931, αλλά δεν αναφέρεται στη στήλη πεσόντων του Καραβά²
48. Θωμάς Φιλίππου
49. Κωστής Νικόλα
50. Πέτρος Δημητρίου Χατζηλάμπρου
51. Κώστας Ευσταθίου. Αναφέρεται ότι νοσηλευόταν στο νοσοκομείο του Τουρκικού Γυμνασίου της Θεσσαλονίκης το 1913 και ότι απεβίωσε, όμως δεν περιλαμβάνεται στους πεσόντες στη στήλη Καραβά.
52. Νικόλαος Ευστρατίου

1. Δεν αναφέρεται από Π. Παπαπολυβίου ότι κατάγεται από τον Καραβά.

2. Γρηγόρης Ορφανίδης «Η συμβολή του Καραβά στους αγώνες για την Ελευθερία», Καραβάς, 1969 σ. 369. Βλ. στον παρόντα τόμο σ. 73.

Ο ΚΑΡΑΒΑΣ ΥΠΕΡΗΦΑΝΟΣ ΔΙΑ ΤΑ ΤΙΜΗΜΕΝΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ

«ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ», 5/10/1913

Αναδημοσίευση από την εφημερίδα «Πολίτης»

Ο εύανδρος Καραβάς, κοντά εις τα τόσα στολίδια του, πρόσθεσε και ένα άλλο στολίδι, τον αθάνατον, τον αμάραντον δάφνινον στέφανον της δόξης, τον οποίον

έφεραν τα αθάνατα παιδιά του από τα πεδία της τιμής της Ηπείρου, των νήσων, της Μακεδονίας και κατά τας δύο γιγαντομαχίας του 1912 και 1913. Δεν υπήρξε σχεδόν πεδίων της μάχης όπου η δάφνη της νίκης εφύτρωσε, χωρίς να λάβη μέρος Καραβιώτης. Ο δάφνινος στέφανος, τον οποίον κομίζουν εις την ωραίαν Κωμόπολιν των τα λεβέντικα παιδιά, είναι καμωμένος από φύλλα των διαφόρων μαχών. Από όλα τα φύλλα του δαφνίνου αυτού στεφάνου, το πλέον μεγαλειότερον είναι το φύλλον το οποίον έδρεψαν από την γιγαντομαχίαν της Τσουμαγιάς. Διότι το δένδρον, από το οποίον εκόπη, εποτίσθη με το ηρωικόν αίμα ενός εκ των παιδιών του, του αειμνήστου Χριστοφόρου Αρσενίου. Ο Καραβάς προς μνήμην του ηρωικού παιδιού του απεφάσισε να στήση αναμνηστικήν στήλην εις την θύραν του σχολείου από το οποίον απεφοίτησεν, ίνα ούτω κάθε ημέραν, κάθε ώραν, κάθε λεπτόν βλέπωσιν οι μικροσκοπικοί σήμερον τρυφεροί ελληνικοί βλαστοί, αύριον δε στρατιώται της πατρίδος και μιμηθώσι τον τετιμημένον ήρωα των όταν η πατρίς των καλέσθαι αυτούς.

Ιδού δε τα ονόματα όλων των εκ Καραβά εθελοντών, οι οποίοι τόσον αυθορμητώς έτρεξαν και έλαβον μέρος εις τους δύο ιερούς αγώνας.

Ιωάννης Πηγασιού, Μήτσος Χαριλάου, Χριστόφορος Αρσενίου (+), Στυλιανός Δ. Μωυσή, Χριστόδουλος Μωυσή, Μωυσής Δ. Μωυσή, Λάμπρος Γεωργίου, Νικόλαος Γεωργίου, Κωστής Λ. Ρούσου, Ευτύχιος Λ. Ρούσου, Σωτήριος Παπά Αλεξάνδρου, Γρηγόριος Παπά Αλεξάνδρου, Θωμάς Φιλίππου, Σοφοκλής Φιλίππου, Χριστόδουλος Κ. Φυσεντζή, Χριστοφής Κ. Οικονομίδης, Χριστόδουλος Πέτρου, Χριστόδουλος Κ. Γιαλλούρης, Γρηγόριος Θ. Σπανούδης, Χριστόδουλος Κ. Σιάννου, Χριστοφής Σ. Ρούσου, Γεώργιος Κ. Πλουσιού, Γεώργιος Ι. Σπουρδής, Πέτρος Δ. Χατζηλάμπρου, Καλλίστρατος Χατζηστασή, Γεώργιος Γ. Μιζαρελλής, Ευαγόρας Ν. Πυρής, Κώστας Γ. Πιτσιλλου, Ηλίας Σ. Σμικτού, Σωκράτης Θεμιστοκλέους, Σάββας Ι. Σπανού, Γιακουμής Ν. Σιακόλας, Γρηγόριος Γ. Χαριτής, Θωμάς Κ. Σόλου, Γιακουμής Ε. Αρώτη, Αριστόδημος Χατζηστυλιανού, Γεώργιος Κ. Αποστόλη, Σταύρος Κ. Καλλή, Γρηγόριος Δ. Αρμοστή, Κυριάκος Χρ. Ζαβού, Γρηγ. Σ. Χατζαντωνουδιού, Κυπρής Κ. Κοντεμενιώτης, Νικόλαος Ευστρατίου, Παύλος Σάββα Φιερού, Χαράλαμπος Κυπριανού, εν όλων 46.

Ο Καραβάς υπερήφανος διά τα τιμημένα παιδιά του

Ο εύανδρος Καραβάς, κοντά εις τα τόσα στολίδια του, πρόσθεσε και ένα άλλο στολίδι, τον αθάνατον, τον αμάραντον δάφνινον στέφανον της δόξης, τον οποίον έφεραν τα αθάνατα παιδιά του από τα πεδία της τιμής της Ηπείρου, των νήσων, της Μακεδονίας και κατά τας δύο γιγαντομαχίας του 1912 και

1913. Ο Καραβάς προς μνήμην του ηρωικού παιδιού του απεφάσισε να στήση αναμνηστικήν στήλην εις την θύραν του σχολείου από το οποίον απεφοίτησεν, ίνα ούτω κάθε ημέραν, κάθε ώραν, κάθε λεπτόν βλέπωσιν οι μικροσκοπικοί σήμερον τρυφεροί ελληνικοί βλαστοί, αύριον δε στρατιώται της πατρίδος και

μιμηθώσι τον τετιμημένον ήρωα των όταν η πατρίς των καλέσθαι αυτούς. Ιδού δε τα ονόματα όλων των εκ Καραβά εθελοντών, οι οποίοι τόσον αυθορμητώς έτρεξαν και έλαβον μέρος εις τους δύο ιερούς αγώνας.

ΟΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΠΗΓΑΣΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Από τα παλαιά σύνορα μέχρι Θεσσαλονίκης

Κωστή Κοκκινόφτα

Από την εφημερίδα «Πολίτης»

Ανάμεσα στους χιλίους οκτακοσίους περίπου Κυπρίους εθελοντές των Βαλκανικών Πολέμων του 1912-13 περιλαμβάνεται και ο λόγιος γιατρός Ιωάννης Πηγασίου (1884-1939) από τον Καραβά, ο οποίος διακρίθηκε σε πολλούς τομείς της εθνικής και πολιτιστικής ζωής του νησιού των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα. Ο Πηγασίου ήταν τότε δευτεροετής φοιτητής ιατρικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, οπότε κατετάγη ως βοηθός γιατρός στο δεύτερο φορητό χειρουργείο του Ερυθρού Σταυρού και ακολούθησε τον ελληνικό στρατό στη νικηφόρα απελευθερωτική πορεία του, κατά τη διάρκεια του Πρώτου Βαλκανικού Πολέμου, από τον Οκτώβριο μέχρι το Νοέμβριο του 1912. Στη συνέχεια επέστρεψε στην Αθήνα, όπου συνέχισε τις σπουδές του και ακολούθως, με την έναρξη του Δευτέρου Βαλκανικού Πολέμου, τον Ιούνιο του 1913, μετέβη στη Θεσσαλονίκη, όπου υπηρέτησε σε νοσοκομείο της πόλης και περιέθαλψε εκατοντάδες τραυματίες.

Ο Ιωάννης Πηγασίου (1884-1939)

Καταγραφή εμπειριών

Ο Πηγασίου δημοσίευσε τις εμπειρίες του από τον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο στην εφημερίδα «Φωνή της Κύπρου» σε 30 συνέχειες, από τον Ιανουάριο μέχρι τον Αύγουστο του 1913, μερικούς μήνες δηλαδή μετά την επιστροφή του στην Αθήνα. Το πολύ ενδιαφέρον αυτό αφηγηματικό κείμενο περιλαμβάνει πολλές πληροφορίες για τις συνθήκες που επικρατούσαν στο μέτωπο και τη ζωή στις πόλεις που απελευθερώθηκαν από τον ελληνικό στρατό, γεγονός που του προσδίδει ιδιαίτερη αξία για τη μελέτη της καθημερινής ζωής της περιόδου εκείνης και του τρόπου με τον οποίο αντιμετώπιζαν τον πόλεμο οι Έλληνες στρατιώτες και οι κάτοικοι των μέχρι τότε υπόδουλων περιοχών. Επτά χρόνια μετά την πρώτη δημοσίευση του κειμένου του, ο Πηγασίου το υπέβαλε για κρίση στον «Παγκύπριο Φιλολογικό Διαγωνισμό», αφού το θεωρούσε λογοτεχνικό και όχι ιστορικό έργο, γι' αυτό και δεν του προσέδωσε ημερολογιακό χαρακτήρα, με αποτέλεσμα να απουσιάζουν οι οποιεσδήποτε καταγραφές ημερομηνιών. Πρόσφατα, το κείμενο αυτό του Πηγασίου, που

έχει τον τίτλο «Από τα παλαιά σύνορα μέχρι Θεσσαλονίκης», αναδημοσιεύτηκε με σχόλια από τον Πέτρο Παπαπολυβίου στο έργο του «Υπόδουλοι ελευθερωταί αδελφών αλυτρώτων», στο οποίο εξέδωσε επίσης επιστολές, πολιτικά ημερολόγια και ανταποκρίσεις πολλών άλλων Κυπρίων εθελοντών των Βαλκανικών Πολέμων. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Πηγασιού δημοσίευσε στη «Φωνή της Κύπρου», τον Αύγουστο του 1913, και δύο επιστολές με τις εμπειρίες του από το Δεύτερο Βαλκανικό Πόλεμο, τις οποίες ο Παπαπολυβίου επίσης περιέλαβε στο προαναφερθέν έργο του, δίνοντας έτσι πλήρη εικόνα της συμμετοχής του Κύπριου φοιτητή της Ιατρικής στους Βαλκανικούς Πολέμους. Από το πολύ ενδιαφέρον αυτό κείμενο για τη συμμετοχή του Πηγασιού στον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο σταχυολογούμε στη συνέχεια κάποια αποσπάσματα.

Στην Ελασσώνα

Πρώτος σταθμός του Πηγασιού και των μελών του δεύτερου φορητού χειρουργείου ήταν η πόλη Τύρναβο. Ακολούθως προχώρησαν προς την Ελασσώνα, όπου εγκατέστησαν πρόχειρο νοσοκομείο και προσέφεραν τις υπηρεσίες τους, τόσο προς τους Έλληνες στρατιώτες όσο και προς τους Τούρκους αιχμαλώτους: «Ως πρόχειρον νοσοκομείον χρησιμοποιείται η οικία του προέδρου του κομιτάτου εν Ελασσώνι. Μας παρουσιάζονται τραυματίαι και Τούρκοι, εξ ων εις αξιωματικός και Έλληνες. Παρέχομεν πάσαν αναγκαίαν ιατρικήν βοήθειαν και εις αυτούς τους Τούρκους... Οι Τούρκοι τραυματίαι μένουν έκπληκτοι διά τας περιποιήσεις, τας οποίας παρέχομεν εις αυτούς. Και έχουν δίκαιον. Διότι αυτοί άλλας οδηγίας θα είχαν και άλλος κατάλογος περιποιήσεων θα ενεχειρίσθη εις αυτούς, αν ήσαν νικηταί και συνελάμβανον Γκιαούρηδες». Περιγράφει επίσης με πολλή γλαφυρότητα τις εκδηλώσεις των κατοίκων των απελευθερωθέντων εδαφών: «Διατελούσι δε μεθυσμένοι από την συγκίνησην και χαράν διά την ανάστασίν των από την δουλείαν. Και αυτά τα παιδιά, τα οποία εκρύπτοντο εις τας οικίας των από τας πέντε, τώρα μένουσιν έξω παίζοντα και διασκεδάζοντα, διότι ουδένα φόβον διατρέχουσι πλέον, ως λέγουσιν αυτά υπερηφάνως και γεμάτα από χαράν».

Στο Σαραντάπορο

Μετά την κατάληψη της Ελασσώνας από τους Έλληνες, ο τουρκικός στρατός οχυρώθηκε στο Σαραντάπορο, όπου δόθηκε σκληρή μάχη. Ιδού τι γράφει ο Πηγασιού: «Οι Τούρκοι, προβλέποντες ότι ο ελληνικός στρατός θα εισήρχετο εντός ολίγου εις την Μακεδονίαν, απεφάσισαν να αντισταθώσιν ερρωμένως, ίσως κατορθώσωσι και εμποδίσωσι την προέλασιν του ελληνικού στρατού. Διά να κατορθώσωσι τούτο, εξέλεξαν μίαν οχυρωτάτην τοποθεσίαν όπως στρατοπεδεύσωσιν. Επτά ώρας μακράν της Ελασσώνας ευρίσκεται η τοποθεσία Σαραντάπορον. Το Σαραντάπορον είναι οροπέδιον υψηλόν, διά μέσου του οποίου διέρχεται ο από Ελασσώνας εις Σέρβια δρόμος... Την οχυρωτάτην ταύτην τοποθεσίαν κατέλαβεν ο τουρκικός στρατός, όστις συνεποσούτο εις 30 χιλιάδας, υπό την αρχηγίαν του Ταξή-Πασά».

Ακολούθως, ο Πηγασιού περιγράφει λεπτομερώς την τακτική που ακολούθησε ο ελληνικός στρατός για να καταλάβει το Σαραντάπορο και καταλήγει με

ένα σύντομο σχόλιο για την ευγένεια που επεδείκνυαν οι Έλληνες στρατιώτες προς τους τουρκικούς πληθυσμούς: «Οι Τούρκοι εφοβούντο αντεκδικήσεις. Πολλά τουρκικά οικογένεια επείσθησαν και έμειναν εις τας οικίας των. Είδον πολλές οικογενείας τουρκικάς εις αυτά τα χωρία. Έκπληκτοι έμειναν όταν είδον ότι όχι μόνον δεν έπαθον τίποτε, αλλά οι στρατιώται συμπαθώς εφέροντο προς τους Τουρκόπαιδας, δίδοντες εις αυτούς κουραμάναν και τυρόν ή ψητόν».

Στην Κοζάνη

Στη συνέχεια ο ελληνικός στρατός προήλασε προς τα Σέρβια και την Κοζάνη, όπου έγινε δεκτός με ιδιαίτερα αισθήματα χαράς από τους κατοίκους: «Άνδρες, γυναίκες, παιδιά, γέροντες ακουμβούντες επί βακτηριών εξήλθον. Παρθένοι ιστάμενοι επί τους εξώστας με πανέρια γεμάτα από άνθη και δάφνην περιέμενον. Ο μητροπολίτης, με όλο το γήρας του, φέρων την αρχιερατικήν του στολήν προπορεύεται εν τω μέσω των ιερέων και διακόνων. Αι αγναί ελληνικάί εκείναι καρδίαι πάλλουσι από την ιεράν συγκίνησιν. Όλων οι οφθαλμοί δακρύουσι». Ακολουθως περιγράφει την πορεία από Κοζάνη προς Καϊλάρια (τη σημερινή Πτολεμαίδα) και από εκεί προς το Σόροβιτς (το σημερινό Αμύνταιο), όπου, όπως γράφει, οι ελληνικοί πληθυσμοί έμοιαζαν με νεκρούς, οι οποίοι αναστήθηκαν από τους τάφους: «Οι ελληνικοί πληθυσμοί, οι οποίοι ως πτηνά υπό τους γαμψούς όνυχας ορνέων έζων (εάν θεωρηθή ως ζωή ο βίος των αυτός), ως νεκροί ανέστησαν. Δεν είδον βέβαια ποτέ νεκρόν να αναστηκωθή. Μόνον ηξιώθην να ίδω τους ελληνικούς αυτούς πληθυσμούς να εγερθώσιν εκ του τάφου. Μήπως δεν έζων εις τον τάφον; Και χειρότερον. Διότι ο νεκρός, είναι ήδη νεκρός. Αυτοί όμως απέθνησκον κάθε ημέραν, κάθε ώραν, κάθε λεπτόν. Και αυτά συνέβαινον εν καιρώ ειρήνης. Δύναται δε να φαντασθή τις, τι υπέφερον αυτοί οι άνθρωποι μετά την κήρυξιν του πολέμου. Δύναται δε έκαστος να φαντασθή την θέσιν αυτών των ανθρώπων, όταν παρουσιάσθη ενώπιόν των ο Έλλην στρατιώτης, ο αξιωματικός, η χρυσή φουστανέλλα. Πώς σας φαίνονται αδέρφια αυτά όλα; ηρωτήσαμεν αυτούς. Μα αλήθεια είναι αυτά; ή όνειρον; μας έλεγον». Ο Πηγασίου στις ανταποκρίσεις του δεν παρέλειψε να αναφερθεί και στις πολλές δυσκολίες, που είχαν να αντιμετωπίσουν οι Έλληνες στρατιώτες, εξαιτίας του χειμώνα: «Μέσα εις την βροχήν και χιόνια επολέμουν. Μέσα εις την χιόνα και βροχήν εκοιμώντο ότε μεν νηστικοί ότε δε χορτάτοι. Όταν εβράδιζον, είχαν να ήλαίσωσι και με την λάσπην, εις την οποίαν εβυθίζοντο. Μάλιστα πολλές φορές εις τοιαύτην θέσιν ενώ ευρίσκοντο, ηναγκάζοντο να ωθώσι τους τροχούς των μεταγωγικών κάρρων, των κανονιών, των βλητοφόρων, οι οποίοι εκολλώντο βαθιά εις την λάσπην. Εάν εύρισκον καιρόν να κοιμηθώσι 2-3 ώρας, εκοιμώντο μέσα εις την βροχήν, επάνω εις τα χιόνια, μέσα εις την λάσπην, σκεπαζόμενοι μόνον με μίαν κουβέρταν, η οποία και αυτή ήθελεν ένα μήνα να είναι εις τας ακτίνας του ηλίου διά να ξηρανθή. Και αν μέσα εις τοιαύτην κατάστασιν κατάρθωνον να κλείσωσι τα μάτια των, αίφνης πάλιν ανετινάσσοντο από τα ανυπόφορα δαγκάματα των ψειρών.... Και όμως ο ενθουσιασμός και η αγάπη προς την πατρίδα τους ενεψύχωνε και ούτως ως λέοντες ηγωνίζοντο».

Οι δυσκολίες

Μετά τη μάχη στο Σόροβιτς, ένα τμήμα του ελληνικού στρατού οπισθοχώρησε, οπότε ο Πηγασιού με το δεύτερο φορητό χειρουργείο επέστρεψαν στην Ελασσώνα, όπου συνάντησαν Έλληνες στρατιώτες, που προχωρούσαν προς την πρώτη γραμμή. Ανάμεσά τους και Κύπριοι εθελοντές, όπως ο γυμνασιάρχης της Λεμεσού Αργυρός Δρουσιώτης: «Τόσος στρατός είχε έλθει εις Ελασσώνα, ώστε δεν είχε μέρος πού να κοιμηθώσι: Δέκα έως δεκαπέντε στρατιώται προσεκλήθησαν, ίσως υπό του αρχηγού μας, να κοιμηθώσιν εις το νοσοκομείον. Ήσαν παιδιά αριστοκρατικών οικογενειών. Εδόθησαν εις αυτούς κουβέρται, τας οποίας ήπλωσαν επί του δαπέδου. Μόλις όμως τους εύρεν ο ύπνος, αίφνης παρουσιάζεται ένας αξιωματικός της επιθεωρήσεως και ερωτά αν οι επί του δαπέδου ήσαν τραυματίαι. Στρατιώται είναι κύριε αξιωματικέ. Εμπρός κύριοι να σηκωθήτε αμέσως, τους διατάσσει. Εδώ είναι διά τους τραυματίας. Αμέσως τα γλυκανθέντα από τον ύπνον εκείνα παιδιά εγείρονται. Ένας συνάδελφος μου λέγει εις το αυτί. Έχει και ένα Κύπριον. Αμέσως πλησιάζω και ερωτώ κρυφά, ποίος είναι ο Κύπριος; Εγώ, μου λέγει μια τρεμουλιαστή φωνή. Αμέσως ανάπτω ένα σπίρτον, το φως του οποίου διαχέεται εις το πρόσωπον του προσφιλούς μου πατριώτου. Αγνώριστος μοι ήτο. Ερωτώ το όνομά του. Είμαι ο Δρουσιώτης, ο καθηγητής. Και ταύτα λέγων πορεύεται να εξέλθῃ. Αδύνατον να αφήσω τον πατριώτην μου να φύγῃ. Τον παραμερίζω και κρυφά τον εισάγω εις ένα δωμάτιον. Τάχιστα σκεπάσθου με. τας δύο αυτάς κουβέρτας του λέγω. Ουδείς θα τας πάρῃ, διότι είναι ιδικά μου. Μετά πολλάς παρακλήσεις έμεινεν».

Στη Θεσσαλονίκη

Στη συνέχεια ο Πηγασιού, με τα μέλη της ομάδας του χειρουργείου, στο οποίο υπηρετούσε, προχώρησαν και πάλιν προς το Σόροβιτς. Στο μεταξύ απελευθερώθηκε η Θεσσαλονίκη και ο Πηγασιού ανεχώρησε σιδηροδρομικώς, μέσω Βοδενών (τη σημερινή Έδεσσα) και Βέρροιας για την πρωτεύουσα της Μακεδονίας. Στη διαδρομή ονειρευόταν τη μέρα που θα απελευθερωνόταν και η ιδιαίτερη πατρίδα του: «Λίαν ορθή λοιπόν είναι η παρομοίωσις των Βοδενών προς την ωραίαν Λάπηθον... Μόνο μίαν καταφανή διαφοράν των Βοδενών από την Λάπηθον εύρον, ότι εις τα Βοδενά πλέον υπερηφάνως κυματίζει η κυανόλευκος... Η προ των ομμάτων μας εμφανισθείσα αύτη πόλις ήτο η Βέρροια. Πάλιν η φαντασία μου συλλαμβάνει την ιδέαν ότι πορευόμεθα μέσα εις την επαρχίαν μου. Και δεν είχαν άδικον. Παρομοία είναι η τοποθεσία και καλλονή με τον Καραβάν, με την διαφοράν ότι η Βέρροια είναι πολύ μεγαλυτέρα και ότι έχει πλήθος μιναρέδων, ενώ ο Καραβάς ουδένα, επειδή ουδέ τέταρτον Τούρκου υπάρχει εις αυτόν». Τελικά έφθασε στη Θεσσαλονίκη, την οποία θεωρούσε σταθμό για την απελευθέρωση της Κωνσταντινούπολης και ακολούθως της Κύπρου: «Η Θεσσαλονίκη, ο τόπος όπου εμεσουράνησεν η ελληνική δόξα. Ο μέγιστος καρπός του γίγαντος διαδόχου και του ηρωικού στρατού Του. Η Θεσσαλονίκη, ο οφθαλμός της ελληνικωτάτης Μακεδονίας. Η Θεσσαλονίκη, η δευτέρα Κωνσταντινούπολις, ο πρόδρομος προς την Κωνσταντινούπολιν. Μετά τόσων αιώνων δουλειαν σήμερον ευπρεπίσθη, εστολίσθη με το θάνατον

πάλιν ελληνικόν ένδυμα. Είναι γαλάζια η ένδυμασία της απ' άκρου εις άκρον σήμεραν».

Οι περιπέτειες του ενθουσιώδους Κυπρίου φοιτητή της Ιατρικής συνεχίστηκαν και τους αμέσως επόμενους μήνες, όπως κατά τη διάρκεια του κινήματος των Ελλήνων της Βορείου Ηπείρου, όπου εργάστηκε εθελοντικά σε νοσοκομεία του Ερυθρού Σταυρού από το Μάιο μέχρι τον Αύγουστο του 1914, και της αντίστασης των Σέρβων ενάντια στις δυνάμεις της Αυστροουγγαρίας, κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, όπου υπηρέτησε από το Νοέμβριο του 1914 μέχρι το Μάιο του 1915, αρχικά ως μέλος του χειρουργείου που έστειλε ο ελληνικός Ερυθρός Σταυρός και στη συνέχεια ως γιατρός στο Κραγιούγεβατς της Σερβίας. Οι ανταποκρίσεις του από τα διάφορα πολεμικά μέτωπα, στα οποία συμμετείχε, δημοσιεύτηκαν και πάλιν στη «Φωνή της Κύπρου» και αποτελούν σημαντική πηγή πληροφοριών για τα γεγονότα της εποχής εκείνης.

Βιογραφικό του Νικόλα Παπακωνσταντίνου

Ο Νικόλας Παπακωνσταντίνου

Ο Νικόλας Παπακωνσταντίνου γεννήθηκε στο Αγριδάκι της επαρχίας Κερύνειας στις 11 Νοεμβρίου 1901. Οι πρόγονοί του, όσο μπορούσε να θυμηθεί ο πατέρας του που ήταν ο ιερέας του χωριού, ήταν όλοι ιερωμένοι. Σε ηλικία 17 χρονών ο Νικόλας κατατάγηκε ως αμαξάρης στον αγγλικό στρατό και υπηρέτησε στη Βόρεια Ελλάδα κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Τραυματίστηκε και παρασημοφορήθηκε.

Γύρισε στην Κύπρο και νυμφεύθηκε την Μαρίτσα Σάββα Τάιλου από τον Καραβά. Απέκτησαν δύο κόρες, την Αναστασία Α. Χατζηστεφάνου και τη Βασιλική Ν. Χριστοδουλίδου. Επιθυμία του ήταν πάντα να γίνει ιερέας. Όταν δεν τα κατάφερε, μετανάστευσε στις ΗΠΑ, όπου εργάστηκε ως μάγειρας, κυρίως στη Νέα Υόρκη, όπου υπάρχει ελληνική κοινότητα. Διετέλεσε μάγειρας του τότε Αρχιεπισκόπου Αμερικής και μετέπειτα Πατριάρχη Αθηναγόρα. Μέσα από την Αρχιεπισκοπή συνέβαλε στη δημιουργία του Σωματείου των Καραβιωτών «Λάμπουσα» Αμερικής.

Όταν συνταξιοδοτήθηκε, γύρισε στον Καραβά. Ανακαίνισε το πατρικό του σπίτι στο Αγριδάκι και ζούσε ειρηνικά, φροντίζοντας τα κτήματα που απέκτησε και στα δύο χωριά. Η τουρκική εισβολή τον βρήκε στον Καραβά, όπου έμεινε εγκλωβισμένος μέχρι τα Χριστούγεννα του 1974. Ως Αμερικανός πολίτης βοήθησε και προστάτευσε άλλους εγκλωβισμένους χωριανούς του.

Ο Νικόλας Παπακωνσταντίνου έζησε μέχρι τα βαθιά γεράματά του και πέθανε σε ηλικία 100 χρόνων στη Λεμεσό. Επιθυμία του ήταν πάντα να γυρίσει στον Καραβά, το Αγριδάκι, την Κερύνεια, σε μια Κύπρο ελεύθερη.

ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΟΥ *

Νικόλα Παπακωνσταντίνου

...Κατά την εννάτη Οκτωβρίου 1918 με κάλεσαν από το λόχο μου ξανά να επιστρέψω, να αναλάβω το αμάξι και να μεταφέρω στο μέτωπον πολεμοφόδια. Εις τας ένδεκα του μηνός η ώρα 10η το βράδυ βρισκόμαστον εις την τοποθεσία Μνήματα στην λίμνη της Δοϊράνης. Εκεί συναντήσαμε ένα Σώμα 'που επέστρεφε για ανάπαυσιν, το οποίον θα αντικαταστούσε το Σώμα που συνοδεύαμε με τα κάρα που ήμουν κι' εγώ. Το ένα Σώμα στρατού έρχετο στην αριστερά του δρόμου και στην δεξιά του δρόμου πηγαίναμε εμείς.

Οι Γερμανοί έριχναν προβολείς και μας ανακάλυψαν σ' αυτό το μέρος. Και με οβίδες αντιαεροπορικές που άνοιγαν στον αέρα σκορπούσαν τα βλήματα του θανάτου.

Στο μέρος που βρισκόμουν εγώ είδα να πέφτει μπροστά από τους τροχούς του αμαξιού μου ένα πρόσωπο. Εγώ σταμάτησα τα άλογα να μην τον πλακώσω κάτω από τους τροχούς και ετοιμάστηκα να ξεπεζέψω για να τον πιάσω. Αυτήν την στιγμήν έπεσε ένα βλήμα στο κεφάλι του αλόγου που ήμουνα καβάλλα. Το οποίον έγειρε αριστερά, έπεσα και εγώ με το πόδι στις σκάλες. Με είδε ο αξιωματικός της διμοιρίας μου που ήτο Άγγλος από μητέρα Κυπρίαν από τη Λεμεσό. Ελέγετο Τζιμ Βιτέλλης και μου είχεν εμπιστοσύνη.

Ο Βίτελης που ήρθεν εκεί με βοήθησε και ελευθέρωσα το πόδι μου και έσπευσα στον τραυματία. Ήτο ο λοχαγός του στρατού που επέστρεφε. Βοηθήσαμε τον λοχαγό, τον οποίον έβαλα στο αμάξιν μου. Ελευθέρωσα τα κολάνια από το άλογο μου που ήταν νεκρό και μου έδωσε το δικόν του ο Βίτελης και μου είπε να πάρω τον λοχαγό αυτόν στα Συννέφκια. Είναι πολιτεία και εκεί είναι νοσοκομείο του Αγγλικού στρατού. Με συμβούλευσε ο Βίτελης μετά την παράδοση του λοχαγού να επιστρέψω κατευθείαν στον λόχον μας διότι γνώριζα τους δρόμους. Ο Βίτελης συνόδευσε το Σώμα μεταφορών με άλλον μέσον...

...Όταν έφθασα στο νοσοκομείο και τον παρέδωσα, ο λοχαγός διέταξε τον φρουρό και έγραψε τον αριθμόν μου. Εγώ βέβαια δεν το αντελήφθην αυτήν την ώρα.

Ξεκίνησα για τον λόχον μου. Ήτο μεγάλη χιονιά και πάγος και δεν κατάλαβα ότι ήμουν τραυματισμένος. Όμως ήμουν πολύ εξαντλημένος, σχεδόν αναισθητος και αντί να αφήσω το αμάξι στην θέσην του, πήγα στην γραμμήν των μουλαργιών. Ο σκοπός ήρθε και με ρώτησε. Γιατί; Έτσι; Του είπα ότι πάγωσα και είμαι τραυματισμένος και να με βοηθήσει. Όταν τα κανόνισε τον ρώτησα εάν ήρθε ο Βίτελης και μου είπεν ότι ήρθεν προ μιας ώρας. Του λέγω σε παρακαλώ να τον ειδοποιήσεις ότι είμαι τραυματισμένος.

Αμέσως ο Βίτελης ήρθε και προτού ξιζεύσουν το αμάξιν μου με έβαλαν και με πήραν κοντά κάπου δυο μίλια στο νοσοκομείο. Ήτο στην εκκλησία ενός

χωργιού που λέγετο Κουκούτσι. Ο ιατρός ήτο μου είπεν Κύπριος υιός του Παπά Πορφυρίου από την Φανερωμένη Λευκωσίας. Με βοήθησε πολύ. Μου έβαλε ένεση για κρυολογήματα και μου αφαίρεσε το βλήμα που είχα στο πόδι μεταξύ της κοιλιάς. Το τραύμα ήτο δύσκολο να θεραπευθεί γρήγορα. Γι' αυτό με έστειλαν στο Κεντρικό νοσοκομείο στην Θεσσαλονίκη. Στην τοποθεσίαν Ασβεστοχώρι. Εκεί έμεινα δύο μήνες έως ότου να θεραπευθώ. Έπειτα με έστειλαν στο κέντρο που διαμέριζε άνδρες στους λόχους που χρειάζονταν. Εγώ ένεκα του σοβαρού μου τραύματος δεν μπορούσα να περπατήσω χωρίς βασταργιά. Και μου ανέθεσαν να είμαι σκηνοφύλακας την ώρα της υπηρεσίας των άλλων.

...Μετά λίγες ημέρες ήτο η εορτή της Βασίλισσας της Αγγλίας. Μας πήραν όλους τους Έλληνες να εορτάσουν με τους Άγγλους τα γενέθλια της Βασίλισσας στον διπλανό λόχον. Εγώ βαστούσα παστούνι για να στηρίζομαι. Πήγα μαζί με ένα φίλο μου. Όταν μπήκαμε μας έδωσαν από ένα ποτήρι μεγάλο με χερούλι μπύρα. Εκεί που κοιτάζαμε για τραπέζι να καθήσουμε, απέναντι μας ήτο δυο Λοχαγοί άνωτεροι. Ο ένας όταν με είδε με γνώρισε από το νούμερο που ήτο στο χέρι μου. Ήρθε κοντά μου και με ρωτούσε εάν τον γνωρίζω. Εγώ δεν του κατάλαβα και έφερε διερμηνέα. Και μου έδειξε το αυτίν του ήτο καμένο όλο και μου είπε ότι εάν δεν τον έπερνα στο νοσοκομείο θα πέθαινε εκεί. Διότι ήτο τραυματισμένος πολύ και ήτο βράδυ και δεν θα τον έβλεπαν άλλοι. Κάλεσε και τον άλλον και κάθησε μαζί μας και του εξήγησε πώς τον έσωσα. Και με συγχάρηκαν με θαυμασμόν όταν έμαθαν ότι ήμουν και εγώ τραυματισμένος και κατόρθωσα να τον πάρω στο νοσοκομείο. Μου είπεν και του έδωσα το όνομα μου πώς υπογράφομαι. Πως θα με σύστηνε στο Υπουργείο του Αγγλικού στρατού.

Το έκαμε και μετά δυο μήνες ήρθεν η απάντηση με πολύ ωραία συστατικά και δυο παράσημα...

...Όταν ήρθαν αυτά τα χαρτιά στο γραφείο των αξιωματικών εκάλεσαν γενική συγκέντρωση στο Αγγλικό στρατόπεδο, άγγλους στρατιώτες και κυπραίους. Σε μιαν εξέδρα ο λοχαγός του γραφείου διάβασε τα συστατικά με μακρόφωνο, διότι δεν είχε όπως αυτά που έχουμε τώρα. Ήτο ένα χωνί και το έβαλλε στο στόμα και μιλούσε. Όταν τελείωσε και «Ζήτη» φώναξε. Δυο στρατιώτες εγγλέζοι με σήκωσαν στα χέρια και με έκαναν γύρω. Έπειτα μου έδωσαν τα έγγραφα και τα παράσημα. Και με προβιβάσασι ανθυπολοχαγό.

** Σημείωση: Διατηρήθηκε η σύνταξη του πρωτοτύπου.*

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΜΕΛΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ ΧΡΙΣΤΟ ΦΡΑΚΑΛΑ

Χρίστου Κτωρίδη

Χρόνια πολλά πέρασαν από τότες. Άνοιξη 1964.

Με μια ομάδα καμιά δεκαριά παιδιά, κάναμε περιπολία στην παραλία του αγαπημένου μας χωριού, του Καραβά. Είχε φουντώσει η τουρκική ανταρσία εναντίον της νόμιμης κυβέρνησης της Κύπρου, και η Τουρκία διαρκώς μας φοβέριζε με εισβολή. Όλα αυτά προμηνύματα του μεγάλου κακού που θα έπληττε δέκα χρόνια αργότερα το νησί μας και θα έφερνε σε μας όλους τον ξεριζωμό από τα χωριά μας και την καταστροφή.

Περιπολούσαμε λοιπόν τότες την παραλία του Καραβά ξεκινώντας από την Αναμορφωτική Σχολή Λαμπούσης, που ήταν γνωστή στην περιοχή ως “Σωφρονιστήριο”, και τελειώνοντας κάπου στο Πέντε-μίλι. Δηλαδή η εθελοντική φρουρά Καραβά κάλυπτε όλη την παραλία που ήταν μέσα στα δημοτικά όρια της κωμόπολής μας. Πάντα κάπου σταματούσε για μερικά λεπτά για ξεκούραση και ξανά ξεκινούσε.

Ήταν ένα απόγευμα και, όπως πάντα, σταματήσαμε στην “καλύφη” του Οδυσσή του Χατζηδαμιανού, που ήταν κοντά στο λιμανάκι της Λάμπουσας. Εκεί βρήκαμε δυο-τρεις ηλικιωμένους συγχωριανούς μας να κάθονται και ν’ ατενίζουν τη θάλασσα. Τι άραγε να σκέφτονταν; Μαζί ήταν και ο γέρο Χρίστος Φρακάλας. Όπως συνήθως, είχαν αρχίσει τα πειράγματα. Κάποιοι από τους δικούς μας της περιπόλου άρχισαν να φημίζονται το τι θα κάνουν άμα έλθουν οι Τούρκοι. Οπότε ο γέρο Μελάς, έτσι ξέραμε στον Καραβά το Χρίστο Φρακάλα, λέει σ’ έναν απ’ αυτούς που το είχε λίγο παρακάνει. «Ρε παιδάκια,

Ο Μελάς του Καραβά, Χρίστος Φρακάλας

Ξέρετε ρε τι θα κάνετε μ' αυτά τα όπλα που κρατάτε σαν έλθουν οι Τούρκοι;» Αλλά ο μάγκας της δικής μας παρέας παρεξηγήθηκε και απάντησε κάπως απότομα στο γέρο- Μελά, οπότε ο Χρίστος Φρακάλας Μελάς σηκώνεται και, απευθυνόμενος σε εμένα, μου λέει: «Να τους προσέχεις αυτούς να μη φύγουν από εδώ μέχρι να επιστρέψω». Εμένα μου κέντρισε την περιέργεια το γιατί μας είπε να τον περιμένουμε.

Πέρασαν κάπου δεκαπέντε, είκοσι λεπτά και νάσου το γέρο Μελά να φθάνει. Κατέβηκε από τη μοτορά του. Στα χέρια του κρατούσε δυο χαρτιά τυλιγμένα. Καθώς στάθηκε μπροστά μου, είδα καρφитσωμένα στο πέττο του σάκκου του μια σειρά παράσημα. Απλώνοντας το χέρι που κρατούσε τα τυλιγμένα χαρτιά και αποτεινόμενος προς εμέ μου λέει: «Έλα εσύ που κάνεις τον αρχηγό τους, διάβασε τα δυνατά να ακούσουν και οι άλλοι». Εγώ, βλέποντας όλα εκείνα τα παράσημα και τα δυο τυλιγμένα χαρτιά, είχα ήδη αντιληφθεί περί τίνος επρόκειτο και με ποιον είχα να κάνω. Ξετυλίγω το πρώτο χαρτί και διαβάζω:

*Βασίλειο της Ελλάδος.
Το παρόν απονέμεται στον
εκ Καραβά της Νήσου Κύπρου
Χρίστο Φρακάλα,
ο οποίος ανδραγαθήσας
κατά τας εν Κιλκίς της Μακεδονίας μάχας και ο οποίος...
κτλ-κτλ*

Στο τέλος ήταν οι υπογραφές των τότε κυβερνώντων την Ελλάδα.

Και ανοίγω με δέος και συγκίνηση το δεύτερο χαρτί. Αυτή τη φορά έγραφε:

*Απονέμεται το παρόν στον κ. Χρίστο Φρακάλα, εκ Καραβά Κύπρου,
ανδραγαθήσαντα εν ΣΚΡΑ της Μακεδονίας... κτλ.*

Χωρίς να το θέλω, τον κοίταξα στα μάτια με σεβασμό, στάθηκε μπροστά του σε προσοχή και τον χαιρέτισα στρατιωτικά. Πραγματικά δεν ήξερα πώς να συμπεριφερθώ σ' έναν άνθρωπο πολύ γνωστό μου, πολύ δικό μου, που είχα πάει στο σπίτι του πολλές φορές χωρίς να ξέρω το ένδοξο παρελθόν του. Με θαυμασμό και συγκίνηση του ζήτησα συγνώμη για τη συμπεριφορά ορισμένων δικών μου, της ομάδας μας. Το ίδιο εν τω μεταξύ είχαν πάθει όλοι. Δεν ξέραμε τι να κάνουμε για να εξευμενίσουμε το γέρο Χρίστο, τον ήρωα.

Αφού τέλος πάντων ανταλλάξαμε μερικές κουβέντες και αφού δεκτήκαμε τις νουθεσίες και συμβουλές του γέρο Μελά, ενός Καραβιώτη ζωντανού ήρωα, συνεχίσαμε την περιπολία μας. Περιπατώντας και σκεπτόμενος όλα που είχαν συμβεί έλυσα και ένα πρόβλημα που με απασχολούσε. Γιατί οι Καραβιώτες φώναζαν τον κ. Χρίστο με το επίθετο Μελάς. Ο γέρο Χρίστος Φρακάλας είχε παρομοιασθεί από τους τότε Καραβιώτες με το Μέγα Μακεδονομάχο Παύλο Μελά και έπειτα από το ό,τι είχα δει και διαβάσει είχαν δίκαιο. Ο Καραβάς πάντα είχε να επιδείξει ήρωες και αγωνιστές.

ΝΕΟΠΤΟΛΕΜΟΣ Δ. ΛΟΥΤΣΙΟΣ

Καλλιόπης Λούτσιου-Στεφάνου

Ο μεγαλύτερος γιος του Δημήτρη και της Μαρίτσας Λουτσίου, το γένος Γρηγόρη Τάρρου από τον Καραβά. Γεννήθηκε στο χωριό Παλιόσοφος στις 15/9/1916 και πέθανε στην προσφυγιά στις 3/11/1999.

Διδάχτηκε την τέχνη του κουρέα στο αριστοκρατικό κουρείο του Κανικλίδη στη Λευκωσία, όπου δείχνει έμπρακτα την αγάπη του προς το συνάνθρωπο και τα δικαιώματά του. Γίνεται ιδρυτικό μέλος της Συντεχνίας της Π.Ε.Ο. όπου διετέλεσε για όλη του τη ζωή τοπικός επίτροπος.

Συνεχίζει να εργάζεται στο κουρείο του πατέρα του στον Καραβά, αφού κάνει πρώτα μια διακοπή, όπου εργάζεται σαν μεταλλωρύχος στη Φουκάσα. Με αγάπη εξυπηρετεί όλους τους κατοίκους της περιοχής σαν κουρέας αλλά και σαν τοπικό μέλος της χωρητικής αρχής του Παλιόσοφου.

**Ο Νεοπτόλεμος Δ.
Λούτσιος**

Υπηρέτησε στο Β' Παγκόσμιο πόλεμο στη Μέση Ανατολή και στην Ιταλία.

Παντρεύτηκε το 1950 την Περσεφόνη Κυριάκου Σιάνιου και απέκτησε τρία παιδιά. Ευτύχησε να τα δει αποκατεστημένα. Η προσφορά του αείμνηστου Νεοπτόλεμου και στον τόπο που γεννήθηκε αλλά και στην προσφυγιά μεγάλη. Έχειρε πάντα εκτίμησης και σεβασμού, τόσο στον τόπο του όσο και στην προσφυγιά.

Πραγματικά όλοι νιώθουμε ένα μεγάλο κενό για την απουσία του.

Παλιόσοφος. Διακρίνεται το σπίτι του Νεοπτόλεμου Δ. Λούτσιου

Ο Παλιόσοφος

Παλιόσοφος. Η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής

Βιογραφικό του Φιλότηου Χατζηδαμιανού

Ο Φιλότης Χατζηδαμιανού γεννήθηκε στον Καραβά στις 15/7/1919. Φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά, αργότερα στο Γυμνάσιο Λαπήθου και κατόπιν στην Εμπορική Σχολή Λευκωσίας (Γιάννη Διονυσιάδη).

Από νεαράς ηλικίας ελάμβανε μέρος με πρωταγωνιστικό ρόλο σε όλες τις εθνικές εκδηλώσεις και εορτές. Διετέλεσε Πρόεδρος του Σωματίου Ένωση Νέων Καραβά και ανέπτυξε μεγάλη Εθνική δραστηριότητα.

Στις πρώτες Δημαρχιακές εκλογές του 1949, μετά το δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, εκλέγεται Δημοτικός Σύμβουλος. Το 1950 στο Παγκύπριο Ενωτικό Δημοψήφισμα αναπτύσσει μεγάλη δραστηριότητα ως Μέλος της Επαρχιακής Επιτροπής του Δημοψηφίσματος και εξασφαλίζει την καθολική συμμετοχή του λαού της Επαρχίας Κερύνειας στην υπογραφή του Δημοψηφίσματος.

Ο κ. Φιλότης Χατζηδαμιανού

Το 1952 εισέρχεται στις τάξεις της ΕΟΚΑ από τους πρώτους, όταν τα μέλη της στην Κύπρο μετρούντο στα δάκτυλα της μιας χειρός. Ήταν ο πρώτος τομεάρχης της Επαρχίας Κερύνειας με το ψευδώνυμο Παπαφλέσσας και στρατολόγος των ομαδάρχων από την Ακανθού, Καλογραία, Κερύνεια, Καραβά, Φτέρυχα, Λάπηθο, Λάρνακα Λαπήθου με το Στέλιο Μαυρομάτη, τον οποίο όρκισε στην εκκλησία Αγίας Ειρήνης Καραβά, Διορίου και άλλων.

Το 1955 γνωρίζει το Γρηγόρη Αυξεντίου, ο οποίος αναλαμβάνει τη διοίκηση και στρατιωτική εκπαίδευση των ομάδων της Επαρχίας και τον φιλοξενεί από τις 3 Απριλίου στον Καραβά για αρκετούς μήνες.

Στις 10 Ιουνίου 1955 ετοιμάζει κατ' εντολή του Διγενή τους γάμους του Αυξεντίου με τη Βασιλού στη μονή Αχειροποιήτου Καραβά και παρίσταται ως πρώτος κουμπάρος στη θέση του Διγενή, κατά την εντολή του. Το 1956 συλλαμβάνεται και οδηγείται στα κρατητήρια με άλλους δυο αδελφούς του.

Το 1964, μετά την τουρκική ανταρσία και τη διάλυση των Δημαρχείων της Κύπρου, προκηρύσσονται εκλογές για την ανάδειξη των αιρετών Συμβούλων στα Συμβούλια Βελτιώσεως και ανακηρύσσεται μέλος του Συμβουλίου άνευ ανθυποψηφίου.

Το 1967 διορίζεται μέλος της Δημοτικής Επιτροπής Καραβά. Κατά το έτος αυτό ιδρύει την τουριστική επιχείρηση του Mare Monte, που είναι μια από τις αξιολογότερες της Κύπρου.

Το 1970 διορίζεται Δήμαρχος Καραβά, θέση την οποία κατείχε μέχρι το 1990, οπότε και αποσύρεται.

Κατά την πρώτη τετραετία του επιλύει μακροχρόνια το υδρευτικό πρόβλημα του Καραβά μέχρι των τελευταίων χωρικών ορίων του. Με τη συμφωνία του με τη Μητρόπολη Κερύνειας για την παραχώρηση ολόκληρης της ποσότητας του νερού της Παλιάβρυσης Καραβά, ιδιοκτησίας της, και επί πλέον της επιτυχούς διατήσεως στην περιοχή, πάνω στην οροσειρά μεταξύ Λαπήθου-Καραβά και την ανεύρεση τεραστίων ποσοτήτων νερού, ο Καραβάς γίνεται το επίκεντρο της τουριστικής κίνησης της Επαρχίας με την ανέγερση νέων ξενοδοχείων. Τη μελέτη και απόφαση να κτισθούν δύο μεγάλες μονάδες, μια στο Πικρόνερο, με τουριστικό χωριό 600 κατοικιών, και άλλη στο Βουνό του Αγίου Γεωργίου Καραβά, Ξενοδοχείον 700 δωματίων, των μεγαλυτέρων της Μεσογείου, άφησε ανεκτέλεστα η Τουρκική Εισβολή.

**Το μοναστήρι της Αχειροποιήτου - Λάμπουσα, Καραβάς
Φωτογραφία Κυπριακού Μουσείου, 1936**

Η ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΚΑΡΑΒΙΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ Ε.Ο.Κ.Α.

**Συνέντευξη του κ. Φιλόθεου Χατζηδαμιανού
στο Νίκο Χατζηστεφάνου**

A. Ο Καραβάς πρωταγωνιστής στην Οργάνωση της Ε.Ο.Κ.Α.

- Κύριε Χατζηδαμιανού, μπορείτε να μας πείτε πώς και πότε άρχισε η ανάμιξη των Καραβιωτών στον αγώνα της ΕΟΚΑ;

- Ο Καραβάς πρωταγωνίστησε στην Επαρχία κατά τον αγώνα της ΕΟΚΑ. Εγώ προσωπικά έγινα μέλος αυτής της οργάνωσης από τον Οκτώβρη του 1952. Συγκεκριμένα με πλησίασε ο Πολύκαρπος Ιωαννίδης κάτω στις Γεροκαθικίες, εκεί που είναι σήμερα το Μάρε Μόντε, και μου είπε:

«Όπως βλέπεις οι Εγγλέζοι δεν πρόκειται να μας δώσουν την ελευθερία μας αν δεν αγωνισθούμε και θα ήθελα την βοήθεια σου σ' αυτόν τον αγώνα».

Έτσι ξεκινήσαμε. Και μάλιστα, παρ' όλο που δεν ήμουν γεωργός, μου πρότεινε να μου ενοικιάσει το κτήμα της Αχειροποιήτου, συμπεριλαμβανομένων και των ξενώνων που έχει το Μοναστήρι, για να το χρησιμοποιούμε ως σταθμό και κέντρο του αγώνος. Στην αρχή μάλιστα έγινε σκέψη να ερχόταν εκεί το πλοiάριο «Άγιος Γεώργιος» και πιθανόν άλλα πλοiάρια που θα μετέφεραν όπλα στην Κύπρο, αλλά ύστερα, λόγω της γειτνίασης της Μονής προς την τότε Αναμορφωτική Σχολή, που την είχαν οι Εγγλέζοι, κρίθηκε καλό να μη γίνει εκεί η αποβίβαση των όπλων.

- Πόσα μέλη είχε τότε, το 1952, η ΕΟΚΑ;

- Μπορεί να αριθμούνται στα δάκτυλα του ενός χεριού μόνο. Όχι και των δύο.

- Πώς πρωταγωνίστησε ο Καραβάς στον αγώνα;

- Με τη διοργάνωση των ομάδων της Επαρχίας. Για παράδειγμα στην Ακανθού είχα ορκίσει το Σωτήρη Έλληνα στα κατηχούμενα του ναού του Σωτήρος. Ο Έλληνας ήταν φίλος του Αυξεντίου. Αυτός ανέλαβε την οργάνωση της περιοχής Ακανθούς. Στην περιοχή της Καλογραίας όρκισα το Νίκο Μανούσο, μάλιστα θυμώμαι ότι τον βρήκα στα χωράφια και χρησιμοποίησα το σταυρό της κουνιάδας μου, τον οποίο χάσαμε και γυρίσαμε και τον βρήκαμε. Επίσης εμύησα κάποιον Φώτη, όπως και τον Αχιλλέα Τομάζο, που όρκισα στην Αχειροποιήτο. Όρκισα ακόμα το Στέλιο Μαυρομμάτη στην εκκλησία της Αγίας Ειρήνης στον Καραβά. Επίσης στην Κερύνεια, ως υπεύθυνο της ομάδας, όρκισα το Ντίνο Χαραλάμπους σε κάτι ακακίες κοντά στη θάλασσα, κάτω από το Ζέφυρο.

- Η δράση των Καραβιωτών επεκτάθηκε και στη Λάπηθο;

- Τη Λάπηθο την ανέθεσα στον αδελφό μου Ηρακλή. Δεν ήθελα να με

Ὁ Θεὸς δά μου βοηθεῖ ἀπὸ
σύνεργα καὶ συνεργάται ἐχθροί.
Πάνω ἀπ' ὅλα εἶναι ὁ κατῴκτιον μας
ἀπὸς τὴν Πατρίδα: θὰ ἐκχωρήσουμε
πρῶτα αὐτὸ καὶ μετὰ ὅλα τὰ ἄλλα.

Χειρόγραφο του Γρηγόρη Αυξεντίου

βλέπουν να πηγαίνω στο γειτονικό μας χωριό. Και πάλιν η ομάδα της Λαπήθου οργανώθηκε από τον Καραβά.

Οι άνθρωποι που ανέφερα ήταν οι Ομαδάρχες που ανελάμβαναν και οργάνωναν τις δικές τους ομάδες. Εγώ δεν ερχόμουν σε επαφή με τις ομάδες, διότι δεν ήθελα να με ξέρουν.

- Πότε έγινε η οργάνωση της ομάδας του Καραβά;

- Η πρώτη ομάδα της Επαρχίας έγινε στον Καραβά. Στελεχωθήκε το 1954 και η εκπαίδευσή της στα όπλα έγινε μετά την άφιξη του Αυξεντίου. Ο Αυξεντίου ήρθε στον Καραβά στις 3 Απριλίου του 1955, μετά την επίθεση που έκανε στη Δεκέλεια, μαζί με το Χριστάκη Μασωνίδη. Ανέλαβε επισήμως ως ομαδάρχης της επαρχίας και αυτός ανελάμβανε τη στρατιωτική εκπαίδευση των ομάδων. Τα όπλα ήταν στον Καραβά. Οι άλλες ομάδες δεν είχαν όπλα.

- Τι όπλα είχατε;

- Μαρτίνια, ένα στεν, δύο μπρεν, από τα οποία το ένα χαλασμένο, ένα μαρούπι, περιστροφά, χειροβομβίδες διαφόρων τύπων. Τα όπλα τα είχα φέρει από τη Λευκωσία. Εδώ πρέπει να σας αναφέρω τον οδηγό, ο οποίος μετέφερε πάντοτε τους οπλισμούς και τον Αυξεντίου, στις επικίνδυνες αποστολές. Θέλω να κάμω εύφημο μνηία στο Δημήτρη Παξιαβάνη που είχε ταξί. Σου αποκαλύπτω επίσης ότι άλλον οπλισμό έφερε από τη Λευκωσία στον Καραβά ο Ανδρέας Αζίνας.

- Πώς έδρασε η ομάδα του Καραβά;

- Θυμώμαι πως η πρώτη «δουλειά» που έκαμε μόνη της η ομάδα του Καραβά ήταν να γράψουμε συνθήματα για τον αγώνα εναντίον των Εγγλέζων και υπέρ της ενώσεως στο δρόμο Λευκωσίας-Κερύνειας, στο Πογάζι. Σημειωτέον ότι από το 1952 ως το 1955 οι ενέργειες που κάναμε ήταν

οργανωμένες μεν, αλλά περιορίζονταν σε πολύ μικρό αριθμό ατόμων, για να μη διαρρεύσει οτιδήποτε.

- Από ό,τι είπατε, ο Καραβάς πρωταγωνίστησε στην οργάνωση και στην εκπαίδευση της Επαρχίας. Σε ποιους άλλους τομείς προσέφερε ο Καραβάς, ώστε να μπορούμε να πούμε πράγματι ότι πρωταγωνίστησε στον αγώνα;

- Η ομάδα του Καραβά στις 19 προς 20 Ιουνίου του 1955 κτύπησε το στρατόν της Αγύρτας. Ήταν ο Αυξεντίου, ο Ηρακλής Χατζηδαμιανού, ο Χρίστος Μαύρος, ο Κωστής Ιωαννίδης (Σάρτζις) και ο Κώστας Κύρρης από τα Φτέρυχα.

- Πώς κτυπήσατε το στρατόν;

- Ο Αυξεντίου κι εγώ επανειλημμένα για 15 μέρες πηγαίναμε και παρακολουθούσαμε το στρατόν. Φεύγαμε από τον Καραβά πεζοί, ανεβαίναμε στη Γομαρίστρα, πάνω από τον Καραβά, συναντούσαμε εκεί το Δημήτρη Παξιαβάνη και καταλήγαμε πάνω από την Αγύρτα. Εκεί, μέσα από θάμνους, κάναμε τις παρατηρήσεις μας και ο Παξιαβάνης μας έφερνε πίσω στον Καραβά. Εκείνη τη νύχτα έγινε η επίθεση. Χτυπήσαμε. Τα θύματα ήσαν πάρα πολλά. Οι Εγγλέζοι όμως ουδέποτε ανηκούσαν την επίθεση στην Αγύρτα.

- Σε ποια σπίτια έμενε ο Γρηγόρης Αυξεντίου κατά τη διάρκεια αυτή;

- Ο Αυξεντίου, όταν ήρθε στον Καραβά, έμενε στη μονή της Αχειροποιήτου. Ύστερα από κάποιες ύποπτες κινήσεις τον πήγαμε και έμενε σπίτι του Ηρακλή. Αφού έμεινε για λίγο στο σπίτι του Χριστόδουλου Χαρμαντά, τον πήραμε στο σπίτι του Κυριάκου Κύρκου. Εκεί έμενε σε έναν αχυρώνα, δίπλα από το σπίτι και ο μόνος από την οικογένεια που ήξερε για τον Αυξεντίου ήταν ο Κυριάκος. Τέλος, μετά τις 17 Ιουνίου ο Αυξεντίου έμεινε σε ένα κρησφύγετο στον Κακοτρήν, πάνω από την Παλιάβρυση. Ήταν ένα μεγάλο σπήλαιο σε κάτι κρεμμύς, το οποίο μας έδειξε ο Κωστής Παφίτης. Ο Κ. Παφίτης μαζί με το Λεωνίδα Καλαβά ορκίστηκαν μέλη της ΕΟΚΑ.

- Ας απαριθμήσουμε τα μέλη της ΕΟΚΑ που αποτελούσαν την ομάδα του Καραβά. Είπαμε κατά σειράν που αναφέρθηκαν: Φιλόθεος Χ"Δαμιανού, Ηρακλής Χ"Δαμιανού, Δημήτρης Παξιαβάνης, Χρίστος Μαύρος, Κωστής Ιωαννίδης (Σάρτζις), Κώστας Κύρρης, Χριστόδουλος Χαρμαντάς και Κυριάκος Κύρκος, όπως και οι Κωστής Παφίτης και Λεωνίδας Καλαβάς. Ποιοι άλλοι;

- Οι Κυριάκος Κοζάκος, Κυριάκος Καραντώνας, Αντρέας Βλάχος, Γαβρίλης Χατζηδαμιανού, Βασίλης Κ. Πλουσίου, Σάββας Μαραγκός, και Γιάννης Κωνσταντίνου Κίτσιος. Στο σημείο αυτό θέλω να κάμω μια πολύ αναγκαία διευκρίνιση, ότι δηλαδή αναφέρομαι στη χρονική περίοδο μέχρι τη σύλληψη και κράτησή μου στα κρατητήρια. Και βέβαια σε όσα μπορώ να θυμηθώ 50 χρόνια μετά...

- Πότε έφυγε ο Αυξεντίου από τον Καραβά;

- Έφυγε γύρω στα μέσα Ιουλίου του 1955.

Ο Γρηγόρης Αυξεντίου με τη Βασιλική

Β. Ο γάμος του Γρηγόρη Αυξεντίου με τη Βασιλική στην Αχειροποιήτου

- *Κύριε Χατζηδαμιανού, σας παρακαλώ να μας διηγηθείτε με όσες λεπτομέρειες μπορείτε να θυμηθείτε πώς έγινε ο γάμος του Γρηγόρη Αυξεντίου με τη Βασιλική στην Αχειροποιήτου.*

- Να σας πω.. Μια μέρα, ενώ καθόμαστε και κουβεντιάζαμε, μου λέει ο Γρηγόρης:

«Παπαφλέσσα», αυτό ήταν το ψευδώνυμο μου, «απεφάσισα να παντρευτώ».

«Να παντρευτείς, ένας λόγος είναι. Τι κίνδυνοι υπάρχουν όμως;»

«Κοίτα, θέλω να αποκαταστήσω τη Βασιλού, διότι ο αγώνας που ξεκινούμε εγκυμονεί κινδύνους και δεν θέλω μια μέρα να σκοτωθώ και να μείνει η Βασιλού ως "παλλακίδα" του Αυξεντίου».

«Σε δικαιολογώ, Ζήδρο, αλλά είναι κάτι που δεν μπορώ να αναλάβω ευθύνη, αν δεν πάρουμε διαταγή από το "Γέρο". Να γράψεις στο "Γέρο", να ζητήσεις να γίνει ο γάμος, να γράψω κι εγώ και να πράξουμε ό,τι μας απαντήσει».

Πράγματι γράψαμε στο “Γέρο”. Όλη η αλληλογραφία περνούσε από εμένα και τη μετέφερε ο Κυριάκος Κοζάκος. Πήρα ένα γράμμα από το “Γέρο”, στο οποίο έλεγε ότι εγκρίνει να γίνει ο γάμος και ότι, επειδή αδυνατεί να παρευρεθεί, να πάω εγώ στο γάμο και να μπω κουμπάρος. Επίσης να αναλάβω την όλη οργάνωση του γάμου. Προϋπόθεση ότι, αφού τελεσθεί ο γάμος, η Βασιλού πρέπει να φύγει.

Έτσι φρόντισα μέσω του Παπασταύρου να ειδοποιηθεί η Βασιλού και στις 10 Ιουνίου η Βασιλού ήρθε στον Καραβά μαζί με την Ελένη Κασσιανού. Κατέβηκαν στην εκκλησία και τις συνάντησα μέσα στην εκκλησία. Ανέβηκαν πάνω στο Συνοδικό, κάθησαν και περίμενα να νυχτώσει για να φέρουμε τον Αυξεντίου.

- *Είχε φέρει νυφικό μαζί της η Βασιλού;*

- Η Βασιλού ήρθε με τα μαύρα ρούχα που φορούσε από τη μέρα που έφυγε ο Γρηγόρης από το σπίτι. Όμως είχε φέρει ένα άλλο, συνηθισμένο φόρεμα μαζί της.

- *Με ποιο τρόπο μεταφέρθηκε η Βασιλού από τη Λύση στον Καραβά;*

- Ο Παπασταύρος έστειλε τον Αντρέα Μαλέκκο να τη φέρει στη Λευκωσία. Η Ελένη Κασσιανού που τον συνόδευε θα τους ανεγνώριζε ως εξής: Η Ελένη είχε ένα περιβόλι έξω από τη Λύση. Εκεί θα σταματούσε κάποιος και θα της ζητούσε νερό. Όταν θα του πρόσφερε το νερό, εκείνος θα έλεγε το σύνθημα που ήταν: «Στην υγεία του Ζήδρου». Έτσι θα καταλάβαινε ότι αυτός ήταν που θα τις μετέφερε στον τόπο του μυστηρίου.

Σημειώστε ότι δεν ήξεραν πού θα πήγαιναν. Απλώς θα εμπιστεύονταν και θα έμπαιναν στο αυτοκίνητο. Ούτε και ο οδηγός ήξερε τον τελικό προορισμό. Από εκεί οδηγήθηκαν στη Λάρνακα και έφθασαν στην Λευκωσία. Πήγαν σ' ένα γιατρό για να φανεί ότι ταξίδεψαν επειδή δήθεν ήταν άρρωστες. Από την Τζιαμούδα, πίσω από τη Φανερωμένη, τις παρέλαβε άλλος και τις έφερε στη Μονή της Αχειροποιήτου. Βέβαια η Βασιλική πληροφορήθηκε ότι ερχόταν για να παντρευτεί. Αυτό το ήξερε μόνο η αδελφή του Γρηγόρη και ο γαμπρός του.

- *Πότε ήρθε ο Παπάσταυρος στο Μοναστήρι;*

- Ο Παπάσταυρος ήρθε το απόγευμα προς τη δύση του ήλιου και κάτσαμε εκεί. Περίμενε να νυχτώσει για να 'ρθει και ο Αυξεντίου και να τελέσει το μυστήριο. Εκεί που μιλούσαμε, μου ανέφερε ότι στα καφενεία, ενώ ερχόταν, είδε τον αστυνομικό διευθυντή της Λαπήθου, ο οποίος τον προσκάλεσε να του προσφέρει καφέ. Του είπα να γυρίσει πίσω και να σταματήσει στα καφενεία επιδεικτικά για να τον δουν ότι επέστρεψε στο χωριό.

- *Πού έμεινε ο Παπασταύρος όταν γύρισε ξανά στον Καραβά;*

- Ο Παπασταύρος έμεινε στο σπίτι του Κωστή Χατζηλούκα και κανόνισα να τον φέρουν από το χωματόδρομο με ένα αυτοκίνητο. Από τη λεγόμενη Καμηλόστρατα τον πήραν προς τες Γεροκαθικιές με τα φώτα σβηστά και από εκεί τον έφεραν στην Αχειροποιήτο γύρω στις 10 το βράδυ.

- *Είχατε φροντίσει να ετοιμάσετε τα στέφανα;*

- Ναι! Τέθηκε το θέμα στέφανα. Τι θα φορέσουν για στέφανα; Πώς μπορούσα ν' αγοράσω στέφανα; Ήταν επικίνδυνο.

Πήγαμε με τον Κυριάκο Καράντωνα και κόψαμε κλήμα από τα αλώνια της Αχειροποιήτου, κόψαμε και φύλλα ελιάς από την ελιά που είναι εκεί στην είσοδο της Αχειροποιήτου και πλέξαμε τα στεφάνια και με κλωστή κόκκινη τα δέσαμε.

- *Ο γάμος έγινε μέσα στην εκκλησία;*

- Όχι. Είχα ετοιμάσει ένα δωμάτιο δίπλα από το Συνοδικό. Έκλεισα τα παράθυρα με κουβέρτα, για να μη φαίνεται φως απ' έξω.

- *Ποιοι μετέφεραν τον Αυξεντίου στην Αχειροποίηση; Ποια μέτρα πήρατε;*

- Ήρθε ο Αυξεντίου. Τον έφερε ο Δημήτρης Παξιαβάνης μαζί με τον Ηρακλή, που εκτελούσε και χρέη σωματοφύλακά του, και η ομάδα του Καραβά. Η ομάδα πήρε θέση. Ένας πάνω στη στέγη της Αχειροποιήτου, άλλοι έξω από τον τοίχο και άλλοι στην περίμετρο του Μοναστηριού. Την ομάδα αποτελούσαν οι Ηρακλής Χατζηδαμιανού, Χρίστος Μαύρος, που ήταν πάνω στη στέγη, οι Κώστας Ιωαννίδης, Αντρέας Βλάχος, Γαβρίλης Χατζηδαμιανού, Κυριάκος Κοζάκος και οι Βασίλης Κ. Πλουσίου, Οδυσσέας Χατζηδαμιανού, οι οποίοι ήταν φρουροί πάνω στα καφενεία.

Σημειώστε ότι την ομάδα που ήρθε δεν την είδε κανένας από όσους ήταν μέσα στη Μονή, εκτός από τον Ηρακλή. Όμως, μετά το γάμο, ήρθαν όλοι και συνεχάρησαν τον Αυξεντίου και τη Βασιλική.

- *Πέστε μας όσες λεπτομέρειες θυμάστε από την τέλεση του μυστηρίου.*

Η στιγμή που συναντήθηκε ο Γρηγόρης με τη Βασιλού ήταν συγκινητική. Μπήκαμε μέσα στο δωμάτιο που ετοιμάσαμε. Σε ένα τραπέζι ο Παπασταύρος έβαλε το Ευαγγέλιο, ένα ποτήρι κρασί, ένα ποτήρι νερό και έναν άρτο. Θυμούμαι πως ο Αυξεντίου φορούσε το κοστούμι του γαμπρού του και κρατούσε το στεν του και το περίστροφο μαζί με τις χειροβομβίδες. Τα έβγαλε και τάβαλε στη γωνιά.

Σταθήκαμε. Πρώτος παράνυμφος ήμουν εγώ, δεύτερος ο Αντρέας Μαλέκκος. Πρώτη παράνυμφος ήταν η Ελένη Κασσιανού και δεύτερη η Γιαννούλα Παπασταύρου, σύζυγος του Παπασταύρου. Μπορώ να πω ότι κουμπάρος ήταν και ο γιος μου ο Βασίλης, ο οποίος σε ηλικία τριών χρόνων σχεδόν με κρατούσε από το παντελόνι όταν γινόταν το μυστήριο.

- *Ποιοί άλλοι ήταν παρόντες;*

- Μέσα στο δωμάτιο ήταν η γυναίκα μου Μαρούλα, το ζεύγος Κυριάκος και Σωτήρα Καράντωνα και ο Σάββας Μαραγκός.

Ο Δημήτρης Παξιαβάνης έμεινε έξω με τους φρουρούς. Μια συγκινητική στιγμή ήταν όταν ο Παπασταύρος του είπε: «Ους ο Θεός συνέζευξεν άνθρωπος μη χωρίζετω», ο Γρηγόρης συγκινήθηκε και έκλαιε.

Αλλά δεν έλειψαν και οι ευχάριστες στιγμές στη διάρκεια του μυστηρίου. Όταν ο παπάς έβαλε τα στέφανα, αυτό του Αυξεντίου έφτασε ως τα αυτιά

του. Δεν είχαμε υπολογίσει σωστά το κεφάλι του. Γελάσαμε όλοι με την καρδιά μας.

- Φαντάζομαι ότι είχατε φέρει και τα απαραίτητα κεραστικά... Και τραπέζι για τους νεόνυμφους...

- Βέβαια! Μετά την τέλεση του μυστηρίου μπήκαμε μέσα στην αίθουσα του Συνοδικού, όπου προσεφέρθησαν «παστίτσια» και τους ευχηθήκαμε όλοι μας «Να ζήσουν». Εκείνο που μου έκανε μεγάλη εντύπωση και το θυμούμαι με συγκίνηση ήταν όταν ο Παπασταύρος ευχήθηκε στο Γρηγόρη και τον φίλησε, εκείνος του είπε «Καλό βόλι και καλή Λευτεριά» αντί για «ευχαριστώ». Ήταν τα επουράνια ανοικτά...

Αφού χαιρετήσαμε όλοι εμείς που είμαστε εκεί, άρχισε να καταφθάνει η ομάδα και τότε οι παρευρισκόμενοι είδαν ποιοι αποτελούσαν την ομάδα.

- Πόσο καιρό έμεινε το ζεύγος στον Καραβά;

- Δυστυχώς δεν έμεινε πολύ...

Όταν όλοι τους ευχήθηκαν και φεύγαμε γρήγορα, είπα στη Βασιλού:

«Ε, ώρα να πηγαίνουμε». Παρόλο που είχαμε κάνει ετοιμασίες για τραπέζια, την τελευταία στιγμή πήρα διαταγή να διαλύσουμε τη συγκέντρωση αμέσως μετά το μυστήριο και να φύγουμε και τη Βασιλού.

Γύρισε και με είδε. Μου λέει:

«Θα φύγει η Βασιλού;»

Τότε μέσα μου γεννήθηκε το δίλημμα του καθήκοντος και του ανθρώπου. Να παντρευτεί ο άλλος και να διώξεις τη γυναίκα του; Είναι πολύ σκληρό. Πάλι, να παρακούσεις διαταγή, έτι χειρότερο.

Σαν αστραπή πέρασε από το νου μου να γίνει και το ένα, να γίνει και το άλλο. Του λέω:

«Θα πάρεις τη Βασιλού μαζί σου και θα 'ρτω την αυγή να την πιάσουμε...»

Το πρωί ο Δημήτρης Παξιαβάνης μετέφερε τη Βασιλού στη Φανερωμένη, όπου γινόταν η λειτουργία του Αποστόλου Βαρνάβα...».

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ

Δημήτρη Κοζάκου

Φως πατρίδας ιερό
δύναμη της ψυχής μας
πολύτιμο και ακριβό
στολίδι της ζωής μας

Φως άσβεστο κερι
φάρος είσαι μόνος
της Λευτεριάς σπιρί
που μεγαλώνει ο χρόνος

Τα βήματα σου απλά
εμείς ακολουθούμε
να φτάσουμε ψηλά
ξανά να ιδωθούμε

Στη Μόρφου μαζί
στης Λύσης τα μέρη
η μάχη να γενεί
τη νίκη να φέρει

Η Κερύνεια καρτερεί
εσένα αετέ μου
την Λευτεριά να ξαναδεί
Γρηγόρη ακριβέ μου

Δόξα σε σένα αγόρι μου
στην μάνα, στον πατέρα
αθάνατε Γρηγόρη μου
κάνε τους Τούρκους πέρα.

Βιογραφικό του Χρίστου Κίρκου

Ο Χρίστος Κίρκος γεννήθηκε στις 8 Οκτωβρίου 1926 στον Καραβά. Μεγάλωσε με τους γονείς του και τα άλλα του δύο αδέρφια στο μικρό τους σπίτι στην Παλιάβρυση. Φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά μέχρι την 4η τάξη. Σε ηλικία 11 χρόνων έχασε τον πατέρα του και τη φροντίδα του ανέλαβε ο θείος του Γεώργιος Κίρκος. Ο μικρός τότε Χρίστος σταμάτησε το σχολείο και ακολούθησε το θείο του στα κτίσματα. Σε ηλικία 18 χρόνων αρραβωνιάστηκε τη Χαρίτα Βλάχου με την οποία νυμφεύθηκε το 1946. Απέκτησε 6 παιδιά. Φτωχός βιοπαλαιστής αλλά τίμιος, εργατικός και φιλότιμος, κατάφερε γρήγορα να αποκτήσει το δικό του σπίτι, στο οποίο μεγάλωσε την οικογένειά του. Έζησε όλη του την ζωή στον Καραβά, τον οποίο λάτρευε. Σπάνια έφευγε από το χωριό.

Με το ξεκίνημα του αγώνα της ΕΟΚΑ ο Χρίστος Κίρκος βρέθηκε από τους πρώτους στις επάλξεις. Συντάσσεται αμέσως με άλλους χωριανούς του στον αγώνα. Αφήνει την πολυμελή οικογένειά του. Προτεραιότητα της ζωής του ο απελευθερωτικός αγώνας της Πατρίδας. Η δράση του είναι έντονη. Κτίζει κρησφύγετα, κρυφώνες για τους αντάρτες και τον οπλισμό τους. Μεταφέρει όπλα και πυρομαχικά, κατασκευάζει εκρηκτικούς μηχανισμούς, τοποθετεί και ανατινάζει βόμβες, λαμβάνει μέρος σε ένοπλες επιθέσεις. Οι Άγγλοι στρατιώτες τον αναζητούν στο χωριό και στους συγγενείς του στη Λευκωσία. Υποψιάζεται προδοσία και φεύγει από το σπίτι του και γίνεται ο πρώτος και μόνος αντάρτης του Καραβά. Κρύβεται στα βουνά. Είχε την τύχη, την ευλογία, όπως έλεγε ο ίδιος, να γνωρίσει και να συνεργαστεί στενά με τον Αυξεντίου, το Μάτση και άλλους αγωνιστές.

Ο Χρίστος Κίρκος παρέμεινε ενεργό στέλεχος μέχρι την τελευταία ημέρα του αγώνα. Η επιστροφή του στο χωριό ήταν εθνικό γεγονός. Λεωφορεία γεμάτα ξεκίνησαν από το πρωί για να πάνε στη Λευκωσία να υποδεχθούν τους αντάρτες που θα κατέβαιναν ομαδικά. Μετά από δοξολογία που έγινε στη Λευκωσία συναντήθηκαν με τις οικογένειές τους. Στην είσοδο του Καραβά μπροστά στο Δημαρχείο τον υποδέχθηκε ολόκληρο το χωριό, με επικεφαλής το Δήμαρχο, τους ιερείς και δασκάλους. Στην εκκλησία της Ευαγγελίστριας, όπου μετέφεραν οι συναγωνιστές του το Χρίστο στους ώμους τους, εψάλει Δοξολογία και εκφωνήθηκαν πανηγυρικοί.

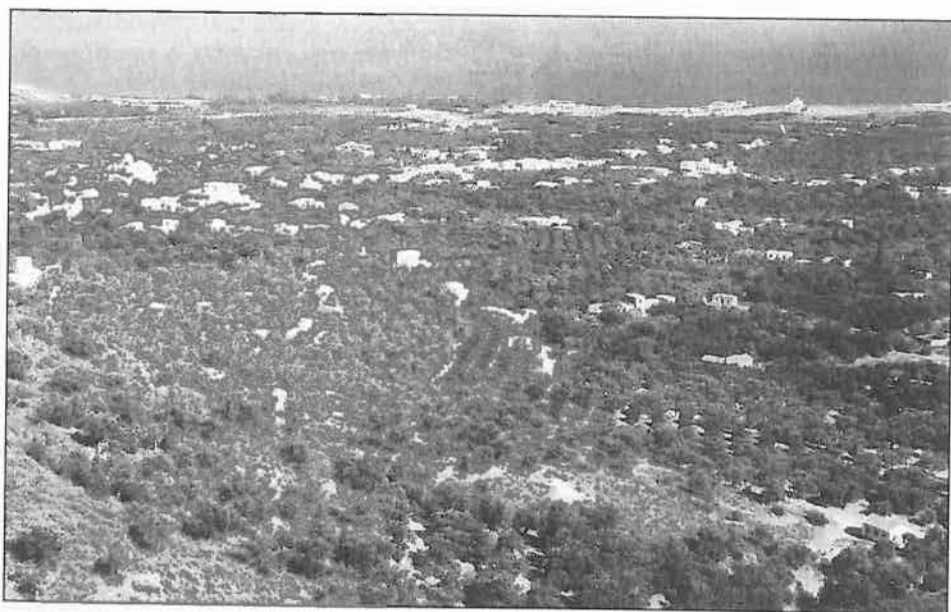
Όταν η κατάρα του Αττίλα κτύπησε την Κύπρο, ο Χρίστος Κίρκος βρέθηκε με την οικογένειά του στην προσφυγιά. Πάλεψε να μεγαλώσει και να αποκαταστήσει τα παιδιά του και τα κατάφερε. Η θλίψη όμως φωλιασμένη πάντα

Ο Χρίστος Κίρκος τιμάται από τους Καραβιώτες. Δίπλα η σύζυγός του Χαρίτα.

στην καρδιά του. Η πικρία για τη συμφορά που έπληξε τον τόπο μας δεν τον άφηνε να ησυχάσει. Έτσι, με το πικρό παράπονο της προσφυγιάς έφυγε από τη ζωή στις 25 Ιανουαρίου του 1994.

Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς», αναγνωρίζοντας τη δράση και την προσφορά του Χρίστου Κίρκου, τον τίμησε ενόσω ήταν ακόμα στη ζωή. Απέδωσε τον πρέποντα φόρο τιμής σε έναν άξιο αγωνιστή, έναν αγνό ιδεαλιστή, γνήσιο τέκνο του Καραβά.

Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΙΡΚΟΥ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟ ΓΡΗΓΟΡΗ ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ

Ελένης Κίρκου – Κολιού.

Ο Χρίστος Κίρκος κατετάγη στην ΕΟΚΑ στις 13 Απριλίου 1955.

Ο Καραβάς ήταν από τα πρώτα χωριά που εντάχθηκαν στον αγώνα της ΕΟΚΑ. Από τις αρχές του 1955 υπήρχαν ήδη 15 περίπου άτομα εντεταγμένα στη δύναμη της Οργάνωσης. Ο Αυξεντίου έφθασε στον Καραβά αρχές Απριλίου ως υπεύθυνος της Οργάνωσης για την Επαρχία της Κερύνειας. Στον Καραβά έμεινε μέχρι τα μέσα Ιουλίου του 1955.

Από την πρώτη ημέρα της ένταξής του στον αγώνα ο Χρίστος συναντήθηκε με το Γρηγόρη Αυξεντίου στο πρώτο του καταφύγιο, στο σπίτι του Χριστόδουλου Χαρμαντά. Με παράκληση του Γληόρη, όπως συνήθιζε να αποκαλεί τον Αυξεντίου, σε λιγότερο από μια βδομάδα εντόπισε και ετοίμασε το πρώτο κρησφύγετο, το «Φτωχικό». Ένα παλιόσπιτο του θείου του Κυριάκου Κίρκου, το οποίο βρισκόταν δίπλα στο σπίτι του θείου του. Ο Αυξεντίου μεταφέρθηκε εκεί και το «Φτωχικό» έγινε το κέντρο δράσης στην περιοχή για αρκετό καιρό.

**Ο Χρίστος Κίρκος με τη στολή του αντάρτη της ΕΟΚΑ
1955-59**

Πρώτη έγνοια του Αυξεντίου ήταν να ετοιμάσει τον αναγκαίο οπλισμό. Στον Καραβά είχαν σταλεί, από αρκετούς μήνες πριν, όπλα και πολεμοφόδια, τα οποία εφυλάγοντο στην παραλιακή περιοχή του Καραβά «Γεροκαθικίες». Στις 10 Απριλίου ο Αυξεντίου έδωσε εντολή να μεταφερθεί ο οπλισμός στο «Φτωχικό» πράγμα που έγινε στις 18 του ίδιου μήνα. Ο οπλισμός, που ήταν σε κακή κατάσταση, παλιά όπλα και σκουριασμένα, αποτελείτο από 18 μαρτίνια, δύο αυτόματα τύπου στεν, δύο μπρεν και γύρω στις 30 χιλιάδες σφαίρες. Ο Αυξεντίου ήταν γνώστης των όπλων αυτών. Άρχισε να καθαρίζει και να ετοιμάζει τα όπλα. Με βοήθο στην αρχή το Χρίστο Μασωνίδη, που ήταν τότε μαζί του, και το Χρίστο Κίρκο. Στο έργο αυτό βοήθησαν αργότερα και άλλοι.

Στρατιωτικό και οργανωτικό μυαλό καθώς ήταν ο Αυξεντίου, προχώρησε στο επόμενο βήμα. Ήθελε να εντοπίσει και να ετοιμάσει λιμέρια πάνω στον

Πενταδάκτυλο. Γνώστης της περιοχής ο Χρίστος, άρχισαν να οργώνουν μαζί τη γύρω περιοχή. Γρήγορα εντόπισαν τη σπηλιά του «Κακοτήρη», δύο μίλια περίπου πάνω από τον Καραβά. Καθάρισαν, τακτοποίησαν και εφοδίασαν με τα απαραίτητα τη σπηλιά. Το λημέρι αυτό ήταν έτοιμο μέσα Μαΐου να φιλοξενήσει τους αγωνιστές σε ώρα ανάγκης.

Όλο αυτό το διάστημα ο Αυξεντίου είχε αλληλογραφία με τον Αρχηγό, τον οποίο ενημέρωνε για τις ενέργειές του και από τον οποίο έπαιρνε διαταγές, καθώς και με τις υπόλοιπες ομάδες της Επαρχίας. Χρέη συνδέσμου εκτελούσαν οι χωριανοί μας Θεόπιστος Πατσαλοσαββής και Κυριάκος Κοζάκος, οι οποίοι εργάζονταν τότε στη Λευκωσία.

Όλα αυτά ήταν έτοιμα όταν δόθηκε από τον Αρχηγό η εντολή να αρχίσει η ένοπλη δράση εναντίον στρατοπέδων των Αγγλων, κυβερνητικών κτιρίων και αστυνομικών σταθμών. Μετά από έρευνα στη γύρω περιοχή αποφάσισε ότι ο αστυνομικός σταθμός Λαπήθου θα αποτελούσε τον πρώτο στόχο. Οι άνδρες θα έπαιρναν τα όπλα που υπήρχαν μέσα και θα ανατίναζαν το σταθμό. Ο μεγάλος όμως στόχος του Γρηγόρη ήταν το στρατόπεδο των αξιωματικών στην Αγύρτα, στο Μπογάζι της Κερύνειας. Έπρεπε να πάνε επί τόπου. Να ανιχνεύσουν την περιοχή και να καταστρωθεί το σχέδιο δράσης. Πράγματι, αφού πήραν μαζί τρόφιμα και εφόδια για δύο μέρες, ξεκίνησαν για την πρώτη μεγάλη τους αποστολή. Οι ανιχνεύσεις και η παρακολούθηση των κινήσεων των Άγγλων επαναλήφθηκαν πολλές φορές.

Στις 12 Ιουνίου πήρε εντολή του Αρχηγού που έλεγε ότι στις 20 Ιουνίου και ώρα 11.30' το βράδυ πρέπει να γίνουν ταυτόχρονα επιθέσεις σε όλη την Κύπρο. Ο Αυξεντίου είχε έτοιμες τις δύο πρώτες του μεγάλες επιχειρήσεις. Τρεις μέρες προηγουμένως κάλεσε όλα τα μέλη της οργάνωσης. Τους ενημέρωσε για τις επικείμενες επιχειρήσεις και έδειξε σε όλους το χειρισμό των όπλων που θα χρησιμοποιούσαν. Χωρίστηκαν σε δύο ομάδες:

Την πρώτη ομάδα που θα κτυπούσε την Αγύρτα ανάλαβε ο ίδιος ο Αυξεντίου με τους Κώστα Ιωαννίδη, Κώστα Κύρρη, Ηρακλή Χατζηδαμιανού και Χρίστο Κίρκο. Η επιχείρηση αυτή στέφθηκε με πλήρη επιτυχία. Έφερε πανωλεθρία στους Άγγλους. Οι απώλειες ήταν μεγάλες. Ο αιφνιδιασμός, ο καλός προγραμματισμός και συντονισμός της επιχείρησης από το Γρηγόρη Αυξεντίου έφερε το επιθυμητό αποτέλεσμα.

**Αγωνιστές της ΕΟΚΑ 1955-59.
Ανάμεσα σε αυτούς διακρίνεται
ο Χρίστος Κίρκος**

Τη δεύτερη ομάδα αποτελούσαν οι: Φιλόθεος Χατζηδαμιανού, που εκτελούσε χρέη Ομαδάρχη, Κυριάκος Κοζάκος, Ανδρέας Βλάχος, Θεόπιστος Πατσαλοσαββής, Παντελής Μοτίτης και Βασίλης Πλούσιος. Στόχος να πληγεί ο Αστυνομικός Σταθμός Λαπήθου και να πάρουν όλο τον οπλισμό που υπήρχε μέσα. Δυστυχώς όμως, παρά τον τέλειο προγραμματισμό, για διάφορους λόγους, η επίθεση του σταθμού Λαπήθου απέτυχε. Αποτέλεσμα να πληγωθεί σοβαρά ο Ανδρέας Βλάχος και να διαλυθούν οι άλλοι.

Μετά τη μεγάλη αποτυχία της Λαπήθου οι ομάδες δράσης του Καραβά διαλύθηκαν και όσοι άνδρες έμειναν παρουσιάζονταν διστακτικοί να δραστηριοποιηθούν. Ο Αυξεντίου έμενε στον Καραβά, στο μόνιμο πια καταφύγιό του, το «Λημέρι του Κακοτρή». Παρά τις έντονες προσπάθειές του ήταν δύσκολο να επανασυγκροτηθούν οι ομάδες. Τούτο γνωστοποίησε στις 25 Ιουνίου στον Αρχηγό με τις πιο κάτω λέξεις: «Έχω μείνει με ένα μέλος και έναν τροφοδότη». Το μέλος ήταν ο Χρίστος και ο τροφοδότης ο Κυριάκος Κίρκος. Η απάντηση δεν άργησε να έλθει. Ο Αυξεντίου πήρε οδηγίες να μετακινηθεί προς ανατολάς. Στην ίδια επιστολή ο Αρχηγός έδινε την έγκρισή του να μετακινηθεί και ο Χρίστος μαζί του, όπως είχε ζητήσει ο Γρηγόρης.

Το θέμα της μετακίνησής του το είχαν συζητήσει πολλές φορές. Είχαν συνδεθεί πάρα πολύ. Αφού προβληματίστηκαν αρκετά, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ήταν καλύτερα να μείνει ο Χρίστος στον Καραβά και να προσπαθήσει να δημιουργήσει ξανά τις ομάδες της Οργάνωσης.

Στις 14 Ιουλίου φόρτωσαν τον οπλισμό στο αυτοκίνητο του Δημήτρη Παξιαβάνη, μέλους της οργάνωσης, για να τον μεταφέρουν στην Καλογραία, νέα έδρα του Αυξεντίου. Στην αποστολή αυτή συνόδευσαν το Χρίστο η Αθηνά και η Ελένη Κοζάκου. Παρέδωσαν τον οπλισμό στον Ομαδάρχη της Καλογραίας Αχιλλέα Τομάζο και γύρισαν στο χωριό.

Για τη δική του μετακίνηση ο Αυξεντίου έστειλε τον Κώστα Μούσκο, σύζυγο της κόρης του Κυριάκου Κίρκου, και ενοίκιασε αυτοκίνητο στο όνομά του. Στις 17 του Ιούλη νωρίς το πρωί επιβιβάστηκαν στο αυτοκίνητο ο Γρηγόρης, η σύζυγος του Κώστα Μούσκου Αμαλία, η Αθηνά Κοζάκου και ο Χρίστος Κίρκος. Είχαν μαζί τους τα δύο αυτόματα μόνο. Αν τους σταματούσαν, θα έλεγαν ότι πήγαιναν ταξίδι στον Απόστολο Ανδρέα. Είχαν μαζί τους και κεριά για κάλυψη. Το ταξίδι αυτό ήταν πολύ επεισοδιακό. Σε μια ανηφόρα της Κερύνειας το αυτοκίνητο σταμάτησε. Λίγο πιο κάτω είχαν εντοπίσει δύο αστυνομικούς. Η πρώτη αντίδραση του Γρηγόρη ήταν να ετοιμάσει το αυτόματο. Ο Χρίστος κατέβηκε να σπρώξει το αυτοκίνητο. Βλέποντάς τον οι αστυνομικοί τον πλησίασαν και προθυμοποιήθηκαν να τον βοηθήσουν. Πράγματι, το αυτοκίνητο ξεκίνησε και αφού τους ευχαρίστησαν φύγανε. Έφτάσαν στην Καλογραία γύρω στις 7 το πρωί. Σε προκαθορισμένο σημείο συνάντησαν τον αγροφύλακα της Καλογραίας και άλλα μέλη της Ομάδας που θα παραλάμβαναν τον Αυξεντίου.

Ήταν πολύ συγκινημένος εκείνη την ημέρα. Σκεπτικός και λιγομίλητος. Φανερά στενοχωρημένος. Ο Χρίστος του πρότεινε να κάνουν μια βουτιά στη θάλασσα, για να νιώσουν καλύτερα. Έτσι και έγινε. Δροσίστηκαν όλοι για λίγα λεπτά στο καταγάλανο νερό. Ήταν μια πολύ ανθρώπινη στιγμή, μια ανάσα

ξεγνιασιάς και ξεκούρασης για όλους, αλλά ιδιαίτερα για το Γρηγόρη μέσα στις τόσες σκέψεις και ευθύνες που είχε.

Η ώρα του αποχωρισμού έφτασε. Αγκαλιάστηκαν και αποχαιρετίστηκαν, αφού του υποσχέθηκε ότι θα ξαναδημιουργήσει τις ομάδες στην περιοχή και θα του γράφει τακτικά για να τον ενημερώνει. Υποσχέθηκε να του γράφει και εκείνος, όταν μπορεί.

Πράγματι αντάλλαξαν μερικές επιστολές. Απαντώντας σε μια επιστολή του Χρίστου, στην οποία του ανακοίνωνε ότι η γυναίκα του ήταν έγκυος, εξέφρασε την επιθυμία να βαφτίσει το παιδί του, «για να γίνουν πραγματικοί κουμπάροι». Ο καιρός περνούσε και δυστυχώς η τελευταία επιστολή που του έστειλε την 1η Μαρτίου, ημέρα που γεννήθηκε το παιδί του, δεν έφτασε ποτέ κοντά του. Ο Γρηγόρης Αυξεντίου έγινε ολοκαύτωμα στα βουνά του Μαχαιρά, για να γράψει το όνομά του με χρυσά γράμματα στον κατάλογο των Ηρώων.

Η υπόσχεσή του στο Γρηγόρη να δημιουργήσει στο χωριό και στην περιοχή πάλιν ομάδες για τον αγώνα βασάνιζε το Χρίστο συνεχώς. Δεν άργησε να βρει πάλιν πυρήνες τόσο στον Καραβά όσο και στη Λάπηθο. Σιγά σιγά οι ομάδες μεγάλωσαν. Είχαν την τύχη να έχουν στη συνέχεια μαζί τους τον άλλο μεγάλο ήρωα του αγώνα. Τον Κυριάκο Μάτση. Ένα άλλο κεφάλαιο για το οποίο ο Καραβάς, η Λάπηθος και η γύρω περιοχή μπορεί να περηφανεύεται. Μια άλλη στρατιά αγωνιστών και ανταρτών της ΕΟΚΑ φιλοξενήθηκαν στα βουνά και τα σπίτια του χωριού μας.

Δεν ήταν λίγοι αυτοί που στήριξαν τον αγώνα. Δεν ήταν λίγα τα κρησφύγετα και άλλα καταφύγια που κατασκευάστηκαν σε σπίτια. Οι ομάδες του Καραβά και της Λαπήθου, αλλά και των μικρών περιχώρων Παλιοσόφου, Ελιάς, Φτερύχων, επετέλεσαν στον αγώνα ένα σημαντικό ρόλο. Δεν υστέρησαν καθόλου σε δράση από άλλες περιοχές της Κύπρου. Τα μέλη της ΕΟΚΑ, ΠΕΚΑ και ΑΝΕ συνεχώς αυξάνονταν στην κωμόπολή μας. Ολόκληρες οικογένειες είχαν ενταχθεί στον αγώνα. Ακόμα και μικρά παιδιά οργανώνονταν και ξεχύνονταν στους δρόμους, φωνάζοντας συνθήματα εναντίον των Άγγλων κατακτητών. Στον Καραβά είχαμε την τύχη να έχουμε στήριξη στον αγώνα από ανθρώπους όλων των τάξεων, όλων των πολιτικών αποχρώσεων. Ο κάθε ένας με τον τρόπο του βοηθούσε. Η νύχτα γινόταν μέρα για τους αγωνιστές της ΕΟΚΑ. Αλλά και οι γυναίκες του Καραβά και της Λαπήθου έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο. Εμψύχωναν. Γέμιζαν όλη νύκτα τους δρόμους φυλλάδια. Έτρεχαν στα βουνά να μεταφέρουν τρόφιμα. Οργάνωναν εθνικές εορτές για να αναπτερώνουν το ηθικό του κόσμου. Συμπεριφέρθηκαν σαν πραγματικές αγωνίστριες και δίκαια μπορούν να υπερηφανεύονται.

Οι αγώνες του Χρίστου Κίρκου και των συναγωνιστών του, το υψηλό αίσθημα αυταπάρνησης και αυτοθυσίας, η πίστη στον αγώνα, δίνουν σ' εμάς τους νεότερους λαμπρό παράδειγμα για μίμηση. Ιδιαίτερα σήμερα που η πατρίδα μας βρίσκεται μοιρασμένη στα δύο, με τον αγαπημένο μας Καραβά να στενάζει κάτω από την μπότα του Τούρκου κατακτητή.

Ο μυστικός γάμος του Αυξεντίου

Ο Γρηγόρης αγαπούσε πολύ την αρραβωνιαστικιά του Βασιλού. Μιλούσε πάντα γι' αυτήν και τον απασχολούσε πολύ. Σύμφωνα με όσα είχε διηγηθεί ο Χρίστος Κίρκος πριν το θάνατό του, το απόγευμα της 3ης Ιουνίου του '55 του ανακοίνωσε ότι πήρε γράμμα από την αρραβωνιαστικιά του. Φαινόταν πολύ συγκινημένος. Του είπε ότι ήθελε να την παντρευτεί. Το συζήτησαν και βρήκαν λύση. Θα ερχόταν η αρραβωνιαστικιά του στον Καραβά. Ο γάμος θα γινόταν στην εκκλησία της Αγίας Ειρήνης. Ο Παπά Ιάκωβος, ιερέας της εκκλησίας αυτής και η οικογένειά του όλη ήταν μέλη της Οργάνωσης και αυτό έκανε τα πράγματα πολύ εύκολα. Έστειλε το Χρίστο να φωνάξει αμέσως τον Παπά Ιάκωβο και του είπε τις σκέψεις του. Αυτός με πολλή χαρά δέχθηκε να τελέσει το μυστήριο. Την επομένη κάλεσε το Φιλόθεο Χατζηδαμιανού και του ανέθεσε να βρει τρόπο να φέρει τη Βασιλού στον Καραβά. Το βράδυ της ίδιας ημέρας κάλεσε την Αμαλία Μούσκου, κόρη του Κυριάκου Κύρκου, και της εξέφρασε την επιθυμία του να είναι με το Χρίστο κουμπάροι του. Τον ευχαρίστησαν και οι δύο για την τιμή που τους έκανε.

Στις 8 Ιουνίου ο Φιλόθεος Χατζηδαμιανού του ανακοίνωσε ότι είχαν διευθετηθεί τα της μεταφοράς και σε δύο μέρες τον ειδοποίησε ότι η Βασιλού με τη συνοδεία της τον περίμενε στο Μοναστήρι της Αχειροποιήτου. Απρόβλεπτη εξέλιξη. Δεν γνώριζε τι επέβαλε την αλλαγή αυτή. Δεν του άρεσε καθόλου να αλλάζουν τα προγράμματά του. Η εκκλησία της Αχειροποιήτου ευρίσκεται στην άλλη άκρη του χωριού και η μετακίνηση του Αυξεντίου κρινόταν φοβερά επικίνδυνο εγχείρημα. Αλλά φοβόταν επίσης ότι η παρουσία ξένων ανθρώπων στο χωριό, μια και η Βασιλού δεν ήλθε μόνη της, θα κινούσε υποψίες.

Αφού προβληματίστηκαν με το Χρίστο και κατάστρωσαν σχέδιο μετακίνησης και παρουσίας του στο Μοναστήρι, αποφάσισε να το διακινδυνεύσει.

Φώναξε την Αμαλία Μούσκου και της έδωσε ένα μπλε κοστούμι που είχε στα πράγματά του και ένα άσπρο πουκάμισο. Αυτή τα σιδέρωσε και σε λίγο του τα έφερε για να ντυθεί γαμπρός. Ειδοποιήθηκαν αμέσως μέλη των ομάδων. Αποφάσισαν πώς να διακινηθούν και τον τρόπο φρούρησης του Μοναστηριού. Σε λίγο έφτασε και ο Δημήτρης Παξιαβάνης, για να τους μεταφέρει με το αυτοκίνητό του.

Η σκηνή της συνάντησης του Γρηγόρη με την αγαπημένη του ήταν απερίγραπτη. Ήταν η πρώτη φορά που την έβλεπε μετά την κήρυξη του αγώνα. Το μυστήριο τέλεσε ο Παπα-Σταύρος, που είχε έλθει από τη Λευκωσία για το σκοπό αυτό. Κουμπάροι στάθηκαν η Κασσιανή, ο Φιλόθεος Χατζηδαμιανού και ο Αντρέας Μαλέκος. Ο Χρίστος στεκόταν στην πόρτα του δωματίου που έγινε το μυστήριο, από όπου μπορούσε να βλέπει τη γύρω περιοχή για ασφάλεια. Οι άλλοι άνδρες σκόρπισαν τριγύρω για να επιβλέπουν.

Αφού τελείωσε ο γάμος, τους συγχάρηκαν όλοι και επιστρέψαν στο λημέρι τους. Η Βασιλού έμεινε κοντά του το βράδυ και έφυγε ξημερώματα...

Ο ΛΟΧΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

Τεύκρου Χαρμαντά

Ίδρυση του λόχου

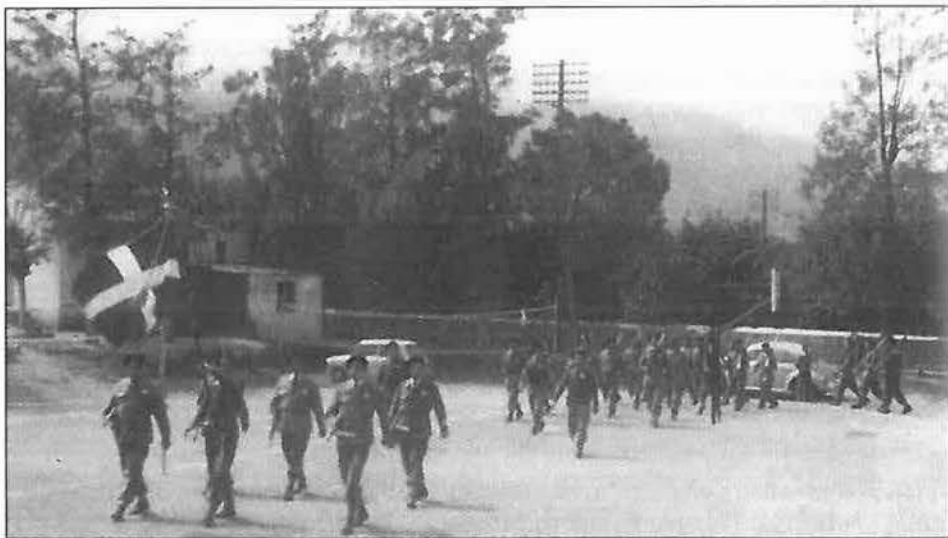
Το 1962, λίγο καιρό μετά την ίδρυση του ανεξάρτητου Κυπριακού κράτους, οι Τουρκοκύπριοι οργάνωναν μυστικά ένοπλες ομάδες, τις οποίες προόριζαν να στρέψουν εναντίον του κράτους.

Τότε οι Ελληνοκύπριοι, σε αντιστάθμισμα των ενεργειών αυτών, αποφάσισαν να οργανώσουν τις δικές τους ομάδες, να τις εκπαιδεύσουν στη χρήση όπλων και να τις οπλίσουν, όταν θα ήταν απόλυτα αναγκαίο.

Η νεολαία του Καραβά έσπευσε με προθυμία στο κάλεσμα αυτό. Η συμμετοχή ήταν απόλυτα εθελοντική και η συμμετοχή σχεδόν καθολική. Συμμετείχαν και συνεργάστηκαν αρμονικά νέοι και μεσήλικες από 18-41 ετών, ανεξαρτήτως κομματικών ή άλλων διαφορών, που είχαν τεθεί στο περιθώριο. Πρέπει να λεχθεί ότι όλοι ήταν εθελοντές και πήγαιναν κανονικά στις εργασίες τους εκτός όταν εκαλούντο για κάποια συγκεκριμένη αποστολή. Οι περισσότεροι εργάζονταν στο χωριό, αλλά πολλοί εργάζονταν στη Λευκωσία και σε άλλα μέρη.

Οργάνωση του λόχου

Οι 100 περίπου εθελοντικά στρατευμένοι οργανώθηκαν σε ένα λόχο κανονικού στρατεύματος και αποτέλεσαν το Λόχο Καραβά.

Ο Λόχος του Καραβά. Λεβεντιά και περηφάνεια στην παρέλαση της 1ης Απριλίου του 1964

Ο Λόχος αποτελείτο από την Ομάδα Διοικήσεως και 3 Διμοιρίες, η κάθε μια από τις οποίες αποτελείτο από 3 Ομάδες. Αργότερα οργανώθηκαν και ομάδες δολιοφθορέων και όλμων.

Η Ομάδα Διοικήσεως αποτελείτο από 15 άτομα, η κάθε Διμοιρία από 31 άτομα, η ομάδα δολιοφθορέων από 14 άτομα και η ομάδα όλμων από 7 άτομα. Έτσι τα μέλη του λόχου αυξήθηκαν σε 129.

Αρχικός Εξοπλισμός

Το Φθινόπωρο του 1963, ο Λόχος είχε θεωρητικά μόνο εκπαιδευτεί στη χρήση οπλισμού, αλλά οπλισμό δεν είχε.

Η μόνη πρακτική εξάσκηση ήταν η ρίψη 1 σφαίρας (για λόγους οικονομίας πυρομαχικών) από το κάθε μέλος. Η εκπαίδευση γινόταν είτε στο μοναστήρι της Αχειροποιήτου είτε στο Γυμνάσιο Λαπήθου είτε σε ιδιωτικά σπίτια του Καραβά.

Μετά από συνεχείς πιέσεις για αποστολή οπλισμού, δόθηκε η εντολή να συλλεγούν και χρησιμοποιηθούν τα κυνηγετικά όπλα και φυσίγγια που ήταν στα χέρια των αδειούχων κυνηγών της περιοχής.

Η συλλογή αυτή αποκόμισε 31 κυνηγετικά όπλα και μικρό αριθμό φυσιγγίων (περίπου 15 για κάθε όπλο), που προφανώς ήταν ακατάλληλα και ανεπαρκή για τον εξοπλισμό ενός λόχου 100 στρατιωτών.

Η μάχη του Μπογαζιού

Η τουρκική ανταρσία εκδηλώθηκε στις 21/12/1963 με ταραχές στη Λευκωσία και την αποκοπή στο Κιόνελλι του δρόμου Λευκωσίας-Κερύνειας.

Στις 23/12/1963 κλήθηκαν επειγόντως στην Κερύνεια όσα μέλη του λόχου βρέθηκαν εκείνη την ώρα στο χωριό (περίπου 30 άτομα), τους δόθηκε κάποιος υποτυπώδης οπλισμός από τον Αστυνομικό σταθμό Κερύνειας και μεταφέρθηκαν στο Μπογάζι, με αποστολή να σταματήσουν τυχόν μεταφορά των Τούρκων προς την Κερύνεια μέσω του κυρίου δρόμου Λευκωσίας-Κερύνειας. Η ομάδα των αστυνομικών, που τους μετέφερε και τους εγκατέστησε στο υπάρχον εγκαταλελειμμένο φυλάκιο, έριξε στα τυφλά πολλούς πυροβολισμούς, για εκκαθάριση της περιοχής. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, όπως απεδείχθη εκ των υστέρων, οι Τούρκοι να περικυκλώσουν όλο το βράδυ το λόφο στον οποίο ήταν εγκατεστημένο το τμήμα του Λόχου Καραβά.

Με το πρώτο φως της αυγής, άρχισε η επίθεση των Τούρκων από 3 κατευθύνσεις (Βορρά, Νότο και Δύση) με προσπάθεια να κλείσει η λαβίδα και στην Ανατολή και να περικυκλωθούν οι Έλληνες.

Η μάχη με πυκνά πυρά διήρκεσε 4-5 ώρες, οπότε με κάποια βοήθεια που ήλθε από τον Αστυνομικό σταθμό της Κερύνειας, το τμήμα του Λόχου υπεχώρησε τακτικά προς το Πέλλα-Παῖς, με όλο τον οπλισμό του, ευτυχώς χωρίς να έχει θύματα. Από το Πέλλα-Παῖς μεταφέρθηκαν με λεωφορείο στην Κερύνεια, παρέδωσαν τον οπλισμό και επέστρεψαν στον Καραβά.

Ο πραγματικός εξοπλισμός

Οι ένοπλες συγκρούσεις είχαν αρχίσει και ο Λόχος δεν είχε εξοπλισθεί.

Οι Καραβιώτες πήραν την τύχη στα χέρια τους. Αποφάσισαν να εξοπλίσουν οι ίδιοι το Λόχο τους.

Τον Ιανουάριο του 1964, με πρωτοβουλία της Δημοτικής Αρχής Καραβά, μαζεύτηκε με εισφορές, ανάλογα με την οικονομική κατάσταση του καθενός, το ποσό 3,500 λιρών, που ήταν αρκετά μεγάλο για την εποχή, και στις αρχές Φεβρουαρίου στάλθηκαν δύο απεσταλμένοι στην Αθήνα, ένας εκπρόσωπος του Δημαρχείου και ένας του Λόχου με τα χρήματα, έχοντας αποστολή να προμηθευτούν τον αναγκαίο για το Λόχο εξοπλισμό. Οι δύο απεσταλμένοι, με τη βοήθεια Κυπρίων φοιτητών, Καραβιωτών και άλλων, κατάφεραν να επιτύχουν το στόχο τους.

Ο οπλισμός στάλθηκε με 3 αποστολές, με επιβατικά πλοία από τον Πειραιά στη Λεμεσό.

Το τελευταίο φορτίο οπλισμού έφθασε στις 23/03/1964, μεταφέρθηκε στη Λευκωσία όπου κατεγράφη από τις αρμόδιες αρχές και μετά μεταφέρθηκε στο χωριό με αυτοκίνητα μελών του Λόχου.

Με σκληρή δουλειά ο οπλισμός καθαρίστηκε σε 24 ώρες και στην Εθνική Γιορτή της 25ης Μαρτίου, ο Λόχος Καραβά παρέστη στη δοξολογία στην εκκλησία της Ευαγγελίστριας με όλο τον οπλισμό του. Ο Λόχος με τον οπλισμό του παρέλασε σε όλο το χωριό μετά τη δοξολογία σκορπίζοντας ρίγη συγκινήσεως. Το ηθικό των Καραβιωτών αναπτερώθηκε. Ένοιωθαν ότι το χωριό δεν θα ήταν εύκολη λεία στις ορέξεις των Τούρκων.

Παρέλαση του Λόχου του Καραβά

Η φρούρηση της Κερύνειας

Όπως είναι γνωστό, η Κερύνεια είχε πολλούς Τουρκοκύπριους κατοίκους και οι γειτονιές των Τουρκοκυπρίων είναι σχεδόν ανάμικτες με αυτές των Ελληνοκυπρίων. Υπήρχε λοιπόν ένας φόβος των Ελληνοκυπρίων για πιθανή επίθεση εναντίον τους.

Ζητήθηκε τότε από το Λόχο Καραβά, που ήταν ο μόνος στην περιοχή που ήταν εξοπλισμένος, να φρουρεί τη διαχωριστική γραμμή που δημιουργήθηκε πρόχειρα μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Η επιχείρηση αυτή οργανώθηκε με βάρδιες και συνεχίστηκε για όσο χρόνο κρίθηκε απαραίτητη. Οι Έλληνες κάτοικοι της Κερύνειας ένοιωθαν πλέον ασφάλεια και οι Τούρκοι δεν τόλμησαν να επιτεθούν εναντίον τους.

Ας σημειωθεί ότι η μεταφορά των μελών του Λόχου στην Κερύνεια γινόταν με τα οχήματα των ιδίων των μελών, αφιλοκερδώς.

Η φρούρηση των ακτών

Αμέσως μετά τον εξοπλισμό του, ο Λόχος ανέλαβε τη φρούρηση των ακτών, από την Αναμορφωτική Σχολή Λαπήθου, μέχρι το 4ο μίλι από την Κερύνεια. Είχε επίσης εφοδιασθεί με τρεις ασυρμάτους από παλαιοπωλείο στρατιωτικών υλικών στην Κύπρο, τους επισκεύασε και τους χρησιμοποιούσε.

Κάθε βράδυ, στην ακτή υπήρχαν περιπολίες που ανέφεραν κάθε ύποπτη κίνηση στο Κέντρο, που ήταν στο Δημαρχείο Καραβά. Παράλληλα είχαν οργανωθεί και οι υπόλοιποι άνδρες του χωριού σε ομάδες που με συντονισμένες βάρδιες αποτελούσαν σε πολλά σημεία της ακτής ακροαστικά φυλάκια. Είναι προφανές ότι με τη στοιχειώδη αυτή οργάνωση δεν μπορούσε να γίνει απόβαση ή καταδρομική ενέργεια των Τούρκων, χωρίς να γίνει αντιληπτή.

Ο λόχος προχώρησε στην επιλογή αμυντικών θέσεων που θα αποτελούσαν την πρώτη γραμμή αμύνης σε περίπτωση εισβολής. Με τα πενιχρά μέσα που διέθετε, έκανε μικρές διαμορφώσεις των θέσεων αυτών. Οι θέσεις αυτές αργότερα μετατράπηκαν σε φυλάκια με μπετόν, όπου τοποθετήθηκαν τα πρώτα πυροβόλα της νεοσύστατης Κυπριακής Εθνοφρουράς για την απόκρουση τυχόν τουρκικής εισβολής.

Απόκρουση της επίθεσης στο Κάρμι

Λίγες μόνο μέρες μετά την παραλαβή του οπλισμού, οι Τούρκοι επιτέθηκαν στο χωριό Κάρμι. Αμέσως ζητήθηκε η βοήθεια του Λόχου Καραβά. Μαζεύτηκαν όσα μέλη του Λόχου βρέθηκαν τη συγκεκριμένη ώρα στο χωριό και μεταφέρθηκαν στο Κάρμι, όπου, μετά από μάχη, απώθησαν τους Τούρκους προς τον Πενταδάκτυλο. Όπως είναι γνωστό, το Κάρμι βρίσκεται στις υπώρειες του βουνού του Πενταδακτύλου, το οποίο κατείχαν τότε οι Τούρκοι.

Ακολούθησε η συνεχής φρούρηση του χωριού αυτού, ημέρα και νύκτα, από το Λόχο Καραβά. Επειδή την ημέρα κάθε κίνηση στο Κάρμι είναι ορατή από το βουνό, οι ομάδες φρούρησης μετέβαιναν στις θέσεις τους με τα πόδια πριν ξημερώσει και έμεναν στις θέσεις αυτές, χωρίς να μετακινούνται, μέχρι να νυχτώσει. Τότε γινόταν η αλλαγή με τις νυκτερινές ομάδες φρούρησης.

Η φρούρηση του χωριού Κάρμι συνεχίστηκε με επιτυχία αρκετές εβδομάδες, μέχρι την κατάληψη της κορυφογραμμής από τις ελληνικές δυνάμεις, τον Απρίλιο του 1964.

Έτσι σώθηκε το Κάρμι και το γειτονικό χωριό Τριμίθι από τους Τούρκους και ίσως να αποτράπηκε σχέδιο των Τούρκων να μοιράσουν την επαρχία Κυρηναίας στα δύο, προελαύνοντας μέσω του χωριού Τέμπλος προς την ακτή.

Η κατάληψη του Πενταδακτύλου

Ολόκληρη η κορυφογραμμή του Πενταδακτύλου, μέχρι και την κορυφή Κόρνος, ήταν κατειλημμένη από τους Τούρκους.

Αυτό ήταν μια συνεχής απειλή για όλα τα χωριά της περιοχής, που ήταν σχεδόν περικυκλωμένα. Γι' αυτό είχε σχεδιασθεί η ανακατάληψη της κορυφογραμμής από οργανωμένες ελληνικές ομάδες, με καταδρομική ενέργεια. Για να σχεδιασθεί η επίθεση χρειάζονταν πληροφορίες για τις θέσεις των φυλακίων των Τούρκων και για τις κινήσεις τους. Το έργο της συλλογής των πληροφοριών αυτών για την περιοχή πάνω από τον Καραβά ανατέθηκε στο Λόχο Καραβά. Δύο ψυχωμένα μέλη του λόχου ανέβαιναν τις νύκτες στο βουνό, εισχωρούσαν στις τουρκικές γραμμές και μένοντας αθέατοι όλη τη νύκτα συνέλεγαν τις αναγκαίες πληροφορίες και επέστρεφαν το επόμενο βράδυ.

Σύντομα, ήλθε και το βράδυ της επίθεσης. Ο λόχος ήταν συγκεντρωμένος στο Δημαρχείο και περίμενε εντολές, οπότε άρχισαν να καταφθάνουν ένοπλες ομάδες από τη Λευκωσία.

Μας ανακοινώθηκε ότι η επίθεση θα γίνει από τις ειδικά εκπαιδευμένες ομάδες που afίχθηκαν και μας ζητήθηκε να συμμετάσχουμε με μία μόνο ομάδα του λόχου. Επελέγη η ομάδα που θα συμμετείχε και αναχώρησε με υπερηφάνεια. Οι υπόλοιποι έμειναν απογοητευμένοι, σαν να έχασαν μια μεγάλη διασκέδαση. Δεν ήταν εύκολη η συγκράτηση του ενθουσιασμού τους μέχρι την ώρα που θα εκαλούντο να συμμετάσχουν στις επιχειρήσεις.

Η επίθεση πέτυχε, όλη η κορυφογραμμή ανακαταλήφθηκε, εκτός του κάστρου του Αγίου Ιλαρίωνα, που αμύνθηκε μέχρι την ώρα που επιβλήθηκε εκεχειρία. Το ίδιο πρωί ανέβηκαν πολλά μέλη του Λόχου στο βουνό για τον εφοδιασμό των μαχητών με τρόφιμα και είδαν τους Τούρκους φρουρούς να κείτονται νεκροί κοντά στα φυλάκια τους.

Μετά από 48 ώρες ο Λόχος Καραβά αντικατέστησε όλες τις δυνάμεις που έλαβαν μέρος στην επίθεση και άρχισε η φρούρηση των θέσεων πάνω στην κορυφογραμμή.

Η αποστολή αυτή δεν ήταν καθόλου εύκολη δουλειά. Τα φυλάκια επανδρώνονταν από τις ίδιες ομάδες ημέρα και νύκτα και δεν υπήρχαν χώροι ανάπαυσης. Όλοι κοιμόντουσαν με βάρδιες κάτω από τον κυπριακό ουρανό, με το χέρι στη σκανδάλη, για την απόκρουση κάθε προσπάθειας διείσδυσης των Τούρκων.

Η αποστολή κράτησε 3 περίπου εβδομάδες, κατά τη διάρκεια των οποίων αποκρούστηκαν προσπάθειες διείσδυσης των Τούρκων.

Στις 17/05/1964 ο λόχος Καραβά αντικαταστάθηκε από άλλο λόχο, που ανέλαβε τη συνέχιση της φρούρησης της οροσειράς.

Διάλυση του λόχου

Το καλοκαίρι του 1964 άρχισε να οργανώνεται η Εθνική Φρουρά. Η πλειοψηφία των μελών του λόχου είχε ήδη κληθεί και κατετάγη στην Εθνική Φρουρά.

Τότε ζητήθηκε η παράδοση του οπλισμού στις Κρατικές Υπηρεσίες και διάλυση του Λόχου. Ο οπλισμός παραδόθηκε μεθοδικά, όπως είχε εξ άλλου παραληφθεί και συντηρηθεί.

Η αποστολή του λόχου είχε συμπληρωθεί, γιατί η σκυτάλη παραδόθηκε στη νεοσύστατη Εθνική Φρουρά.

Επίλογος

Πρέπει να επισημανθούν ιδιαίτερα οι πολλές αρετές που επέδειξαν οι κάτοικοι του Καραβά κατά την ταραγμένη αυτή περίοδο, μεταξύ των οποίων ήταν:

- Η προθυμία να προσφέρουν για την πατρίδα τα πάντα. Όλες οι οικογένειες ένοιωθαν υπερηφάνεια για τα μέλη τους που ήταν καταταγμένα στο λόχο.

- Ο παραμερισμός όλων των κομματικών και άλλων διαφορών μπροστά στον κοινό κίνδυνο.

- Η πειθαρχία και συνεργασία με την οποία εκτελούσαν τα καθήκοντα που τους ανετίθεντο.

- Η σοβαρότητα, κοσμιότητα και τάξη που τους διέκρινε.

- Η τόλμη και αυτοθυσία που επέδειξαν τα μέλη του λόχου στην εκτέλεση των αποστολών των.

Για όλα αυτά αξίζει έπαινος σε όλους τους κατοίκους και ιδιαίτερα στα μέλη του Λόχου του Καραβά που, σε μια δύσκολη περίοδο για την Κύπρο, έδωσαν το παρόν τους, και βοήθησαν μέχρι να γίνει δυνατή η οργάνωση Τακτικού Κυπριακού Στρατού.

ΤΙ ΕΙΔΑ ΚΑΙ ΤΙ ΑΚΟΥΣΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Επίσκεψη στα φυλάκια των πρόσω.
Ένωσις και μόνον Ένωσις

Αντ. Τζιζή, βουλευτού Αθηνών

Κατευθυνόμενοι προς τον Πενταδάκτυλο, ακολουθούμε το δρόμο που οδηγεί προς τη Μύρτου, διότι, όπως είπαμε, οι Τούρκοι ελέγχουν την οδό Λευκωσίας-Κερύνειας που είναι πιο σύντομος. Περνάμε από τα χωριά κατά σειράν Γερόλακκος, Αγ. Βασίλειος, Σκυλλούρα, Κοντεμένος - εδώ αφήνουμε αριστερά μας το χωριό Καμπυλή που ελέγχεται από τους Τούρκους, αλλά είναι απομονωμένο - και φθάνοντας στη Λάρνακα Λαπήθου αρχίζουμε ν' ανηφορίζουμε τον Πενταδάκτυλο.

Παραθέτομεν κατωτέρω το τελευταίον από τα τρία άρθρα του βουλευτού κ. Α. Τζιζή στην «Αθηναϊκή».

Σε λίγο περνάμε στη βόρεια πλευρά του βουνού και βλέπουμε κάτω μας να απλώνεται προς τη θάλασσα η Κερύνεια. Είναι ένα από τα σημεία όπου είναι δυνατόν να επιχειρηθεί απόβασις. Προχωρούμε είκοσι λεπτά ακόμη - πάντα με αυτοκίνητο, αλλά αριστερά μας χάνει ένας γκρεμός βάθους 500 μέτρων και πλέον - και φθάνουμε στον αυχένα του Αγίου Παύλου, όπου βρίσκουμε το πρώτο φυλάκιο - πολυβολείον που ελέγχει όλη την περιοχή. Φυσικά είναι ειδοποιημένοι. Οι άνδρες μας καλωσορίζουν, στη συνοδεία μας προστίθεται ένα τζιπ και πιάνουμε τα υψώματα της Γομαρίστρας. Σε λίγο φθάνουμε στον Προφήτη Ηλία. Εδώ έγιναν σκληρές μάχες και αι θέσεις αυτές κατεκτήθηκαν τελευταία. Εκεί υπάρχει οργανωμένη κουζίνα της μονάδος. Τραπέζι στρωμένο, οβελίας, τυρί, το περίφημο κυπριακό χαλλούμιν στη σχάρα κλπ και ποτά κατά βούλησιν. Οι συνάδελφοί μου κάθονται με τους αξιωματικούς της εθνοφρουράς, εγώ με τους άνδρες στην άλλη άκρη. Προπόσεις, φωτογραφίες αλληπάλληλες, ενθουσιασμός απερίγραπτος, εγκαρδίοτης άνευ προηγουμένου.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΙΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ

Τί είδα καὶ τὶ ἄκουσα στήν Κύπρο

Ἐπίσκεψις στὰ φυλάκια τῶν πρόσω.—
"Ένωσις καὶ μόνον" Ένωσις

Τοῦ κ. ΑΝΤ. ΤΖΙΖΗ βουλευτοῦ Ἀθηνῶν

Κατευθ. νόμονοι πρὸς τὸν Πενταδάκτυλο, ἀκολου-
θοῦμε τὸν δρόμον ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὴν Μύρτου, διότι,
ὅπως εἶπαμε, οἱ Τούρκοι ἐλέγχουν τὴν ὁδὸν Λευκωσίας-
Κερυνείας ποὺ εἶναι πιο σύντομος. Περνάμε ἀπὸ τὰ
χωριά κατὰ σειράν Γερόλακκος, Ἀγ. Βασίλειος, Σκυλ-
λούρα, Κοντεμένος - ἐδῶ ἀφήνουμε ἀριστερά μας τὸ
χωριὸ Καμπυλὴ ποὺ ἐλέγχεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους,
ἀλλ' εὐθαὶ ἀπομονωμένο - καὶ φθάνοντας στὴ Λάρνακα
Λαπήθου ἀρχίζουμε ν' ἀνηφορίζουμε τὸν Πενταδάκτυλο.

Παραθέτομεν κατωτέρω τὸ τρίτον ἀρθρον τοῦ κ. Α. Τζιζή
ἐν τῇ «Αθηναϊκῇ».

Το ἀρθρο αὐτὸ γράφτηκε στὴν ἐφημερίδα
«Αθηναϊκή» των Αθηνῶν, το καλοκαίρι του
1964, ἀπὸ το βουλευτὴ Αθηνῶν Αντ. Τζιζή
που μας ἐπισκέφτηκε. Απὸ το ἀρχεῖο του
Χρίστου Κτωρίδου.

Για τα φυλάκια των πρόσω

Τώρα φεύγουμε για τα φυλάκια των πρόσω. Οι ίδιοι ενθουσιασμοί, η ίδια εγκαρδιότητα παντού. Οι Κύπριοι εθνοφρουροί είναι μορφωμένοι. Αι προσφωνήσεις στο κάθε φυλάκιο δίδουν και παίρνουν. Οι πλέον συγκινητικοί είναι της διμοιρίας Καραβά. Πόσος εθνικός παλμός μέσα στις απλές προσφωνήσεις! Οι ζητωκραυγές για την ένωση δονούν τον αέρα. Τώρα είμεθα στα τελευταία δύο φυλάκια. Κάτω από το ένα φαίνεται όλη η πεδιάδα η πέριξ της Λευκωσίας. Από εκεί βλέπουμε το σπίτι του Ντενκτάς. Το ένα απέναντι από το άλλο και σε απόσταση επτακοσίων πενήντα μέτρων τα τουρκικά φυλάκια του φρουρίου του Αγίου Ιλαρίωνος. Πολύ πιο εδώ σε άλλο ύψωμα, άλλα τουρκικά φυλάκια τόσο κοντά, που οι άνδρες ανταλλάσσουν ύβρεις. Μας χωρίζουν χαράδρες βαθύτατες. Είμεθα οι πρώτοι που φθάσαμε έως εδώ. Ο συνάδελφος Γιαμάς δεν έχει έλθει εδώ.

Να τα ονόματα μερικών από τους σταυραετούς του Πενταδακτύλου και ειδικότερα από τους αγωνιστάς των τελευταίων φυλακίων: Νίκος Παστελλόπουλος και Νίκος Μεσιούρης, ανθυπολογαγοί της Κυπριακής Εθνοφρουράς, Ανδρέας Τσαγκαρίδης και Γεώργιος Κλης, αστυνομικοί, Δημητράκης Αριστείδης, λοχαγός από την Λεμεσό. Από αυτόν μαθαίνουμε – μας το λέει με μεγάλη υπερηφάνεια – ότι το πιο ισχυρό και οργανωμένο σώμα αγωνιστών το έχει η Λεμεσός. Το επιβεβαιώνουν και οι άλλοι. Όλοι αυτοί, παλαιοί αγωνισταί της ΕΟΚΑ, τους βαθμούς των τους πήραν στο πεδίο της μάχης. Τώρα μερικά ονόματα και από την διμοιρία Καραβά: Παντελής Γεμέττας, Ανδρέας Κατσελλής, Τάκης Κτωρίδης, Μιχαήλ Κοκκινίδης, Ευτ. Χατζηγιαννάκης, αυτός που μου χάρισε για ενθύμιο μια σκαλιστή ράβδο, είδος γκλίτσας, Παντελής Μοτίτης, Ντίνος Δημητρίου, Ανδρέας Ελευθερίου, Χαράλαμπος Γιαννακού, Φοίβος Παναγιώτου κλπ. Σε λίγο, βραδυνό συσσίτιο μπόλικο και περιποιημένο και αλλαγή διπλοσκοπών. Το κάθε φυλάκιο οργανωμένο, πεντακάθαρο. Ασβεστώματα μπόλικά και όλα τα μέτρα υγείας. Εφοδιασμός ικανοποιητικός, ασύρματα τηλέφωνα κλπ. Όλα έχουν προβλεφθεί, όλα έχουν τώρα οργανωθεί.

Οι άτακτοι έγιναν τακτικός πειθαρχημένος στρατός. Πλήρης ομοιογένεια αντιλήψεων και σκοπού. Όλοι θέλουν την ένωση και μόνο την ένωση. Τους λέμε «υπό εχεμύθειαν» ότι ο Διγενής βρίσκεται ήδη στη Λευκωσία και ο ενθουσιασμός των είναι ασυγκράτητος.

Η νύκτα έχει προχωρήσει. Αποχαιρετισμός συγκινητικός. Όλοι θέλουν να αγκαλιαστούμε και να φιληθούμε. Μας ζητούν να ξαναπάμε. Και τους υποσχόμεθα.

Επιστρέφουμε. Στο ξενοδοχείο μας περιμένουν οι φίλοι μας. Ο Πλουτής Σέρβας, ο Πολυδωρίδης κλπ είναι όλοι τους ενωτικοί. Αυτό διευκολύνει την συνομιλία μας. Μας ενημερώνουν για τον κάθε παράγοντα, για τον ρόλο και την επιρροή της κάθε τοπικής οργάνωσης. Οι πληροφορίες τους ήταν εξόχως αληθινές και αντικειμενικές, όπως αποδείχθηκαν αργότερα.

Χρωστώ να τους ευχαριστήσω και από τας στήλας αυτὰς εδώ. Μας πηγαίνουν σε ένα εξοχικό κέντρο και η ενημέρωσή μας συνεχίζεται. Μας ζητούν να βγούμε μαζί και να πάμε στα χωριά της Κύπρου. Πράγματι αυτό είναι σκόπιμο.

Τους το υποσχόμεθα για την επομένη. Την υπόσχεσή μας όμως αυτή δεν την ετηρήσαμε. Εσκέφθημεν ότι πιο ωφέλιμο εθνικώς θα ήτο να ενημερώναμε τον αρχηγό μας, τον πρόεδρο κ. Γεώργιο Παπανδρέου, που θα έφευγε την μεθεπομένη για την Ουάσιγκτων, όπου θα έδιδεν, όπως και έδωσε, την μεγάλη μάχη.

Ενημέρωση του Πρωθυπουργού

Έτσι επροτιμήσαμε να επιστρέψουμε με το νυκτερινό αεροπλάνο επειγόντως, ώστε να προλάβωμε να ιδώμεν τον κύριο πρόεδρο προτού φύγει, όπως και έγινε. Το μόνο για το οποίο εστενοχωρήθημεν ήτο ότι με την απρόοπτο επιστροφή μας δεν επρολάβαμε να καταθέσωμεν στέφανον στους ήρωες και μάρτυρες του εθνικού αγώνος της Κύπρου που εξετελέσθησαν ή έπεσαν στους αγώνας των υπέρ της ελευθερίας της Κύπρου. Επειδή δε η ελληνική κοινή γνώμη είναι απληροφόρητη και δεν ξέρει παρά ελάχιστους μόνο από αυτούς, δίδω μερικά ονόματα των ηρώων που πέρασαν εις το Πάνθεον της Ελληνικής Ιστορίας: Μιχαλάκης Καραολής, Ανδρέας Δημητρίου, Γρηγόριος Αυξεντίου, Μάρκος Δράκος, Χαράλαμπος Μούσκος, Στυλιανός Λένας, Παντελής Κατελάρης, Κυριάκος Μάτσης, Ανδρέας Κουτσόφτας, Χαρίλαος Μιχαήλ, Ιάκωβος Πατάτσος, Ευαγόρας Παλληκαρίδης, Στέλιος Μαυρομμάτης, Ανδρέας Παναγίδης, Χρίστος Σαμάρας, Φώτιος Πίττας, Πετράκης Γιάλλουρος, Ανδρέας & Γεώργιος Κάρυος, Μιχαλάκης Πετρίδης κ.ά.

Και φονευθέντες εσχάτως: Χαράλαμπος Βαρνάβας, Φίλιππος Χατζηγεωργίου, Ανδρέας Χριστοφορίδης κ.ά. Το έθνος τους ευγνωμονεί. Ας είναι η μνήμη των αιωνία!

Μια ομάδα μαχητών από το Λόχο Εθελοντών του Καραβά κάπου στον Πενταδάκτυλο του 1964. Στη φωτογραφία διακρίνονται οι εξής: Χρίστος Κτωρίδης (ομαδάρχης), Λουκής Ιακωβίδης, Λέανδρος Μιχαήλ (Πάντελας), Ανδρέας Ελευθερίου, Μιχάλης Κοζάκος, Μήτρος Πιρίλλας, Κωστής Κολοκοτρώνης, Πέτρος Κλωστήρης. Από το αρχείο Χρίστου Κτωρίδη.

Η ΖΩΗ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΙΤΣΙΟΥ

Νίκου Χατζηστεφάνου

Ο Γιάννης ήταν ο πρωτότοκος γιος μιας πολυμελούς οικογένειας. Ατίθασος και ζωηρός από μικρός αναγκάστηκε τα δύσκολα εκείνα χρόνια στην Πάνω Γειτονιά του Καραβά, δίπλα στη «μάνα του νερού», το Κεφαλόβρυσό μας. Εκεί που το βουνό γεννά το νερό και το χαρίζει στους ανθρώπους του Καραβά. Πήγε στο δημοτικό σχολείο και μόλις το τέλειωσε γύριψε δουλειά. Έμαθε τέχνη, μα ο ανήσυχος χαρακτήρας του τον τραβούσε έξω από τους τοίχους μιας καθιστικής δουλειάς. Τον έσπρωχνε στο άγνωστο, στην περιπέτεια. Το Γενάρη του 1946 κατατάσσεται στον αγγλικό στρατό. Μετά την εκπαίδευσή του τον στέλλουν στην Αίγυπτο, όπου υπηρέτησε ως εκπαιδευτής μαζί με το φίλο και συγχωριανό του Κώστα Ιωαννίδη. Απολύθηκε στα μέσα του 1949 με το βαθμό του λοχία του αγγλικού στρατού και γύρισε στην Κύπρο.

Ο Γιάννης Κωνσταντίνου Κίτσιος

Σε ηλικία 21 χρονών ο Γιάννης Κίτσιος είχε ήδη όλα τα εφόδια που του χρησίμευσαν αργότερα στη ζωή. Εκπαιδευμένος στην πολεμική τέχνη, είχε τελειοποιήσει τα αγγλικά του και μιλούσε καλά τα αραβικά. Με την επιστροφή του στην Κύπρο εργάστηκε κυρίως ως οδηγός μέχρι και το 1965.

Το τέλος του 1949 νυμφεύτηκε την Αναστασία Πολυκάρπου Μηνά από τους Μόττηδες και απέκτησε τρία παιδιά, τον Αντρέα, τη Μαρία και την Ελένη. Ο Αντρέας είναι νυμφευμένος και έχει δύο αγοράκια. Η Μαρία παντρεύτηκε και μαζί με τον σύζυγό της και την Ελένη είναι δραστήρια μέλη της παροικίας μας στο Λονδίνο. Μετά το θάνατο της Αναστασίας, ο Γιάννης νυμφεύθηκε τη Λία Νικολάου από τη Λευκωσία.

Η εθνική προσφορά του Κίτσιου αρχίζει το 1955. Άνθρωποι σαν κι αυτόν δεν μπορούσαν να λείπουν από το μεγάλο εκείνο ξεσηκωμό του νησιού μας. Έμπειρος καθώς ήταν, είχε πολλά να προσφέρει στον αγώνα. Η εκπαίδευση στα όπλα που είχε από τους Άγγλους στρέφεται, κατά ειρωνικό τρόπο, ενάντια στους ίδιους τους εκπαιδευτές του.

Στην ΕΟΚΑ μυήθηκε από το Σάββα Μαραγκό και ορκίστηκε στην Αχειροποιήτο από το Φιλόθεο Χ΄ Δαμιανού και τον Ελλαδίτη Ευαγόρα. Ήταν 15 Ιανουαρίου του 1955.

Πριν την άφιξη του Γρηγόρη Αυξεντίου στον Καραβά αναλαμβάνει με τον Κώστα Ιωαννίδη την εκπαίδευση στα όπλα της ομάδας του Καραβά, που την αποτελούσαν κάπου 30 χωριανοί μας. Αφήνει τη δουλειά του και αγοράζει την ταβέρνα του Χρίστου Φρακάλα, για να την χρησιμοποιεί σαν προκάλυμμα. Η εκπαίδευση γίνεται αργά τη νύχτα στο Μέγα Συνοδικό της Αχειροποιήτου.

Η δράση του δε σταματά με την εκπαίδευση των συναγωνιστών του. Μεταφέρει όπλα, συνοδεύει αντάρτες, φρουρεί καταζητούμενους, σκάβει κρησφύγετα, στήνει ενέδρες. Τελικά συλλαμβάνεται τον Ιούνιο του 1957 και καταλήγει στα κρατητήρια του Περγάμου απ' όπου ελευθερώνεται στις αρχές του 1959 με τις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου.

Σαν αγωνιστής της ΕΟΚΑ έχει πρόταση να καταταγεί στην ΚΥΠ, αλλά προτιμά να εργαστεί ως τεχνικός στην Αρχή Τηλεπικοινωνιών. Πριν κλείσουν 6 μήνες κατηγορείται ψευδώς από Τουρκοκύπριους συναδέλφους του ότι τους απειλεί και απολύεται. Τα μέσα του 1961 το πρόβλημα της απασχόλησής του βρίσκει επί τέλους ένα τέλος. Προσλαμβάνεται στην Πρεσβεία της Αιγύπτου. Προσφέρει τις υπηρεσίες του και απολαμβάνει τη σταθερότητα της μόνιμης δουλειάς. Αφυπηρετεί το 1989 και ζει με το κρατικό επίδομα ασθενείας λόγω καρδιακού προβλήματος.

Η υποκινημένη τουρκική ανταρσία του 1963 δεν άφησε αδιάφορο το Γιάννη Κίτσιο. Επικοινωνήσε με το Νίκο Σαμψών και έσπευσε να προσφέρει βοήθεια, όπως μπορούσε. Αφού ετοιμάστηκαν οι ομάδες, τράβηξε για μια από τις σοβαρές εστίες του κακού. Την Ομορφίτα. Η ικανότητά του κατέπληξε τους πάντες. Οι εφημερίδες έγραψαν τότε για τον «Άσσο Πολυβολητή». Οι συναγωνιστές του εμψυχώνονταν από τον ατρόμητο Γιάννη, το φοβερό μαχητή, ο οποίος με βοηθό του τον Παντελή Γεωργίου μπήκε στην Ομορφίτα ανήμερα των Χριστουγέννων του 1963. Με τους άλλους συναγωνιστές του προέλασε μέχρι τον αστυνομικό σταθμό, διαλύοντας έτσι ένα σημαντικό θύλακα των Τουρκοκυπρίων και ελευθερώνοντας χιλιάδες Ελληνοκύπριους από τον αποκλεισμό στην Ομορφίτα. Η προσφορά του Γιάννη Κίτσιου την περίοδο εκείνη συνεχίστηκε με εκπαίδευση καταδρομέων στον Άγιο Επιφάνιο, αναγνωρίσεις στον Πύργο της Τυλληρίας, ακόμα και με υφαρπαγές Γιουρούκκηδων και Τουρκοκυπρίων από το Λιμνίτη.

Στα χρόνια που ακολουθούν ο Γιάννης ενδιαφέρεται πιο ενεργά για τα κοινά. Αναμειγνύεται στα πολιτικά του τόπου και γίνεται ιδρυτικό μέλος της ΕΔΕΚ. Εκφράζεται ανοικτά υπέρ του αείμνηστου Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Αντιτίθεται στην ΕΟΚΑ Β και γίνεται γνωστός για τις πεποιθήσεις του. Έτσι, όταν ήρθε η αποφράδα εκείνη μέρα του πραξικοπήματος, ο Γιάννης είναι ανάμεσα σε κείνους που καταζητούνται.

Παγιδευμένος στον Καραβά, προσπαθεί να ξεφύγει τον κλοιό. Καταλήγει στη Λάπηθο, όπου περικυκλώνεται μέσα σε ένα παραλιακό κέντρο και συλλαμβάνεται την Παρασκευή, 19 Ιουλίου. Ήταν άοπλος από πεποίθηση. Μεταφέρεται στην αστυνομία της Λαπήθου και ύστερα κλείεται στο Κάστρο της Κερύνειας.

Το πρωί, αλοίμονο! Τους ξυπνούν οι βομβαρδισμοί των τούρκικων αερο-

πλάνων. Η εισβολή έχει ήδη αρχίσει. Τότε ο Χριστόφορος Λόντος διατάζει την απελευθέρωση όλων των κρατουμένων και ο Γιάννης με τρεις άλλους Καραβιώτες βρίσκονται να ψάχνουν για όπλα στη Γλυκιώτισσα. Συναντά τον Παυλή Τσιουρούτη και πηγαίνουν στον Άι Γιώργη και από εκεί ζητούν από το Συμείων να τους μεταφέρει με το αυτοκίνητό του στον Καραβά. Στο Πικρό-νερό πέφτουν πάνω στους Τούρκους. Η φυγή είναι δραματική. Απερίγραπτη. Μόνο η εκπαίδευση του Γιάννη μπορούσε να τους σώσει. Περιπατητοί φτάνουν στα Φτέρυχα, νυχτώνονται στον Άι Παύλο, ξημερώνονται στην Παλιά-βρυση.

Άριστος γνώστης της περιοχής, ατρόμητος, ακούραστος, αλύγιστος ο Γιάννης γίνεται ο φυσικός ηγέτης της ομάδας που ολοένα αυξάνεται. Και ενώ προχωρούν, συναντούν νέες ομάδες που αγωνιούν να αντισταθούν στον εχθρό. Ο έφεδρος ανθυπολοχαγός Σοφοκλής Νεοφύτου θέτει την ομάδα του στις διαταγές του Κίτσιου και όλοι μαζί κατεβαίνουν στους Μύλους, που είχε μετατραπεί σε αυτοσχέδιο αρχηγείο της περιοχής. Περιστοιχιζόμενος από τους άντρες του, χωρίς περιστροφές και με την ευθύτητα που τον χαρακτηρίζει, δηλώνει απερίφραστα:

- Που τα τωρά δαμέ διατάσσω εγώ.

Και η οργάνωση αρχίζει. Ο λόχος αναπτύσσεται από το δρόμο που ενώνει τον Παλιόσοφο προς τα Φτέρυχα μέχρι το δρόμο Μόττηδες προς την Ελιά και τον Καλόμπορο. Οργανώνονται αποστολές εφοδίων. Στήνεται το αρχηγείο. Με την καθοδήγηση του Κίτσιου λαμβάνονται θέσεις μάχης. Τα πάντα ετοιμάζονται στην εντέλεια. Φροντίζει ακόμα και την τροφοδοσία, το μεγαλύτερο μέρος της οποίας αναλαμβάνουν οι κόρες του. Ο λόχος ξεπέρασε τα 120 άτομα κάθε ηλικίας και κάθε παράταξης. Ενωμένοι, αδελφωμένοι, όλοι έχουν έναν κοινό σκοπό: Αγωνίζονται ενάντια στον κοινό εχθρό, τον Τούρκο εισβολέα.

Ο λόχος ρίξωσε κυριολεκτικά στις θέσεις του. Αλλεπάλληλες προσπάθειες των Τούρκων επιδρομέων κατά τη διάρκεια της λεγόμενης εκεχειρίας να προελάσουν προς τον Καραβά αποκρούστηκαν με σθένος. Ήταν ίσως η πρώτη οργανωμένη αντίσταση στον Αττίλα. Η ηρωική αυτή αντίσταση δεν κάμφθηκε ούτε όταν οι Τούρκοι λυσσασμένοι επεδίωξαν να καταλάβουν τον Καραβά και να τον περιλάβουν στην πρώτη οριοθέτηση που έγινε πριν τις 6 Αυγούστου. Τα ξένα ειδησεογραφικά πρακτορεία μετέδιδαν στο παγκόσμιο για την αυτοσχέδια άμυνα των τοπικών δυνάμεων. Οι συγχωριανοί είχαν την ευκαιρία να αποχωρήσουν χωρίς θύματα. Και οι Τούρκοι πήραν ένα δείγμα της ελληνικής μαχητικότητας. Ακόμα και κατά τη μεγάλη τους επίθεση για κατάληψη του Καραβά και της Λαπήθου δεν κατάφεραν να σπάσουν τη γραμμή, αλλά την παρέκαμψαν από το βουνό και τη θάλασσα.

Ο λόχος έμεινε εκεί μέχρι τις 6 Αυγούστου, μέχρι που ο Γιάννης πήρε εντολές από το ΓΕΕΦ να υποχωρήσει. Και όταν αυτό έγινε, οι απώλειες ήταν μόνο δύο τραυματίες.

Αυτός ήταν ο Γιάννης Κίτσιος.

Το κείμενο έγραψε ο Νίκος Χατζηστεφάνου το 1992 μετά από προσωπική συνέντευξη με το Γιάννη Κωνσταντίνου Κίτσιο.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΣΕ ΕΝΑΝ ΗΡΩΑ

Νίκου Χατζηστεφάνου

Στις 7 Αυγούστου 1992 πραγματοποιήθηκε στο αμφιθέατρο της ΠΑΣΥΔΥ στη Λευκωσία η πρώτη κοινή αντικατοχική εκδήλωση του Δήμου Καραβά και του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς» στην προσφυγιά. Σκοπός της εκδήλωσης ήταν να τιμηθεί ο Γιάννης Κωνσταντίνου Κίτσιος για την προσφορά του στην κωμόπολη του Καραβά και στο πρόσωπό του να τιμηθούν όλοι οι μαχητές που αντιστάθηκαν στον Τούρκο εισβολέα και πολέμησαν για να κρατηθεί ελεύθερη η κωμόπολή μας.

Στην εκδήλωση εκείνη ο Δήμαρχος Καραβά κ. Πανίκος Τσέντας και ο Πρόεδρος του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς» κ. Τηλέμαχος Κληρίδης έδωσαν στο Γιάννη Κίτσιο τιμητική πλάκα με αφιέρωση εκ μέρους του Δήμου και του Σωματείου.

Το Γιάννη Κίτσιο προσφώνησε εκ μέρους του Δήμου και του Σωματείου ο τότε Γενικός Γραμματέας του Σωματείου Νίκος Χατζηστεφάνου με τα πιο κάτω λόγια.

Αγαπητέ Γιάννη,

Σε τούτη την πρώτη μας κοινή εκδήλωση για την κατάληψη της κωμόπολής μας, ο Δήμος Καραβά και το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» μου ανέθεσαν το τιμητικό έργο να σου εκφράσω τα αισθήματα όλων των συγχωριανών μας για την προσφορά σου στην κωμόπολή μας στη διάρκεια της τουρκικής εισβολής.

Η απόφαση να σε τιμήσουν ο Δήμος και το Σωματείο, ήταν και στις δύο περιπτώσεις ομόφωνη. Αυτό δείχνει την εκτίμηση που τρέφουν για σένα όλοι οι Καραβιώτες, όλων των πολιτικών και ιδεολογικών αποχρώσεων, όπως αυτές εκφράζονται στο Δημοτικό Συμβούλιο και στο Διοικητικό Συμβούλιο του Σωματείου.

Η εκτίμηση αυτή δεν είναι τυχαία. Την κέρδισες με τις πράξεις σου, τη διατήρησες με το ήθος σου, την κρατάς με την ανθρωπιά σου, τη δικαιούσαι με τη λεβεντιά σου. Τη δικαιούσαι από όλους μας, γιατί πολέμησες για όλους

μας. Όταν εμείς, απελπισμένοι τις φοβερές εκείνες ημέρες του Ιούλη, δεχόμασταν τα ανελήητα χτυπήματα του Αττίλα, όταν προδομένοι αναζητήσαμε τους ηγέτες μας και εγκαταλειμμένοι υποκύπταμε στη μοίρα μας, ήρθες εσύ. Και όρθωσες υπερήφανος το ανάστημά σου.

Ορθώθηκες, σε πείσμα των πολλών, σε πείσμα των εχτρών, σε πείσμα των δεινών. Στάθηκες, οργάνωσες, εμψύχωσες, πολέμησες. Βρέθηκες στις επάλξεις και αγωνίστηκες υπερ βωμών και εστιών. Με τις ελάχιστες δυνάμεις που κατάφερες να συγκροτήσεις, τάχθηκες ανυποχώρητος υπερασπιστής των χωριών, των σπιτιών, των αυλών, των ιερών μας. Και ήσουν Άξιος.

Τις τραγικές εκείνες ημέρες, που ανεξίτηλες θα μείνουν στη μνήμη του καθενός μας, ανάστησες την Ιστορία τούτου του λαού, αποκατάστησες το παρελθόν και το τίμησες. Δεν ήξερα γιατί όταν μπήκες στους Μύλους εκείνη τη νύχτα είδα να ζωντανεύουν μπροστά μου μορφές δοξασμένες, ηρωικές. Τώρα όμως ξέρω. Ξέρω πώς οι Έλληνες κερδίζουν τις μάχες - τις μικρές και ανώνυμες, τις μεγάλες κι επώνυμες. Μας δίδαξες πώς Εκείνοι αντιστάθηκαν στις Θερμοπύλες. Και είμαστε περίφανοι που εις τες πύλες του Καραβά μάς έδειξε πώς να πολεμούμε ένας Καραβιώτης.

Αγαπητέ Γιάννη,

Στο πρόσωπό σου τιμούμε σήμερα όλους εκείνους που πολέμησαν μαζί σου. Όλους τους υπερασπιστές του Καραβά που συνένωσες και συγκρότησες σε μάχιμη δύναμη. Τιμούμε ταυτόχρονα κάθε πατριώτη που αγωνίστηκε για να κρατηθεί ελεύθερη η κωμόπολή μας, ανεξάρτητα από κομματική, ιδεολογική τοποθέτηση, ανεξάρτητα από αξίωμα, φύλο, καταγωγή, ηλικία. Σας τιμούμε όλους ανεξαιρέτα.

Στις κρίσιμες στιγμές που περνά ο τόπος μας, εμείς, ταπεινοί τιμητές του έργου σας, υποσχόμαστε πως η προσπάθειά σας δε θα πάει χαμένη. Ενωμένοι κι εμείς, αδελφωμένοι και ομόψυχοι, θα ζούμε για πάντα με το δικό σας όνειρο, που δεν είναι άλλο από την επιστροφή μας στην κωμόπολή μας, τον Καραβά.

Η υπόσχεση τούτη δε σταματά στη δική μας γενιά. Δεσμεύει όλες τις γενιές των Καραβιωτών. Επιτρέψτε μου να δανειστώ, τελειώνοντας, τη γραπτή περιγραφή των ιδανικών που μας εντέλλεται να κρατούμε ένα δικό μας βλαστάρι πριν καταταχτεί στη Φρουρά της Πατρίδας. Και ας είναι τα λόγια του που ακολουθούν και δική μας ελπίδα και υπόσχεση.

«Θα σηκώσουμε το σταυρό που μας καλεί το παρελθόν. Θα φανούμε άξιοι της καταγωγής μας, θ' ανορθώσουμε το ταπεινωμένο πνεύμα της Φυλής! Με πίστη στις ιδέες που διαμόρφωσε ο Ελληνισμός δια μέσου χιλιετηρίδων, με υπόβαθρο τα ελληνοχριστιανικά ιδεώδη και με λάβαρο την εργατικότητα και την αυτοθυσία θα κτίσουμε ένα καλύτερο αύριο, θα κερδίσουμε τον τίμιο αγώνα μας. Ας μη φοβούμεστε τ' όνειρο, όταν μπορούμε να το ζήσουμε. Με αυτά τα χέρια, τα δικά μας τα χέρια, με ομόνοια και αλληλεγγύη, μπορούμε να χτίσουμε το νέο Παρθενώνα. Και θα τον χτίσουμε στην Κερύνηια, εκεί που είναι τα σύνορά μας, εκεί που ήταν και θα είναι για πάντα τα πραγματικά μας σύνορα».

Ο ΗΡΩΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΣΙΔΕΡΑΣ

Νίκου Χατζηστεφάνου

Ο Σταύρος Π. Σιδεράς γεννήθηκε στον Καραβά στις 27 Δεκεμβρίου 1955. Πατέρας του ήταν ο γνωστός σιδηρουργός του Καραβά Πέτρος Σιδεράς «Μουζωμένος» και η μητέρα του η Ελένη, το γένος Παναγή Παφίτη από τον Καραβά. Ήταν το δεύτερο παιδί μιας πολυμελούς οικογένειας με επτά παιδιά, το μεγαλύτερό του Αντρέα και μικρότερα αδέρφια κατά σειρά, τη Ξένια, τη Στασούλα, τη Μαρία, τον Παναγιώτη και τη Χρυστάλλα. Ο πατέρας του πέθανε πολύ νωρίς, αφήνοντας για προστάτη τον Αντρέα, ο οποίος για το λόγο αυτό απαλλάχτηκε από την Εθνική Φρουρά. Ο Σταύρος, αφού τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο, ακολούθησε το επάγγελμα του πατέρα του. Το 1972 κατατάχθηκε εθελοντικά στην Εθνική Φρουρά. Ήταν 4 μέρες μικρότερος από την κλάση που θα υπηρετούσε κανονικά.

Η τουρκική εισβολή βρήκε το Σταύρο να υπηρετεί στο 3ο λόχο του 251 Τάγματος Πεζικού, που είχε την έδρα του δίπλα από το Γυμναστήριο Πρά-ξανδρος, μέσα στην πόλη της Κερύνειας. Στις μάχες που έγιναν έξω από την Κερύνεια ο Σταύρος πολέμησε ηρωικά υπερασπίζοντας την ελευθερία της γης μας από τις ορδές του εισβολέα. Από τότε η οικογένειά του δε γνώριζε για την τύχη του παλικαριού. Κάποιες φήμες έλεγαν ότι ήταν αιχμάλωτος. Κάποιοι είπαν πως σκοτώθηκε στην περιοχή «Πικρό Νερό», στα ανατολικά σύνορα του Καραβά.

Είκοσι έξι χρόνια πέρασαν βασανιστικά για την οικογένειά του, μέχρις ότου η επιστήμη με τη μέθοδο του DNA ανακάλυψε τα σεπτά του οστά σε ένα ομαδικό τάφο στη Λακατάμια. Στο πρώτο μνημόσυνο, ο Πρόεδρος του Κινήματος Σοσιαλδημοκρατών εκφώνησε την επιμνημόσυνη ομιλία που ακολουθεί.

Η εκδοχή ότι ο Σταύρος είχε σκοτωθεί πολεμώντας στο Πικρό Νερό ήταν η μόνη γνωστή. Αυτό δικαιολογεί και την αναφορά του Βάσου Λυσσαρίδη στο «Πικρονέρι». Οι πληροφορίες όμως που μας έδωσε ο συμπολεμιστής του Πανίκος Ηρακλέους από το Σύσκληπο της Επαρχίας Κερύνειας, ο οποίος ήταν δίπλα στο Σταύρο, μας αποκαλύπτουν τον ηρωικό τρόπο που ο Σταύρος έδωσε τη ζωή του για την πατρίδα.

Σύμφωνα με τον Πανίκο Ηρακλέους, στις 22 ή 23 Ιουλίου 1974 – μάλλον στις 22, ημέρα που κατελήφθη η Κερύνεια – ο τρίτος λόχος του 251 Τ.Π. υπό το λοχαγό Γεώργιο Λαβδαρία πήρε θέσεις δεξιά και αριστερά του κύριου δρόμου, στη δυτική είσοδο της Κερύνειας. Σκοπός ήταν να κτυπήσουν τα τούρκικα άρματα που κατευθύνονταν από τον Άγιο Γεώργιο προς την Κερύνεια. Ο Σταύρος ήταν χειριστής μπαζούκας. Μαζί με τον Πανίκο Ηρακλέους, τον Αντρέα Νικολάου και κάποιο άλλο Φρίξο, ήταν καλυμμένοι κοντά σε ένα κυπαρίσσι, ακριβώς απέναντι από το σταθμό βενζίνης, λίγο πριν τη στροφή που οδηγούσε στην Κερύνεια. Όταν εμφανίστηκε το πρώτο τουρκικό άρμα στον κύριο δρόμο, ο Σταύρος το σκόπευσε, αλλά δεν είχε καλό οπτικό

πεδίο για να το κτυπήσει. Η επιθυμία του να δώσει ένα πιο αποτελεσματικό κτύπημα στον εισβολέα και να καταστρέψει το εχθρικό άρμα τον έκανε να τρέξει για να πάρει θέση στην απέναντι πλευρά του δρόμου, κάτω από ένα μικρό γεφύρι, δίπλα από το σταθμό βενζίνης. Δεν δειλίασε στη θέα του άρματος. Δεν φοβήθηκε τον εχθρό. Δεν υποχώρησε. Ήθελε να συντρίψει τον εισβολέα. Να διαλύσει με το βλήμα του μπαζούκας του τις ερπύστριες του κατακτητή. Ενώ όμως διασταύρωνε το δρόμο, μια ριπή από το πολυβόλο έριξε νεκρό το ατρόμητο παλικάρι. Το αίμα του πότισε τη γη της Κερύνειας. Και η ψυχή του ανέβηκε στο Πάνθεο των Ηρώων αναμένοντας τη μέρα που θα δει από ψηλά τη γη μας Ελεύθερη.

Ο Σταύρος Π. Σιδεράς, μαθητής

Ο Σταύρος Π. Σιδεράς
(κάτω αριστερά) με
άλλους στρατιώτες του
λόχου του

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΣΙΔΕΡΑ

**Βάσου Λυσσαρίδη
Προέδρου του Κινήματος
Σοσιαλδημοκρατών
8 Οκτωβρίου 2000.**

Είκοσι έξι χρόνια πριν το εικοσάχρονο παλληκάρι με τα πληθωρικά όνειρα και την ώριμη νεανική προσωπικότητα, ο αγαπημένος μας συναγωνιστής Σταύρος, κατάθετε τη ζωή και τους οραματισμούς του στο Πικρό Νερό της αγαπημένης μας σκλαβωμένης τώρα Κερύνειας, ένα νερό που από τότε έγινε διπλά πικρό με την ορφάνια της απουσίας της ελληνικής παρουσίας.

Πόσο γρήγορα ωριμάζουν οι νέοι όταν αποφασίζουν να αφιερωθούν σε ιδανικά και αρχές!

Ο ώριμος νεαρός Σταύρος, ο εμποτισμένος με τα ιδανικά της αξιοπρέπειας και της ελευθερίας, κατάθεσε νωρίς τις προοπτικές του στη συλλογική προσπάθεια για μια πραγματική λεύτερη πατρίδα και για μια κοινωνία χωρίς διακρίσεις, χωρίς υπερπρονομιούχους, χωρίς στερήσεις, χωρίς περιθωριοποιήσεις, μια κοινωνία όλων των πολιτών και μια πατρίδα λεύτερη.

Ποτισμένος με τα σοσιαλιστικά ιδεώδη, ήτο φυσικό να αισθάνεται αντιμέτωπος με τη δικτατορία και τα πλοκάμια της, αγωνιζόταν για την αποτροπή της τραγωδίας που διαφαινόταν.

Όμως η συνωμοσία είχε βαθιές τις ρίζες της. Το προδοτικό πραξικόπημα διευκόλυνε τα από μακρού εκκολαπτόμενα σχέδια της Τουρκίας και έτσι εκείνο το ηλιόλουστο μαύρο πρωινό του Ιούλη, τα πανάρχαια ελληνικά κερυνιώτικα ακρογιάλια μολύνθηκαν από την αποκρουστική παρουσία των τούρκικων караβιών και των τούρκικων αγγμάτων.

Το εικοσάχρονο παλληκάρι πήρε το Παλληκαρίδιο μονοπάτι της αγωνιστικής αξιοπρέπειας κι ας ήσαν προδομένοι οι δρόμοι κι ας ήσαν οι Εφιάλτες έτοιμοι να υποδεχθούν τον επίδοξο και μελλοντικό κατακτητή.

Έτσι ο δικός μας, αιώνια πια, επώνυμος στην ιστορία, συναγωνιστής μας ήρωας, ο συνειδητός μαχητής, το βλαστάρι μιας οικογένειας εμποτισμένης με αγωνιστικές παραδόσεις και ανθρωπιά, έπεσε όπως μας διηγείται ο συμπαραστάτης «εκεί στο πικρονέρι σκοτώθηκε κάποιο παιδί της κερυνιώτικης γης, υδραυλικός το επάγγελμα και αγωνάτιστος από ιδιοσυγκρασία, ο δικός μας Σταύρος Πέτρου Σιδεράς από την Κερύνεια, που από τότε όρθιος, πανύψηλος, με ανάστημα από το πικρονέρι ως το Αρκάδι, καρτερά τους Σιδεράδες και τους Κρανιδιώτιδες να τους φιλοξενήσει στην φιλόξενη τώρα για τους ξένους από ξένη άξερη γη, στη δική μας Κερύνεια».

Αγαπητέ συναγωνιστή,

Θάθελα να μπορούσα να έχω καλύτερα νέα. Να σου ανακοινώσω πως η θυσία σου δικαιώθηκε. Πως το αίμα σου που πότισε την αγαπημένη γη της Κερύνειας αναπνέει λεύτερο. Πως ο Κανάρης δεν καταριέται τους Γραικύλους που ξεπούλησαν οράματα και πατριωτισμό.

Όμως σε σένα η αναφορά πρέπει να είναι ο καθρέφτης της σημερινής σκληρής πραγματικότητας.

Μοιρασμένη η πατρίδα. Τα καταναλωτικά πρότυπα δημιουργούν για μερικούς επικίνδυνο λίπος. Οι ξένοι με μειδιάματα караδοκούν. Μας συμβουλεύουν ότι ο ρεαλισμός υπαγορεύει αποδοχή λιγότερης πατρίδας και λιγότερων δικαιωμάτων.

Πως αν ξεγράψουμε τον Καραβά, μπορούμε να ονομάσουμε νέο Καραβά σε μια απομακρυσμένη γωνιά της Κύπρου που θα μας καταριέται γιατί δολοφονήσαμε τη μνήμη μας.

Όμως εμείς απαντούμε. Πώς θα αντικρύσουμε το Σταύρο Πέτρου Σιδερά από τον Καραβά, που αναμένει να γλυκάνουμε το τώρα άγλυκο νερό στο Πικρονέρι;

Όμως, Σταύρο, πρέπει να ξέρεις πως εμείς, οι συναγωνιστές σου, κρατούμε ζωντανή τη μνήμη.

Πως για μας το “δεν ξεχνώ” δεν είναι ένα ξεχασμένο τηλεοπτικό σύνθημα. Πως το ότι τα σύνορά μας είναι στην Κερύνεια δεν είναι ένα φραστικό πυροτέχνημα.

Πως εμείς θα συνεχίσουμε τον αγώνα. Γιατί οι αγώνες δε μετρούνται μόνο με αριθμούς. Γιατί τα περιφερειακά προβλήματα είναι αλληλένδετα. Και μπορούμε να εξασφαλίσουμε συμμαχίες και συμπαραστάτες. Όμως να μην ξεχνούμε ότι δεν υπάρχει αλληλεγγύη σε ανύπαρκτο αγώνα.

Θα διαγράψουμε τις διαγραφές δικαιωμάτων.

Θα εδραιώσουμε το όχι που μισοειπώθηκε στη Νέα Υόρκη. Θα αξιοποιήσουμε την έκθεση του Ευρωβουλευτή Ζακ Ποός και το ψήφισμα του Ευρωκοινοβουλίου. Θα καθιερώσουμε κοινή πορεία με το σύνολο του έθνους.

Και θα ξαναδώσουμε το χαμόγελο στο νεκρό μα αμάραντό σου πρόσωπο.

Αιωνία σου η μνήμη.

Δ. ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΑΡΧΟΥΣ **ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ**

Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΡΑΒΑ

Η κωμόπολη του Καραβά ανακηρύχθηκε σε Δήμο στις 7 Ιουνίου 1884. Ο πληθυσμός της κωμόπολης κατά την περίοδο εκείνη ήταν 1474 κάτοικοι. Η έμφυτη προοδευτικότητα των Καραβιωτών και η έντονη επιθυμία τους για πρόοδο, εξωραϊσμό και ανάπτυξη της κωμόπολης τους εκδηλώθηκε έμπρακτα με σημαντικές πρωτοβουλίες και αξιόλογα έργα από τα πρώτα στάδια λειτουργίας του Δήμου Καραβά.

Όλοι οι Δήμαρχοι και τα Δημοτικά Συμβούλια κατά την διάρκεια της θητείας τους πρόσφεραν σημαντικά στην πρόοδο και ευημερία της κοινότητας με αποτέλεσμα η κωμόπολη Καραβά να εξελιχθεί σε μια από τις πλέον ευημερούσες περιοχές της Κύπρου. Αξιοσημείωτη ήταν η προσφορά του Δήμου πριν την εισβολή στη διοργάνωση καλλιτεχνικών και άλλων εκδηλώσεων που βασικό σκοπό είχαν την προβολή της κωμόπολης και την αναβάθμιση και εμπλουτισμό της πολιτιστικής ζωής των κατοίκων. Σημαντική ήταν επίσης η συνεισφορά του Δήμου στην επίλυση αρκετών προβλημάτων που αφορούσαν την καθαριότητα, την υγεία, τη διάνοιξη δρόμων, την ύδρευση και γενικά τον εξωραϊσμό και ανάπτυξη της κωμόπολης.

Μετά την εισβολή του 1974 ο Δήμος Καραβά λειτουργεί στην προσφυγιά με βασικό σκοπό την προβολή της κατεχόμενης κωμόπολης, τη σύσφιγξη των σχέσεων μεταξύ των σκορπισμένων Καραβιωτών και την ενίσχυση του αγώνα του Κυπριακού Ελληνισμού για ελευθερία και δικαίωση. Σε συνεργασία πάντοτε με το Προσφυγικό Σωματείο «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ» διοργανώνει εκδηλώσεις αφιερωμένες στη νεολαία, στους ηλικιωμένους, στους αποδήμους, καθώς και άλλες, που συντηρούν τη μνήμη της κατεχόμενης κωμόπολης.

Το κεφάλαιο αυτό αφιερώνεται σε όλους, όσοι διετέλεσαν Δήμαρχοι του Καραβά καθώς και στα Μέλη των Δημοτικών Συμβουλίων σε ένδειξη εκτίμησης για τη συμβολή τους στην ανάπτυξη της κωμόπολης μας.

Στον τόμο αυτό περιγράφουμε τη ζωή και το έργο του Ιωάννη Χαρμαντά, ως του Δημάρχου της κωμόπολης μας που απεβίωσε τελευταίος στην προσφυγιά. Φιλοδοξούμε να φιλοξενήσουμε την προσφορά όλων των Δημάρχων στις επόμενες εκδόσεις του Βιβλίου «Ο Καραβάς».

ΟΙ ΔΗΜΑΡΧΟΙ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

Ονοματεπώνυμο Δημάρχου	Περίοδος Θητείας
1. Κυπριανός Π. Δουβλιάς (Δακτυλιάδης)	7.6.1884 – 2.8.1887
2. Γαβριήλ Φυλακτού	2.8.1887 – 16.5.1888
3. Ιάκωβος Γεωργίου	16.5.1888 – 2.3.1892
4. Κυπριανός Δακτυλιάδης	2.3.1892 – 29.4.1897
5. Μιχαήλ Κωσταντινίδης	29.4.1897 – 29.9.1900
6. Νικόλας Παρασκευά	29.9.1900 – 10.12.1903
7. Μιχαήλ Τσιάκας	10.12.1903 – 16.4.1908
8. Γρηγόριος Χατζηλάμπρου	16.4.1908 – 31.3.1926
9. Κωνσταντίνος Χ' Αλεξάνδρου	31.3.1926 – 8.5.1927
10. Χριστόδουλος Χ' Κυριάκου	8.5.1927 – 8.2.1933
11. Γεώργιος Χ' Γρηγορίου	8.2.1933 – 1.6.1946
12. Δημήτριος Ν. Λάϊος	1.6.1946 – 1.6.1949
13. Λοΐζος Κ. Ψαθάς	1.6.1949 – 1.6.1953
14. Παναγιώτης Ν. Καλαβάς	1.6.1953 – 31.12.1962
15. Χριστόφορος Κυθραιώτης (Έπαρχος Λευκωσίας και Κερύνειας)	1.1.1963 – 31.12.1963
16. Κώστας Μ. Στεφανίδης (Βοηθός Έπαρχος Κερύνειας)	1.1.1964 – 19.12.1964
17. Ιωάννης Χαρμαντάς	19.12.1964 – 23.7.1970
18. Φιλόθεος Χατζηδαμιανού	23.7.1970 – 30.6.1989
19. Εκ περιτροπής Δήμαρχοι	1.7.1989 – 31.12.1990
20. Πανίκος Τσέντας	1.1.1991 – 31.12.2001
21. Γιάννης Παπαϊωάννου	1.1.2002 – σήμερα

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ ΣΗΜΕΡΑ

Δήμαρχος: Γιάννης Παπαϊωάννου

Αντιδήμαρχος: Ανδρέας Πατέρας

Σύμβουλοι: Δημήτρης Επιφανίου
Λουκής Ιακωβίδης
Δημήτρης Κοζάκος
Γιώργος Μαούρης
Νίκος Παπαπέτρου
Γιαννάκης Πηγασιού
Μάρω Χατζηστεφάνου

Δημοτικό Μέγαρο Καραβά. Βρίσκεται στη Λεωφόρο Πραξάνδρου 27. Πριν το 1974 εκτός από τα δημοτικά γραφεία, λειτουργούσαν κινηματογράφος, δημοτική βιβλιοθήκη, δημοτική αγορά, καφενείο, ζαχαροπλαστείο και άλλες υπηρεσίες.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΡΜΑΝΤΑΣ

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ, Ο ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ, Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ, Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ [1906-2000]

Πίτσας Χαρμαντά - Πρωτοπαπά

Ο Ιωάννης Χαρμαντάς γεννήθηκε στην Πάνω Γειτονιά του Καραβά και ήταν το πέμπτο από τα οκτώ παιδιά του Χριστόδουλου και της Καλλιόπης Χαρμαντά. Τα παιδικά του χρόνια ήταν πολύ δύσκολα. Το πρώτο πλήγμα δέχτηκε η οικογένειά του, όταν ο πατέρας τους, μιλωνάς το επάγγελμα, πληγώθηκε σε κυνηγετικό ατύχημα κι έχασε αρχικά το φως του ενός ματιού και στη συνέχεια τυφλώθηκε εξ ολοκλήρου. Έζησε την υπόλοιπη ζωή του, περίπου 45 χρόνια, τυφλός. Δεύτερο χειρότερο πλήγμα κτύπησε την πολυμελή οικογένεια, όταν το 1917 πέθανε η Καλλιόπη αφήνοντας τα οκτώ παιδιά της ορφανά. Το μικρότερο παιδί, δυο μόλις χρονών, πέθανε λίγο αργότερα. Ο Γιάννης, έντεκα χρονών τότε, ένωσε, όπως περιγράφει ο ίδιος, ότι "χάθηκε ο κόσμος όλος" με το χαμό της μάνας του.

Ο αδελφός της μητέρας του, Γιάννης Σπουρδής ήταν εγκατεστημένος στην Αμερική και για να βοηθήσει τα ορφανά της αδελφής του φρόντισε να πάρει στην Αμερική τα τρία μεγαλύτερα παιδιά. Στη συνέχεια ο μεγαλύτερος αδελφός Ιάκωβος έστειλε χρήματα από την Αμερική για να σπουδάσει ο Γιάννης. Έτσι, μετά το Δημοτικό Σχολείο Καραβά και το διτάξιο Σχολαρχείο Λαπήθου, ο Χριστόδουλος έστειλε το Γιάννη στη Λευκωσία, όπου συμπλήρωσε τις σπουδές του στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και το Παγκύπριο Διδασκαλείο. Το 1925 ο Γιάννης τέλειωσε το Διδασκαλείο με βαθμό άριστα και διορίστηκε δάσκαλος. Στη συνέχεια βοήθησε οικονομικά ώστε να γίνουν δασκάλες οι δυο μικρότερες αδελφές του, η Μαρία και η Πολυξένη.

Ο Ιωάννης Χαρμαντάς εργάστηκε δάσκαλος στο Γεράνι [1925-1926], στα Γέναγρα [1926-1928] και στο Καζάφани [1928-1930]. Στο διάστημα 1930-1931 παρακολούθησε μαθήματα μετεκπαίδευσης στο τότε Διδασκαλείο Μόρφου. Στη συνέχεια εργάστηκε ως δάσκαλος στο Καζάφани [1931-1933] και ως

Διευθυντής Γ' στο Πέρα Πεδί [1933-1936]. Εκεί αρραβωνιάστηκε την Κούλα Τάλλη, με την οποία παντρεύτηκε το 1938.

Το 1936 πήρε προαγωγή στη θέση Διευθυντή ΒΔ και εργάστηκε πρώτα στη Γαληνή [1936-1940] και στη συνέχεια στην Κατωκοπιά [1940-1942] και τη Μύρτου [1942-1943]. Με την προαγωγή του σε Διευθυντή Α' μετατέθηκε στο Λιοπέτρι, όπου εργάστηκε ένα χρόνο [1943-1944] και στη συνέχεια εργάστηκε στην Κοντέα [1944-1946] και στο Παλιομέτοχο [1946-1950]. Όταν ο μεγαλύτερος γιος του τέλειωσε το Δημοτικό σχολείο, ζήτησε να μετατεθεί στον Καραβά για να μπορεί να στείλει το γιο του στο Γυμνάσιο Λαπήθου. Επειδή όμως του είπαν ότι δεν υπήρχε κενή θέση Διευθυντή Α' στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά, προτίμησε να υποβιβαστεί σε Διευθυντή Β', προκειμένου να πραγματοποιηθεί η επιθυμία του. Έτσι υπηρέτησε στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά ως Διευθυντής Β' [1950-1954]. Η αγάπη που είχε για τη μόρφωση ήταν μεγάλη και διακαής ήταν η επιθυμία του να σπουδάσει και τα τέσσερα παιδιά του, όσες θυσίες και αν απαιτούνταν. Όταν μετατέθηκε στην Άσσια [1954-1956] φρόντισε να στείλει τους δυο γιους του στη Λευκωσία για να συνεχίσουν τη μόρφωσή τους στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Στην Άσσια, τον Άγιο Αμβρόσιο της Κερύνειας [1956-1958] και τη Λάπηθο [1959-1960] υπηρέτησε ως Διευθυντής Α'.

Η όλη σταδιοδρομία του ως δασκάλου ήταν πολύ επιτυχής. Οι μαθητές του τον θυμούνται για την αυστηρότητά του απέναντι στους αδιάφορους μαθητές και την επιμονή του να μάθουν γράμματα. Θυμούνται χαρακτηριστικά, όταν βρισκόταν σε προχωρημένη ηλικία, και τον πλησίασε ένας ηλικιωμένος με άσπρα μαλλιά να του φιλήσει το χέρι γιατί "ήταν αυτό που τον έκανε άνθρωπο και τον έμαθε να διαβάζει και να γράφει". Μας εξήγησε ότι βρισκόταν στην Τετάρτη τάξη του Δημοτικού σχολείου και δεν ήξερε ούτε το όνομά του να γράφει, όταν ανέλαβε την τάξη ο Χαρμαντάς, ο οποίος κατάφερε να τον μάθει γράμματα. Άλλοι πάλι καλοί μαθητές του θυμούνται ότι του χρωστούν τη μόρφωσή τους, γιατί επέμενε να τους στείλουν οι γονιοί τους να συνεχίσουν τις σπουδές τους.

Πρωταρχικό μέλημά του ήταν επίσης και ο εθνικός φρονηματισμός των μαθητών του. Μαθητές του θυμούνται όταν τους απάγγελλε με υγρά μάτια στην τάξη το στίχο "χώρα αγαπημένο, χώρα ελληνικό" ή το ποίημα του Βαλαωρίτη "Ο βράχος και το κύμα" και η φωνή του έτρεμε από τη συγκίνηση. Το "δασκαλλίκκιν", όπως έλεγε ο ίδιος, δεν ήταν δουλειά, ήταν λειτούργημα, ήταν τρόπος ζωής, ήταν η ίδια η ζωή του. Σε κάθε χωριό που διοριζόταν μετοικούσε με την οικογένειά του. Έφευγε για τον αγαπημένο του Καραβά μόνο τις διακοπές των Χριστουγέννων, της Λαμπρής και του καλοκαιριού. Κάθε απόγευμα μετά το σχολείο απαραίτητα έπρεπε να πάει στο καφενείο, για να επικοινωνήσει με τους κατοίκους και τους παράγοντες του χωριού. Συμμετείχε ενεργά στη ζωή της κοινότητας και προσπαθούσε να βοηθήσει, όσο μπορούσε, αναπτύσσοντας πλούσια κοινωνική, πνευματική και εθνική δράση.

Παράλληλα συμμετείχε και στα συλλογικά όργανα των δασκάλων. Διετέλεσε μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Παγκύπριας Οργάνωσης

Ελλήνων Διδασκάλων ΠΟΕΔ και ήταν μέλος της Επιτροπείας του Παγκύπριου Διδασκαλικού Ταμειυτηρίου.

Στη διάρκεια του αγώνα 1955-1959 ήταν μέλος της ΕΟΚΑ στον Άγιο Αμβρόσιο, όπου υπηρετούσε ως διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου, και έδωσε τη συγκατάθεσή του να κτιστεί κρησφύγετο για τους αντάρτες στο σπίτι του στον Καραβά. Το 1958 η ύπαρξη του κρησφυγέτου προδόθηκε στους Άγγλους και ο Ιωάννης Χαρμαντάς σε ηλικία 52 χρονών συνελήφθη και, αφού βασανίστηκε, κλείστηκε πρώτα στο φρούριο της Κερύνειας και στη συνέχεια στα κρατητήρια Πύλας και Μάμμαρι. [Νοέμβριος 1958-Φεβρουάριος 1959]. Αποφυλακίστηκε όταν υπογράφηκαν οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου.

Το 1960 με την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας αφυπηρέτησε πρόωρα από το διδασκαλικό επάγγελμα και έθεσε υποψηφιότητα στις βουλευτικές εκλογές. Εξελέγη βουλευτής Κερύνειας στην Ελληνική Κοινοτική Συνέλευση, όπου υπηρέτησε ως το 1964, οπότε η Ελληνική Κοινοτική Συνέλευση διαλύθηκε. Ως βουλευτής υπήρξε αρχικά μέλος και στη συνέχεια Πρόεδρος της Επιτροπής Παιδείας, που διαχειριζόταν τα θέματα της παιδείας στο κρίσιμο διάστημα των πρώτων χρόνων της ανεξαρτησίας ως την ίδρυση του Υπουργείου Παιδείας το 1965. Επίσης διετέλεσε Πρόεδρος της Επιτροπής Παθόντων της Ελληνικής Κοινοτικής Συνέλευσης, που ασχολήθηκε με τα θέματα που αφορούσαν στις οικογένειες των αγωνιστών της ΕΟΚΑ και στους αναξιοπαθούντες αγωνιστές.

Μετά τη διάλυση της Ελληνικής Κοινοτικής Συνέλευσης υπηρέτησε ως Δήμαρχος Καραβά [1964-1970]. Και από τη νέα του θέση προσπάθησε να προσφέρει όσο το δυνατόν περισσότερα στη γενέτειρά του, σε όλους τους τομείς. Φρόντισε να ανοίξει δρόμο στην Πάνω Γειτονιά του Καραβά, όπου ως τότε υπήρχε ένα μονοπάτι και να ενώσει το χωριό με την Παλιά Βρύση, το κεφαλόβρυσο του Καραβά.

Ένας άλλος τομέας που φρόντισε ήταν το ταχυδρομείο και η κατ' οίκον διανομή των επιστολών. Για να καταστεί όμως τούτο δυνατόν έπρεπε να δοθούν ονομασίες στους δρόμους. Με μεγάλο ζήλο φρόντισε να μπουν ονόματα στους δρόμους του Καραβά, λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα της κάθε περιοχής, όπως π.χ. οδός Τριφούρτζη εκεί που βρισκόταν το σπίτι του ομώνυμου ήρωα, οδός Λάμπουσας, που ήταν ο δρόμος που οδηγούσε στην αρχαία Λάμπουσα, οδός Ερμού στον κεντρικό δρόμο του χωριού με τα καταστήματα, οδός Πραξάνδρου στο δρόμο που ένωνε τον Καραβά με την Κερύνεια.

Η ημέρα της επανόδου στην Κύπρο του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' (1959). Οι πολιτικοί κρατούμενοι έχουν ήδη αποφυλακιστεί και τηρούν την τάξη. Στη φωτογραφία ο Ιωάννης Χαρμαντάς

Φρόντισε επίσης για την κατ' οίκον διανομή του νερού του κεφαλοβρύσου. Οι προσπάθειές του να κατασκευάσει φράγμα για την υδροδότηση της ευρύτερης περιοχής Καραβά δεν τελεσφόρησαν.

Ως δήμαρχος Καραβά ακολούθησε συναινετική πολιτική και προσπάθησε με τη λειτουργία επιτροπών του Δήμου, όπως η επιτροπή κοινωνικής πρόνοιας, η επιτροπή εθνικών εορτασμών κ. ά , να δραστηριοποιήσει όσον το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό ατόμων από όλα τα κοινωνικά στρώματα και όλες τις πολιτικές αποχρώσεις, αξιοποιώντας στο μεγαλύτερο βαθμό τις ικανότητες του κάθε προσώπου. Μεταξύ των άλλων, ίδρυσε και επιτροπή για την ανέγερση μνημείου στον Κυριάκο Μάτση, που είχε διατελέσει τομεάρχης της περιοχής Καραβά - Λαπήθου. Εκτιμώντας ιδιαίτερα την προσφορά των αποδήμων Καραβιωτών στην όλη ανάπτυξη της κοινότητας, οργάνωσε για πρώτη φορά τη Γιορτή Αποδήμου Καραβιώτη, η οποία κατέστη ετήσιος θεσμός, και πρωτοστάτησε στην έκδοση του βιβλίου Καραβάς, που το αφιέρωσε πάλι στους απόδημους Καραβιώτες. Παράλληλα πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Λόχου του Καραβά και στην οργάνωση της πολιτοφυλακής για την αντιμετώπιση του τουρκικού κινδύνου το 1964. Ταυτόχρονα εξακολούθησε να ενδιαφέρεται για την εκπαίδευση από τη θέση του ως προέδρου της Σχολικής Εφορείας Καραβά, θέση που κατείχε ως το 1974. Από τη θέση αυτή αγωνίστηκε για την ίδρυση και λειτουργία του κοινοτικού νηπιαγωγείου Καραβά.

Η κοινωνική του δράση δεν περιορίστηκε στα όρια του Καραβά. Ως μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του Παγκύπριου Συνεδρίου Κοινωνικής Πρόνοιας ανέπτυξε δράση παγκύπρια. Στη θέση αυτή εργαζόταν ως τα τελευταία χρόνια της ζωής του.

Ευαγγελίστρια, 1η Απριλίου, 1968

Ένας άλλος τομέας στον οποίο δραστηριοποιήθηκε ήταν ο προσκοπισμός, όπου υπηρέτησε από τη θέση του Προέδρου του Επαρχιακού Προσκοπικού Συνδέσμου Κυρηνείας, πράγμα που οδήγησε αργότερα στη βράβευσή του με το παράσημο του αγρινού.

Η αγάπη για τον τόπο του και η επιθυμία του για την ανάπτυξή του ήταν μεγάλη. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση της ΣΕΛΕΚ, της Συνεργατικής Ένωσης Λεμονοπαραγωγών Επαρχίας Κερύνειας και ως μέλος της κεντρικής επιτροπής αγωνίστηκε για την ίδρυση συσκευαστηρίου, την εξεύρεση αγορών και την προώθηση των εξαγωγών λεμονιών.

Η πολιτική του δραστηριότητα, που άρχισε με την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας και τη δραστηριοποίησή του στο ΕΔΜΑ, δεν τερματίστηκε με τη διάλυση της Κοινοτικής Συνέλευσης. Στη συνέχεια εντάχτηκε στις τάξεις του Ενιαίου Κόμματος και μετά την εισβολή εργάστηκε ως γραμματέας του Δημοκρατικού Συναγερμού της Κερύνειας.

Για όλους τους πρόσφυγες ο καημός της προσφυγιάς είναι απέραντος. Περισσότερο ίσως για έναν άνθρωπο που αφιέρωσε τη ζωή του στα κοινά, στην πρόοδο και την ανάπτυξη της κοινότητάς του, που έφτιαξε θεσμούς και περίμενε να δει το αποτέλεσμα των προσπαθειών του ο πόνος γίνεται αβάστακτος. Και ο Ιωάννης Χαρμαντάς διοχέτευσε όλη την πίκρα και τον πόνο του στη συγγραφή ποιημάτων με το χαρακτηριστικό ψευδώνυμο "Νοσταλγός Καραβιώτης". Θέμα του οι αγαπημένοι τόποι, η πίστη στις αξίες που τόσο κακοπάθησαν [δικαιοσύνη, ομόνοια] και σ' αυτές που ανέδειξαν τον ελληνισμό [παλικαριά, αυτοθυσία], ο πόνος και η πίκρα για τις βαρβαρότητες και το χωρισμό από την πατρώα γη. Ενδεικτικοί οι τίτλοι των ποιημάτων του Νοσταλγού Καραβιώτη: Η προσφυγιά, Στην ιερή μνήμη του Μάτση, Βαρβαρότητες, Συναδέλφωση, Γλυκειά πατρίδα, Η πολύπαθη Λάμπουσα.

Τα ποιήματά του είναι συγκεντρωμένα σε δυο τόμους με τίτλο "Κυπριώτικοι παλμοί". Ο α' τόμος εξεδόθη το 1975 και ο β' το 1992. Μέσα σε αυτά είναι συγκεντρωμένες και οι νουθεσίες-συμβουλές του, χαρακτηριστικές του ανθρώπου:

Πόσο ωραίος ο άνθρωπος, όταν έχει ανθρωπιά
είτε Έλληνας είτε Τούρκος με αγάπη στην καρδιά [
[Οραματισμοί, Κυπριώτικοι παλμοί, β' τόμος, σ.51]

Ένας είναι ο Όρκος μας, βροντή η αντιβουή του:
Το λάβαρο της λευτεριάς ψηλά θα κυματίζει.
Τ' Αυξεντίου και του Μάτση μας βροντολαλεί η φωνή τους:
Μόνο με την ομόνοια η Κύπρος μας θα ζήσει.
[Γλυκειά πατρίδα, Κυπριώτικοι παλμοί, β' τόμος, σ.47]

Δύσκολος όσος και να 'ναι πρέπει ένας τρόπος να βρεθεί
η αλληλεγγύη και η φιλία πρέπει στην Κύπρο να στεριωθεί.
Ο τόπος τότε θα λάμψει, ρίξτε τα μίσση στη λησμονιά.
Τούρκοι και Έλληνες δώστε τα χέρια. Έτσι θα σπάσετε τα δεσμά.
[Συναδέλφωση, Κυπριώτικοι παλμοί, β' τόμος, σ. 25]

Ε. ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

Ο ΦΕΡΒΟΛΙΤΕΣ

Τζούλιας Αστραίου-Χριστοφόρου

Ο φερβολιτές είναι αναμφισβήτητα συνδεδεμένος με τον Καραβά. Το είδος αυτό της δαντέλας παρουσιάζει έντονο τοπικό χαρακτήρα, αφού τον συναντούσε κανείς σχεδόν αποκλειστικά στον Καραβά, πράγμα ασυνήθιστο για τις παραδοσιακές τέχνες, οι οποίες μπορεί να συνδέονταν με ένα χωριό, αλλά εξασκούνταν σε μεγάλες περιοχές ή σε ολόκληρο το νησί. Ο φερβολιτές γινόταν και στη Λάπηθο, ειδικά στην ενορία του Αποστόλου Λουκά, θεωρείται όμως ότι προέρχεται από τον Καραβά. Όπως μου είπε χαρακτηριστικά μια ηλικιωμένη Λαπηθιώτισσα, «ο Καραβάς είναι η μάνα του φερβολιτέ».

Άλλη περιοχή στην οποία συναντούμε το φερβολιτέ αλλά σε μικρότερη κλίμακα είναι η περιοχή Ομόδους. Στο Όμοδος όμως θεωρείται ξενόφερτος και οι Ομοδίτισσες τον είχαν διδαχτεί από γυναίκες που παραθέριζαν στο χωριό.

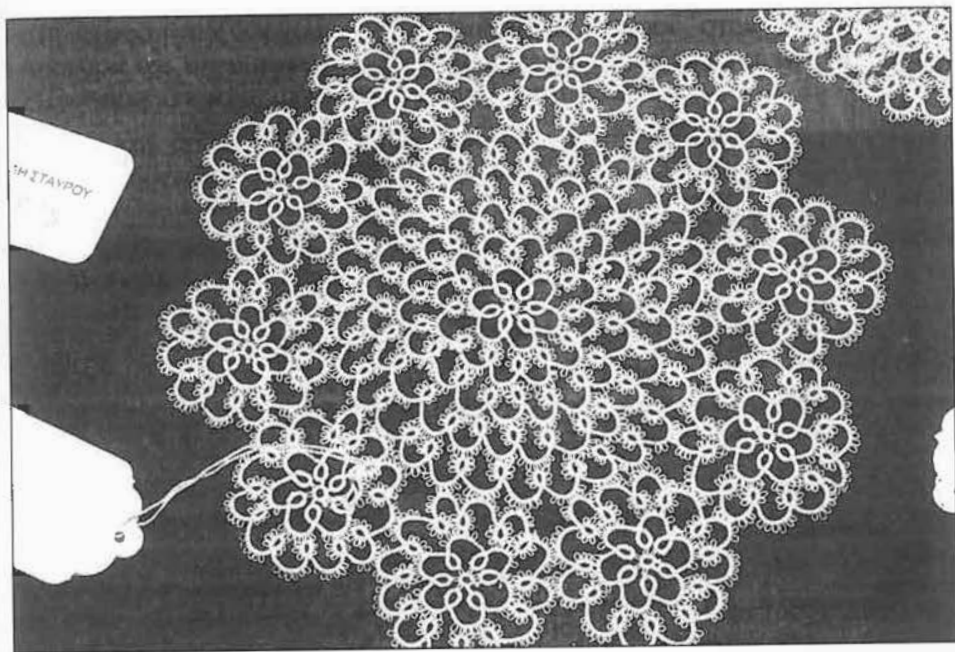
Ο φερβολιτές γίνεται και σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, όπως στη Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία και Αγγλία. Στη Γαλλία ονομάζεται "frivolite" στην Ιταλία "occhi" και στην Ανατολή "makuk" που έχει σχέση με το "μακουκούδι" που χρησιμοποιείται για την κατασκευή του.

Ο φερβολιτές αναπτύχθηκε στα μέσα του 19ου αιώνα αλλά η προέλευσή του πιθανό να είναι παλαιότερη. Στη Γαλλία κάποτε χρησιμοποιούνται δύο μακουκούδια ταυτόχρονα και διάφορα χρώματα και είδη κλωστών. Τα μοτίβα έχουν ποικίλα σχήματα με σύνθετους τρόπους πλοκής. Παρ' όλο που ο φερβολιτές συναντάται σε πολλές χώρες, τα συγκεκριμένα κυπριακά μοτίβα είναι πολύ χαρακτηριστικά. Ο συντηρητισμός, που είναι από τα κύρια στοιχεία της λαϊκής τέχνης, συνέτεινε στη διατήρηση των παραδοσιακών μοτίβων που βλέπουμε στον караβιώτικο φερβολιτέ. Αυτά τα μοτίβα αποκτούν πλέον ιδιαίτερη σημασία τώρα, διότι είναι ταυτισμένα με τον κατεχόμενο Καραβά.

Οι Καραβιώτισσες ασχολούνταν με τον φερβολιτέ όταν έβρισκαν λίγο ελεύθερο χρόνο, την ώρα της ξεκούρασης τους, ακόμα όταν πρόσεχαν τα παιδιά τους ή όταν ασχολούνταν με διάφορες οικιακές εργασίες. Χαρακτηριστική είναι η φράση «εκάμναν φερβολιτέ σαν σου μιλούσαν», δηλαδή τα χέρια ήταν εξασκημένα τόσο πολύ, που δούλευαν αυτόματα χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια ή σκέψη. Αυτό δε σήμαινε ότι ο φερβολιτές γινόταν εύκολα. Χρειάζεται πολλή εξάσκηση για να μάθει κανείς το σωστό τρόπο δεσίματος των κόμπων. Για την κατασκευή του φερβολιτέ είναι απαραίτητο το μακουκούδι μέσα στο οποίο τυλίγεται η κλωστή. Η ονομασία του φαίνεται να σχετίζεται με το μακούτζι που χρησιμοποιείται στην υφαντική. Μέσα στο

μακούτζι τοποθετείται το μασούρι με την τυλιγμένη κλωστή που ξετυλίγεται την ώρα της ύφανσης. Με τον ίδιο τρόπο ξετυλίγεται η κλωστή από το μακουκούδι την ώρα που κατασκευάζεται ο φερβολιτές.

Το μακουκούδι έχει μέγεθος περίπου 2 επί 6 εκατοστά και είναι καμωμένο συνήθως από ξύλο ή πλαστικό. Το ξύλο θεωρείται πιο σκληρό, λείο και σταθερό υλικό στις αλλαγές της θερμοκρασίας. Αποτελείται από δύο επίπεδα μέρη που βρίσκονται το ένα πάνω στο άλλο και ενώνονται στο κέντρο, όπου τυλίγεται η κλωστή. Τα μυτωτά σημεία στις δύο άκρες πλησιάζουν ή αγγίζουν μεταξύ τους έτσι που να βοηθούν την τεχνήτρια να ελέγχει το ξετύλιγμα της κλωστής.

Πετσετάκι. Φερβολιτές. Έκθεση, Μάρτης 2000.
Οι χρυσοχέρες Καραβιώτισσες συνεχίζουν την τοπική παράδοση.

Ο φερβολιτές γίνεται με μια και μόνη κλωστή, όπως την πιπίλλα και τον κροσιέ. Αυτή η κλωστή συνήθως είναι κουβαρίστρα άσπρη ή έγχρωμη. Με το δεξί χέρι η τεχνήτρια κρατά το μακουκούδι και με τα δάκτυλα του αριστερού χεριού κρατά την κλωστή, έτσι που να μπορεί να περάσει το μακουκούδι και να σχηματίσει τους κατάλληλους κόμπους. Η ποιότητα του φερβολιτέ εξαρτάται από το σωστό δέσιμο των κόμπων, που πρέπει να είναι σφιχτοί και δεμένοι με τον ίδιο ρυθμικό επαναληπτικό τρόπο.

Τα μοτίβα έχουν κεντρικό θέμα το λουλούδι και αποτελούνται από στρογγύλα και καμπωτά σχήματα. Συχνά συναντούμε μικρές τυποποιημένες ενότητες, τα φεγγαράκια, που ενώνονται μεταξύ τους για να σχηματίσουν μεγέθη κατάλληλα για πετσετάκια, δισκόρουχα και σιεμέ. Οι πιο υπομονετικές

τεχνίτριες κατασκευάζουν μικρά τραπεζομάντηλα και κουρτίνες, είδη που για να ολοκληρωθούν χρειάζονται πολλές ώρες δουλειάς. Αλλοτε πάλι συναντούμε το κεντρικό λουλούδι με τα καππωτά πέταλα που αυξάνεται σε περίμετρο, προσθέτοντας σειρές προς τα έξω. Τον φερβολιτέ βρίσκουμε επίσης σε λωρίδες να διακοσμεί μαξιλαροθήκες και γυναικεία εσώρουχα.

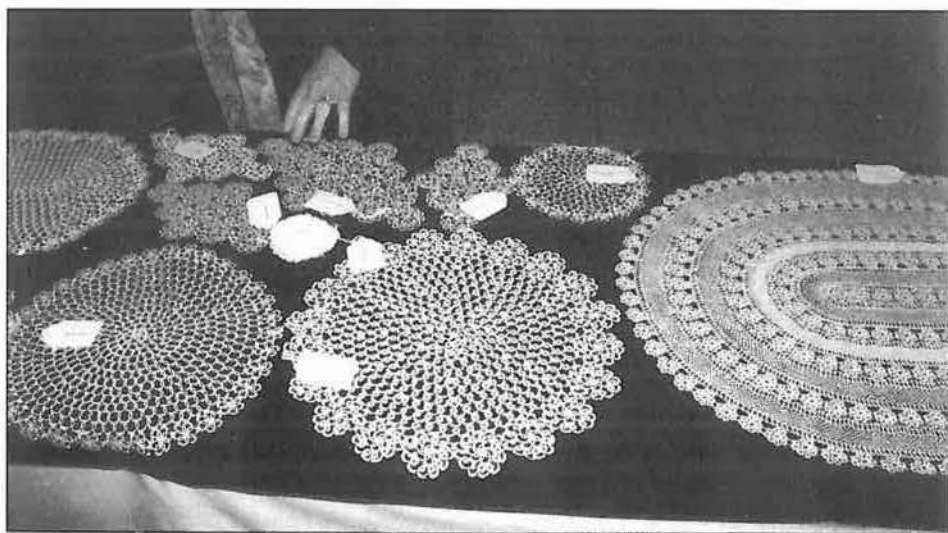
Ακόμα πιο σύνθετες ενότητες φερβολιτέ γίνονται από τις πιο έμπειρες και ταλαντούχες τεχνίτριες. Αυτά τα σχέδια έχουν πιο πολύπλοκα σχήματα και πιο σύνθετους τρόπους πλοκής. Φαίνεται ότι κάποτε υιοθετούνταν νέα στοιχεία από περιοδικά που συμπλήρωναν τα παραδοσιακά μοτίβα.

Ο φερβολιτές πέρα από τη χρήση του σαν είδος προίκας ήταν επίσης και είδος εμπορικό. Αγοραζόταν από κεντηματεμπόρους που μάζευαν το προϊόν από τις τεχνίτριες και τις πλήρωναν «με το κομμάτι». Έτσι, με την κατασκευή του, οι τεχνίτριες εξασφάλιζαν επιπρόσθετο εισόδημα στην οικογένειά τους.

Η κίνηση των χεριών στους γυναικείους αντικρυστούς χορούς πιθανό να έχει σχέση με το φερβολιτέ. Αν θεωρήσουμε ότι οι κινήσεις αυτές σχετίζονται με τις καθημερινές ασχολίες, τότε μπορούμε να τις συνδέσουμε με την κατασκευή ειδών όπως του φερβολιτέ, την κατασκευή της τσίμπης του λευκαρίτικου κεντήματος ή το λένισμα του νήματος στον απήλιχτρο.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να σας ευχηθώ να βρεθείτε ξανά στον Καραβά, κάτω από τις λεμονιές σας, και να συνεχίσετε με τον ίδιο ανέμελο τρόπο την κατασκευή του φερβολιτέ όπως παλιά.

Η ομιλία αυτή παρουσιάστηκε σε εκδήλωση που οργανώθηκε από το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» και το Δήμο Καραβά στη Λευκωσία στις 1/3/2000 και στη Λεμεσό στις 10/5/2000.

**Πετσετάκια από τα χέρια των Καραβιώτισσων.
Έκθεση στη Μακεδονίτσα, Μάρτης 2000.**

ΤΟ ΒΑΛΙΤΣΑΚΙ

Έφρας Γενακρίτου

Όλοι την ξέραν πια την κυρά Ευανθία. Με τις κατάλευκες πλεξούδες, σφιχτόδετο στεφάνι γύρω από την κεφαλή. Με το μικρό το βαλιτσάκι της στο χέρι. Ξεχειλισμένο από φερβολιτέδες, κροσέδες και κεντήματα πού' χαν σφραγίδα αλλοιώτικη στο κάμωμά τους. Μια τέχνη τέτοια, που δεν ήταν να τα' βλεπες, δίχως να τα παινέψεις.

- Κυρά Ευανθία μου! Που τα' βρες τούτα τα σχέδια και τα ξεσήκωσες; Τα βλέπω και θαρρώ χέρι δεν τάγγιξε. Χαρά σε κείνες που τάφτιαξαν. Τι άλλο να σου πω!

Τέτοια της λέγαν. Τέτοια, κι' άλλα πολλά. Κι' όσο και νάταν τα ερμάρια τους γιομάτα με ρούχα και προικιά, οι πιο πολλές στη γειτονιά δεν άντεχαν κείνη την ομορφάδα. Όλο και κάτι της παράγγελλαν. Όλο και κάτι βρίσκαν ν' αγοράσουν. Και η κυρά Ευανθία κάθε Πέμπτη απόγευμα, κάπου κει κοντά γυρόφερνε. Πότε στο ένα σπίτι. Πότε στο άλλο. Ν' ανοίγει και να κλείνει το βαλιτσάκι της. Ν' απλώνει έξω τηνπραμάτια της. Να την ξαναμαζεύει. Κι' ήτανε και στα χείλη της ένα γλυκό ατάραχο χαμόγελο, πούμοιαζε ίδιο κύμα σε ακροθαλασσιά. Που πότε έπλεε πάνω ψηλά στη γαλανή επιφάνεια και πότε απλωνόταν λίγο παρέξω. Μισάγγιζε την αμμουδιά και πάλι μαζευτόταν...

Την κυρά Ευανθία λοιπόν την κοίταζες κι' έλεγες, τούτη η μορφή άλλο δε μαρτυράει παρά την καλοσύνη. Άλλο δε συμβολίζει παρά την αγαθότητα. Κι' ένοιωθες ίδια που να ξεκόλλησε κείνη η φιγούρα μέσ' από κάποιο κάδρο. Μέσα από κάποια φωτογραφία μιας εποχής που διάβηκε. Κείνης της εποχής, που συνηθίζανε ακόμα οι άνθρωποι να ποζάρουν δίπλα σ' ένα μπουκέτο άνθη. Με ένα άσπρο περιστέρι στην ποδιά... Ή κάτι τέτοιο!

Πέμπτη την Πέμπτη, κάθε βδομάδα, κατάφεραν με τον καιρό στη γειτονιά και γλύστρησαν οι άνθρωποι με τα 'ρωτήματά τους μες στη ζωή της κυρά Ευανθίας. Μάθαν πολλά για λόγου της. Σχεδόν τα πάντα. Μάθαν πως ήταν Καραβιώτισσα. Γέννημα και θρέμμα της θάλασσας και των λεμονανθών. Ξηγήσανε μ' αυτό πολλά. Την καθαρή ματιά της. Την ροδόχρωμη αντιφεγγιά του προσώπου της. Την ανεπιτήδευτη απλότητα πούχαν τα λόγια κι' οι κινήσεις της. Ίδιο λουλούδι του αγρού. Χορτάτο από φως και ήλιο. Κι' αγέρα δροσερό κι' αμόλυντο. Και το σμιλί, μάθαν, το κράταγε από κορίτσι τόσο δα. Είχε δασκάλες τη μάνα της και τη γιαγιά της. Της είχαν βάλει μια μέρα την κλωστή μέσα στα δάχτυλα. Της είπαν:

«Σα τη δουλέψεις τούτη την κλωστή μ' αγάπη, θα κάνεις θαύματα».

Την είδαν στην αρχή δισταχτική. Μια μέρα λοιπόν την φώναξαν στην αποθήκη. Κει που φύλαγαν τα λιπάσματα και τα εργαλεία. Κει που και οι αράχνες μάχονταν σ' αόρατους αργαλειούς. Κει μέσα είδε η μικρή Ευανθία και τις ανάλαφρες βεντάλιες των ιστών που στόλιζαν απ' άκρη σ' άκρη τις γωνιές και

τους τοίχους. Μέτρησε το θαυμαστό τους έργο. Λογάριασε το μπόϊ τους. Κατάλαβε...

Κι' άδράξε από εκείνη τη μέρα αλλοιώτικα το μακουκούδι και το σμιλί. Όχι μονάχα με τα δάχτυλα, μα και με τη καρδιά. Έβαλε στο πλέξιμο, μαζί με την τέχνη και την ψυχή της. Γεύτηκε το μεγαλείο της δημιουργίας. Γοητεύτηκε. Έκανε τον φερβολιτέ και τον κροσέ και το κέντημα, παραθύρι της καρδιάς της. Καθόταν κάτω από τα λεμονόδεντρα την άνοιξη και έβγαζε σχέδια από μόνη της. Τραγουδούσε με τον δικό της τρόπο την ομορφιά που την τριγύριζε και την έπνιγε. Την τραγουδούσε με το μακουκούδι. Το σμιλί. Και το βελόνι...

Έριχνε τα άνθη της πορτοκαλιάς, στρωσίδια στα κρεβάτια. Μάζευε τον αφρό απ' τη θωριά της θάλασσας και τον έκανε κυμματιστή δαντέλλα στα προσκεφάλια των ανθρώπων. Τρυγούσε τη φύση. Κι' είχανε κείνα τα χρόνια, μια γεύση ολόγλυκια. Πού 'σταζε βάλαμο μες στην ψυχή και γένναγε σκοπό. Χρόνια αξέχαστα. Καιροί, π' αξίζει να παλέψεις με τα δόντια ως νάρθ' η ώρα να τους ξαναζήσεις...

Και η κυρά Ευανθία μάζεψε, ύστερα από την προσφυγιά, σιμά της κόρες, νύφες και αγγόνισσες. Τους έμαθε με υπομονή την τέχνη του φερβολιτέ και του σμιλιού. Την τέχνη να δημιουργείς με αγάπη. Με την καρδιά πρώτα. Κι' ύστερα με τα χέρια...

Βγήκε εκείνη, στις γειτονιές της πρωτεύουσας. Μ' ένα μικρό καφετί βαλιτσάκι. Κείνο το ίδιο που της κουβάλησε από δω πριν από χρόνια, τα λιγοστά της πράγματα. Μα η κυρά Ευανθία, δεν έχυσε ούτε ένα δάκρυ μέσα σ' όλον αυτό τον καιρό. Ήρθε από δω χαμογελαστή. Χαμογελαστή σεργιάνιζε τα χρόνια της προσφυγιάς της μες στα στενά και τα δρομάκια της μεγαλούπολης.

Μόνο στο θάνατο ταιριάζουνε οι θρήνοι, λέει και ξαναλέει. Κι' η γη μας είναι πάντα ζωντανή. Πάντα το ίδιο δική μας. Όσο της γνέφουμε πως δεν τη λησμονάμε. Όσο μας βλέπει να σκάβουμε με τις χούφτες τις πέτρες, ανοίγοντας μονοπάτια να την ξανανταμώσουμε...

Κάθε μονάχα π' ανοίγει το μικρό της βαλιτσάκι, φτάνει να το προσέξεις και θα δεις ένα φτερούγισμα – αστραπή, να διαπερνά το βλέμμα της. Κάποτε μια κοπελιά το είδε το πετάλισμα στο βλέφαρό της. Απόρησε. Και ρώτησε να μάθει.

- Κόρη μου, της απάντησε. Εσύ βλέπεις κεντήματα σ' αυτό το βαλιτσάκι. Τι άλλο!! Θα μου πεις. Λοιπόν, εγώ μυρίζω μέσα δω, λεμονανθούς κορίτσι μου. Μυρίζω γη βρεγμένη και ιώδιο του γιαλού!... Δω μέσα εγώ, δεν κουβαλώ καθώς θαρρείς τα κεντήματα. Δω μέσα κουβαλάω ολόκληρο τον Καραβά. Τη γη μου απ' άκρη σ' άκρη. Δω μέσα!... Και δω μέσα, είπε η κυρά Ευανθία, κι' έδειξε την καρδιά της...

Από το βιβλίο «Περιμένοντας την Άνοιξη» της Ήρας Γενακρίτου.

**Μεταξοδάμβακο, ταϊστό σεντόνι με μεταξωτή δανδέλα κροσιέ στις άκρες.
Καραβάς, αρχές του 20ου αιώνα. Εθνογραφικό Μουσείο Κύπρου
(πρώην Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Κύπρου) της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών.
Φωτογραφία από το βιβλίο «Μεταξουργία στην Κύπρο με αναφορά
στη Λάπηθο και τον Καραβά» της Ελένης Παπαδημητρίου.**

ΣΤ. ΠΕΖΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΗ

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ ΣΤΟΥΣ ΚΑΡΑΒΙΩΤΕΣ

Πολύκαρπου Κυριάκου

Τώρα κατάλαβα
γιατί επιμένετε τόσο πολύ
να επιστρέψετε στο χωριό σας,
Καραβιώτες,
τώρα κατάλαβα
που είδα τόση ομορφιά βολεμένη
σε μια σταλίτσα γης,
τώρα κατάλαβα!
Και να φανταστείτε
είδα την ομορφιά να ξεχειλίζει
κάτω από τη βρώμικη τούρκικη ανάσα,
είδα την ομορφιά να περισσεύει
με τον αγέρα να περνά μέσα απ' τα φύλλα
της σκλαβωμένης λεμονιάς σας,
είδα την ομορφιά να περισσεύει
στον ήχο του τρεχούμενου νερού
που έκλαιγε,
είδα την ομορφιά
μες στ' ακρογιάλια σας
με τα κύματα ν' απλώνουν τα χέρια
για ελευθερία.

Η παραλία «Μάρε Μόντε» στον Καραβά

Η ΓΙΑΓΙΑ ΜΟΥ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΙ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΕΡΥΝΕΙΑΣ

Κάλιας Μελετίου

από Καραβά, Δ΄ τάξη
Αγίου Αθανασίου, Λεμεσός.

«Δεν φεύγω, μα θα ζήσω, χίλια χρόνια αν χρειαστεί θα ζήσω, για να πάω κόρη μου στην Κερύνεια μας».

Έτσι μου' λεγε η γιαγιά μου τεντώνοντας το άσπρο νήμα στο κέντημα που έφτιαχνε χρόνια τώρα, για την προίκα μου. Το καταλάβαινα μεμιάς, όταν ήθελε να μου πει για τα όσα μου άρεσε να ακούω. Ναι, τα μάτια της άστραφταν, δεν άρχιζε με το μια φορά κι έναν καιρό, όπως στα παραμύθια.

Γέννημα και θρέμμα του Καραβά, η γιαγιά μου η Καλλιόπη, όλο νυφούλα την έλεγε την Κερύνεια μας.

Δεν μπορούσε να τη δούμε, κόρη μου, μου έλεγε. Το παλάτι της βρίσκεται στην βόρεια πλευρά του νησιού μας. Την καλύτερη πλευρά. Και με κοίταζε.

Μου έλεγε για το γραφικό λιμανάκι με τα καταγάλανα νερά, τις μικρές-μικρές ψαρόβαρκες στην άκρη και το φάρο να τον χαϊδεύουν παιχνιδιάρικα δεκάδες κάτασπροι γλάροι.

Για την προίκα της τη ρωτούσα εγώ επίμονα και αυτή μου έλεγε πως το κάστρο της Καντάρας ήταν το λαμπερό στέμμα, που φορούσε στο νεανικό κεφάλι της. Οι πορτοκαλαιώνες και οι μυρωδάτοι ανθοί της λεμονιάς, το κάτασπρο νυφικό της. Τα κεντητά ακρογιάλια ήταν τα λαμπερά γοβάκια που φορούσε στα πόδια της. Τα λογής λογής πανέμορφα κυκλάμινα, οι λαλέδες και τα ματσικόριδα, ήταν η ανθοδέσμη που κρατούσε στα χέρια της.

Το βυζαντινό κάστρο της Κερύνειας ήταν ο ακοίμητος φρουρός από τη μια και ο αγέρωχος Πενταδάχτυλος από την άλλη. Στην καρδιά του το κάστρο φιλοξενούσε το ταπεινό εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου. Επίσης στέγαζε το ναυάγιο της Κερύνειας, που ήταν ένα εμπορικό καράβι της εποχής του Μεγάλου Αλεξάνδρου, που ναυάγησε στα παράλια της Κερύνειας. Αυτό πρέπει να ήταν το δώρο της ιστορίας στην όμορφη νυφούλα, την Κερύνεια μας.

Εγώ όλα αυτά δεν τα ξεχνώ, τα έχω γράψει όλα σε μια ξεχωριστή θέση της καρδιάς μου, όπου γράφω όλα τα ξεχωριστά και σημαντικά πράγματα που ακούω και αγαπώ. Όποτε θέλω νοερά, θα μπορώ να επισκεφτώ την Κερύνεια χωρίς κανείς να μπορεί να με εμποδίσει!!

Πόσο θα ήθελα να ήμουν κι εγώ μια νυφούλα όπως την Κερύνεια, στολισμένη με τόσα αξιαγάπητα πράγματα που έχει! Μια πριγκίπισσα με τόσους καλούς φίλους κοντά της, τους Κερυνειώτες μας.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΤΑΣΙΗΣ

Άννας Βιολάρη

Τα πρωινά, πριν καλά καλά ξημερώσει, ερχόσουν στο σπίτι μας... σε θυμάμαι πάντα γελαστό και ανοιχτόκαρδο να κάθεται στην ξώπορτα του σπιτιού μας και να σιγομουρμουρίζεις με τη μητέρα που όλο και κάτι έκανε στη κουζίνα... και ήσουν η προσωποποίηση της αγάπης και της αισιοδοξίας. Ό,τι και να είχες, ποτέ δεν ήσουν σκυθρωπός.. με χαμόγελο αντιμετώπιζες όλα τα καλά μα και τα κακά. Ακόμα και όταν ο πολυαγαπημένος μου πατέρας και δικός σου γαμπρός Τιμόθεος μέσα στο ίδιο του το περιβόλι πέφτοντας από τη λεμονιά έχασε τη ζωή του, σε έβλεπα πάντα να κοιτάζεις μπροστά το μέλλον, έστω κι αν τούτος ο καύμός σε μαράζωσε μέχρι θανάτου.

Υπήρξες λοιπόν για μένα ένα πρόσωπο πολύ σημαντικό που με επηρέασες ανεξίτηλα. Γνωρίζω δε μέσα από μαρτυρίες συγγενών και συγχωριανών ότι με τα επαγγέλματα και τη ζωή σου εισέφερες πολλά στον τόπο σου και γι' αυτό νιώθω έντονο το χρέος απέναντί σου να κρατήσω ζωντανή για πάντα τη μνήμη σου μέσα σε τούτες τις λίγες γραμμές που γράφω.

Ο Κωστής Καρτάσιης γεννήθηκε το 1902 στον πανέμορφο Καραβά από Καραβιώτες γονείς. Όλα του τα χρόνια τα πέρασε μέσα στην απέραντη ομορφιά της γενέτειράς του. Όσο κι αν τα χρόνια υπήρξαν δύσκολα, ποτέ δεν σκέφτηκε να ξενιτευτεί. Το δέσιμό του με το μαγευτικό χωριό του αλλά και

Ο Κωστής Καρτάσιης με τη σύζυγο και τα παιδιά του

με τους συγχωριανούς του ήταν μεγάλο και δυνατό, γεγονός που καθημερινά γινόταν έκδηλο μέσα από τη συμπεριφορά του και τα επαγγέλματά του.

Κώστας Χ" Κωνσταντής... ήταν το πραγματικό του όνομα, μα όλοι τον γνώριζαν με το όνομα «Καρτάσις», που στα τούρκικα σημαίνει «αδελφός». Σύμφωνα με τη μαρτυρία του συγχωριανού μας Δημητράκη Ασπρή, το ψευδώνυμο «καρτάσις» του το έδωσαν οι ίδιοι οι Καραβιώτες. Ο παππούς, γυρίζοντας στα χωριά της περιοχής, όταν συναντούσε γνωστούς και φίλους τους αποκαλούσε όλους με τη λέξη «αδελφι», μια φιλική προσφώνηση που ακριβώς φανέρωνε τη βαθιά αγάπη τού που έτρεφε για τους ανθρώπους. Ως αποτέλεσμα αυτής του της συμπεριφοράς, άρχισε ο κόσμος να τον αποκαλεί «Καρτάσις» μέχρι που το όνομα αυτό έγινε πασίγνωστο... και το μόνο όνομα που παρέμεινε να θυμούνται οι Καραβιώτες.

Ο Κωστής Καρτάσις έζησε σε δύσκολα χρόνια. Η ανάγκη της επιβίωσης αλλά και οι εκάστοτε συνθήκες, τον υποχρέωσαν να ασχοληθεί με διάφορα επαγγέλματα. Τα πιο γνωστά που όλοι θυμούνται ήταν σκαρπάρης, ντελάλης και νεροφόρος, επαγγέλματα που πολύ αγάπησε και υπηρέτησε με πάθος.

Σύμφωνα με το συγχωριανό μας Δημητράκη Ασπρή, υπήρξε ένας από τους καλύτερους σκαρπάρηδες της εποχής του. Η τέχνη του υποδηματοποιού ήταν αρκετά δύσκολη και με τα μέσα της εποχής αρκετά χρονοβόρα με αποτέλεσμα πολλά ξενύχτια και κόπους, χωρίς βέβαια ανάλογη αμοιβή.

Γραφικά δρομάκια στον Καραβά

***«Και ξαφνικά θρεθήκαμε ασυναίσθητα
να περπατούμε στο μέσο του δρόμου,
και ξαφνικά θρεθήκαμε αναίσθητα,
να περπατούμε εκτεθειμένοι στο μέσο του δρόμου...»***

Κ. Μόντης

ΤΟ ΧΩΡΚΟ ΜΟΥ ΜΟΤΗΔΕΣ

Ανδρέα Τσιουρούτη

Τους πιο κάτω στίχους τους αφιερώνω
σε όλους τους χωριανούς μου.

Που τα ζαβρά του Καραβά πάνω πο' ναν αρκάτζι, σ' ένα χωρκό πολλά μιτσι
ήταν' ναν σπίτι που για μας έμοιαζε με κονάτζι

Σ' τζιείν' το χωρκό, τους Μότηδες, πρωτόδαμε το φως μας
τζιαι πρωτοπαρπατήσαμε στο σπίτι των γονιών μας.

Πουπανωθκίόν του αρκατζιού τα σπίθκια ήταν καττάρι
Θεέ μου πκιόν' ντα ομορκιά ήτουν για τούτο χάρη.

Γυρόν του καθεννού σπιθκιού είσιεν τζιαί έναν περβόλι,
μα σκάλα νότο τζιαι βορκάν, τζι' ανατολή τζιαί δύση.

Κάθε πορνό τζιαι πρόσνυχτα,
καθένας τους με το γυρί να πα να το ποτίσει.

Σε μια γωνιά του περβολιού μέσα που κάτι πτέλια,
Είσιεν τζιαι όρνιθες πολλές, πεζούνια τζιαι κουνέλια.

Πάνω σέ ούλλα τα δεντρά πολλά πουλιά πετούσαν,
Που το πρωί τζι' ολομερίς πάντα ετζιελαδούσαν.

Σ' τζιείν' τον μιτσήν παράδειςο π' ούλλα μουσκομυρίζαν
ήταν γεμάτο μέλισσες π' αθθό σ'αθθό γυρίζαν.

Εχάθην ο Παράδειςος με τζιείν' την προδοσία
ας όψονται όσοι εφταίξασιν ακόμα τζιαι η CIA.

ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΗ ΜΟΥ ΚΥΡΑ

Μαρίας Ματθοπούλου - Ποστεκκή

Σαν βασίλισσα χαμένη
με το χέρι στην καρδιά
από βράχο καμωμένη
ξαπλωμένη στο βορρά.

Δεν σε φτιάξανε οι γλύπτες
μήτε κάποια μηχανή
από' τα θεία εσύ βγήκες
μεγαλόπρεπη μορφή.

Είσαι κει μαρμαρωμένη
όπως κάποιο βασιλιά
σαν ωραία κοιμωμένη
ξύπνημα π' αναζητά.

Μ' άλλο φόρεμα σε ντύσαν
ξέρω δάκρυες γι' αυτό
μισοφέγγαρο κουρέλια
κι όχι γαλανό – λευκό.

Δε σ' αρμόζει αυτό Κυρά μου
δε σου πρέπει συμφορά
κάστρα έχεις για πνευμόνια
μα και Ρήγαινας καρδιά.

Τον Προφήτη Αι – Ηλία
τον εγέννησες εσύ
εκκλησίες και Μοναστήρια
έχεις μέσα στην ψυχή.

Μα' όπου να' ναι ξημερώνει
και ο ήλιος ξαφνικά
χρυσοκόκκιν' ηλιακτίδα
θα σου ρίξει στα μαλλιά.

Και σαν φίλημα θα είναι
απ' το γαλανό ουρανό
που θα σε ξυπνήσει πάλι
και εγώ θα λυτρωθώ.

Λεμονανθούς να κόψεις
τ' άρωμα τους να λουστεί
να μυρίσεις το κορμί σου
να ντυθείς, να κτενιστείς.

Σαν βασίλισσα θλιμμένη
με τα δάκτυλα γροθιά
γιατί πάντοτε πιστεύεις
πως θα βρεις τη λευτεριά.

**Η εκκλησία της Ευαγγελίστριας σήμερα. Υπομένει αγέρωχη και προσμένει το
συλλείτουργο της παλιγγενεσίας**

ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΠΟΥ ΤΗΝ ΑΥΚΗΝ

Χρίστου Κτωρίδη

Τζιει κάτω στες Γεροκαδικιές
τ' ωραίο τ' ακρογιάλι
πρωίν-πρωιν που την αυκή
μα τζιαι με συντροφικιάν πολλή
βουττούσαμεν μες στο νερό
στης θάλασσας το χάδι.
Τζι' ο ήλιος μόλις νέφανε
τζιαι ζήλεψεν αλόπως
που μπήκαμε μεσ' το νερό
το έθελε μονασηκό
τζιαί έφεξε ο τόπος
για να μας δει τζιαι που κοντά
τζι' αρκίνεψε να μας μετρά
μα τού 'μεινεν ο κόπος.
Γιατί εμείς τζιειν' την σιμή
είχαμεντε τελειώσει
τα ρούχα μας απλώθαμε
για να μας τα στεγνώσει.
Ήλιε μου Χρυσομάλλη μου
ζηλιάρης να μεν είσαι.
Ας μας τζιαι μας μια σταλαμή
στο περιγιάλι την αυκή
τζιαι άμα θέλεις σβήσε.

Ομορφιά και γαλήνη στο γραφικό λιμανάκι του Καραβά

ΑΘΘΥΜΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

Στέλιου Παναγίδη

Δίπλα που την Τζερούνεια μας
τζειν' την ωραία πόλη
είναι τζιαι μεν' ο τόπος μου
τζεινο το όμορφο χωρκόν
ο Καραβάς, πον ξακουστός
μέσα στην Κύπρον όλην.

Που 'σιεν τα δέντρα τα πολλά
περβόλια τζιαι θάλασσαν πλαθκιά
τζιαι το νερό να τρέσει
άμα χαθεί έτος' ομορκιά
παράδεισον εν έσει.

Ψηλά ο Πενταδάκτυλος
με τα μιάλα κάστρα
τζιαι πιο κατ' ήτουν η πηγή
που 'φκαινε μέσα που τη γη
τζιαι γύριζε μερονυχτίς
μύλους για τα σιτάρκα.

Είσιεν κάμποσες εκκλησιές
παλιές, μεάλες τζιαι μιτσιές
την Τζερκατζήν γεμάτες
τζιαι καφενέδες αρκετούς
ποσκόλιο τους αδκιασερούς
τζιαι τους παραμυθάδες.

Μέσα στη μέση του χωρκού
καμάρι κάθε χωρκανού
στην εκκλησιά που λάμπει
που ταν του Ευαγγελισμού
εις τες κοσπέντε του Μαρτιού
πανήγυρη γιορταστική
παρέλαση δοξαστική
εγίνετον μεγάλη.

Πάνω στο τζύμμα του γιαλού
η Αχειροποιήτου
η Λάμπουσα, τζι ερείπια
της πόλης της Λαπήθου
τούτον τον τόπον τον καλό
μπορώ να τον ξιάσω
τζιαι να τζοιμούμαι άνενοιας
μάλιν ποδά να σάσω;

Ποδά για να με φήσουσι
τζιαι πουν να μου χαρίσουσι
οχτώ τόνους γρουσάφκια
θα πω να μείνουν γέρημα
σπίθκια, ασήμι, μετρητά
δκιαμάντα τζιαι χωράφκια.

Το μόνο που επιθυμώ
τζ' έχω που μέσα μου καμό
τώρα εις τη ζωή μου
να λύθην το Κυπριακό
να πάω πίσω στο χωρκόν
τζιαι γιω τζ' οι χωρκανοί μου.

Να περπατήσω αλληξανά
στες στράτες π' αγνωρίζω
στον ποταμό του Καραβά
τη δίψα μου να σβήσω
στη θάλασσα να δροσιστώ
το τζύμμα να φιλήσω.

Στες εκκλησιές μιτσιές – μιάλες
να μπω να προσκυνήσω
τα μνήματα των χωρκανών
ελιά να τα καπνίσω
τζι αν είναι θέλημα Θεού
τότε να ξιψυσιήσω....

Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟΝ

Ευτύχιου Χαραλάμπους

Ήταν μια νύχτα σκοτεινή, ξημέρωνε Σαββάτο
τζι ακούσαμε μες στα χωρκά, το μαύρο το μαντάτο.

Κοντά στα ξημερώματα, στες τέσσερις η ώρα
εφάνησαν μες στον γιαλό, πλοία που ξένη χώρα.

Ήταν μαύρα ολόμαυρα, τα πλοία τζι ο καπνός τους
τζ' ευτύς εκαταλάβαμε ποιος ήταν ο σκοπός τους.

Είχαν ασκέρι της Τουρτζιάς, τεμπέληδες τζ' αγάδες
που ήταν μέσ στες φυλακές, κακούργοι τζαι φονιάδες.

Ήταν ούλλοι γιουρούκκηδες, ποτζεί πον' η Μερσίνη
τζι ήρτασι με αφορμή πως φέρνουν την ειρήνη.

Τζ' άμα τζι εβκήκαν στην στερκά, τζαμαί στο Πέντε Μίλι
που πάτησε το πόδιν τους, νομίζω ήταν δείλις.

Τζ' αρκέψασιν τες κανονιές, τζαι κρούζασιν τα δάση
να φοίτσιάσουσιν τους λας, τ' ασκέρι να περάσει.

Ποια εν πον τζείνη η καρκιά, τα μάθκια που θωρούσαν
τζι απού το φφο τα δάρκα τους, στες βούτσιες τους τζυλούσαν.

Εκλαίαν ούλλα τα μωρά, τζι ετρέχαν να χωστούσιν
ποπίσω που την μάνα τους, πέρκιμον εν τα δούσιν.

Μα με θυμούς τζαι με κλωτσιές, ερίψαν πόρτες κάτω
τα σπίθκια εκουρσέψαν τα, εκάμαν τα άνω κάτω.

Τζι εστήσαν κόσμον στην αυλή, νομίζω σε δυο τόπους
τζι εσφάξαν τους όπως τ' αρνιά, ούλλους, τζαι νιους τζι αδρώπους.

Τζαι οι γεναίτζιες έκλαιαν, με τα μωρά στ' αγκάλια
να τους χαρίσουν την ζωή, με σιήλια παρακάλια.

Κανέναν εν εκούρκαρε, μα ούτε ελυπήθη
Επαίξαν τες αλύπητα, με τα μωρά στα στήθη.

Ο κόσμος άμα τζι άκουσε, τόση βαρβαροσύνη
έφευκεν που τα σπίθκια του, με τόση βιασύνη.

Έπιασεν όρη τζαι βουνά, λαξιές τζαι μονοπάθκια
πότε κουτρομπελλίζετον τζι έππεφτεν μεσ' τα αγκάθκια.

Νύχταν επαρπατούσαμε, τζαι σκοτεινά με κόπο
ώσπου τα καταφέραμε, τζι εφτάσαμε στο νότο.

Τζι αφήκαμε ό,τι είχαμε, ούλλα εις τα χωρκά μας
τζι αρκέψαμε που την αρκή, για τα νοικοτζυρκά μας.

Τούτα όμως εν εύκολον, να τα ξαναποχτήσεις
μα τους χαμένους δεν μπορείς να τους ξαναγυρίσεις.

Όσοι που μας εγλύτωσαν, τζι ούλλοι μας τώρα ζιούμε
τούτους που χάσασιν παιθκιά, να τους παρηγορούμε.

Τζαι δόξα να 'σαι ο Θεός, που είναι βοηθός μας
να βάλει τζαι το σιέριν Του, να πάμε στο χωρκό μας
να μας χαρίσει τη χαρά, να φύει ο καμός μας.

Παραλία Πέντε Μίλι - Καραθός
Την πανέμορφη αυτή παραλία επέλεξαν οι Τούρκοι για να κάνουν
την απόβασή τους στις 20 του Ιούλη του 1974.

**«Είναι δύσκολο να πιστέψω πως
μας τους έφερε η θάλασσα της Κερύνειας»
Κ. Μόντης**

ΛΑΜΠΟΥΣΑ ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ

Δημήτρη Κοζάκου

Λάμπουσα καρδιά μου
τόσο κοντά
και τόσο μακριά μου
λαμπρό είσαι αστέρι
ολόδροσο αγέρι
μέσα στην σκλαβιά μου

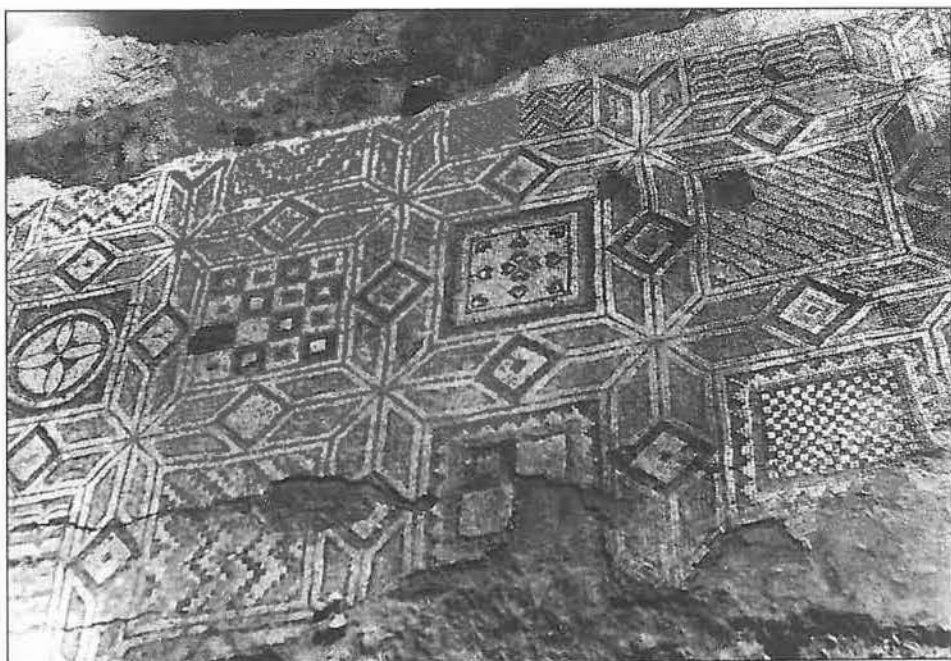
Της ζωής μου ελπίδα
ακριβή εσύ
του ήλιου αχτίδα
όμορφα λουλούδια
του έρωτα τραγούδια
αιώνια φροντίδα

Καρδιά μου Λάμπουσα
που σ' αγαπώ
τα λόγια σου άκουσα
της θάλασσας το κύμα
του εχθρού το μνήμα
γη μου αιμάσσουμε

Της μάνας κατάρα
ακόμα κρατώ
και δίχως λαχτάρα
τον όρκο θα δώσω
να σε λευτερώσω
με ορμή και αντάρα

Κοντά σου θα φτάσω
με άλλα παιδιά
στιγμή δε θα χάσω
να σε λευτερώσω
την ζωή να δώσω
μαζί σου να γιορτάσω

Λάμπουσα καρδιά μου
αυτό καρτερώ
για πάντα κοντά μου
να σ' έχω ποθώ
μονάχα ζητώ
Λάμπουσα καρδιά μου

Λάμπουσα - «Καταλύματα». Ψηφιδωτό δάπεδο. Φωτογραφία 1954

ΤΟ ΝΕΡΟ

Μαρίας Ματθοπούλου - Ποστεκκή

Εψές που' βρεξε ο πλάστης
Τζι ήπια τουτ' η γη νερό
Εκατέβη τζια τ' αρκάτζι
Που για χρόνια ήτουν ξερό.

Τζια εστάθηκα στην πάντα
Τζια εθώρουν το νερό
Που ετζύλαν πας στο χώμα
Για να έβρει ποταμό.

Ήταν σαν να τζι ετραούδα
Μες στ' αρκάτζι το στενό
Τζια επήαινε χαρκώντας
Εννά πάει σε χορό.

Τζια ενόμιζε πως πάντα
Εν ναν' έτσι ζωηρό
Όπως ήμουν τζια εγιώνι
Τον τζαιρό που 'μουν μωρό.

Μ' άμαν έβρισκε γιοφύρι
Τζι έφτανε στον ποταμό

Εσιώπα το τραούδι
Τζι' εγίνετον μουγκό.

Σα να έξερε πού πάει
Τζι έθελε να μείνει δα
Μες στη γη μας να μουντάρει
Μονομιάς να μπει βαθκιά.

Σ' τουν' τη λέφτερη πατρίδα
Να της δώσει τη δροσιά
Να μεν πάει παρακάτω
Που εν θα' σιει συντροφκιά.

Τζια εστάθηκε κοντά του
Τζι είπουν του να τραουδά
Στα χωρκά μας που αγάπουν
Στο βουνό του Καραβά.

Ως το τέλος που' να πάει
Στην Τζιερούνεια στο Βρυσί
Την ευτζιή μου να τους πάρει
Γλήορα να πάω ποτζεί.

Το νερό του κεφαλόθρυσου του Καραβά
μέσα από το εξοχικό κέντρο «ΜΥΛΟΙ»

ΘΥΜΗΘΗΚΑ

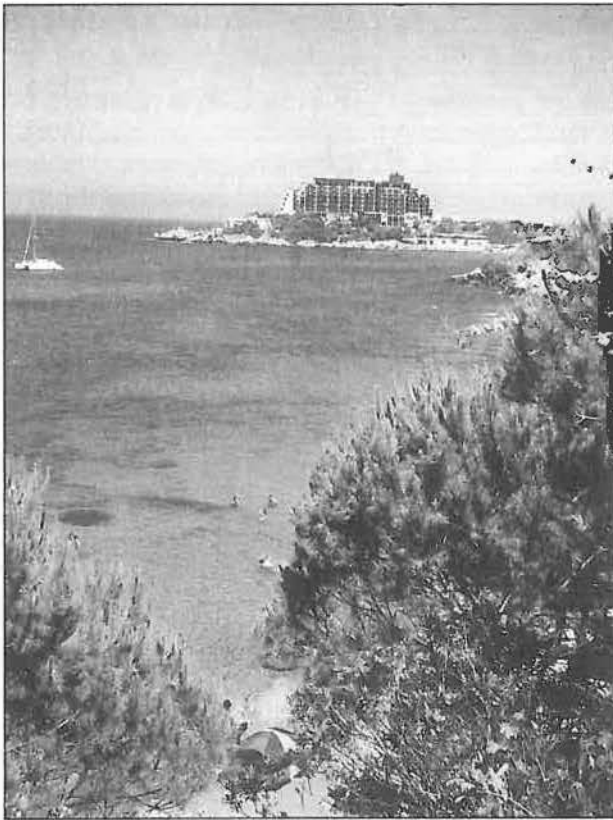
Δημήτρη Κοζάκου

Μεσ' τα στενά του Καραβά
στους δρόμους τους μεγάλους
μοσχοβολούν οι λεμονιές
και σεργιανούν οι κοπελιές
με φόντο το φεγγάρι

Ψηλά στον Πενταδάκτυλο
γιορτάζει ο κόσμος όλος
στον 'Αϊ Λια
στον 'Αϊ Λαρκόν
στήνει ο έρωτας χορό

Και στη γιορτή του λεμονιού
χορεύει ο κόσμος όλος
μικροί μεγάλοι
μεθούσε η καρδιά αγάπη
στους Μύλους την γαλήνη

Στα καλντερίμια γιασεμιά
και στα μπαλκόνια γλάστρες
μα της αγάπης ο καημός
γίνεται ξάφνου χωρισμός
ο πόλεμος αφέντης

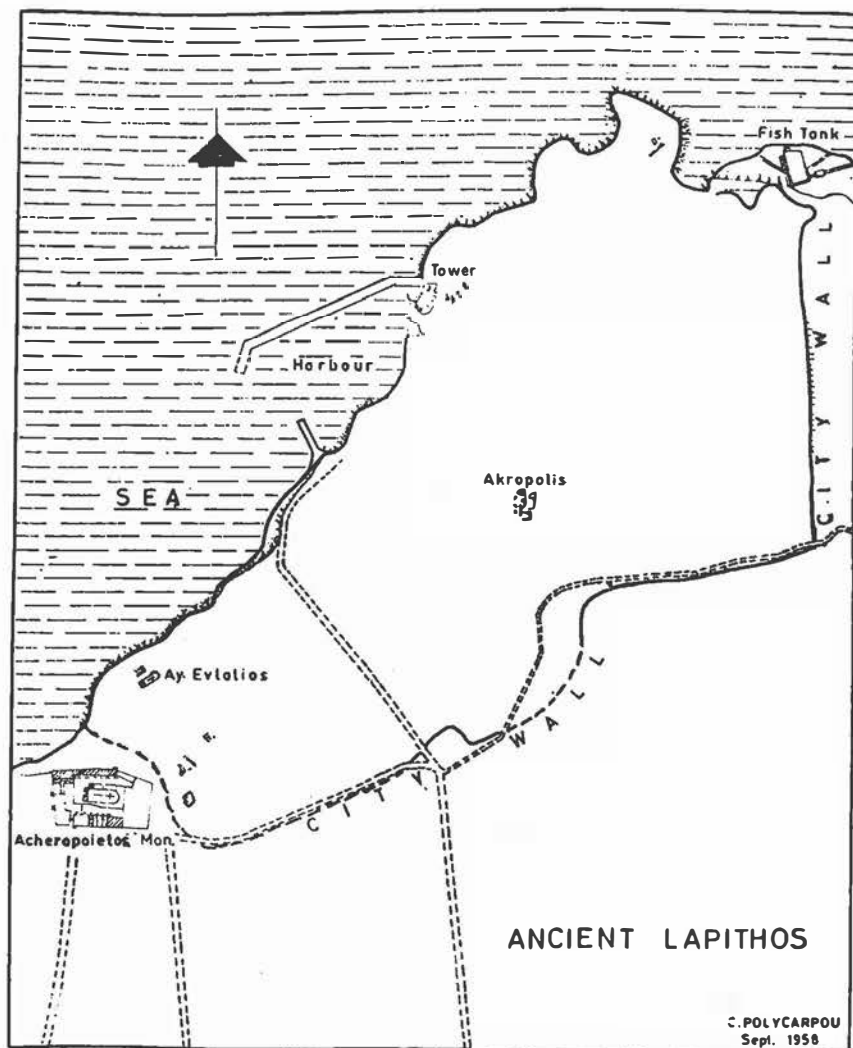
**Ζέφυρος, το ξακουστό εξοχικό κέντρο και μετέπειτα ξενοδοχείο.
Εδώ οργανώθηκε για πρώτη φορά ο Χορός του Λεμονιού το 1951.**

Ζ. ΙΣΤΟΡΙΑ: Η ΛΑΜΠΟΥΣΑ

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΛΑΠΗΘΟΥ – ΛΑΜΠΟΥΣΑΣ

Πίτσας Χαρμαντά - Πρωτοπαπά

Το τοπογραφικό της αρχαίας Λαπήθου, όπως έχει σχεδιαστεί από το Τμήμα Αρχαιοτήτων το 1958. Τα όρια της πόλης ταυτίζονται απόλυτα με την τοποθεσία Καταλύματα του Καραβά.

Τοπογραφικό της αρχαίας Λαπήθου.
Σχέδιο Χρυσήλιου Παλιεφόρου, Τμήμα Αρχαιοτήτων

Τα τείχη της πόλης ξεκινούσαν στη δυτική πλευρά από το μοναστήρι της Αχειροποιήτου και ακολουθούσαν το δρόμο που περνούσε κοντά από το σπίτι του Κούβακα, όπου ήταν η διασταύρωση του δρόμου, που οδηγούσε στο γυμναστήριο του Καραβά. Εδώ στην περιοχή βρέθηκε και μια επιγραφή που αναφέρεται στο κτίσιμο των τειχών.

«Εκτίσθη τα τείχη
επί Κλ(αυδίου) Λεοντίχου
του λαμπροτάτου
υπατικού από θε-
μελίων τη λαμπρά
Λαπηθίων πόλει
Ευτύχει, Ιλλύρι»

Η επιγραφή ανάγεται στον 3ο ή στον 5ο αι. μ.Χ.

Τα τείχη ακολουθούσαν την κατεύθυνση του χωματόδρομου που υπήρχε ως το 1974, παράλληλα με την παραλία και κατέληγαν στην ακτή, εκεί που βρίσκεται το παλιό ιχθυοτροφείο, στην τοποθεσία «Λουτρά της βασίλισσας».

Μέσα στα όρια της πόλης περιλαμβάνονταν το λιμανάκι του Καραβά, γνωστό ως Βάρκες, όπου βρισκόταν και το παλιό λιμάνι. Μέσα στη θάλασσα διακρίνονταν τα θεμέλια του παλιού λιμενοβραχίονα και δίπλα τοίχοι του παλιού πύργου.

Επίσης μέσα στα τείχη περιλαμβάνονταν η εκκλησία του Αγ. Ευλαλίου και η τοποθεσία Τρουλλίν, όπου βρισκόταν και η Ακρόπολη. Στην Ακρόπολη μέσα στους τοίχους ενός οικήματος βρέθηκαν και οι δυο θησαυροί της Λάμπουσας. Το οικοδόμημα αυτό θα πρέπει να ανήκε στο διοικητή της πόλης. Ήταν φυσικό το σπίτι του άρχοντα της πόλης να ήταν κτισμένο στην Ακρόπολη και είναι στους τοίχους αυτού του σπιτιού που βρέθηκαν οι θησαυροί.

1. Κ. Χαρμαντά «Λάπηθος-Λάμπουσα-Καραβάς» Καραβάς, 1969, σ. 13.

**Το μοναστήρι της Αχειροποιήτου, αριστερά ο Άγιος Ευλάλιος
και στο βάθος τα ερείπια της αρχαίας Λαπήθου - Λάμπουσας**

Ο ΑΓΙΟΣ ΕΥΛΑΛΙΟΣ ΤΗΣ ΛΑΜΠΟΥΣΑΣ

Χριστόδουλου Παχουλίδη

Στα βόρεια του Καραβά, εκεί που το κύμα το πολύβουο σκύβει και φιλά της στεριά τα βράχια, και που την αρχαία εποχή βρισκόταν το ανατολικό το τμήμα της πανέμορφης Λαπήθου του Πράξανδρου και του Κηφέα και που στα Βυζαντινά τα χρόνια από τον πολύ τον πλούτο που έφερναν απο παντού τα γοργοκίνητα κυπριώτικα καράβια πήρε το όνομα Λάμπουσα, δίπλα από την Ξακουστή Μονή της Αχειροποιήτου, βρίσκεται σαν μοναχικός καλόγερος ο ναός του Αγίου Ευλαλίου.

Το γραφικό εκκλησάκι του Αγίου Ευλαλίου στη Λάμπουσα, Καραβάς

Ποιος είναι όμως αυτός ο Άγιος Ευλάλιος;

Το ημερολόγιο της Εκκλησίας μας την 22αν Οκτωβρίου αναγράφει: «Τη αυτή ημέρα μνήμη του εν Αγίοις Πατρός ημών Ευλαλίου, Επισκόπου Λαμπούσης (Λαπήθου)».

Τίποτα δεν γνωρίζουμε για τον βίο και τη δράση του Αγίου Αυτού Επισκόπου. Οι χρόνοι της ακμής του είναι επίσης ολότελα άγνωστοι. Στο Συναξάρι του που εκδόθηκε από τη χειρόγραφη ακολουθία του, στις σελίδες των «Κυπριακών Σπουδών», από τον Βυζαντινολόγο – ερευνητή κ. Κωνσταντίνο Χ΄Ψάλτη στον Θ΄ τόμο, αναγράφεται: «...Ούτος ο μέγας και θαυματουργός Ευλάλιος, δια την ενάρετον αυτού και σεμνήν πολιτείαν και δια το άριστον της αυτού ευγλωτίας και ηδυεπείας, ψήφω της άνωθεν χάριτος, προχειρίζεται Επίσκοπος Λαμπούσης, η οποία είναι μια πόλις της Κύπρου

παλαιά, εγγύς της θαλάσσης, θεμελιωμένη, καθώς και έως της σήμερον φαίνεται. Εις τον ίδιον τόπον οράται και Ναός περικαλλής του Αγίου, πλησίον της Σεβασμίας Μονής Αχειροποιήτου... Ο Άγιος Ευάλιος ποιμάνας καλώς και θεαρέστως το ποίμνιόν του και εν γήρα βαθύ ελάσας διέβη εις τας αιωνίους μονάς...»

Επίσης βρίσκουμε στην ακολουθία του την ημερομηνία του θανάτου του «...Τω αυτώ μηνί κβ´ Οκτωβρίου μνήμη του εν Αγίοις πατρός ημών Ευλαλίου Επισκόπου Λαμπούσης της Κύπρου...»

Υπάρχουν δυο τοπικές παραδόσεις για τον Άγιο Ευάλιο. Η μια τον θέλει ως Επίσκοπο Εδέσσης της Συρίας στην οποία πόλη φυλασσόταν με σεβασμό η εικόνα του Αγίου Μανδήλιου. Τούτο το Μανδήλιο έφερε την Αχειροποίητο εικόνα του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, το οποίο ο ίδιος ο Κύριος έστειλε για θεραπεία, στον άρχοντα της Έδεσσας Αύγαρο.

Όταν Ειδωλολάτρες Άρχοντες της Έδεσσας αποφάσισαν να καταστρέψουν το Άγιο Μανδήλιο, το πήρε στα σεβαστά του χέρια ο Επίσκοπος της πόλης Ευάλιος και νύκτα κρυφά έφυγε, περπάτησε αρκετά, έφθασε στον αιγιαλό, βρήκε πλοίο για την Κύπρο, ανέβηκε σε αυτό, για να πάει σε χώρες που στην εξουσία βρίσκονταν Άρχοντες Χριστιανοί.

Στο ταξίδι σηκώθηκε δυνατή τρικυμία. Τα κύματα πελώρια απειλούσαν να βουλιάξουν το καράβι. Ο Επίσκοπος Ευάλιος βγάζοντας από τον κόρφο του το Άγιο Μανδήλιο, το άνοιξε με ιερή ευλάβεια το άπλωσε στη φουρτουνιασμένη θάλασσα και κάθησε επάνω του. Τα κύματα γαλήνεψαν αμέσως και έφεραν τον Άγιο στη στεριά. Εκεί ο Άγιος Ευάλιος φρόντισε και έκτισε ένα Μοναστήρι στο οποίο αφιέρωσε το Άγιο Μανδήλιο, για τούτο το Μοναστήρι κλήθηκε Μονή της Αχειροποιήτου, μια και η εικόνα του Χριστού που ήταν αποτυπωμένη σε αυτό δεν έγινε από χέρια ανθρώπου.

Η δεύτερη τοπική παράδοση λέει πως ο Άγιος Ευάλιος Επίσκοπος Λαμπούσης δεν έχει καμιά σχέση με τον Άγιο Ευάλιο Επίσκοπο Εδέσσης, αλλά γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Λάμπουσα και είναι Κύπριος Άγιος.

Ύστερα από αυτά, πρέπει να στηριχθούμε καλύτερα στη Βυζαντινή παράδοση, στην ιστορία και στην τέχνη που μας οδηγούν σε λογικά και πραγματικά συμπεράσματα. Α. Ο Ευάλιος, Επίσκοπος Λαμπούσης δεν έχει καμιά απολύτως σχέση με τον Ευάλιο της Έδεσσας και την ανεύρεση της Αχειροποιήτου εικόνας. Β. Το Άγιο Μανδήλιο δεν μπορούσε να γίνει γνωστό στην Κύπρο πριν από τον 10ο αιώνα γιατί ήταν αυστηρά και αποκλειστικά τοπικό προσκύνημα στην Έδεσσα, ως το 944 μ.Χ. Γ. Η Κύπρος ελευθερώθηκε από τους Άραβες στα 965 μ.Χ. Μετά δε την απαλλαγή της από τον Αραβικό ζυγό, άρχισε πάλι η επικοινωνία της με το Βυζάντιο και τότε έγινε και εδώ γνωστή η Αχειροποίητος εικόνα και προς τιμή αυτής ιδρύθηκε η Μονή της Αχειροποιήτου. Η Μονή λοιπόν της Αχειροποιήτου δεν ήταν δυνατό να είχε ιδρυθεί πριν από τον 10ο αιώνα και δικαιολογημένη είναι η γνώμη, ότι αυτή ιδρύθηκε κατά τον 11ο με 12ο αιώνα μ.Χ. Η αψίδα της που είναι παλαιοχριστιανική διατηρεί ακόμα τοιχογραφίες ιεραρχών που χρονολογούνται από τον μ. καθηγητή – Βυζαντινολόγο Γ. Σωτηρίου στον 11ο ή 12ο αιώνα.

Ο σωζόμενος στο όνομα του Αγίου Ευλαλίου ναός είναι ένα όμορφο, ακέραιο και καλά διατηρημένο μνημείο. Το εσωτερικό του είναι ολότελα γυμνό, χωρίς πάτωμα, τοιχογραφίες και φορητές εικόνες και με ένα τέμπλο σκελετωμένο που χρονολογείται στον 17ο αιώνα.

Ο Καραβάς, η Λάπηθος όλη η Κερύνεια μας, το 40% της Κύπρου μας, από το καλοκαίρι του 1974 βρίσκονται κάτω από το πέλμα του Τούρκου εισβολέα. Οι ιεροί μας χώροι, οι τόποι που άγιασαν μάρτυρες της πίστεως και της πατρίδος, βεβηλωμένοι, γκρεμίζονται. Εμείς, ο γηγενής πληθυσμός, δεν μπορούμε να επισκεφθούμε τα μέρη μας να προσκυνήσουμε στις Εκκλησίες μας, να τιμήσουμε τους Αγίους μας. Εγκαταλείψαμε το Θεό και ο Θεός μας εγκατέλειψε. Το νησί μας, η νήσος των Αγίων, έγινε σήμερα η Νήσος του ευδαιμονισμού, της αποστασίας, των αιρέσεων, της αμαρτίας. Η πίστη μας δεν έχει να πάθει τίποτα από τη διαγωγή μας αυτή. Εμείς πάθαμε, θα πάθουμε και θα υποφέρουμε, αν δεν αλλάξουμε. Όμως αν μετανοήσουμε και αν ζητήσουμε την παντοδύναμο βοήθεια του Θεού, το έλεος και την αγάπη Του, τότε θα ξαναγυρίσει η ευλογία Του σε μας.

Θα φέρει τις συνθήκες που θα μας επιτρέψουν να στραφούμε πανευτυχείς στα σπίτια μας, να ξανανοίξουμε τις αραχνιασμένες Εκκλησίες μας και να γιορτάσουμε το Πάσχα της ελευθερίας μας. Τότε θα ψάλλουμε και στου Αγίου Ευλάλιου την Εκκλησία: «Θεόφρον Ευάλιε, την στην ποιμνην περιφύλαττε εκ πάσης βλάβης και θλίψεως και περιστάσεων και εκ πάσης ρύσας, συμφοράς θεσπέσιε, και της αιχμαλωσίας πρεσβείαις σου, ίνα δοξάζωμεν, ποιμένα αληθέστατον, και Τριάδος μέγιστον συνήγορον».

ΑΜΗΝ

Το γραφικό λιμανάκι του Καραβά με τα ερείπια του φάρου. Διακρίνεται ο Άγιος Ευλάλιος και το μοναστήρι της Αχειροποιήτου.

ΜΕΛΕΤΗ: ΟΙ ΕΝΝΕΑ ΑΡΓΥΡΟΙ ΔΙΣΚΟΙ ΤΗΣ ΛΑΜΠΟΥΣΑΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΔΑΥΙΔ ΚΑΙ ΓΟΛΙΑΘ

Στέλιου Παναγίδη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εννιά ασημένιοι δίσκοι με σκηνές από τη ζωή του Δαβίδ, (έξι βρίσκονται στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης και τρεις στο Μουσείο Αρχαιοτήτων της Λευκωσίας)¹ είχαν ανακαλυφθεί όλοι μαζί στη Λάμπουσα το 1902.²

Πολλοί λόγιοι έχουν μιλήσει, έχουν συζητήσει, έχουν γράψει για τους Δίσκους, αλλά δεν τους είδαν σαν μια ενιαία διηγηματική ομάδα με ένα ακριβές νόημα. Την προσπάθεια αυτή κάμνει για πρώτη φορά ο Steven H Wander στην έκδοση του Metropolitan Museum Journal Vol 8/1973 απ' όπου αντλήσαμε αρκετό υλικό.

Θα προσπαθήσουμε πιο κάτω να καταδείξουμε πως:

Α. Οι Δίσκοι, ακολουθώντας το βιβλικό κείμενο Βασιλειών Α' επεξηγούν λεπτομερώς την ιστορία γύρω από τη μάχη του Δαβίδ και του Γολιάθ.

Β. Το μέγεθος των διαφόρων δίσκων και οι σκηνές που επελέγησαν είχαν σκοπό να δημιουργήσουν ένα συμμετρικό σύνολο που να εκτίθεται εντυπωσιακά.

Γ. Οι Δίσκοι, χρονολογούμενοι από τις αρχές του έβδομου αιώνα (613-630 μ.Χ.) σύμφωνα με τις σφραγίδες των δίσκων, έγιναν σαν αναμνηστικό – εορταστικό δημιούργημα για ένα συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός της βασιλείας του αυτοκράτορα Ηρακλείου (610-641 μ.Χ.).

Α. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΔΙΣΚΩΝ ΜΕ ΤΗ ΒΙΒΛΟ

Οι περισσότεροι Δίσκοι μπορούν εύκολα να συσχετισθούν με συγκεκριμένα εδάφια της Βίβλου.³ Άλλοι δεν συνάδουν με μια πλήρη ή ακριβή ερμηνεία. Για παράδειγμα στο Δίσκο Παρουσίαση (Εικόνα 4), όπου ο Δαβίδ στέκεται στα

1 Στο Κυπριακό Μουσείο βρίσκονται οι δίσκοι: Το Χρίσμα, Ο Δαβίδ φονεύει την Άρκτον, Οι Γάμοι του Δαβίδ.

2 Ανδρέας Στυλιανού «Οι θησαυροί της Λάμπουσας», Καραβάς εκδ. ΑΕΚ, 1969 σελ. 61-62.

3 Χρίσμα: Βασιλειών Α' ιστ 12-13, Μάχη με τον λέοντα ιζ 34-35, Μάχη με την άρκτο ιζ 36, Εξοπλισμός ιζ 36-39, Μάχη με το Γολιάθ ιζ 40-57, Γάμος ιη 20-28.

αριστερά του ένθρονου Βασιλέα Σαούλ, θα μπορούσε να αναφέρεται σε τρία διαφορετικά επεισόδια.⁴

Μέχρι πρόσφατα η σκηνή ταυτιζόταν με την πρώτη συνάντηση του Σαούλ και του Δαβίδ, κατά την οποία ο Δαβίδ έφερε στο Βασιλιά δώρα από τον πατέρα του (άρτον και οίνον) ερμηνεύοντας την ύπαρξη δύο σακκιών και ενός καλαθιού στην εικόνα.⁵ Στο βιβλικό όμως κείμενο αναφέρεται ένα ασκί οίνου – και όχι δύο – δεν αναφέρει καλάθι, αλλά φορτίον άρτων. Εξ άλλου λείπει η παρουσίαση του τρίτου δώρου, δηλαδή του έριφου.⁶

Το πρόβλημα περιπλέκεται ακόμα πιο πολύ από τη συμπερίληψη πανομοιότυπων ασκών και καλαθιού στο Δίσκο Ο Γάμος (Δίσκος 8), όπου δεν υπάρχει οποιαδήποτε βιβλική αναφορά που να δικαιολογεί την απεικόνιση άρτου και οίνου. Πολύ πιο αυθαίρετη είναι η ερμηνεία ότι στο Γάμο το περιεχόμενο των δοχείων είναι φρούτα και σπόροι.

Ο Κούρτ Βάιτσμαν προμήθευσε το κλειδί για τη λύση του προβλήματος της Παρουσίασης (Δίσκος 4). Οι δίσκοι έγιναν για να τιμήσουν ένα ιστορικό γεγονός της βασιλείας του αυτοκράτορα Ηράκλειου. Ήταν συνήθιο, κατά τους αυτοκρατορικούς αγώνες και τις πορείες θριάμβου, μετά από μια νικηφόρα εκστρατεία, να διασκορπίζονται στον πληθυσμό χρήματα, δείγμα της αυτοκρατορικής γενναιοδωρίας. Ο Βάιτσμαν λοιπόν υπέδειξε ότι οι δύο ασκοί και ο κάλαθος περιέχουν χρήματα και υπαινίσσονται συσχετισμό θριάμβου (για το ιστορικό γεγονός της βασιλείας του Ηράκλειου) και βασιλικής γενναιοδωρίας-υπόσχεσης από το Σαούλ πολλού πλούτου για το φονέα-εξολοθρευτή του Γολιάθ. Αν, λοιπόν, οι ασκοί και το καλάθι στους ασημένιους Δίσκους γίνουν κατανοητοί σ' αυτό το πλαίσιο, η συμπερίληψή τους και στους δύο Δίσκους, την Παρουσίαση και το Γάμο, αποκτά νόημα.

Στη Βίβλο (Βασιλειών Α' ιζ': 25) αναφέρεται ότι «και έσται ανήρ, ος αν πατάξη αυτόν, πλουτίσει αυτόν ο βασιλεύς πλούτον μέγαν και την θυγατέρα αυτού δώσει αυτώ».

Έτσι ο Δίσκος του Γάμου δεν αναπαριστάνει απλώς το γάμο του Δαβίδ με την πριγκίπισσα Μελχόλ. Και για να ακριβολογούμε, αποδίδει την αμοιβή (τα χρήματα και τη θυγατέρα) που ο Δαβίδ εδικαιούτο για τη νίκη του επί του Γολιάθ.⁷

4 I) ιστ': 21 «Και εισήλθε Δαυίδ προς Σαούλ και παρειστήκει ενώπιον αυτού. και ηγάπησεν αυτόν σφόδρα, και εγενήθη αυτώ αίρων τα σκεύη αυτού.»

II) ιζ': 31 «Καί ηκούσθησαν οι λόγοι, ους ελάλησε Δαυίδ, και ανηγγάλησαν οπίσω Σαούλ και παρέλαβεν αυτόν»

III) ιζ' 57: «Καί ως επέστρεψε Δαυίδ του πατάξαι τόν αλλόφυλον, και παρέλαβεν αυτόν Αβεννήρ καί εισήγαγεν αυτόν ενώπιον Σαούλ»

5 Αυτή την ερμηνεία δίδουν για το δίσκο και οι Α & J Stylianou «Οι θησαυροί της Λάμπουσας», *Καραβάς*, έκδοση ΑΕΚ, 1969, σελ. 69 Κεφ. 3.

6 «Και έλαβεν Ιεσσαί γομόρ άρτων και ασκόν οίνου και έριφον αιγών ένα και εξαπέστειλεν εν χειρί Δαυίδ του υιού αυτού προς Σαούλ.» (Βασιλειών Α' ιστ': 20)

7 Οι Α & J Stylianou ερμηνεύουν την παρουσία καλάθου και δύο φλασκίων σαν σύμβολον ευλογίας, δηλαδή τους σπόρους και τα χρήματα που σκορπίζονται κατά την τελετή του γάμου («Οι θησαυροί της Λάμπουσας» ό.π. 66, 81-8).

Η αναγνώριση ότι τα δοχεία περιέχουν πλούτον (χρήματα-πολυτίμους λίθους κλπ) και υπαινίσσονται την αμοιβή, αναμφισβήτητα ταυτίζει την Παρουσία σαν τη δεύτερη συνάντηση ανάμεσα στο Δαβίδ και το Σαούλ. Παρ' όλον ότι η αμοιβή δεν επαναλαμβάνεται αυτή τη φορά στο κείμενο, ένας μπορεί να υποθέσει ότι θα συζητήθηκε ή επαναλήφθηκε από το Σαούλ, όταν ο Δαβίδ προσήγγισε το Βασιλέα με την προσφορά του να πολεμήσει το Φιλισταίο γίγαντα.⁸ Ο Βάιτμαν είχε ήδη αναγνωρίσει τη σκηνή σαν αυτή της δεύτερης συνάντησης μεταξύ του Δαβίδ και του Σαούλ, γιατί και στα τρία κεντρικά πρόσωπα (Δαβίδ, Σαούλ, Ιεσσαί) έχει δοθεί μια αξιοπρόσεκτη έμφαση στα υψωμένα χέρια, που είναι η χαρακτηριστική κίνηση που δηλώνει ότι γίνεται μια συνομιλία. Πιο συγκεκριμένα, η κίνηση του χεριού του Δαβίδ φαίνεται να αναφέρεται στην εξιστόρηση των νικών του εναντίον της αρκούδας και του λιονταριού και ιδιαίτερα στο στίχο ιζ': 37, όπου λέγει: «Κύριος ος εξείλατό με εκ χειρός του λέοντος και εκ χειρός της άρκτου, αυτός εξελείται με εκ χειρός του αλλοφύλου του απεριτμήτου τούτου». Τέτοια ακρίβεια στον προσδιορισμό του στίχου είναι δυνατή λόγω της συγκατάνευσης του Σαούλ με την κίνηση της ευλογίας. Είναι σ' αυτή τη δήλωση του Δαβίδ που ο Σαούλ αντέδρασε λέγοντας: «Πορεύου και έσται Κύριος μετά σου» (Βασ. Α' ιζ': 37). Αυτή η κίνηση ευλογίας μπορεί να κατανοηθεί μόνο σαν η απ' ευθείας οπτική ερμηνεία αυτών που είπε ο Σαούλ πιο πάνω. Η ταύτιση της Παρουσίας με αυτή τη δεύτερη συνάντηση μεταξύ Σαούλ και Δαβίδ, προσδίδει στους εννιά δίσκους μεγαλύτερη συνεκτικότητα απ' ό,τι μπορούσαν με προηγούμενες τοποθετήσεις.

Οι εννιά δίσκοι μέχρι τώρα ήταν απλά ένας αριθμός δίσκων που θα μπορούσαν να ήσαν λιγότεροι ή περισσότεροι και που απλά παρίσταναν κάποιες σημαντικές σκηνές από τη ζωή του Δαβίδ. Στην προτεινόμενη εισήγηση οι εννιά δίσκοι παριστάνουν, σε συνεχή διήγηση, τα επεισόδια που οδηγούν στη μάχη του Δαβίδ με το Γολιάθ και τη δίκαιη αμοιβή με το γάμο. Εισηγούμαστε λοιπόν ότι σ' αυτό το πλαίσιο γίνεται μια νέα αναγνώριση του περιεχομένου του μικρού Δίσκου που δείχνει το Δαβίδ να συνομιλεί με ένα στρατιώτη (Συνάντηση Δίσκος 3). Ποιος είναι όμως ο εικονιζόμενος στρατιώτης και πώς συνδέεται στην προτεινόμενη συνεχή διήγηση;⁹

8 Βασ. Α' ιζ':31 «Και ηκούσθησαν οι λόγοι, ους ελάλησε Δαυίδ, και ανηγγέλησαν οπίσω Σαούλ και παρέλαβεν αυτόν (ο Σαούλ)»

9 Οι Α & J STYLIANOU στο ίδιο βιβλίο σελ. 83 & 9 αναφέρουν ότι για το πινάκιον αυτό «δεν δύναται να προσδιορισθεί το κείμενον επι του οποίου βασίζεται η απεικόνισις», κάμνουν δε δύο εικασίες:

Α) ότι πιθανόν ο εικονιζόμενος στρατιώτης να είναι ο Αιγύπτιος στρατιώτης που αναφέρεται στο Βασ. Α' λ':11 και εξής. Την ίδια ερμηνεία δίδει και ο Αθ. Παπαγεωργίου στο λήμμα «Δίσκοι της Λάμπουσας» της Μεγάλης Κυπριακής Εγκυκλοπαίδειας. Αυτή η ερμηνεία αποσυνδέει το πινάκιον από την όλη εξιστόρηση των υπολοίπων δίσκων γιατί η συνάντηση με τον Αιγύπτιον δεν έχει καμιάν απολύτως σχέση με την ιστορία του Δαβίδ και του Γολιάθ ούτε χρονικά ούτε νοηματικά.

Β) Ότι πιθανόν να παριστάνει τη συνάντηση του Δαβίδ με το Γολιάθ. Αυτή όμως η συνάντηση παριστάνεται στο πάνω μέρος του δίσκου Η ΜΑΧΗ ΔΑΒΙΔ ΚΑΙ ΓΟΛΙΑΘ (Δίσκος 9, Εικ. 8) και μια τέτοια επανάληψη θα ήταν αχρείαστος πλεονασμός που ποτέ δε θα έκανε ένας τεχνίτης της αξιοσύνης του δημιουργού αυτού.

Ο Δαβίδ συνομιλεί συχνά με στρατιώτες αλλά ακριβώς πριν συναντήσει το Σαούλ τη δεύτερη φορά, συναντά τον αδελφό του Ελιάβ.¹⁰

Ο πολεμιστής σ' αυτή τη σκηνή πρέπει να είναι ο Ελιάβ, ο οποίος, στην πραγματικότητα, ακολουθεί το Σαούλ στη μάχη.¹¹ Επί πλέον, ο Δαβίδ έπρεπε να είναι κατάλληλα ντυμένος σαν πολίτης επειδή το μόνο που έκανε ήταν να μεταφέρει προμήθειες στο στρατόπεδο. Ήταν σ' αυτή τη στιγμή στην όλη ιστορία που ο Δαβίδ συζητά την αμοιβή για την εξολόθρευση του Γολιάθ. Έτσι φαίνεται ότι, εκτός του ότι η Παρουσίαση και η Συνάντηση έχουν μια χρονολογική σύνδεση, σχετίζονται και με τις αναφορές τους στην αμοιβή. Καμιά λεπτομέρεια στη σκηνή της Συνάντησης δε δείχνει οτιδήποτε που να αντιμάχεται τον ισχυρισμό ότι πρόκειται για τον Ελιάβ. Οι συσχετισμοί του περιεχομένου και της χρονολογικής αλληλουχίας με την Παρουσίαση φαίνεται να το επιβεβαιώνουν.

Θα μπορούσε να υπάρξει δισταγμός στο να γίνει δεκτό από μερικούς ότι στη Συνάντηση ο στρατιώτης είναι οπωσδήποτε ο Ελιάβ, αν ο Ελιάβ δε συμπεριλαμβανόταν και σε έναν άλλο δίσκο! Παρ' όλο που δεν κατονομάζεται, είναι το πρόσωπο στο δεξιό άκρο στο Δίσκο 2, Το Χρίσμα. Αυτό μπορεί να βεβαιωθεί γιατί ένα πρόσωπο σε μια ταυτόσημη αλλά αντιστραμμένη πόζα, με την ίδια χειρονομία, παρουσιάζεται στο Χρίσμα του Ψαλτηρίου του Παρισιού, με την επιγραφή ταυτότητας Ελιάβ (Εικόνα 4). Όπως γίνεται συνήθως, έτσι και σ' αυτή τη σειρά ο ένας Δίσκος σχετίζεται με κάποιον άλλο. Υπάρχει αναμφισβήτητητα σταθερός εικονογραφικός τύπος¹² για τον Ελιάβ που χρησιμοποιήθηκε τόσο από τους ζωγράφους του Ψαλτηρίου, όσο και τον αργυροποιό των Δίσκων. Συμπεριελήφθη ο Ελιάβ, λοιπόν, στο Δίσκο του Χρίσματος για να τον συσχετίσει με το επόμενο επεισόδιο του κύκλου, τη Συνάντηση με τον Ελιάβ.

10 Βασ. Α' ιζ' 28-30 «Καί ήκουσεν Ελιάβ ο αδελφός αυτού ο μείζων εν τω λαλείν αυτόν προς τους άνδρας και ωργίσθη θυμώ Ελιάβ εν τω Δαυίδ και είπεν. Ίνα τι τούτο κατέβης και επί τίνα αφήκας τα μικρά πρόβατα εκείνα εν τη ερήμω; εγώ οίδα την υπερηφανίαν σου και την κακίαν της καρδίας σου, ότι ένεκεν του ιδείν τον πόλεμον κατέβης. Καί είπε Δαυίδ τι εποίησα νυν; ουχί ρήμά εστιν; και επέστρεψε παρ' αυτού εις εναντίον ετέρου και είπε κατά το ρήμα τούτο, και απεκρίθη αυτώ ο λαός κατά το ρήμα του πρώτου»

11 Βασ. Α' ιζ' 13. «Και επορεύθησαν οι τρεις υιοί Ιεσσαί οι μείζονες οπίσω Σαούλ εις πόλεμον, και όνομα των υιών αυτού των πορευθέντων εις τον πόλεμον: Ελιάβ ο πρωτότοκος αυτού και ο δεύτερος αυτού Αμιναδάμ και ο τρίτος αυτού Σαμμά».

12 Ο εικονογραφικός τύπος του Ελιάβ συναντάται και σε πολλά Βυζαντινά χειρόγραφα. Στην αγιογραφία του Χριστιανισμού και ιδιαίτερα της Ορθοδοξίας συγκεκριμένες μορφές της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, καθώς και μεταγενέστεροι άγιοι αποδίδονται πάντα με κάποια δικά τους ξεχωριστά χαρακτηριστικά στα οποία υπακούουν όλοι οι αγιογράφοι, τεχνίτες, αργυροχόοι, συνθέτες ψηφιδωτών κλπ. Είναι αυτοί οι εικονογραφικοί τύποι που επιτρέπουν στους μελετητές να αναγνωρίζουν π.χ. έναν άγιο του οποίου το όνομα δεν αναγράφεται ή εφθάρη από το χρόνο, σε μια εικόνα ή τοιχογραφία. Είναι γι' αυτό το λόγο που οι αγιογράφοι μας αδυνατούν ή δυσκολεύονται να αναπαράξουν εικόνες αγίων των οποίων οι εκκλησίες βρίσκονται στα κατεχόμενα και των οποίων δεν υπάρχει δεύτερη εικόνα στις ελεύθερες περιοχές ή έστω φωτογραφία της συγκεκριμένης εικόνας.

Β. ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ, ΔΙΑΤΑΞΗ, ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Β.Ι. Ομαδοποίηση

Στο μέγεθος, το σχήμα και το περιεχόμενο οι δίσκοι αποτελούν τρεις ομάδες.

I. Ανάμεσα στους εννιά δίσκους, ο δίσκος με τη Μάχη του Δαβίδ με το Γολιάθ (Δίσκος 9,) είναι μοναδικός τόσο όσον αφορά το μεγαλύτερο μέγεθός του (διάμετρος 49, 4 cm) όσο και τη σύνθεσή του με τρεις διαδοχικές σκηνές: Πάνω: η συνάντηση των μονομάχων, Μέσον: η μάχη, Κάτω: ο αποκεφαλισμός του Γολιάθ

II. Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει τους δίσκους

Το Χρίσμα	(Δίσκος 2)	Διάμετρος 26 cm
Η Παρουσίαση	(Δίσκος 4)	Διάμετρος 26,5 cm
Ο Εξοπλισμός	(Δίσκος 6)	Διάμετρος 26 cm
Ο Γάμος	(Δίσκος 8)	Διάμετρος 26,8 cm

Έχουν και οι τέσσερις διάμετρο περίπου 26 cm. Σε όλους χρησιμοποιείται το αρχιτεκτονικό σκηνικό που δηλώνει το παλάτι. Η σύνθεση όλων αποτελείται από πέντε πρόσωπα.

III. Η τρίτη ομάδα περιλαμβάνει τους δίσκους

- Η Κλήση (Δίσκος 1)
- Η Συνάντηση (Δίσκος 3)
- Η Πάλη με την Άρκτο (Δίσκος 5)
- Η Πάλη με το Λέοντα (Δίσκος 7)

Έχουν όλοι διάμετρο 14 cm. Το τοπίο είναι απλοποιημένο και στη σύνθεση υπάρχουν δυο κύριες μορφές. Ο Δαβίδ με ακόμα έναν άνθρωπο (Δίσκοι 1 & 3), ο Δαβίδ με ένα θηρίο (Δίσκοι 5 & 7).

Η κάθε ομάδα των τεσσάρων δίσκων II και III χωρίζεται σε ζεύγη αναφορικά με το νόημα και τη μορφή.

Ομάδα II

Ζεύγος IIa. Η Παρουσίαση (Δίσκος 4) και ο Γάμος (Δίσκος 8) με την αναφορά τους στην αμοιβή αποτελούν ζεύγος. Στην Παρουσίαση δίδεται η υπόσχεση αμοιβής και στο Γάμο παριστάνεται η εκπλήρωση της υπόσχεσης. Εκτός της παρουσίας των ασκών και του καλάρου γεμάτου με νομίσματα και στους δυο δίσκους ο Σαούλ είναι στο κέντρο (κεντρική μορφή) προεδρεύων ως εκ του βασιλικού του αξιώματος.

Ζεύγος IIβ. Το άλλο ζεύγος της δεύτερης ομάδας είναι το Χρίσμα (Δίσκος 2) και ο Εξοπλισμός (Δίσκος 6). Αντίθετα προς το πρώτο ζεύγος, στο κέντρο παριστάνεται ο Δαβίδ σαν το τιμώμενο, τελετουργικά, πρόσωπο. Στο Χρίσμα «καθαγιάζεται» με έλαιον, στον Εξοπλισμό «στεφανώνεται» με το κράνος του ίδιου του Βασιλέως Σαούλ. Είναι έκδηλος ο συνδυασμός της ιερής πράξης του χρίσματος και της στέψης. Το ζεύγος των δίσκων δείχνει το ζεύγος των

τελετουργιών που συνήθως σχετίζονται, στο Βυζαντινό κόσμο, με την απονομή της Βασιλείας: τον Καθαγιασμό και τη Στέψη.¹³

Ο αργυροχόος, προφανώς, είχε πρόθεση να συσχετίσει αυτές τις δυο σκηνές οπτικά: Βάζει το Σαούλ στον Εξοπλισμό να επαναλαμβάνει τη χειρονομία ευλογίας του Ιεσσαί στο Χρίσμα, και επί πλέον χρησιμοποιεί το Σαμουήλ σαν το πρότυπο για το πρόσωπο που κρατεί την περικεφαλαία. Και στα δυο πρόσωπα (Σαμουήλ στο Χρίσμα και Σαούλ στον Εξοπλισμό) η θέση των χεριών και των ποδιών είναι πανομοιότυπη. Η μόνη κτυπητή διαφορά είναι στο ένδυμα. Σ' αντίθεση προς το Σαμουήλ, ο Σαούλ εδώ φορεί κοντό χιτώνα και χλαμύδα.

ΟΜΑΔΑ III

Ζεύγος IIIα. Οι δυο δίσκοι με θέμα την πάλη του Δαβίδ με θηρία: Πάλη με την Άρκτον (Δίσκος 5), Πάλη με το Λέοντα (Δίσκος 7). Ο ένας είναι σχεδόν αντεστραμμένη εικόνα του άλλου. Ο Δαβίδ είναι και στους δυο ο θριαμβευτής νικητής.

Ζεύγος IIIβ. Σε ένα άλλο είδος συνδυασμών η Κλήση (Δίσκος 1) και η Συνάντηση (Δίσκος 3) αποτελούν ζεύγος. Συνθετικά και οι δυο δείχνουν το Δαβίδ να συνομιλεί με ένα άλλο πρόσωπο, στην παρουσία κοσμικών συμβόλων. Ο ήλιος (πάντα πάνω από το κεφάλι του Δαβίδ), το φεγγάρι και άλλα αστέρια παρουσιάζονται σε ένα ανυψωμένο τμήμα στο πάνω μέρος των πινακίων.

Σχετικά με το νόημά τους και οι δύο σκηνές δείχνουν το Δαβίδ να επιλέγεται αντί των αδελφών του σαν ο εκλεκτός του Θεού. Στη μια σκηνή ο Δαβίδ καλείται να χρισθεί μετά που ο Θεός, δια στόματος Σαμουήλ, απορρίπτει όλα τα μεγαλύτερα αδέρφια του. Στην άλλη σκηνή ο Δαβίδ επιλέγεται από το Θεό να πολεμήσει το Γολιάθ παρά τις μοχθηρές κατηγορίες του Ελιάβ. Άρκετά ειρωνικά τα ίδια τα λόγια του Ελιάβ (Βασιλ. Α', ιζ': 28) φαίνεται να συσχετίζουν τα δυο επεισόδια. Ο Ελιάβ ρωτά: «Σε ποιου τη φύλαξη άφησες εκείνα τα λίγα πρόβατα στην ερημιά; Ξέρω την αλαζονεία σου και την κακία της καρδιάς σου. Κατέβηκες μόνο και μόνο για να δεις τη μάχη». Ο Ελιάβ είναι σίγουρα πικραμένος, ζηλεύει και γι' αυτό κατηγορεί το Δαβίδ.

Στην Κλήση ο τεχνίτης αποκαλύπτει ότι σε ένα προηγούμενο επεισόδιο, ο Δαβίδ δεν εγκατέλειψε «εκείνα τα λίγα πρόβατα» αλλά εκλήθη από έναν αγγελιαφόρο για να γίνει «ποιμήν όλου του Ισραήλ». Η κλήση γίνεται στο χώρο βόσκησης με το Δαβίδ αμέριμνο να παίζει τη λύρα, να τραγουδά και να προσέχει τα πρόβατα.

13 Κατ' ακρίβειαν το Χρίσμα ήταν η τελετουργία επιβεβαίωσης της Βασιλείας στην Παλαιά Διαθήκη, ενώ η Στέψη εχρησιμοποιείτο από τους Βυζαντινούς. Το Χρίσμα προστέθηκε στη Στέψη των Βυζαντινών αυτοκρατόρων μόλις το 12ο αιώνα σαν σύμβολο της ιδιαίτερης στενής σχέσης του Θεού με τον άρχοντα, που στην πραγματικότητα πάντα του αποδιδόταν η τιμή που οφείλετο στο θεϊκό Χρίσμα (Ελέω Θεού). (Βυζαντινή Αυτοκρατορία, Μεσαιωνική Ιστορία τόμος IV μέρος 2, σελ. 3: Καϊίμπριτζ 1966-67).

Β.2. ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΔΙΣΚΩΝ

Η αναγνώριση ότι οι δίσκοι σχηματίζουν ζεύγη επιτρέπει μια διάταξη των οκτώ δίσκων γύρω από το μεγάλο, σε σχήμα Μονογράμματος του Χριστού.¹⁴ Στη διάταξη που εισηγούμαστε τα ζεύγη τοποθετούνται οριζόντια μεταξύ τους, ενώ η σειρά της διήγησης ξεδιπλώνεται κατά τη φορά των δεικτών του ρολογιού σε μια σχεδόν χρονολογική σειρά (Εικ. 19).

Η ιστορία εκτυλίσσεται ως εξής:

1. Στην πάνω αριστερή γωνιά **η Κλήση** (Βασ. Α' ιστ. 1,5,10,11,12). Ο Σαμουήλ, με υπόδειξη του Θεού, θα χρίσει ένα από τα παιδιά του Ιεσσαί. Απορρίπτει όμως τα επτά μεγαλύτερα παιδιά και ζητά να καλέσουν το μικρότερο, το Δαβίδ, που βρίσκεται στην εξοχή, βόσκει τα πρόβατα και παίζει τη λύρα.

2. Στο μέσον πάνω **το Χρίσμα** (Βασ. Α' ιστ 12,13) Ο Θεός φανερώνει στο Σαμουήλ ότι αυτός (ο Δαβίδ) είναι ο εκλεκτός του. Έτσι τον χρίει με έλαιον, στην παρουσία του πατέρα και των αδελφιών του. Το πνεύμα του Θεού ήταν μαζί με το Δαβίδ από την ημέρα εκείνη.

3. Στην πάνω δεξιά γωνιά **Η Συνάντηση** (Βασ. Α' ιζ: 1, 4, 8, 9, 10, 13, 17, 20, 22, 23, 25, 26, 28, 30). Οι Φιλισταίοι κηρύττουν τον πόλεμο στους Εβραίους. Τα αδέρφια του Δαβίδ πήγαν στον πόλεμο. Ο Ιεσσαί στέλλει το Δαβίδ να πάρει τρόφιμα στ' αδέρφια του. Εκεί ακούει το γίγαντα Γολιάθ να επαναλαμβάνει τις βλασφημίες του κατά του Θεού των Εβραίων, να προσβάλλει τους Εβραίους και να προκαλεί σε μονομαχία όποιον νομίζει πως μπορεί να τον νικήσει. Άκουσε ακόμα ο Δαβίδ την υπόσχεση του βασιλιά ότι θα κάμει γαμπρό του και θα ανταμείψει με πολύ πλούτο όποιον νικήσει το Γολιάθ. Ο αδελφός του Δαβίδ, ο Ελιάβ, βλέπει το Δαβίδ και τον επιπλήττει, γιατί άφησε αφύλακτα τα πρόβατά του στην έρημο και από περιέργεια και περηφάνεια κατέβηκε για να δει τον πόλεμο. Ο Δαβίδ πικράθηκε από τις άδικες κατηγορίες του Ελιάβ.

4. Στα δεξιά **η Παρουσίαση** (Βασ. Α' ιζ: 30-33). Ο Σαούλ άκουσε ότι ο Δαβίδ θέλει να αναμετρηθεί με το Γολιάθ και τον κάλεσε στο παλάτι. Ο Δαβίδ επαναλαμβάνει την απόφασή του να πολεμήσει με τον αλλόφυλο. Ο βασιλιάς τον αποτρέπει, υπενθυμίζοντάς του ότι αυτός (ο Δαβίδ) είναι ακόμα παιδί και εκείνος γίγαντας και έμπειρος πολεμιστής.

5. Στην κάτω δεξιά γωνιά **η Μάχη του Λέοντα** (Βασ. Α' ιζ:34-35) Ο Δαβίδ διηγείται στο βασιλιά πώς πάλεψε και σκότωσε το λέοντα που ήρθε να κατασπαράξει τα πρόβατά του.

6. Κάτω στο μέσον **ο Εξοπλισμός** (Βασ. Α' ιζ 36-39). Ο Δαβίδ με πολλή σιγουριά διαβεβαιώνει το Σαούλ. «Θα νικήσω τον άπιστο και θα αφαιρέσω την ντροπή από τον Ισραήλ. Ο Θεός με προστάτευσε από το λέοντα και την άρκτον και θα με φυλάξει από τα χέρια του αλλόφυλου». Ο Σαούλ πείθεται και

14 Συνδυασμός Σταυρού και του γράμματος Χ με ή χωρίς γράμματα ή σχήματα. Ένα άλλο καθιερωμένο σχήμα, ο Σταυρός της Ιερουσαλήμ μοιάζει σχηματικά με το Μονόγραμμα του Χριστού και μπορεί να ταιριάζει στη διάταξη που εισηγούμαστε.

του παραχωρεί το μανδύα, την περικεφαλαία και τη ρομφαία του. Όμως ο εξοπλισμός αυτός είναι βαρύς και ζητά να του τα αφαιρέσουν.

7. Στην κάτω αριστερή γωνία η **Μάχη με την Άρκτο** (Βασ. Ιζ 36). Η μάχη με το λέοντα και η μάχη με την άρκτον αποτελούν διήγηση του Δαβίδ στο Δίσκο 6, γι' αυτό τοποθετούνται αριστερά και δεξιά του Εξοπλισμού. Ο Δαβίδ δηλώνει ότι, όπως εφόνευσε το λέοντα και την άρκτο, έτσι θα φονεύσει και τον αλλόφυλο, τον άπιστο Γολιάθ.

8. Στο κέντρο **Δαυίδ και Γολιάθ**. Η μονομαχία και η ένδοξη νίκη του Δαβίδ, που καταφέρνει να σκοτώνει το γίγαντα, αποτελεί το σημαντικότερο μέρος της διήγησης, γι' αυτό μπαίνει στο κέντρο της διάταξης. Αποτελείται από τρία μέρη:

8: Άνω μέρος: **Η αντιπαράθεση Δαβίδ και Γολιάθ** (Βασ. Α' ιζ: 40-47)

Ο Δαβίδ πήρε τη ράβδο του, διάλεξε πέντε στρογγυλές πέτρες από τον ποταμό Ελάθ (και που εδώ παριστάνεται σαν ποτάμια Θεότητα) και με τη σφεντόνα του πηγαίνει να αντιμετωπίσει το Γολιάθ. Ο Γολιάθ μιλά προσβλητικά και κοροϊδευτικά στο Δαβίδ και απειλεί να τον κάμει βορά στα πετεινά και τα θηρία. Ο Δαβίδ απαντά ότι, με τη βοήθεια του Θεού, θα τον σκοτώσει, θα τον αποκεφαλίσει και θα δώσει το πτώμα του και τα πτώματά των φίλων του στα πετεινά και τα θηρία.

8: Μέσον: **Μάχη του Δαβίδ με το Γολιάθ** (Βασ. Α' ιζ 48-49)

Ο Γολιάθ επιτίθεται κατά του Δαβίδ. Ο Δαβίδ παίρνει μια πέτρα, την βάζει στη σφενδόνα και ρίχνει. Βρίσκει τον αλλόφυλο στο μέτωπο, η πέτρα βυθίζεται στο μέτωπο του, και πέφτει μπρούμυτα χάμω.

8: Κάτω μέρος: **Ο αποκεφαλισμός του Γολιάθ** (Βασ. Α' ιζ 51,54,57)

Ο Δαβίδ έτρεξε, πήρε από το Γολιάθ τη ρομφαία του και τον αποκεφάλισε. Οι αλλόφυλοι το έβαλαν στα πόδια. Ο Δαβίδ πήρε την κεφαλή του Γολιάθ και τα όπλα του. Παρουσιάστηκε νικητής στο Σαούλ κρατώντας στο χέρι του το κεφάλι του αλλόφυλου.

9. Και τέλος δεξιά **Ο Γάμος** (Βασ. Α' ιη 20,21,26-28)

Ο Σαούλ πρόσφερε στο Δαβίδ την κόρη του Μερόβ, την οποίαν ο Δαβίδ ευγενικότατα (και ίσως πονηρά) αρνήθηκε τάχα από μετριοφροσύνη. Η Μερόβ παντρεύτηκε άλλον. Η δεύτερη κόρη του Σαούλ, η Μελχόλ, ερωτεύτηκε το Δαβίδ, το μαθαίνει ο Σαούλ και δίδει τη συγκατάθεσή του. Ο Δαβίδ χάρηκε πολύ και γίνεται ο γάμος. Και ο Σαούλ είδε ότι ο Θεός – και όλος ο λαός του Ισραήλ – αγαπούν το Δαβίδ.

B.3. ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΣΚΗΝΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΤΑΞΗ

α) Παρατηρήσαμε πιο πάνω μια μικρή μόνο παρέκκλιση στη χρονολογική αλληλουχία των επεισοδίων. Η *Πάλη με το Λέοντα και η Πάλη με την Άρκτον*, είναι από το εδάφιο ιζ:34 και θα έπρεπε και τα δυο δισκάρια να προηγούνται του *Εξοπλισμού* (ιζ:38).

Όμως οι δυο αυτές σκηνές πλαισιώνουν αριστοτεχνικά το κάτω μέρος του μεγάλου δίσκου που παριστάνει τον αποκεφαλισμό του Γολιάθ. Υπάρχουν πολύ μεγάλες ομοιότητες ανάμεσα στις τρεις αυτές σκηνές, ως προς το περιεχόμενο, τη σύνθεση και το μέγεθος.

Πλαισιώνοντας ταυτόχρονα και τον Εξοπλισμό ο τεχνίτης πετυχαίνει να μας θυμίσει το ενδιαμέσο εδάφιο μεταξύ του ιζ:34 και ιζ:38 δηλαδή το εδάφιο ιζ:36,37, όπου ο Δαβίδ λέγει: «36. Και τον λέοντα και την άρκτον έτυπτεν ο δούλος σου, και έσται ο αλλόφυλος ο απερίτμητος ως εν τούτων. ουχί πορεύσομαι και πατάξω αυτόν, και αφελώ σήμερον όνειδος εξ Ισραήλ; Διότι τις ο απερίτμητος ούτος ος ωνείδισε παράταξιν Θεού ζώντος; 37. Κύριος ος εξείλατό με εκ χειρός του λέοντος και εκ χειρός της άρκτου, ούτος εξελεείται με εκ χειρός του αλλοφύλου του απεριτμήτου τούτου».

Με τη διάταξη αυτή ο αργυροχόος κατορθώνει να δημιουργήσει μια τριάδα – ή και τετράδα – σκηνών που απεικονίζουν την ανδρειοσύνη του Δαβίδ σαν πολεμιστή.

β) Ένα συγκριτικό φαινόμενο παρατηρείται με το συσχετισμό των δίσκων στο πάνω μέρος της διάταξης – με τους δίσκους της Κλήσης (Δίσκος 1) και της Συνάντησης (Δίσκος 3) και το Πάνω μέρος του Μεγάλου Δίσκου (Δίσκος 9) που παριστάνει την αντιπαράθεση του Δαβίδ με το Γολιάθ.

Και οι τρεις σκηνές δείχνουν το Δαβίδ να επιλέγεται, σαν ο Εκλεκτός του Θεού, έναντι κάποιου άλλου στην παρουσία κοσμικών συμβόλων. Με τον ήλιο πάντοτε να επικρέμαται της κεφαλής του Δαβίδ, είναι σαν ο Ουρανός να συναινεί στο ρόλο του «Εκλεκτού». Η θεϊκή παρουσία αποκαλύπτεται φανερά στη συνάντηση με το Γολιάθ, όπου το χέρι του Θεού εκτείνεται προς το Δαβίδ. Αλλά και στην Κλήση (Δίσκος 1) όπου ο αγγελιαφόρος – χωρίς κάτι τέτοιο να αναφέρεται στο κείμενο της Π. Διαθήκης – φέρει φωτοστέφανο. Ο Δαβίδ καλείται ενώπιον του Σαμουήλ και η Βίβλος ξεκάθαρα λέει ότι άνθρωπος εστάλη σαν αγγελιαφόρος από τον Ιεσσαί. Όμως ο αργυροχόος, βάζοντας φωτοστέφανο και αγγελικό σκήπτρο στον αγγελιαφόρο, υπονοεί ότι είναι ο Κύριος που ενεργεί μέσον ανθρώπινου αντιπροσώπου. Τα κοσμικά σύμβολα, το χέρι του Θεού, ο φωτοστέφανος, το αγγελικό σκήπτρο ενδυναμώνουν το πρωταρχικό νόημα των τριών σκηνών που δείχνουν ότι ο Δαβίδ είναι ο Εκλεκτός του Θεού.

Οι τρεις σκηνές περικλείουν το δίσκο με το Χρίσμα (Δίσκος 2) που είναι η φυσιολογική κατάληξη αυτής της εκλογής του Θεού: να χρισθεί από τον αδιαμφισβήτητο αντιπρόσωπο του Θεού, τον Προφήτη Σαμουήλ.

γ) Το μεσαίο τμήμα του Μεγάλου Δίσκου που παριστάνει τη Μάχη του Δαβίδ με το Γολιάθ συσχετίζεται με τους άλλους τέσσερις μέσου μεγέθους δίσκους. Οπτικά προσομοιάζει με το Χρίσμα, την Παρουσίαση, τον Εξοπλισμό και το Γάμο ως προς το συγκριτικό μέγεθος και την ίδια ζωηφόρο σύνθεση όπου μια υπερέχουσα κεντρική ομάδα προσώπων πλαισιώνεται από δευτερεύοντα πρόσωπα. Ως προς το νόημα το Κεντρικό Μέρος βρίσκεται πιο κοντά προς την Παρουσίαση και το Γάμο, που βρίσκονται στο ίδιο οριζόντιο επίπεδο και όπου γίνεται αναφορά στην αμοιβή.

Είδαμε πιο πάνω ότι το Χρίσμα συνδυάζεται με τους γειτνιάζοντες δίσκους δείχνοντας το Δαβίδ σαν τον εκλεκτό του Θεού και ότι ο Εξοπλισμός συνδέεται με τους γειτνιάζοντες δίσκους δείχνοντας το Δαβίδ σαν νικηφόρο πολεμιστή.

Αλλά υπάρχει και μια κάθετη σύνδεση του Κεντρικού Μέρους του Μεγάλου Δίσκου με το Χρίσμα και τον Εξοπλισμό. Γιατί στο Χρίσμα έχουμε τη θεϊκή έγκριση, αποδοχή και ευλογία και στον Εξοπλισμό έχουμε την έγκριση, αποδοχή και ευλογία της κοσμικής εξουσίας, του βασιλιά. Και οι δυο δίσκοι δείχνουν ότι και οι δύο προετοιμασίες – ψυχική στο Χρίσμα και υλική στον Εξοπλισμό – είναι απαραίτητες για νικηφόρο αγώνα κατά των αλλοφύλων, μήνυμα που φτάνει ως τις μέρες μας, για να προετοιμαζόμαστε σωστά για την αντιμετώπιση του σύγχρονου δικού μας Γολιάθ.

B.4. ΣΥΝΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ

Έχουμε μέχρι τώρα αναγνωρίσει τους δίσκους, τους έχουμε κατάλληλα και ορθά ταυτίσει με τα σχετικά εδάφια της Παλαιάς Διαθήκης και τους έχουμε τοποθετήσει σε μια διάταξη γύρω από το κεντρικό επεισόδιο. Είναι φανερό ότι ο τεχνίτης επέλεξε να παραστήσει μόνο εκείνο το μέρος της ζωής του Δαβίδ που ειδικά αναφέρεται στην αντιμετώπιση του Φιλισταίου γίγαντα, δηλ. την πνευματική και φυσική προετοιμασία του Δαβίδ, την ίδια τη μάχη και την αμοιβή για τη νίκη.

Η αφηγηματική σχέση των εννέα δίσκων είναι μοναδική και ανεπανάληπτη ανάμεσα στα Βυζαντινά και Ρωμαϊκά αργυρά αγγεία ή δοχεία ή δίσκους, γιατί δεν μπορούμε να βρούμε κάτι παράλληλο ή ανάλογο σε προγενέστερες ή μεταγενέστερες συνθέσεις. Είναι γνωστό βέβαια ότι ασημένια αντικείμενα – και δίσκοι – κατασκευάζονταν για να εκτίθενται διακοσμητικά πάνω σε τραπέζια, ερμάρια, τοίχους ή γωνιές των σπιτιών. Εκθεσιακούς δίσκους συναντούμε συχνά σε μονάδες ή ζεύγη.

Σε μια μόνο περίπτωση τρεις δίσκοι – ένας μεγάλος και δυο μικρότεροι – με βακχικές σκηνές, αναγνωρίστηκαν σαν ένα σύνολο. Οι δυο συνθετικές αρχές που υπάρχουν στους δίσκους της Λάμπουσας, δηλαδή α) η χρήση ζευγαριών δίσκων και β) ο συνδυασμός δίσκων με διαφορετικές διαστάσεις υπάρχουν και σε προηγούμενα και μεταγενέστερα έργα. Όμως η πιο πολύπλοκη διάταξη ζευγαριών και τετράδων σε τρία μεγέθη σε ένα ενιαίο σύνολο εννέα δίσκων είναι μοναδική και ανεπανάληπτη.

Αυτή η πολυπλοκότητα στη σύνθεση θα γίνει πιο κατανοητή όταν – όπως έχει αναφερθεί και στην εισαγωγή – θα εξετάσουμε και θα αποδείξουμε πιο κάτω ότι οι εννέα δίσκοι έγιναν για μια σημαντική αυτοκρατορική προσωπικότητα και για ένα σημαντικό ιστορικό γεγονός που σχετίζεται με τον αυτοκράτορα Ηράκλειο.

Μένει τώρα, στο κεφάλαιο αυτό, να απαντηθούν δυο ερωτήματα:

α) Από πού αντλεί ο τεχνίτης τα πρότυπα της σύνθεσής του και

β) Ποιο σκοπό ήθελε να εξυπηρετήσει με την επίπονη και περίτεχνη αυτή εργασία του;

Πολλές ομοιότητες και πολλές διαφορές υπάρχουν σε άλλες παρόμοιες παραστάσεις, με θέμα τη ζωή του Δαβίδ και την πάλη με το Γολιάθ, σε δίσκους, μετάλλια, νωπογραφίες και εικονογραφήσεις βιβλίων, κυρίως ψαλτηρίων. Οι ομοιότητες δε σημαίνουν κατ' ανάγκην αντιγραφή ή μίμηση από τον ένα ή τον άλλο τεχνίτη-δημιουργό, αλλά μπορούν να αποδοθούν σε κοινή επίδραση όλων από προηγούμενες παραστάσεις. Αυτή η κοινή επίδραση δημιουργεί τα εικονογραφικά πρότυπα για τα οποία μιλήσαμε στη σημείωση 12.

Υπάρχουν όμως και πολλές διαφορές από παρόμοιες παραστάσεις που μπορούν να αποδοθούν σε ενσυνείδητη προσπάθεια του τεχνίτη να δημιουργήσει μια ιδιαιτερότητα και μοναδικότητα για να εξυπηρετηθεί ο σκοπός για τον οποίο εργάστηκε. Αυτές οι ιδιαιτερότητες είναι πάρα πολλές και δε θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούμε με λεπτομέρεια σ' αυτές. Πιο κάτω θα έχουμε την ευκαιρία να τονίσουμε μερικές απ' αυτές τις ιδιαιτερότητες.

Μελετώντας τη διάταξη των Δίσκων, τις μορφές που περιέχονται σ' αυτούς, τα αντικείμενα που ενυπάρχουν στις συνθέσεις καταλήγουμε σ' ένα αναμφισβήτητο συμπέρασμα. Οι εννέα δίσκοι δεν είναι αντιγραφές ή απομιμήσεις προηγούμενων έργων. Είναι δημιουργήματα ενός εξαιρετικού τεχνίτη του έβδομου αιώνα ο οποίος θέλησε – χρησιμοποιώντας σίγουρα προγενέστερα μοντέλα – να αφηγηθεί μια συγκεκριμένη βιβλική ιστορία. Οι μορφές στους δίσκους έχουν σκόπιμα μεταμορφωθεί, μετασχηματιστεί, προσαρμοσθεί με σκοπό να διηγηθεί την ιστορία του Δαβίδ και του Γολιάθ αλλά και για να δημιουργήσει μια διάταξη έκθεσης των δίσκων γεμάτη νόημα και αρμονία. Δεν υπάρχει ούτε ένας δίσκος που ο αργυροχόος να μην έχει προσαρμόσει τα μοντέλα του, προσθέτοντας και αφαιρώντας στοιχεία και λεπτομέρειες για να πετύχει τον υπέρτατο σκοπό του, που περιλαμβάνει και τη σύνδεση-παράλληλισμό της ιστορίας του Δαβίδ με τον Ηράκλειο.

Γ. ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΜΕ ΤΟΝ ΗΡΑΚΛΕΙΟ

Γ.1. ΠΙΘΑΝΟΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

Οι εννέα δίσκοι κατασκευάστηκαν αναμφίβολα στην Κωνσταντινούπολη και πιθανόν για λογαριασμό κάποιου πολύ υψηλού αυλικού αξιωματούχου. Οι δίσκοι βρέθηκαν μαζί με ένα εντυπωσιακό θησαυρό χρυσών κοσμημάτων (περιδέραια, βραχιόλια, σκουλαρίκια) περιλαμβανομένης και μιας ζώνης (Εικ. 21) από βυζαντινά μέταλλα και σολδία (νομίσματα).

Δεν μπορεί παρά μόνο ένας πολύ μικρός αριθμός διασημοτήτων της αυτοκρατορίας να είχε την οικονομική δύναμη μιας ζώνης που το βάρος της σε χρυσό πλησίαζε το μισό κιλό, κατεργασμένο σε μέταλλα και νομίσματα σπάνιας κοπής. Η αξία της αντιστοιχούσε στο 1/4 του ετήσιου μισθού επάρχου της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, χωρίς να αναφερθούμε στα άλλα τιμαλφή του θησαυρού, που κατά πάσα πιθανότητα ανήκαν στον ίδιο άρχοντα.

Ο άρχων αυτός - Κονσουλάριος¹⁵ κατά πάσα πιθανότητα - έλαβε σαν δώρο από τον αυτοκράτορα Μαυρίκιο Τιβέριο το 584 χρυσό μετάλλιο, το οποίο συνέδεσε με πόρπη και αλυσίδα για την κατασκευή εγκολπίου (Εικόνα 20). Το 602 έλαβε τέσσερα μετάλλια από τον ίδιο αυτοκράτορα, τα οποία χρησιμοποίησε με νομίσματα διαφόρων εποχών για την κατασκευή της ζώνης.

Οι απόγονοι και κληρονόμοι του άρχοντα αυτού ήσαν οι ιδιοκτήτες ή και οι φύλακες όλου του θησαυρού, οι οποίοι ζούσαν τότε στη Λάμπουσα. Πιθανόν ένας απ' αυτούς να κατείχε ψηλή θέση στη Διοικητική ιεραρχία της πλούσιας τότε Λαπήθου ή Λαμπούσης.

Λίγα χρόνια αργότερα αρχίζουν οι Αραβικές επιδρομές. Το 653-4 ο Αμπούλ Αβάρ πολιορκεί τη Λάπηθο. Η πόλη εγκαταλείπεται. Κάποιοι κρύβουν βιαστικά τους θησαυρούς τους. Κρυμμένος ανευρέθη το 1902 και ο θησαυρός, στον οποίο περιλαμβάνονται και οι δίσκοι της Λάμπουσας.

Υπάρχει ακόμα η πιθανότητα οι δίσκοι να έγιναν για τον ίδιο τον αυτοκράτορα Ηράκλειο και μεταφέρθηκαν – για άγνωστο λόγο – στη Λάμπουσα. Σίγουρα οι δίσκοι κατασκευάστηκαν στην Κωνσταντινούπολη. Αυτό βεβαιώνεται αδιαμφισβήτητα από τις σφραγίδες στο πίσω μέρος των δίσκων.¹⁶

Γ2 ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΣΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΜΕ ΤΟ ΔΑΒΙΔ

Υπάρχουν αργυρά δοχεία του 6ου και 7ου αιώνα που έχουν μορφές:

- α) Από την Ελληνική μυθολογία για αιώνια, διαχρονική χρήση.
- β) Από την Καινή Διαθήκη για χρήση σαν ιερά σκεύη για τη λειτουργία της Θείας Κοινωνίας.

Από τα διασωθέντα έργα, αυτή η απόδοση ενός κύκλου από την Παλαιά Διαθήκη είναι μοναδική.

Υπάρχει ένα συμβάν από την Ιστορία της περιόδου αυτής (αρχές του 7ου αιώνα) που θυμίζει πάρα πολύ την ιστορία του Δαβίδ και του Γολιάθ. Ο Ηράκλειος (610-641) ξεκίνησε τον Περσικό πόλεμο το 622, για να εκδιώξει τους Πέρσες από τα εδάφη της Αυτοκρατορίας που είχαν καταλάβει επί αυτοκρατορίας του Φωκά, προτού ο Ηράκλειος ανέλθει στην εξουσία. (Μεσοποταμία, Ισραήλ, Αντιόχεια, Καππαδοκία, Αρμενία, Χαλκηδόνα, Αίγυπτος, Λιβύη).

Οι παραλληλισμοί αρχίζουν από την προετοιμασία της εκστρατείας. Στις 5 Απριλίου 622 (Δευτέρα του Πάσχα) ο Ηράκλειος μπήκε στο ναό της Αγίας Σοφίας του Θεού φορώντας, όχι τα κόκκινα πέδιλα του βασιλιά, αλλά τα

15 Στα Βυζαντινά χρόνια η Κύπρος ήταν η 44η επαρχία της αυτοκρατορίας διοικούμενη από κονσουλάριο. Η Λάπηθος-Λάμπουσα ήταν μια από τις 13 ή 15 πόλεις της νήσου.

16 Οι σφραγίδες φέρουν: την προτομή του Ηρακλείου, το μονόγραμμά του, το μονόγραμμα του θησαυροφύλακα Θεοδώρου και τα ονόματα των λειτουργών που σφράγισαν τους δίσκους, Θεοχάριστος, Κομιτάς, Σχολαστικός, Κοσμάς.

μαύρα υποδήματα του πολεμιστή και γονατίζοντας μπροστά στο Ιερό, προσευχήθηκε:

«Δέσποτα Θεέ και Κύριε Ιησού Χριστέ, μη παραδώσης ημάς εις όνειδος τοις εχθροίς Σου διά τας αμαρτίας ημών, αλλ' επιβλέψας ελέησον και την κατά των εχθρών σου νίκην όπως μη καυχώνται οι αλάστορες και της σης κληρονομίας επαιρόμενοι». ¹⁷

Σίγουρα αποτελεί σύμπτωση, αλλά Δαβίδ και Ηράκλειος επικαλούνται τους ίδιους λόγους για την επιθυμία τους να πατάξουν τον εχθρό.

Σύμφωνα με το χρονικογράφο Νικηφόρο – και άλλους – ο Πέρσης στρατηγός Ραζάτης προκάλεσε τον αυτοκράτορα Ηράκλειο σε μονομαχία. Ο Νικηφόρος, επί πλέον, αναφέρει ότι ο Ηράκλειος αντιμετώπισε το Ραζάτη γιατί κανένας από το στράτευμά του δεν προθυμοποιήθηκε να το πράξει. Παρ' όλον ότι οι ειδικές λεπτομέρειες της μονομαχίας δε μοιάζουν με την ιστορία του Δαβίδ, το τελικό αποτέλεσμα – με τον Ηράκλειο να θριαμβεύει επί του εχθρού του και να αποκεφαλίζει το Ραζάτη – παραλληλίζεται με το βιβλικό μύθο.

Αυτή η μονομαχία έγινε στις 12 Δεκεμβρίου 627 μ.Χ. κοντά στον ποταμό Ζάβατο – που σήμερα ονομάζεται Μέγας Ζαμπ – παραπόταμο του Τίγρη. Έτσι η ποταμιαία θεότητα που παρουσιάζεται τόσο εμφαντικά στο μεγάλο δίσκο μπορεί να αναφέρεται όχι μόνο στο χείμαρρο Ελάθ, απ' όπου ο Δαβίδ πήρε τις πέντε πέτρες, αλλά και τον ποταμό που υπήρξε το πεδίο μάχης της μεγάλης νίκης του Ηράκλειου επί του Ραζάτη.

Όπως ο Δαβίδ, έτσι και ο Ηράκλειος αποκεφαλίζει τον αντίπαλό του και περιφέρει το κεφάλι του, και παίρνει την πανοπλία του σαν λάφυρα. ¹⁸

Δεν υπάρχουν γραπτές πηγές της εποχής, που να συνδέουν αυτό το γεγονός της ζωής του Ηράκλειου με τη βιβλική ιστορία. Αλλά όταν η δεύτερη σύζυγος του Ηράκλειου Μαρτίνα γεννήσε γιο – τρία χρόνια αργότερα – του έδωσε το όνομα Δαβίδ!

Βέβαια, ο παραλληλισμός του Ηράκλειου με το Δαβίδ δεν ήταν ασυνήθης στη Βυζαντινή σκέψη. Ο Γεώργιος Πισίδης, σύγχρονος του Ηράκλειου, ποιητής της αυλής – διάκονος και Σκευοφύλακας της μεγάλης εκκλησίας του Θεού – εξύμνησε τα κατορθώματα του Ηράκλειου με τρία ποιήματα ¹⁹ και άλλο ένα ποίημα με τον τίτλο «Ηρακλειάς».

17 Κων. Παπαρρηγόπουλου: Ιστορία του Ελλην. Έθνους (1983) τόμος 5 σελ. 161-162

18 Ο Κων. Παπαρρηγόπουλος αναφέρει και μιαν άλλη μονομαχία του Ηράκλειου που έγινε κοντά στον ποταμό Σάρο. Στη μάχη αυτή ο Ηράκλειος σκότωσε με το ίδιο του το χέρι και έριξε στο Σάρο ένα γιγαντώδη Πέρση, προκαλώντας τρόμο στους εχθρούς, ώστε ο ίδιος ο Πέρσης στρατηγός δεν μπόρεσε να κρύψει την κατάπληξή του και είπε στον υπασπιστή του: «Οράς τον Καίσαρα, ως θρασύς προς την μάχην ίσταται και προς τοσοούτον πλήθος μόνος αγωνίζεται και ως άκμων τας βολάς αποπτύει» (Ιστορία του Ελλην. Έθνους, 1983, τόμος 5, σελ. 167-168).

19 «Η κατά των Περσών εκστρατεία του Βασιλέως»

Στα ποιήματα αυτά επανειλημμένα συγκρίνει τον αυτοκράτορα με τις μεγαλύτερες μορφές της Παλαιάς Διαθήκης: Ο Ηράκλειος ως άλλος Μωυσής-«Μωσής νέος» – στρέφει τα στρατεύματα του εναντίον του «δευτέρου Φαραώ». Σαν νέος Δανιήλ – «Δανιήλ δεύτερος» – ο αυτοκράτορας κατασβένει τη φωτιά «εις την κάμινον της Περσίας». Ο Ηράκλειος ακόμα περιγράφεται σαν «ο Νώε της νέας οικουμένης» που έσωσε την ανθρωπότητα από τον «Κατακλυσμό του Χοσρόη».

Σε ένα ποίημα για την τελική εκστρατεία του Ηράκλειου εναντίον των Περσών,²⁰ ο Γεώργιος Πισίδης αναφέρει τη μονομαχία του Ηράκλειου με το Ραζάτη. Πιθανότατα, θα είχε συγκρίνει τον Ηράκλειο με το Δαβίδ, αλλά αυτό δεν μπορεί να είναι απόλυτα σίγουρο. Εκτός από αποσπάσματα του ποιήματος που σταχυολογήθηκαν από άλλους συγγραφείς το ποίημα έχει χαθεί. Ανάμεσα σ' αυτά τα αποσπάσματα το μεγαλύτερο κενό υπάρχει ακριβώς στο σημείο της διήγησης όπου ο Ηράκλειος αντιμετωπίζει το Ραζάτη. Η απώλεια του ποιήματος δεν είναι λόγος αμφισβήτησης της σύγκρισης, όταν σε άλλα έργα του ο Πισίδης κάμνει όλων των ειδών τις συγκρίσεις για τον Ηράκλειο.

Υπάρχει, λοιπόν, μια μεγάλη πιθανότητα – που αγγίζει τα όρια της βεβαιότητας – ότι η νικηφόρα εκστρατεία του Ηρακλείου γενικά και πιο συγκεκριμένα η μονομαχία του με το Ραζάτη, οδήγησε στη σύλληψη της ιδέας αυτού του μοναδικού κύκλου των 9 αργυρών δίσκων, μετά τη θριαμβευτική επιστροφή του αυτοκράτορα στην Κωνσταντινούπολη το 628.

Γ3. ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΣΜΟΥ ΣΤΟΥΣ ΔΙΣΚΟΥΣ

Σίγουρα η εικονογραφία των δίσκων σκόπιμα δημιουργεί σύνδεση με το θεσμό της αυτοκρατορίας. Οι τέσσερις σκηνές στο παλάτι παριστάνουν αυτοκρατορικές τελετουργίες.

Στην Παρουσίαση, ο βασιλιάς Σαούλ κάθεται ένθρονος πλαισιούμενος από σύμβολα της βασιλικής του εξουσίας. Η αρχιτεκτονική του παλατιού – φανερά Ρωμαϊκή-Βυζαντινή με τα κιονόκρανα και τη Βυζαντινή ασπίδα – ο φωτιστέφανος, οι σωματοφύλακες και τα προς διανομή νομίσματα είναι υπερβάσεις άγνωστες στην Εβραϊκή κουλτούρα.

Στο Γάμο ο Σαούλ προΐσταται ενός αρχαίου Ρωμαϊκού τελετουργικού εθίμου, ενώ στο Χρίσμα και τον Εξοπλισμό γίνεται κατ' ευθείαν αναφορά στον καθγιασμό και τη στέψη (που γίνονταν στην Αγία Σοφία κατά τον ενθρονισμό του αυτοκράτορα «ελέω Θεού»).

Στη συνάντηση με το Γολιάθ (στο πάνω μέρος του μεγάλου δίσκου) ο Δαβίδ κρατεί βασιλικό σκήπτρο, παρ' όλο που στη σχετική περικοπή της Παλαιάς Διαθήκης σαφώς αναφέρεται ότι ο Δαβίδ πήγε στη μάχη κρατώντας την ποιμαντική ράβδο του (βακτηρίαν).

20 Γεωργίου Πισίδη «Πανηγυρικά, επικά ποιήματα».

Μια προσεκτική μελέτη των παραστάσεων δείχνει ότι μόνο τα πρόσωπα της βασιλικής οικογένειας φέρουν φωτοστέφανο. Ούτε ακόμα και ο Ιουδαίος μέγας Προφήτης Σαμουήλ δεν παριστάνεται με φωτοστέφανο, τη στιγμή που και αυτός ακόμα ο απεσταλμένος του Ιεσσαί στην Κλήση φέρει φωτοστέφανο και σκήπτρο, αφού είναι ένας από τους βασιλικούς αγγελιαφόρους. Ο Δαβίδ όμως φέρει φωτοστέφανο σε όλες τις παραστάσεις, ακόμα και στις παραστάσεις που προηγούνται της επιλογής για να χρισθεί σαν εκλεκτός του Θεού από το Σαμουήλ.

Είναι, λοιπόν, βέβαιο ότι ο τεχνίτης προσπάθησε να δημιουργήσει έναν παραλληλισμό ανάμεσα στο Δαβίδ και τον Ηράκλειο. Και με δεδομένα τα σημεία στα οποία ο τεχνίτης επικεντρώνεται, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι, Ναι, οι δίσκοι έγιναν με σκοπό να προβάλουν τη νίκη του Ηράκλειου επί του Ραζάτη. Και σίγουρα κανένα άλλο κατόρθωμα ή γεγονός από την Παλαιά Διαθήκη δε θα μπορούσε να εξυψώσει και να εξυμνήσει τη νίκη του Ηράκλειου, όσο ο θρίαμβος του Δαβίδ.

Ο Κων. Παπαρρηγόπουλος, μάλιστα, στο σχετικό για τον Ηράκλειο κεφάλαιο της Ιστορίας του, παραθέτει φωτογραφία του μεγάλου δίσκου της Λάμπουσας με την ακόλουθη, επί λέξει, επεξήγηση:

«Αργυρός Κυπριακός δίσκος που παριστάνει τον Ηράκλειο σε μια μεταφορά του επεισοδίου της Αγίας Γραφής με το Δαβίδ και το Γολιάθ».²¹

Για τον Παπαρρηγόπουλο, λοιπόν, ο εικονιζόμενος στο μεγάλο δίσκο είναι ο Ηράκλειος «σαν άλλος Δαβίδ». Δεν αμφιβάλλει καθόλου ότι ο τεχνίτης αργυροχόος επιλέγει το Δαβίδ και τη ζωή του σαν παραλληλισμό για τη μεγαλειώδη νίκη του Ηράκλειου. Υπερβολή ίσως, αλλά αυτός ο ισχυρισμός ενισχύει την άποψη ότι για τον τεχνίτη, Δαβίδ και Ηράκλειος, ταυτίζονται απόλυτα στο έργο του.

Γ4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Παρ' όλον ότι η πραγματική φύση αυτού του ιστορικού παραλληλισμού θα παραμείνει στη σφαίρα της θεωρίας, φαίνεται σίγουρο ότι οι 9 δίσκοι συνετέθησαν από ποικίλες πηγές για ομαδική συνολική τοποθέτηση, έκθεση και επίδειξη. Τοποθετημένοι μαζί στη διάταξη που προτείνεται από το Wander (Εικόνα 19) προσθέτουν μια εντελώς απροσδόκητη διάσταση σημασίας στην επική ιστορία του Προφητάνακτος Δαβίδ και του Φιλισταίου γίγαντα Γολιάθ. Αποχρώσεις νίκης, θεϊκής παρέμβασης και αυτοκρατορικού μεγαλείου πάλλουν στον κύκλο των δίσκων.

Οι δίσκοι της Λάμπουσας είναι μια υπέροχη καλλιτεχνική δημιουργία, αντάξια της Ηρωικής εποχής του Ηρακλείου που τους παρήγαγε. Το ότι βρέθηκαν στη Λάμπουσα είναι μια άλλη επιβεβαίωση της ιστορικής σημασίας και της λαμπρότητας της Λάμπουσας.

21 Κων. Παπαρρηγόπουλου: Ιστορία του Ελλην. Έθνους, 1983, τόμος 5, σελ. 156.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- S. Wander: "The Cyprus Plates", Metropolitan Museum Journal 8/1943
- Άντρου Παυλίδη: Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια. Εκδόσεις «Φιλόκυπρος» 1991, Κύπρος.
- Άντρου Παυλίδη: Ιστορία της Νήσου Κύπρου, Εκδόσεις «Φιλόκυπρος» 1993, Κύπρος.
- Α. Στυλιανού – Κ. Χαρμαντά: «Καραβάς» Έκδοση ΑΕΚ 1969.
- Κ. Παπαρρηγόπουλου: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδόσεις «Φάρος Α.Ε.» Αθήνα 1983.
- Αγία Γραφή: Αδελφότης Θεολόγων Ζωή 1994, Αθήναι.
- J.S. Hussey: Βυζαντινή Αυτοκρατορία, Μεσαιωνική Ιστορία, Τόμος IV, Καϊμπριτζ 1966-57 σελ. 3.
- K.Witzmann: Prolegomena to a study of Cyprus plates M.M.D; 3 (1970) σελ. 97-111.

ΕΙΚΟΝΑ 1

Ο Δαβίδ κιθαρωδός
(από Ψαλτήριο,
Βιβλιοθήκη
Ambrosiana Μιλάνο)

Η πόζα του Δαβίδ μοιάζει με εκείνη του δίσκου 1. Διαφέρει η θέση του δεξιού χεριού και το σύνολο του δεύτερου προσώπου.

Είναι σίγουρο ότι αυτή η σκηνή προέρχεται από εντελώς διαφορετικό πρότυπο.

Αταίριαστο στην όλη εικόνα είναι και το κτίσμα (κολόνες και αψίδα) σε μια υπαίθρια σκηνή.

Δίσκος Αρ. 1. Η Κλήση (διάμετρος 14cm, βάση 6cm)
(Κυπριακό Μουσείο)

Ο Δαβίδ, ενώ βόσκει τα πρόβατά του και παίζει τη λύρα, καλείται από αγγελιαφόρο του πατέρα του, τον Ιεσσαί, να μεταβεί στο παλάτι.

Αγ. Γραφή: Βασιλειών Α' ιστ. «1. Και είπε Κύριος προς Σαμουήλ...πλήσον το κέρας σου ελαίου, και δεύρο αποστείλω σε προς Ιεσσαί, έως Βηθλεέμ, ότι εώρακα εν τοις υιοίς αυτού εμοί βασιλέα.... 5...και ηγίασε τον Ιεσσαί και τους υιούς αυτού και εκάλεσεν αυτούς εις θυσίαν. 10. Και παρήγαγεν Ιεσσαί τους επτά υιούς αυτού ενώπιον Σαμουήλ. και είπε Σαμουήλ. ουκ εξελέξατο Κύριος εν τούτοις. «Καί είπε Σαμουήλ πρός Ιεσσαί. εκκλελοίπασι τα παιδάρια; και είπεν. έτι ο μικρός ιδού ποιμαίνει εν τω ποιμνίω. Και είπε Σαμουήλ προς Ιεσσαί. απόστείλον και λαβέ αυτόν, ότι ου μη κατακλιθώμεν έως του ελθείν αυτόν. 12. Και απέστειλε και εισήγαγεν αυτόν...»

Δίσκος Αρ. 2. Το Χρίσμα (διάμετρος 26cm, βάση 12cm)
(Μητρ. Μουσείο Νέας Υόρκης)

Ο Σαμουήλ χρίει με έλαιον το Δαβίδ, στην παρουσία του πατέρα του και αδελφών του.

Αγ. Γραφή Βασιλειών Α΄ ιστ: 12 «... και αυτός πυρράκης μετά κάλλους οφθαλμών και αγαθός οράσει Κυρίω. Καί εἶπε Κύριος προς Σαμουήλ. ανάστα και χρίσον τον Δαυίδ, ότι οὗτος ἐστίν αγαθός. 13. Και ἔλαβε Σαμουήλ το κέρας του ελαίου και ἔχρισεν αὐτόν εν μέσω των αδελφών αὐτοῦ, και ἐφήλατο πνεῦμα Κυρίου ἐπὶ Δαυίδ ἀπὸ της ἡμέρας ἐκείνης και ἐπάνω».

Το Χρίσμα, (Ψαλτήριο του Παρισιού)
(Εθνική Βιβλιοθήκη Παρισιού)

Ο Σαμουήλ φέρων φωτοστέφανο χρίει το Δαβίδ στην παρουσία του πατέρα του, αδελφιών του και προσωποποιημένης μορφής. Υπάρχουν πολλές ομοιότητες στο ανάστημα, την πόζα και το ντύσιμο του Σαμουήλ, Δαβίδ, Ιεσσαί και Ελιάβ με το Χρίσμα (Δίσκος Αρ. 2).

Δίσκος Αρ. 3. Η Συνάντηση (διάμετρος 14cm, βάση 6,5cm)
(Μητρ. Μουσείο Νέας Υόρκης)

Ο Δαβίδ συναντάται με τον αδελφόν του Ελιάβ που επιπλήττει το Δαβίδ γιατί εγκατέλειψε τα πρόβατα για να δει τον πόλεμο από περιέργεια.

Αγία Γραφή: Βασιλειών Α' ιζ: 1. «Και συνάγουσιν αλλόφυλοι τας παρεμβολάς αυτών εις πόλεμον... 4. Και εξήλθεν ανήρ δυνατός εκ της παρατάξεως αλλοφύλων Γολιάθ όνομα αυτώ εκ Γέθ, ύψος αυτού τεσσάρων πήχεων και σπιθαμής. 8. Και έστη και ανεβόησεν εις την παράταξιν Ισραήλ... εκλέξασθε εαυτοίς άνδρα και καταβήτω προς με 9... και εάν πατάξη με, καί εσόμεθα υμίν εις δούλους εάν δε εγώ δυνηθώ και πατάξω αυτόν, έσεσθε ημίν εις δούλους... 10... ιδού εγώ ωνειδίσα την παράταξιν Ισραήλ 13. Καί επορεύθησαν οι τρεις υιοί Ιεσσαί οι μείζονες οπίσω Σαούλ εις πόλεμον 17. Και είπεν Ιεσσαί προς Δαυίδ. λαβέ δη τοις αδελφοίς σου οικί του αλφίτου και δέκα άρτους..... 20 Δαυίδ αφήκε τα πρόβατα φύλακι, και έλαβε και απήλθε, καθά ενετείλατο αυτώ Ιεσσαί. 22. Και αφήκε Δαυίδ τα σκεύη αυτού.... και έδραμεν εις την παράταξιν... 23 και ιδού ανήρ ο Γολιάθ... καί ελάλησε κατά τα ρήματα ταύτα και ήκουσε Δαυίδ».

25. «Και εἶπεν ἀνὴρ Ἰσραὴλ... Καὶ ἔσται ἀνὴρ ὅς ἀν πατάξῃ αὐτὸν πλουτίσει αὐτὸν ὁ βασιλεὺς πλούτον μέγαν καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ δώσει αὐτῷ. 26. Καὶ εἶπε Δαυὶδ. τίς ἀλλόφυλος ὁ ἀπερίτμητος αὐτός, ὅτι ὠνεΐδισε παράταξιν Θεοῦ ζώντος; 28. Καὶ ἤκουσεν Εὐιάβ ὁ ἀδελφός αὐτοῦ ὁ μείζων ἐν τῷ λαλεῖν αὐτὸν πρὸς τοὺς ἀνδρας καὶ ὠργίσθη θυμῷ Εὐιάβ ἐν τῷ Δαυίδ καὶ εἶπεν. ἵνα τι τοῦτο κατέβης καὶ ἐπὶ τίνα ἀφήκας τὰ μικρὰ πρόβατα ἐκεῖνα ἐν τῇ ἐρήμῳ; ἐγὼ οἶδα τὴν υπερηφανίαν σου καὶ τὴν κακίαν τῆς καρδίας σου, ὅτι ἔνεκεν τοῦ ἰδεῖν τὸν πόλεμον κατέβης. 29. Καὶ εἶπε Δαυίδ. τί ἐποίησα νυν; οὐχὶ ρῆμά ἐστι; 30. Καὶ ἐπέστρεψε παρ' αὐτοῦ εἰς ἐναντίον ἐτέρου καὶ εἶπε κατὰ τὸ ρῆμα τοῦτο...»

ΕΙΚΟΝΑ 6

Δίσκος Αρ. 4. Η Παρουσίαση (Διάμετρος 26,5 cm, βάση 12cm)
(Μητρ. Μουσείο Νέας Υόρκης)

Ὁ Σαοὺλ ἀκούσε ὅτι ὁ Δαβίδ θέλει νὰ ἀναμετρηθεῖ με τὸ Γολιάθ καὶ τὸν ἐκάλεσε στὸ παλάτι.

Αγία Γραφή Βασιλειῶν Α΄ ιζ:30 «Καὶ ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ λαὸς κατὰ τὸ ρῆμα τοῦ πρώτου. 31 Καὶ ἠκούσθησαν οἱ λόγοι, οὓς ἐλάλησε Δαυίδ, καὶ ἀνηγγέλησαν ὀπίσω Σαοὺλ καὶ παρέλαβεν αὐτόν. 32 Καὶ εἶπε Δαυίδ πρὸς Σαοὺλ. μὴ δὴ συμπεσέτω καρδία τοῦ Κυρίου μου ἐπ' αὐτόν. ὁ δούλος σου πορεύσεται καὶ πολεμήσει μετὰ τοῦ αλλοφύλου τούτου. 33 Καὶ εἶπε Σαοὺλ πρὸς τὸν Δαυίδ. οὐ μὴ δυνήσῃ πορευθῆναι πρὸς τὸν αλλόφυλον τοῦ πολεμεῖν μετ' αὐτοῦ, ὅτι παιδάριον εἶ συ, καὶ αὐτός ἀνὴρ πολεμιστῆς ἐκ νεότητος αὐτοῦ».

Δίσκος Αρ. 5. Μάχη με το Λέοντα (Διάμετρος 14cm, βάση 6,5cm)
(Μητρ. Μουσείο Νέας Υόρκης)

Ο Δαβίδ διηγείται εις τον Σαούλ πώς εφόνευσε το λέοντα.

Αγία Γραφή Βασιλειών Α΄ ιζ': 34 «Και εἶπε Δαυὶδ πρὸς Σαοῦλ. ποιμαίνων ἦν ὁ δούλος σου τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἐν τῷ ποιμνίῳ, καὶ ὅταν ἦρχετο ὁ λέων καὶ ἡ ἀρκτος καὶ ἐλάμβανε πρόβατον ἐκ τῆς ἀγέλης, 35 καὶ ἐξεπορευόμεν ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ ἐπάταξα αὐτόν καὶ ἐξέσπασα ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ εἰ ἐπανίστατο ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐκράτησα τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ καὶ ἐπάταξα καὶ ἐθανάτωσα αὐτόν».

Δίσκος Αρ. 6. Ο Εξοπλισμός (Διάμετρος 26cm, βάση 12cm)
(Μητρ. Μουσείο Νέας Υόρκης)

Ο Σαούλ πείθεται να αφήσει το Δαβίδ να αντιμετωπίσει το Γολιάθ. Του παραχωρεί τον εξοπλισμό του που αποδεικνύεται πολύ βαρύς για το Δαβίδ, που αποφασίζει να τον πολεμήσει με τη σφενδόνα.

Αγία Γραφή Βασιλειών Α' ιζ': 36. «ουχί πορεύσομαι και πατάξω αυτόν, και αφελώ σήμερον όνειδος εξ Ισραήλ; διότι τις ο απερίτμητος ούτος, ος ωνειδίσει παράταξιν Θεού ζώντος; 37. Κύριος, ος εξείλατό με εκ χειρός του λέοντος και εκ χειρός της άρκτου, αυτός εξελεΐται με εκ χειρός του αλλοφύλου του απερίτμητου τούτου. Και είπε Σαούλ προς Δαυίδ. πορεύου, και έσται Κύριος μετά σου. 38 και ενέδυσσε Σαούλ τον Δαυίδ μανδύαν και περικεφαλαΐαν χαλκήν περί την κεφαλήν αυτού 39 και έζωσε τον Δαυίδ την ρομφαΐαν αυτού επάνω του μανδύου αυτού. Και εκοπίασε περιπατήσας άπαξ και δις. και είπε Δαυίδ προς Σαούλ. ου μη δύνωμαι πορευθήναι εν τούτοις, ότι ου πεπείραμαι. Καί αφαιρούσιν αυτά απ' αυτού».

Δίσκος Αρ. 7. Μάχη με την Άρκτον (Διάμετρος 14cm, βάση 6,5cm)
(Κυπριακό Μουσείο)

Ο Δαβίδ δηλώνει ότι όπως εφόρευσε το λέοντα και την άρκτον έτσι θα φονεύσει και τον άπιστο Γολιάθ.

Αγία Γραφή Βασιλειών Α΄ ιζ': 36 «και τον λέοντα και την άρκτον έτυπεν ο δούλος σου, και έσται ο αλλόφυλος ο απερίτμητος ως εν τούτων».

ΕΙΚΟΝΑ 10. Ο Δαβίδ φονεύει την άρκτο και το λέοντα.
(Χειρόγραφο ευαγγέλιο, 12ος αιώνας Winchester, England)

Η θέση του Δαβίδ έναντι του θηρίου είναι η ίδια και στις δύο σκηνές, σε αντίθεση με τους δίσκους, όπου η θέση του Δαβίδ είναι δεξιά της άρκτου και αριστερά του λέοντα.

Στους δίσκους ο Δαβίδ κτυπά και τα δυο θηρία με ρόπαλό (Βασ. Α ιζ:36 «και τον λέοντα και την άρκτον έτυπτεν ο δούλος σου»).

Εδώ απεικονίζεται η μάχη με το λέοντα σύμφωνα με άλλη περικοπή να πνίγει το λέοντα (Βασ. Α ιζ: 34 «και εκράτησα του φάρυγγος αυτού και επάταξα και εθανάτωσα αυτόν»).

Δίσκος Αρ. 9. Δαβίδ και Γολιάθ (Διάμετρος 49,4cm, βάση 20,7 cm)
(Μητρ. Μουσείο Νέας Υόρκης)

Πάνω μέρος: Ο Δαβίδ συναντάται με το Γολιάθ που του μιλά ειρωνικά και αλαζονικά. Ο Δαβίδ του απαντά υπερήφανα.

Κέντρον: Ο Δαβίδ ρίχνει με τη σφενδόνα και ο λίθος κτυπά το Γολιάθ στο μέτωπο.

Κάτω μέρος: Ο γίγαντας πέφτει και ο Δαβίδ τον αποκεφαλίζει.

Αγία Γραφή: (Βασιλειών Α΄)

Πάνω μέρος ιζ': 40 «και έλαβε την βακτηριάν αυτού εν τη χειρί αυτού και εξελέξατο εαυτώ πέντε λίθους λείους εκ του χειμάρρου και έθετο αυτούς εν τω καδίω τω παιμαϊνικώ τω όντι αυτώ εις συλλογήν καί σφενδόνην αυτού εν τη χειρί αυτού και προσήλθε προς τον άνδρα τόν αλλόφυλον. 42 και είδε Γολιάθ τον Δαυίδ και εξητίμασεν αυτόν, ότι αυτός ην παιδάριον και αυτός πυρ-

ράκης μετά κάλλους οφθαλμών. 43 και είπεν ο αλλόφυλος προς Δαυίδ. ωσει κύων εγώ ειμί, ότι συ έρχη επ' εμέ εν ράβδω και λίθοις; και είπε Δαυίδ. ουχί, αλλ' ή χείρων κυνός· και κατηράσατο ο αλλόφυλος τον Δαυίδ εν τοις θεοίς αυτού. 44 και είπεν ο αλλόφυλος προς Δαυίδ. δέυρο πρός με, και δώσω τας σάρκας σου τοις πετεινοίς του ουρανού και τοις κτήνεσι της γης. 45 και είπε Δαυίδ προς τον αλλόφυλον. συ έρχη προς με εν ρομφαία και εν δόρατι και εν ασπίδι, καγώ πορεύομαι προς σε εν ονόματι Κυρίου Θεού Σαβαώθ παρατάξεως Ισραήλ, ην ωνειδίσας σήμερον 46 και αποκλείσει σε Κύριος σήμερον. εις την χείρα μου, και αποκτενώ σε και αφελώ την κεφαλήν σου από σου και δώσω τα κώλα σου και τα κώλα παρεμβολής αλλοφύλων εν ταύτη τη ημέρα τοις πετεινοίς του ουρανού και τοις θηρίοις της γης, και γνώσεται πάσα η γη, ότι έστι Θεός εν Ισραήλ. 47 και γνώσεται πάσα η εκκλησία αύτη ότι ουκ εν ρομφαία και δόρατι σώζει Κύριος, ότι του Κυρίου ο πόλεμος, και παραδώσει Κύριος υμάς εις χείρας ημών».

Κέντρον: ιζ: 48 «και ανέστη ο αλλόφυλος και επορεύθη εις συνάντησιν Δαυίδ. 49 και εξέτεινε Δαυίδ την χείρα αυτού εις το κάδιον και έλαβεν εκείθεν λίθον ένα και εσφενδόνισε και επάταξε τον αλλόφυλον επί το μέτωπον αυτού και διέδυ ο λίθος διά της περικεφαλαίας εις το μέτωπον αυτού, και έπεσεν επί πρόσωπον αυτού επί την γην. 50...και ρομφαία ουκ ην εν χειρί Δαυίδ».

Κάτω μέρος: ιζ: 51 «και έδραμε Δαυίδ και επέστη επ' αυτόν και έλαβε την ρομφαίαν αυτού και εθανάτωσεν αυτόν και αφείλε την κεφαλήν αυτού. και είδον οι αλλόφυλοι ότι τέθηκεν ο δυνατός αυτών και έφυγον. 54 και έλαβε Δαυίδ την κεφαλήν του αλλοφύλου, και ήνεγκεν αυτήν εις Ιερουσαλήμ και τα σκεύη αυτού έθηκεν εν τω σκηνώματι αυτού».

57. «και ως επέστρεψε Δαυίδ του πατάξει τον αλλόφυλον, και παρέλαβεν αυτόν Αβεννήρ και εισήγαγεν αυτόν ενώπιον Σαούλ, και η κεφαλή του αλλοφύλου εν τη χειρί αυτού».

ΕΙΚΟΝΑ 12.
Αποκεφαλισμός
του Γολιάθ
(Τοιχογραφία
παρεκκλησίου ΙΙΙ
Μονής Bawit,
Αίγυπτος)

Η μάχη του Δαβίδ με το Γολιάθ
(Ψαλτήριο του Παρισιού, Εθνική Βιβλιοθήκη Παρισιού)

Σε δύο μέρη α) Η μάχη. Εκτός του Δαβίδ και του Γολιάθ υπάρχουν προσωποποιήσεις: Η Δύναμις του Θεού βοηθά με τη μορφή Αγγέλου να νικήσει την Αλαζονεία του Γολιάθ, η οποία τον εγκαταλείπει.

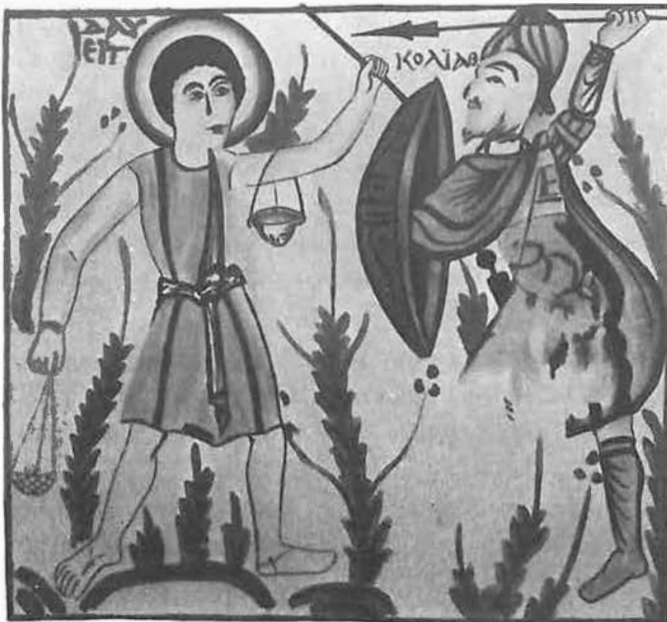
β) Ο αποκεφαλισμός του Γολιάθ.

Ομοιότητες: Η πόζα των μονομάχων, οι θέσεις των χεριών και των ενδυμάτων, τα αντικείμενα, ο τρόπος αποκεφαλισμού.

Διαφορές: Οι παριστάμενοι στη μάχη, η θέση της ασπίδας του Γολιάθ στη μάχη, η στάση του Γολιάθ κατά τον αποκεφαλισμό.

ΕΙΚΟΝΑ 14. Ο Εξοπλισμός
(Τοιχογραφία παρεκκλησίου III
Μονής Bawit, Αίγυπτος)

ΕΙΚΟΝΑ 15. Η μάχη Δαβίδ και Γολιάθ
(Τοιχογραφία παρεκκλησίου III
Μονής Bawit, Αίγυπτος)

Δίσκος Αρ. 8. Ο Γάμος (Διάμετρος 26,8cm, βάση 11,8 cm)
(Κυπριακό Μουσείο)

Ο Δαβίδ παίρνει την αμοιβή του: Παντρεύεται την κόρη του Σαούλ Μελχόλ και παίρνει πλούτον μέγα.

Αγία Γραφή Βασιλειών Α΄ ιη: 20 «Και ηγάπησε Μελχόλ η θυγάτηρ Σαούλ τον Δαβίδ, και απηγγέλη τω Σαούλ και ηυθύνθη εν τοις οφθαλμοίς αυτού. 21 Και είπε Σαούλ. δώσω αυτήν autώ, και έσται autώ εις σκάνδαλον... 25. Και είπε Σαούλ. ου βούλεται ο βασιλεύς εν δόματι, αλλ' η εν εκατόν ακροβυστίαις αλλοφύλων εκδικήσαι εχθρούς του βασιλέως. 7. Και ανέστη Δαβίδ και επορεύθη και επάταξεν εν τοις αλλοφύλοις εκατόν άνδρας και ανήνεγκε τας ακροβυστίας autών. Και επιγαμβρεύεται τω βασιλεί και δίδωσι autώ την Μελχόλ θυγατέρα αυτού autώ εις γυναίκα 28. Και είδε Σαούλ ότι Κύριος μετά Δαβίδ και πας Ισραήλ ηγάπα autόν».

ΕΙΚΟΝΑ 17. Γαμήλια τελετή

Πόρπη από γαμήλια ζώνη του 6ου και 7ου αιώνα. Ο Χριστός είναι εδώ ο προστάτης τελετουργός.

(Νταμπάρτον Όουκς, Ουάσιγκτον)

ΕΙΚΟΝΑ 18. Γαμήλια τελετή

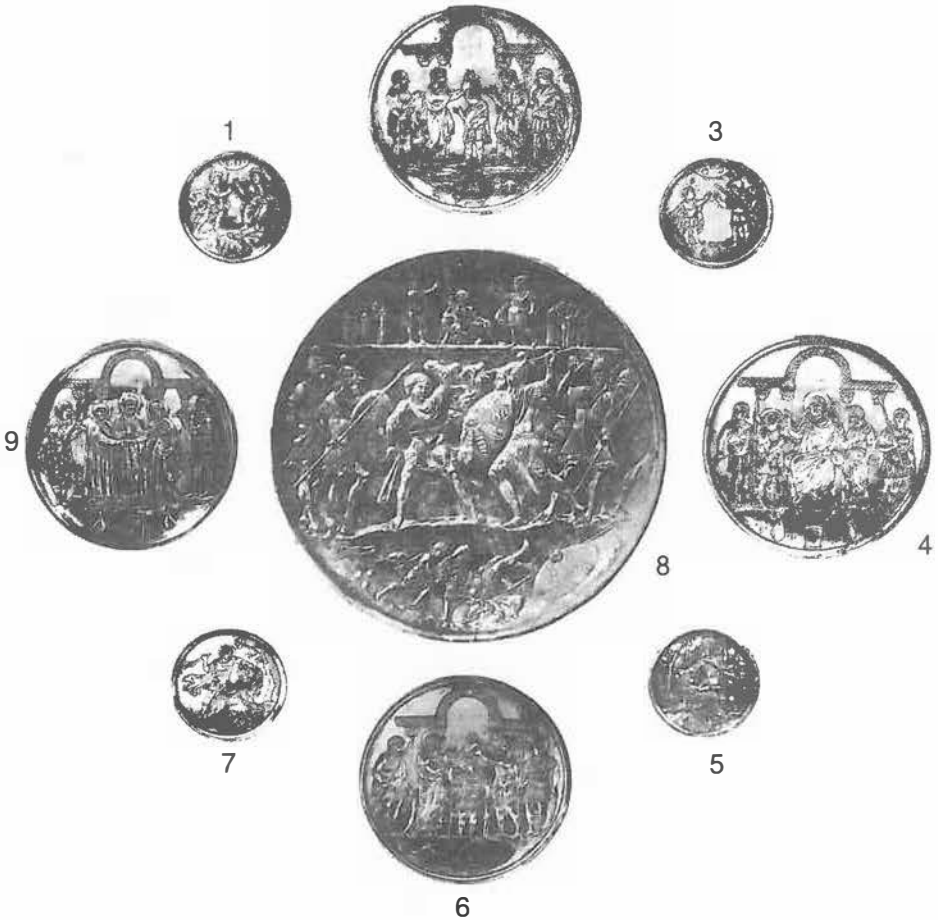
Στο χρυσό αυτό νόμισμα παριστάνεται ο γάμος του Βαλεντινιανού III με την Ευδοξία.

Προστάτης τελετουργός εδώ είναι ο Θεοδόσιος II (437 μ.Χ.)

Στις δυο πιο πάνω απεικονίσεις γαμήλιων τελετών (αλλά και σε άλλες) παρατηρούμε πολλές ομοιότητες με το δίσκο αρ. 8 Ο Γάμος. Οι 3 σκηνές είναι πανομοιότυπες όσον αφορά τα τρία κεντρικά πρόσωπα της τελετής, δηλ. τους νυμφευόμενους και τον προστάτη τελετουργό. Στο δίσκο του γάμου προστέθηκαν οι δυο αυλητές για να δημιουργηθεί η ίδια αναλογία και συνθετική μορφή με τους δίσκους 2, 4 και 6. Η ένωση των δεξιών χεριών, έθιμο Ρωμαϊκό και Βυζαντινό, δεν απαντάται σε απεικονίσεις στη δύση και από τα ψαλτήρια παραλείπεται η σκηνή του γάμου.

ΕΙΚΟΝΑ 19

2

Οι 9 δίσκοι σε διάταξη, με το αναλογικό μέγεθός τους

- Εικόνα 1. Η Κλήση (Δίσκος 1)
Εικόνα 2. Το Χρίσμα (Δίσκος 2)
Εικόνα 3. Η Συνάντηση (Δίσκος 3)
Εικόνα 4. Η Παρουσίαση (Δίσκος 4)
Εικόνα 5. Μάχη με το Λέοντα (Δίσκος 5)
Εικόνα 6. Ο Εξοπλισμός (Δίσκος 6)
Εικόνα 7. Μάχη με την Άρκτον (Δίσκος 7)
Εικόνα 8. Δαβίδ και Γολιάθ (Δίσκος 9)
Εικόνα 9. Ο Γάμος (Δίσκος 8)

* Για να εκτεθούν οι 9 δίσκοι με τον τρόπο αυτό χρειάζεται χώρος διαστάσεων 125cm X 125 cm.

Εγκόλπιο με αλυσίδα και πόρπη

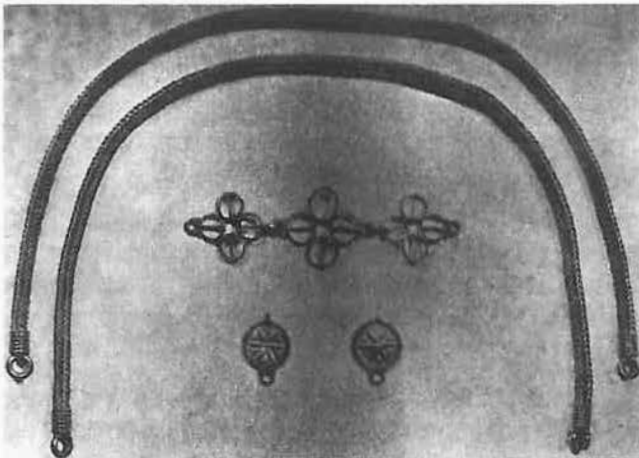
α1 και α2. Οι δυο όψεις χρυσού εγκολπίου που εξεδόθη από τον αυτοκράτορα Μαυρίκιο Τιβέριο, σε ανάμνηση της βάφτισης του γιου του Θεοδόσιου το 584

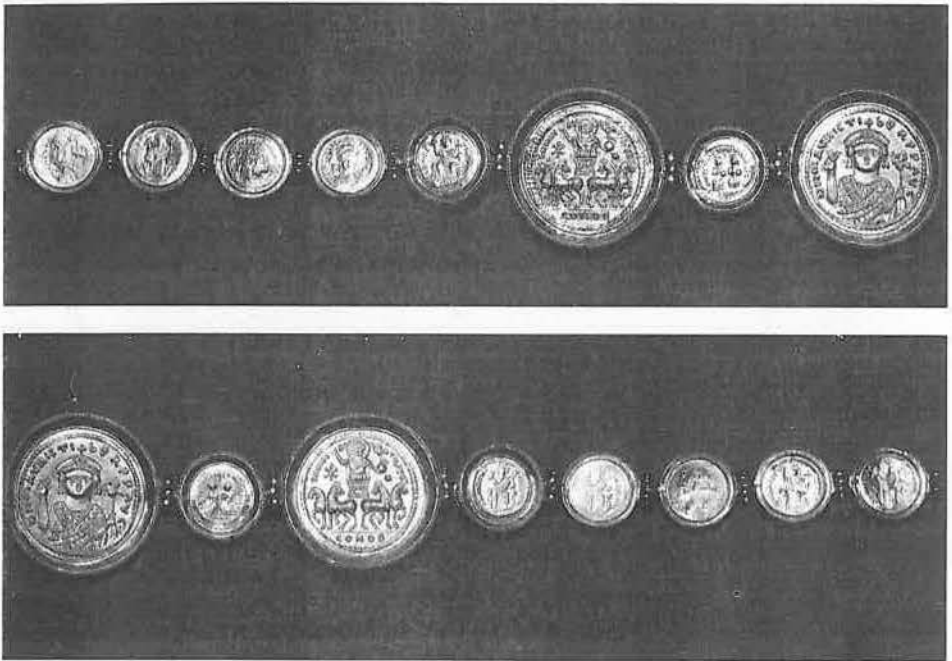
α1- Η Γέννηση του Χριστού α2 - Η βάπτιση του Χριστού
Φυσικό μέγεθος (6,5 cm)

β. Δύο τεμάχια χρυσής αλυσίδας από την οποία (με την πόρπη) κρεμόταν το εγκόλπιο.
Φυσικό μέγεθος (35 cm και τα δυο κομμάτια μαζί)

γ. Πόρπη με την οποία ενώνονταν η αλυσίδα και το εγκόλπιο.

Το Εγκόλπιο και η Αλυσίδα ευρίσκονται εις τη συλλογή του, Dumbarton Oaks, Washington, ενώ η πόρπη φυλάσσεται στο Κυπριακό Μουσείο.

Χρυσή ζώνη: Μήκος 66 cm (Μητροπολιτικό Μουσείο Ν. Υόρκης)

Το 583 και το 602 ο Αυτοκράτορας Μαυρίκιος (582-602) έκοψε χρυσά μετάλλια για να τα δωρίσει στους αξιωματούχους του. Τέσσερα απ' αυτά τα μετάλλια και αρκετά (πέραν των 14) μικρότερα νομίσματα διαφόρων αυτοκρατόρων δέθηκαν μαζί για να σχηματίσουν μια ζώνη, που έχει βάρος 450gr. (περίπου μισό κιλό) και μήκος 66cm. Πιστεύεται ότι η ζώνη πρέπει να ήταν μεγαλύτερη του ενός μέτρου και με βάρος πέραν του κιλού. (Λείπουν τουλάχιστον τα μπροστινά κομμάτια και η πόρπη).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή είναι προϊόν της με πάθος αγάπης μου για την Κύπρο, τη γη που μας γέννησε και τους ανθρώπους της.

Η ιδιαίτερη, βέβαια, αγάπη μου για τον Καραβά – στον οποίο έχω προσφέρει λίγα και μου έχει προσφέρει πολλά – είναι δεδομένη και αναμφισβήτητη. Τα ίδια αισθήματα τρέφω και για τον κόσμο του, ένα μεγάλο ποσοστό του οποίου ήταν μαθητές μου, με ισχυρούς δεσμούς εκτίμησης και αλληλοσεβασμού.

Η πολιτιστική κληρονομιά είναι κομμάτι του εαυτού μας, που το κουβαλάμε μέσα μας, σαν μέρος της ταυτότητάς μας, του είναι μας. Είναι το αρχέγονο

υλικό με το οποίο – και πάνω στο οποίο – κτίζουμε το δικό μας κόσμο, τη δική μας προσωπικότητα. Χωρίς την πολιτιστική μας κληρονομιά, χωρίς τις ιστορικές καταβολές μας, θα διαφέραμε ελάχιστα από άλλους λαούς και η περηφάνεια μας σαν Ελλήνων και σαν Κυπρίων θα ήταν μικρότερη.

Η ιστορική αυτογνωσία μας δίνει κουράγιο για υπομονή, αντοχή, για επιβίωση και αναγέννηση, αρετές που συχνά έσωσαν τον τόπο μας από τον κίνδυνο πλήρους αφανισμού ή αλλοτρίωσης. Μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς είναι και η Λάμπουσα, η Αχειροποίητος και τα αναρίθμητα φιλοτεχνήματα που οι πρόγονοί μας μας άφησαν, φτιαγμένα από κάθε είδους υλικό, σε χίλιες μορφές τέχνης και δημιουργίας.

Ανάμεσά τους την πρώτη θέση κατέχει η συλλογή των εννέα δίσκων της Λάμπουσας. Ο τεχνίτης τα δημιούργησε για να είναι αιώνια μαζί σαν ένα ενιαίο σύνολο. Όμως δυστυχώς σήμερα είναι μοιρασμένοι και αποχωρισμένοι (6 στη Ν. Υόρκη, 3 στην Κύπρο).

Στο μέλλον, ολοένα και πιο έντονο θα γίνεται το θέμα της επιστροφής αρχαιολογικών θησαυρών που έχουν εθνική σημασία για τις χώρες προέλευσής τους.

Η UNESCO που συζητά το θέμα σε κάθε γενική της συνέλευση δεν κατόρθωσε να βρει κάποια λύση. Εμείς θα πρέπει να είμαστε έτοιμοι να διεκδικήσουμε τέτοιους «εθνικούς θησαυρούς» έστω και με τη μέθοδο του «δανεισμού στο διηνεκές» (permanent loan). Ήδη με τη μέθοδο αυτή έχει επιστραφεί από το Βρετανικό στο Κυπριακό Μουσείο το μισό μυκηναϊκού κρατήρα από το Κούριο, έτσι που τώρα το Κυπριακό Μουσείο να έχει ολόκληρο τον κρατήρα.

Δεν είναι, επομένως, εξωπραγματική η ανάληψη εκστρατείας για τον επαναπατρισμό των δίσκων της Λάμπουσας και των άλλων ευρημάτων από τη Λάμπουσα. Η εκστρατεία να είναι ουσιαστική και να μην περιορίζεται τυπικά στην αποστολή κάποιων επιστολών. Αν δεν πετύχει τίποτε άλλο, η εκστρατεία αυτή θα πρέπει να υπενθυμίζει στους ισχυρούς της γης ότι αυτός ο τόπος έδωσε πολλά για τη δημιουργία και ανάπτυξη της δυτικής κουλτούρας και του πολιτισμού και είναι αδικαιολόγητοι να τον μεταχειρίζονται με δυσμένεια, δείχνοντας ανεργυθρίαστα την προτίμησή τους στους βάρβαρους κατακτητές, που δεν υπήρξαν δημιουργοί πολιτισμού αλλά αντίθετα καταστροφείς και λεηλάτες, άρπαγες και ξεπουλητές.

Δεν ξέρουμε ακόμα ποια έκβαση θα έχουν οι προσπάθειες για την επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα.

Τα Μάρμαρα του Παρθενώνα δεν ταιριάζουν στο Βρετανικό Μουσείο αλλά στο Μουσείο της Ακρόπολης. Έτσι και οι δίσκοι της Λάμπουσας δεν έχουν θέση στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Ν. Υόρκης. Η θέση τους είναι στο Κυπριακό Μουσείο, μέχρι την ευλογημένη μέρα της απελευθέρωσης, οπότε να κοσμήσουν το Τοπικό Μουσείο της Λάμπουσας.

Θα γιορτάσουμε πάλι την Άνοιξη
στους κήπους των χελιδονιών και των ελπίδων...

Οι βραδυνές φωνές θα ξανάρθουν
με τ' αρώματα των γιασεμιών
με τα χρώματα των διάφανων νερών.

Νίκος Κρανιδιώτης